



# Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

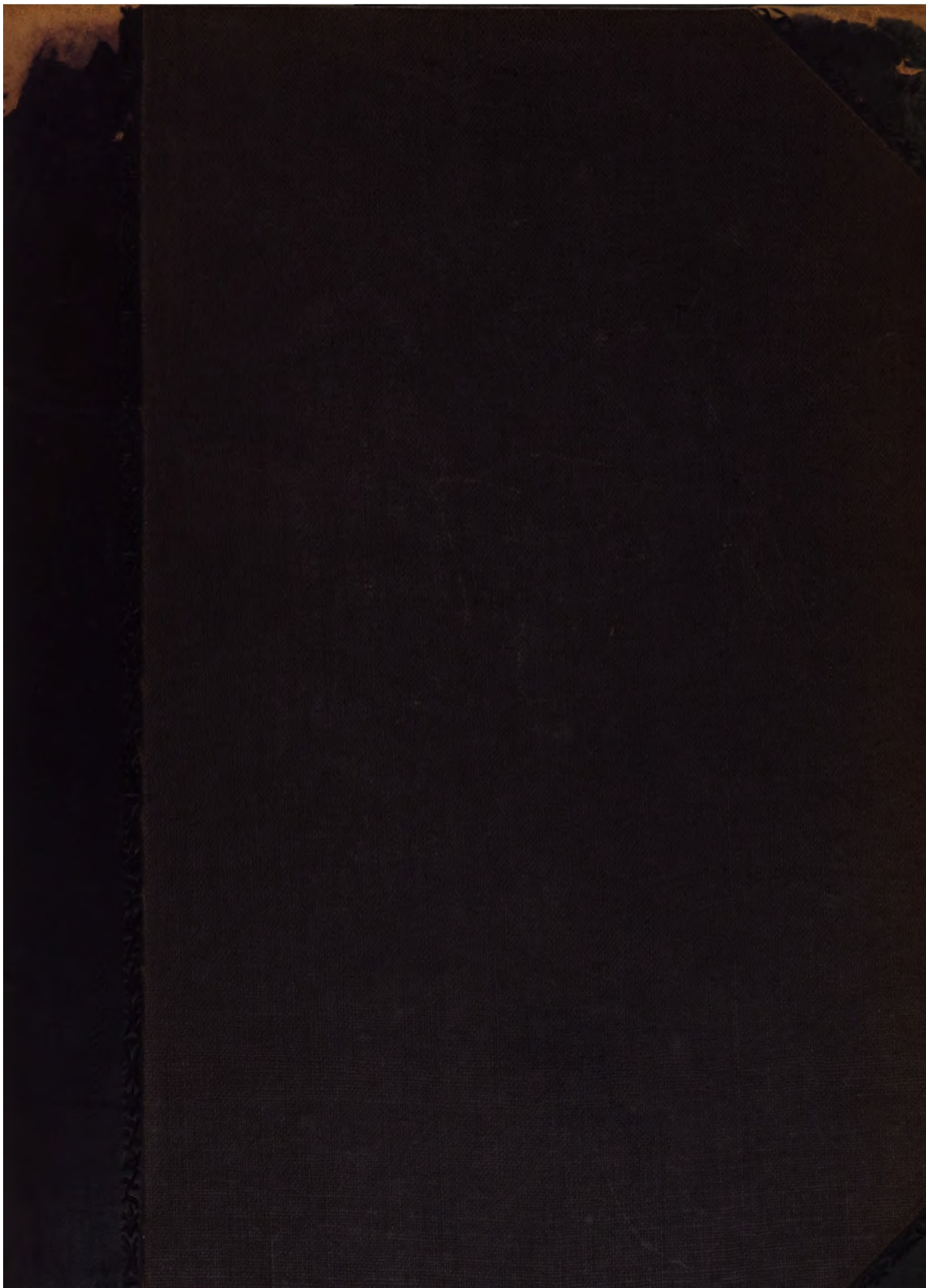
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

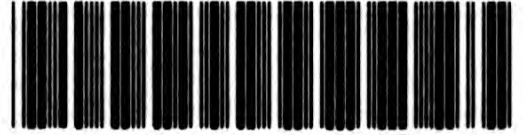
<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>



This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.



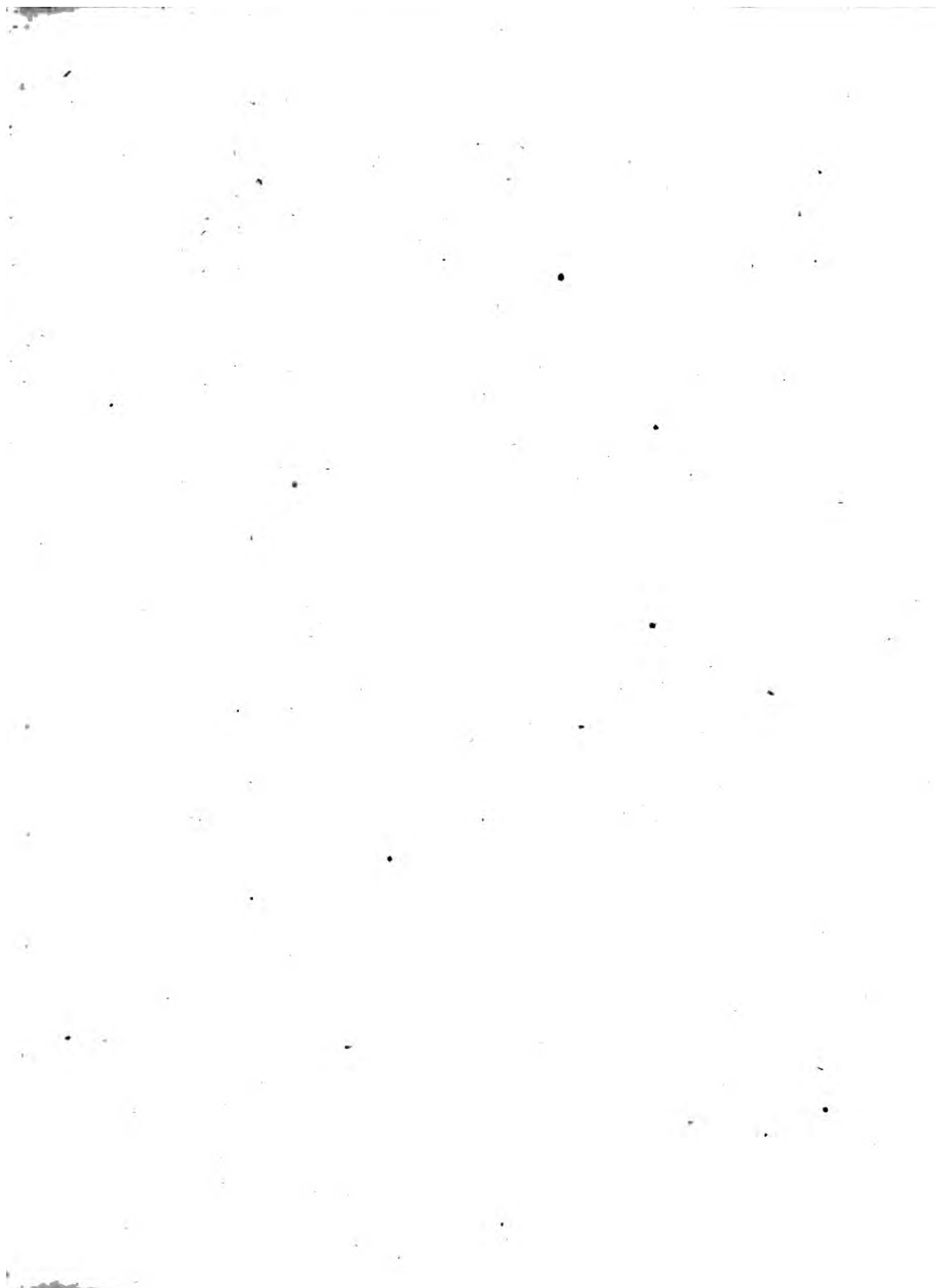




600107713P

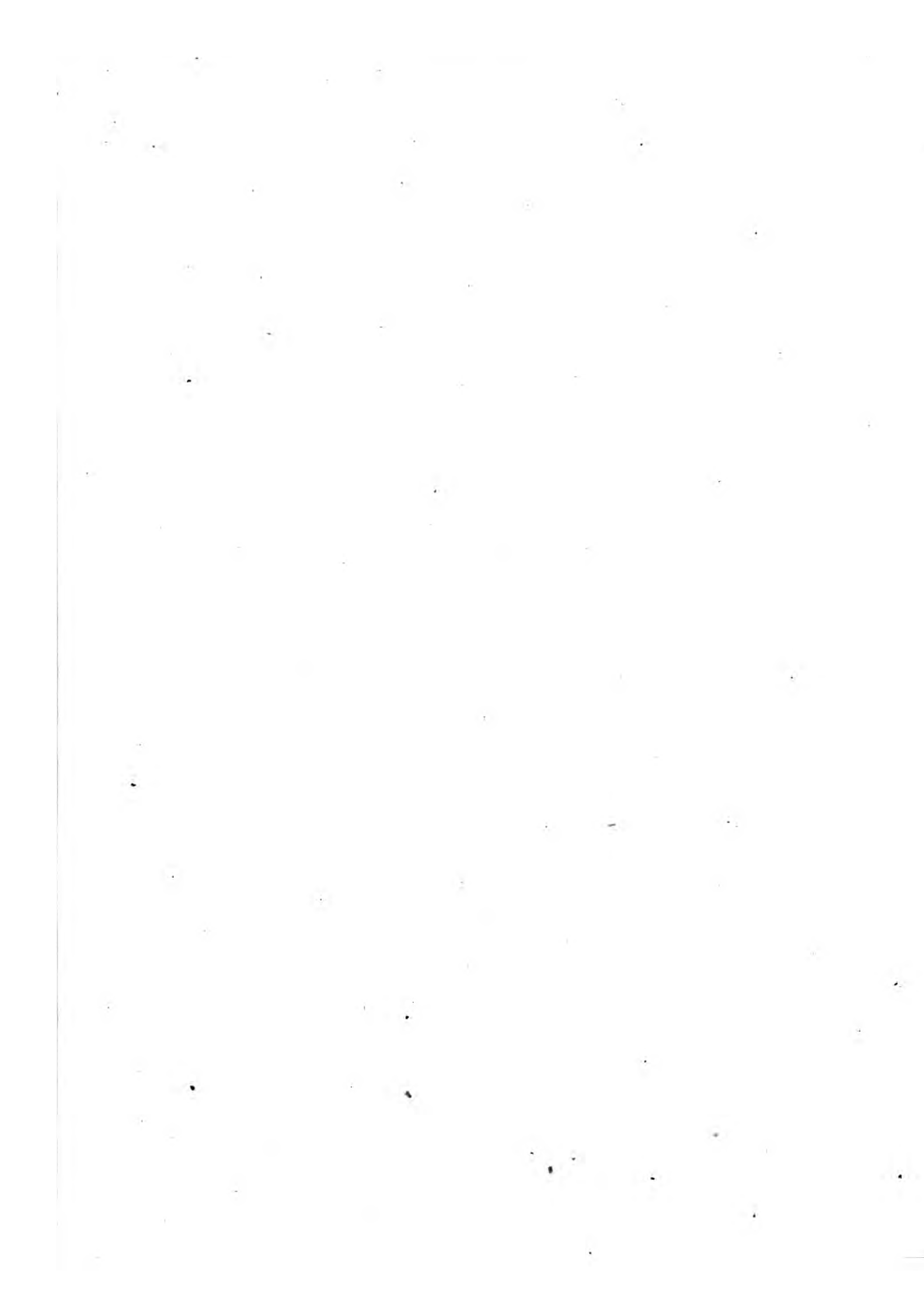
130 e. 15













JOHANNIS GVILIELMI BAJERI,  
S. THEOL. D. ET PROF. PVBL.

COLLATIO  
DOCTRINÆ  
QVAKERORVM  
ET  
PROTESTANTIVM

UNA CVM

*HARMONIA ERRORVM*  
QVAKERORVM ET HETERO  
DOXORVM ALIORVM,

ATQVE OBSERVATIONIBVS NECESSARIIS,

IN MATERIAM

*LECTIONVM ET DISPVATIONVM*  
*ACADEMICARVM*

CONSIGNATA.

---

J E N Æ,  
Sumptibus TOBIÆ ÖHRLINGII, Bibl.

---

Typis PAVLI EHRI CHI, 1694.

130.e.15.



JOHANNES GUTTENBERG  
3. THEOD. DISTRICTS BUREAU

COLLEGIUM

DOCTRINAE

QUAKERORUM

ET

PROTESTANTISMI

1774 CVM

MARITIMA ERRORUM

QUAKERORUM ET HETERO-

DOXORUM

ATQUE OBSERVATIONES NECESSARIAS

IN MATERIAM

LACIIONUM ET DISCIPLINARUM

ACADEMICARUM

CONSULTATA

J. E. N. A.

Sumptibus TOBIE ÖERLINGH, Bf.


Die 1. April 1774



**ILLVSTRISSIMO COMITI  
AC DOMINO,  
DOMINO  
LVDOVICO  
FRIDERICO,  
E QVATVOR COMITIBVS  
S. R. IMPERII,  
COMITI SCHWARZBVRGI ET  
HOHNSTEINII,  
DYNASTÆ ARNSTETI, SON-  
DERSHVSÆ, LEVTENBERGÆ,  
LOHRÆ ET CLETTEN-  
BERGÆ,  
COMITI AC DOMINO  
MEO  
CLEMENTISSIMO,  
FELICITATEM OMNIGENAM!**



**ILLUSTRISSIME COMES,  
DOMINE CLEMENTISSIME,**

 **Vem pluribus abhinc  
annis animò conceptum te-  
neo, non dignitatis solum  
Tuæ præcellæ, sed maximè  
virtutum TUARUM cultum, nec, nisi pri-  
vatim testari potui, nunc tandem pu-  
blicè mihi profiteri, pace Tua, liceat.  
Pro-**



Profecto, quibus honorem debemus, hos, præter internam divinæ ordinationis agnitionem, æstimationem perfectionum ac reverentiam, etiam signis horum externis colere par est. Mihi verò peculiariter suppetunt argumenta, quamobrem TE, COMES ILLUSTRIS- SIME, spectante orbe literato, solenniore cultu prosequendum intelligam.

Est in TE virtus antiqua SCHWARZBURGICORVM COMITVM, per Imperii Romano-Germanici terras celebratissima, per PARENTES TVOS nostrâ laude superiores, ILLUSTRISSIMUM COMITEM ac DOMINUM, DOMINUM ALBERTVM ANTONIVM, *S.R. Imp. Quatuor-Virum, Comitem Schwarzburgi & Hohnsteinii; Dynastam Arnsteti, Sondershuse, Leutenbergæ, Lohræ & Clettenbergæ*, COMITEM ac DOMINUM MEUM *clementissimum*, & ILLUSTRISSIMAM COMI-  
TEM

TEM ac DOMINAM, DOMINAM ÆMILI-  
AM JULIANAM, Comitem Schwarz-  
burgi & Hohnsteinii, natam de Barby &  
Mublinga Comitem, Dominam Arnsteti,  
Sondershusæ, Leutenbergæ, Lobræ &  
Clettenbergæ, COMITEM ac DOMINAM  
MEAM Gratiōsisſimam, ad TE propaga-  
ta, educatione quoque ſapientiffimâ &  
conatu Tvo atque exercitatione robo-  
rata: quæ quemadmodum TE, juvenili  
ætate per aulas Magnatum peregrinan-  
tem, laude multâ exſplendescere fecit;  
ſic ad patrias ſedes reverſum, non tan-  
tùm ſubditos Tvos, ſed exteros etiam in  
admirationem Tvi & obſequium tra-  
hit. Quæ cùm communia habeam cum  
aliis multis, non tamen deest, quod  
meæ functioni atque obligationi magis  
propriū videtur: quando TIBI ad regi-  
men publicū ditionum ampliffimarum  
ſubeundum edocto, adeò non ſaſtidio  
fuit

fuit, sacrae Theologiae scrutandae simul  
incumbere, ut potius praeter ea, quae ad  
communem cognitionem Christianorum  
sufficiunt, Academicarum quoque; ἀνεγάρθεω  
particeps fieri desiderares, ac praesente  
maxime Reverendo Excellentissimo-  
que Viro, DN. MICHAELE Hörnlein / S. Th.  
Licentiate, Illustrissimo PARENTI Tuo  
à Concionibus aulicis & Consiliis Ec-  
clesiasticis, tantos faceres profectus,  
qui ab aliis personis illustribus in exem-  
plum trahantur.

Cum enim rerum publicarum gu-  
bernatoribus non tantum temporaria  
civium felicitas, sed inter Christianos  
maxime, animarum salus curae cordique  
esse debeat; atque inter jura summorum  
potestatum, id, quod circa religionem  
est, τὸ κρείον atque adeo praecipuum esse  
judicaverunt etiam, qui extra Ecclesiam  
sunt; Ty tenera aetate ac maturò studio  
una



unâ cum civilibus, sacra & Ecclesiæ  
propria sic TIBI reddidisti familiaria,  
ut in utro excelleres magis, ambiguum  
relinquas.

Accenderat pridem hos igniculos  
*Illustrissimi* PATRIS Tui, *Domini mei*  
*clementissimi*, documentis insignibus  
spectatâ pietas, & in tractando verbo  
divino, ac promovendo cultu sacro la-  
bor indefessus ac felicissimus: cui lætis  
auspiciis jam olim sociata fuit fides non  
simulata *Illustrissimæ* MATRIS Tuae,  
*Dominae meæ clementissimæ*, atque in  
privatis publicisque exercitiis ostensa  
devotio singularis & constans, cætera-  
rum virtutum, quibus uterque eminet,  
præfidia atque ornamenta certissima.  
Tu verò, DOMINE benignissime, spes ac  
delicium tantorum PARENTVM, præsen-  
tium simul temporum & Ecclesiæ Ev-  
angelicæ faciem contemplatus, si un-  
quam

quam ea opus habuit Magistratibus zelo pariter ac doctrinâ religionis instructis, jam omninò talibus indigere, sapiënter judicas; quando multiplicantur hæreses, & vel ipsa quidvis credendi libido, vel pristina Tyrannis Pontificia, regnum affectare videntur: ut his demùm ditionibus benè consultum sit, quarum Præsides, non minùs Pontificatui maximo, quàm Imperio gerendo, (prout utramque dignitatem in Imperatoribus quondam Romanis conjunctam fuisse novimus,) pares inveniuntur.

3X. Hæc egomet atque alia plura in TE admiratus, causam inde nactus sum, præfens opusculum, quò *Enthusiastarum recentiorum*, quos *Quakeros* vocant, errores cum doctrina Nostratium, praxin etiam amborum, confesso; simul illorum harmoniam cum heterodoxorum aliorum, qui antegressi sunt,

sunt, placitis exhibeo, illustrissimo nomi-  
ni TVO, CLEMENTISSIME COMES, consecran-  
di, quod fastigio Tvo tantò minùs indi-  
gnum, spero, existimabis, quantò solici-  
tiùs veritatem & errores distinguere, at-  
que his nigrum theta præfigere consue-  
visti.

Certè cùm ante hos annos quasi octo  
Compendium Theologiæ positivæ tunc  
primùm abs me editum, lectione TVA di-  
gnatus esses, ego verò hoc ipso nomine  
me TIBI obstrictum agnoscerem & profi-  
terer; TVA ex adverso gratia tam beni-  
gna indignum me ita porrò complexa  
est, ut etiam arctiùs TIBI devinciret.  
Nec mihi pro illo tempore conjicere li-  
cuit, Te Illius Principis Generum fore,  
cui mens mea devota libellum illum hu-  
millimè dedicaverat. Divum FRIDE-  
RICVM Saxonem dico, gloriosissimæ  
me-



memoriæ PRINCIPEM, DOMINVM ac NV-  
TRITOREM Academiae Salanae, meumque,  
non tutelæ tantùm & communium be-  
neficiorum, sed peculiaris munificentiae  
nominibus æternò mihi cultu profe-  
quendum. Credo autem, bonò omine  
prorsus evenisse, ut eadem opella Soce-  
ro illi, Tibi Genero futuro, juxta place-  
ret. Quin ab eo tempore per conjugii  
illud tam auspiciatum cum Filia ejus  
primogenita, SERENISSIMA PRINCIPE AC  
DOMINA, DOMINA ANNA SOPHIA,  
*nata Principe Saxoniae, Juliae, Cliviae ac  
Montium, Angriae item & Westphaliae,  
Landgraviae Thuringiae, Marchionissae  
Misniae, Principali dignitate Comitis Hen-  
nebergiae, Comitis Marcae, Ravensbergæ  
& Tonnae, Dominae Ravensteinii; jam  
etiam conjugatae Comitis Schwarzburgi  
& Hohnsteinii, Dominae Arnsteti, Son-*  
ders-

*dershusæ, Leutenbergæ, Lohræ & Clet-*  
*tenbergæ*, PRINCIPE AC DOMINA MEA  
*clementissima*, TE ad fines familiæ Du-  
calis Saxonicæ accedentem, novô quo-  
que jure mihi, laudatissimæ Domûs sub-  
dito ac servo, suspiciendum colendum-  
que esse, arbitratus, jam etiam laborum  
Academicorum quoddam specimen,  
quamvis exile, oculis TVIS gratiosissi-  
mis offerre, non dubito.

Suscipere igitur, ILLUSTRISIME COMES,  
nativâ illâ benignitate, vultuque gratio-  
sissimo, hoc animi ad omne obsequium  
perpetuamque venerationem non magis  
obstricti, quàm prompti, testimonium:  
cum quô preces pro TVA TVÆQUE Do-  
mûs præcellæ felicitate immarcescibili  
conjunguntur.

DEUS PARENTUM TUORUM, idemq; TU-  
US, ILLOS pariter ac TE, unâ cum CONJUGE  
Serenissima, & FILIO præstantissimæ in-  
do-

dolis, ILLUSTRISSIMO COMITE ac DOMINO,  
DOMINO FRIDERICO ANTONIO,  
avitarum paternarumque virtutum hæ-  
rede certissimo, sospitet, ac superstites  
esse jubeat quàm diutissimè!

Cumq; paternarum ditionum regimen  
non ita affectes, ut non longævitatem  
ILLUSTRISSIMORUM PARENTUM præoptes;  
nec tamen ita contempnas, ut in partem  
curarum adscisci, grave TIBI sit; faxit DE-  
us, ut cum colendisimorum PARENTUM  
senectute tranquilla, ac vegetâ, TUA quo-  
que & Serenissimæ CONJUGIS ac SOBOLIS  
suavisimæ illibata prosperitas atque in-  
crementa, in communis gaudii materi-  
am jungantur.

Sic ILLI Vobis præsidio erunt: Vos  
illis solatio & fulcro: Domus ipsa di-  
vinæ benedictionis templum: Eccle-  
sia his Nutritiis ac defensoribus va-  
lens & incolumis: Res civilis his recto-  
ribus

ribus tuta & florens : Subditi pii, bene-  
morati, ac suâ sorte contenti : nec tan-  
tùm vicinia nostra, sed & remotior terra,  
virtutum & felicitatis VESTRÆ spectatrix,  
divinam providentiam semper venera-  
bitur ac celebrabit. Vale in Jesu no-  
stro, cujus gratia TE TVOSQUE non so-  
lùm hoc anno, quem nuper ingressi su-  
mus, sed perpetuò comitetur. Scribeb.  
a. d. XVII. Januarii. A. C. clō Ioc XCIV.  
in Academia Jenensi.

**ILLUSTRISSIMÆ CELSITUDINI TUÆ**

ad preces & obsequia  
humillima

*de ditissimus*

**JOHANNES GVILIELMUS BAJERUS, D.**



JOHANNIS GVILIELMI BAIERI,  
S. THEOL. D. ET PROF. PUBL.

*De*

**ENTHUSIASMI**  
**PRIMA ORIGINE,**

*ET INCREMENTORUM CAUSIS*  
*AC REMEDIIS,*

**PROGRAMMA INVITATORIUM**  
**AD**  
*DISPUTATIONES PUBLICAS XXX.*

**SUPER**

**COLLATIONE SUA**  
**DOCTRINÆ QUAKERORUM**  
**ET PROTESTANTIUM**

*SI DEUS VOLET*

**IN ACADEMIA JENENSI**  
**HABENDAS.**

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

CHICAGO, ILLINOIS



**S**olent Medici non tantum investigare causas morborum producentes, sive radices aut semina sint communia, sive causae propinquiores aut proximae; verum etiam ea, quae jam exortos praesentesque morbos alunt atque augent. Sic etiam, quibus civilia curae sunt, inter causas corrumpentes Rempublicam, non ad eas solum spectant, quae primis concussionibus originem praebere possunt ac praebent, sed ad fomenta quoque ac subsidia factionum, & quae jam motos motus fortiores periculosioresque reddunt.

Ecclesiam non minus quam civilem societatem corpori humano *ἀναλογον*, ac suis velut morbis obnoxiam esse, pridem constat: nec proinde eò duntaxat respiciendum est, unde prima origo haeresum, sectarum, schismatum, trahatur; sed & ratio habenda eorum, quae erroribus jam natis aut introductis patrocinantur, quae sectas ac schismata sustentant, & progressus eorum adjuvant, hominesque alios in praesudiciis suis confirmant, aliorum conatibus malitiosis seu recta via, sive obliqua, quam indirectam vocant, auxiliantur.

Nimirum & Medici, cum vel praeveneri morbos & arcere prorsus, vel corpora ad plenum vigorem sanitatemque perducere non possunt, id tamen negotii sibi

datum intelligunt, ut incrementis morborum occurrant, ideoque causas incrementorum removendas aut debellandas scrutantur: & simili ratione publicarum rerum arbitri atque curatores, quamvis nullam statum commotionem negligendam putent; quando tamen non semper Rempublicam integram, sed jam commotam, motus etiam vix ac ne vix quidem prorsus componendos inveniunt, id interea dant operam, ut gravioribus turbis obicem ponere, causasque invalescentes debilitare possint.

Tantum minus alienum erit ab his, qui civitati Dei tuendae divinitus destinati sunt, cum in hac vita quietam prorsus ac tranquillam, *μη̄ ἔχουσιν σπῖλον, ἢ ρυτίδα, ἢ κηλῶν ποιέτων, ἀλλ' ἀγίαν καὶ ἀμωμον* praestare non possint, ad id saltem attendere, ne in majus discrimen sancta societas deducatur.

Inter plura & varia, nec tantum diversa, sed etiam nonnunquam sibi mutuò adversa mala, quibus Ecclesia affigitur, Atheismum atque Enthusiasmum eminere, notius est, quam ut probari debeat. Uterque tam firmas, proh dolor! radices egit, ut plenam extirpationem sive amborum sive alterutrius, optare solum, ante seculi consummationem; non aequè sperare possimus. Licet itaque non minori studio, neque aliis mediis adversus utrumque hostem certandum sit, quam, si omninò in hoc seculo tollendi forent: Simul tamen res ipsa monere videtur, ut non minori solertiâ dispiciamus, quænam promovendis illorum successibus hinc inde concurrant, cognitis autem tempestivè obnitamur.

De Atheismo quidem jam non fert ratio instituti, ut pluribus agamus: Enthusiasmum autem ob Quakerorum sectam considerare jubemur, quæ inter plures eò referendas



das caput extulit : ac postquam in certam doctrinæ formam redacta est, obscurare alias, aut in sui obsequium rede-  
gisse videtur.

Primam Enthusiasmi originem paucis, sed gravibus verbis descriptam B. *Lutherus* noster exhibet Parte III. Artic. Smalc. art. X. p. m. 333. *Enthusiasmus*, ait, *insitus est Adamo & filiis ejus à primo lapsu usque ad finem mundi, ab antiquo Dracone ipsis veneno quodam implantatus & infusus, estque omnium haresum & Papatum & Mahometismi origo, vis, vita & potentia.* Si quæras, quando & quomodo antiquus ille *Satanas & serpens Adamum & Evam in Enthusiasmum conjecerit?* tunc illud, & hoc ipso, factum docet *Lutherus*, p. 332. cum ab externo verbo Dei, lege illâ de cavenda comestione fructus arboris scientiæ boni & mali comprehenso, ad spiritualitates & proprias opiniones abduceret. Ita videlicet contigisse putat, ut post lapsum illum primam, non protoplasti tantum ipsi, sed posterorum, à verbo Dei externo ad spiritualitates quasdam propriasque opiniones quærendas, captandas sectandasve maximè propenderent.

Et profectò vel una hæc observatio nos docet, quàm difficile præstitum ac speratum sit, istud malum è mundo tollere, ad quod humanæ mentes inde à lapsu ipsaque nascendi forte adeò præclives factæ sunt : licet suspectas nobis atque exosas meritò reddere debeat ac possit illuminationes illas immediatas atque universales, tanto opere à *Quakeris* aliisque jactatas, si cogitemus, latere, potius in hac herba Paradisiacum illum anguem, qui, quos in contemptum omnis revelationis divinæ inducere non potest, ordinariâ tamen illa & communi revelatione, à Deo communicata, contentos esse non patitur, sed aliam ac spuriam illis persuadet; eam, inquam, quam

velut intra se, jam ante & præter exteri verbi usum in-  
veniant, causis casibusq; omnibus solvendo proportio-  
natam, claram ac sufficientem. Hanc enim naturæ cor-  
ruptæ connata Φιλαυτία καὶ δοκησιοσοφία, uti libenter cupit,  
sic facile credit, & undecunque commendatam animò  
concipit, ita nubem pro Junone amplectitur, aut pro Iside as-  
sum veneratur: ut est in proverbio.

Quod si verò paulisper attendamus, unde & quomo-  
do Enthusiasmus ille, semel ac pridem in orbem intro-  
ductus, & quamvis interdum repressus, tamen etiam sub-  
inde reflorescens, denique nostrò seculò incrementa cœ-  
perit, atque etiam nunc per alios aliis suaderi solet: e-  
quidem honesti, pii, justi, decori atque utilis, reverà ta-  
lis, nihil hic est: (quid enim commercii fuerit errori  
cum sana doctrina? quæ καλοκαγαθία ejus aut verum lu-  
crum?) attamen non desunt, quæ in mala causa recti bo-  
nique speciem habent, humanisque mentibus imponunt.

Est in hominibus post lapsum residua lucis quædam  
scintilla, legis naturæ compendiolum, discrimen agendo-  
rum & fugiendorum monstrans. Deo auctori origi-  
nem ejus, quoadusque recte se habet, adscribi eam debe-  
re, certum est. Internam hanc esse, atque apprehen-  
sis terminis, usuque rationis intercedente, etiam sine  
monitore aut informatione se aliquando exerere, ne-  
gari non potest: quamvis, ubi per doctrinam non ex-  
colitur, tantò magis manca sit, atque in non paucis  
obbrutescat. Ecce! hoc, quicquid & quantulum est, quod-  
que naturale est, quod per διάνοιαν ac discursum nos in-  
struit, ducit ac flectit, neque etiam totum officium no-  
strum, sed partem tantum ejus, attinet; ita nihilominus  
divinum habetur, quasi supernaturale sit: ita immedia-  
tum, quasi citra discursum fiat, præsertim quando à di-  
scursibus



fcurfibus plenioribus ac præmeditatis abftinetur; ita perfectum atque adequatum putatur, quafi huic parere, fit omnes officii numeros impleviffet. Sic lucta rationis adverfùs inordinatos affectus pro lucta Spiritùs adverfùs carnem venditatur; & quando, affectibus utcunq; compositis, ratio habenas tenet, Spiritùs hæc victoriade carne, imò regnum ac dominium Spiritùs in carnem, effe cenfetur. Sed quando rationis iudicio quædam præjudicia aut errores fe infinuant, fit, ut hæc non minus, quàm illa, pro dictamine Spiritùs interni, eoq; fupernaturali, habeantur: quando etiam affectus non adeò apertè in principia rationis impingunt, fit, ut pro impetu fancti Spiritùs habeatur, quod eft paffio appetitùs aut motus naturalis, ifque *àvou*Ⓞ: prout inter choleram zelumq; fanctum ac divinum fæpe admodum non fatis difcernitur. Imò fit ut præter lapfus ex infirmitate facultatum animæ fibi relictarum, Satanas ipfe in phantafiam agat, per eamq; intellectum turbet, ac voluntatem in confenfum trahat; quæ tamen, fi non femper, attamen eò cafu, quò pugna talium cum rationis principii non agnofcitur, facilè pro fanctiffimi diviniq; Spiritùs afflatu impulfive habentur. Sic Enthufiafmus honeftus, iuftus, pius, fanctus, decorus putatur, & aliis atque aliis perfuadetur aut infinuatur, in quo, quæ bona funt, talia tamen ac tanta non funt, qualia iudicantur, cætera falfa, mendacia, impura, peffima.

Habet autem ille peculiarem colorem inde indutum, quòd homines à feftandis vanitatibus externis, rationis iudicio pridem improbatis, ad ferium quoddam atque adftrictum vitæ genus revocat ac perducit. Videmus enim homines alienos à luxu, à faftu, à petulantia, nugis, ludis; fobrios potiùs, humiles, tranquillos, manfue-

mansuetos, laboris gravitatisque studiosiores. Crederes, hic omninò comparere *Compositum jus fasque animi sanctosque recessus Mentis & incoctum generoso pectus honesto*: aut, esse hos *fructus Spiritus*, quales fidelibus, in quibus Christus habitat, proprios agnoscit Apostolus: præsertim quòd illa vivendi ratio non tam ad captandam aliorum laudem famamve, *ἐξ ἐπαυχίας* nata; sed corde ipso ad hos mores assuefacto profecta videtur.

Sed neque hætenùs Scripturas Propheticas & Apostolicas conculcare, blasphemare, aut contemnere, divinam potius earum originem seu *θεοπνευσίαν*, auctoritatem quoque normativam in tractandis externâ opera ac definiendis controversiis agnoscere; sic in ipsa praxi eis uti, Quakeri deprehenduntur. Quâ ratione magis se, quam aliæ sectæ, commendant, quæ vel suspectæ fidei libros, traditionesve *ἀγροφας*, vel rationis principia materialia, pro principio & norma credendi venditant & obijciunt.

Accedit, quòd non tantùm sine vi humana, sine lenocinijs humanæ facundiæ, sine spe augendarum opum, ac dignitatis, vel honorum secularium, sed his ferè neglectis, ac toleratis variis adversitatibus, contumeliis, violentiâ, crevisse cernitur Quakerorum secta, multumque amplificata: jamque ultra XL. annos perstitisse, non tam decrementi aut ruinæ signa de se ostendens, quàm progressus ultiores pollicita aut minata. Certè in his digitum Dei agnosci debere, Quakeri contendunt; hanc illam viam esse, quâ olim Christiana Religio tot gentes in sui amorem & amplexus traxerit, quæque hodiernum inter argumenta, signa ac motiva credibilitatis, originem doctrinæ illius divinam suadentia, à Doctoribus vulgò referantur.

Nec

Nec negari potest, concertationes disputantium, de Religione, sæpè acres ac vehementes, cum insectationibus atque injuriis dissentientium conjunctas; simul etiam & vel magis vitia malosque mores, qui in variis, ab Enthusiatarum, ac speciatim Quakerorum, secta distinctis cœtibus ita frequentantur, ut palliari aut dissimulari non possint; sic abalienare animos multorum à qualibet societate reliqua, ut nihil magis tutum ac religiosum putent; quàm secum habitare, à controversiis methodò Academica tractandis abstinere, scientiam ipsam, quæ inflet magis, quàm ædificet, fugere; consortium etiam ac fraternitatem Ecclesiasticam cum his, qui male vivunt, fastidire & averfari.

Denique ipsa immunitas à ceremoniis quibuslibet; exemptio à jurisdictione Ecclesiastica ordinata; libertas credendi ac profitendi, quicquid videtur; licentia subeundi munus prædicandi publicum, omnibus concessa, quoscunque impetus quidam animi eò traxerit; adeò blandiuntur corruptis mentibus, ut hanc religionis formam, velut omnibus aliis simpliciore ac faciliorem, contemptis aut desertis cæteris, eligant, aut persuaderi sibi ab aliis permittant.

Ita vires acquirit eundo Quakerismus, & quam hætenus contagio labem dedit, facilè porrò dabit in plures.

Quid autem consilii supersit, videndum est: ne, tanquam otiosi spectatores, remissis manibus mentibusque, doctrinam, fidem, Ecclesiam, his periculis expositam relinquamus, imminui magis magisque aut pessundari patiamur. Sanè Gamalielis illud *Act. V, v. 38. 39.* non temerè in imitationem trahendum esse, aliàs peculiari Dissertatio-



ne ostendimus. Armata manu opprimere patronos errorum atque asecclas, quietos licet & conscientiam prætexentes, neq; hactenus rectius informatos & convictos, alienum esse à praxi Christi & Apostolorum, similiter Dissertatione alià docuimus. Quod si disputando aut scribendo adversus Enthusiastas, aliquid tentandum porrò esse, nec sine successu effectum iri dicamus; J. Hoornbeck ex adverso dubium movet: *cum istius farina hominibus neutiquam operose disputandum esse*, monens: *Nam neque id merentur*, ait, *illorum dogmata & opiniones, quæ difficultatem nullam magnam continent, neque illos reddes eò magis dejectos aut convictos: quin uti cum improbitate, audacia impudentiaq; litare propositum illis, ita inde prius animos sumunt, atque insurgunt arrogantiores, si prolixè refutentur; quasi tantifiant, & ipsorum sententia non levi labore oppugnari possint.* Lib. VI. Summæ Controv. p. m. 386. Sed is nihilominus agnoscit, *aliorum causa, quos adversus seductionem muniri & moneri oporteat, rectè impendi operam, quæ in sanandis Enthusiastis ipsis plerumque frustra impendatur.* Monet etiam, *detegenda esse illorum κεντὰ τῆς αἰσχύνης καὶ τὰ βλάθη, & in quæ principia atque ἀκρίβεια dogmata incurrant;* quamvis absque multo opere & molestia, digitò quasi ostendenda arbitretur; longas multasque adversus illos scriptiones faciendi authorem se non fore testatur. Verùm hæc quidem ille, ad Enthusiastas paulò antiquiores spectans, quales Anabaptista, Schwencfeldiani, David Georgius cum sociis, Fratres Rosæ Crucis, Val. Weigelius, Esaias Stifelius, Ezechieel Meth, & similes fuerunt: homines plerumque parùm literati, confusa capita, & apertò fastu turgentia. Quando autem de Roberto Barclajo, Quakerorum Apologeta, fortassis dicere licet, quod

de

de Rabbi *Mose ben Maimon*, uno ex Judæorum magistris quidam dixerunt, *primum eum inter suos desisse nugari*: nec negandum est, virum illum, familiã inclutã oriundum, ingenio felicem, doctrinã seculari ac supellectilẽ librariã instructum, non rarò formaliter disputare, atque ita agere causam suorum, ut hi etiam rata habeant communiter, quæ ab illo sunt gesta: cui non immeritò jungendi *William Penn* & *Georgius Keithus*, quorum uterque literaturæ Græcæ & scriptorum Ecclesiasticorum notitiã, hic etiam Philosophiæ, quam contemplativam vocant, peritiã, pollent; jam profectò tantò minùs subterfugendum nobis erit certamen accuratum, ut potiùs distinctè per partes apparandæ sint vindiciæ veritatis, & argumenta adversariorum eruditè ac solidè solvenda.

Quando autem illi domesticas calidioresque Nostratum æquè ac aliorum, in singulis cœtibus, disceptationes in materiam taxandarum utilium ac necessariorum disputationum atque elenchi doctrinalis & nominalis convertunt; equidem cavendum nobis est, ne vel ullum exemplum litis Ecclesiasticæ inter fratres, ex invidia, odio, suspicionibus temerariis, cum iniqua aut sycophantica verborum alienorum interpretatione aut detorsione conjunctum, ne *λογομαχία* inanis aut insectatio personarum ulla compareat: neve præter rem & veritatem confictis novis sectis, Ecclesiam nostram ipsi contamine-  
mus. Simul autem omninò laborandum est, ne apud nos Theologiæ Polemicæ cultura & exercitium vilescat aut frigeat: sed ut tantò sollicitiùs ac diligentius tractetur: ita quidem, ut pro ratione doctrinæ atque errorum ex adverso occurrentium, partim vera verorum dogmatum fundamenta dextrè intellecta & applicata in-

promptu sint; partim ad statum controversiæ cum dissidentibus, accuratè formandum, termini Ecclesiastici & scholarum, confusio & lusibus adversariorum excludendis oppositi, observentur; & quia veritas mendaciis ac fraudibus non eget, id agamus, ut sententia adversariorum, qualem reverà tenent, citra imputationem alterius, quam suam non fecerunt, nudè ac sincerè proponatur, soidè ac perspicuè impugnetur, ac falsitatis convincatur, monstratà simul erroris cujusque gravitate ac periculo: cæterùm dictis scripturæ atque hinc illatis argumentis certetur, non scommatibus, non maledictis, non contumeliis, quibus polemica sacra non potest non degenerare in opera carnis, ac perdere suam vim atque usum.

Cæterùm muniendi etiam sunt animi nostrorum, & monendi *οἱ ἐξ ἐναντίας*, ne aliam sibi victoriam de mundo polliceantur, quàm per fidem, quæ est in Jesum Christum, Filium Dei ac Mediatorem nostrum, ratione meriti obedientiæ suæ passivæ pariter atque activæ spectatum, ac fiduciali assensu apprehensum: ex qua demùm fide proficiscens contemptus bonorum terrenorum ac vanitatum hujus seculi, Christianis proprius est: absque ea, quicquid est abstinentiæ, mansuetudinis, patientiæ, honestos fortasse civili sensu, non æquè Christianos aut filios Dei, vel facit, vel declarat. Similiter in adiaphoris quidem abusus aut intempestivitas atque *ἀμετρία*, ab usu moderato, tempestivo ac divinitus concessio distingui debet: Nostrum tamen erit, vel his monitoribus, in nos descendere, & quæ in quolibet statu hierarchico, vitæque privata singulorum, præter & contra Christianos mores hætenus admittuntur, serutari, taxare, abrogare aut deferere,



rere, ut nec nos conformemur huic mundo, sed transformemur spiritu mentis nostræ, Rom. XII, 2. ut, abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus, sobriè justè ac piè vivamus in presenti seculo: Tit. II, 13. ut simus ἀμεμπτοὶ καὶ ἀκέραιοι, irreprehensi ac sinceri, nempe filii Dei inculpati, τέκνα ἀμώμητα, in medio nationis prava ac distorta, inter quos (homines) splendere jubemur, tanquam luminaria (coeli) in hac mundo: Phil. II, 15. præcipuè autem, ut, qui præsumunt gregi Dei, pascant eum, atque inspectioni illius vacent, non coactè, sed libenter; neque turpis lucri studio, sed prompto animo: neque ceu imperiosè dominantes cleris, sed qui sint exemplaria gregis. I. Pet. V, 2. 3.

De Scripturis Sacris doceamus & probemus, quòd non solum πρὸς τὸν λόγον ἔξω norma sint controversiarum inter dissentientes extrinsecùs componendarum; sed omninò principium adæquatum, perspicuum atque ad eò unicum omnis cognitionis spiritualis in hac vita, de lege quidem communi, & concurrente divinâ virtute, quam indissolubijiter sibi conjunctam, velut intimam, habent; nec tantùm quoad ea, quæ expressè sunt scripta; verùm etiam, quæ per pronam ac necessariam consequentiam, inde fluunt, sese exerentem; quodque norma sint etiam nostrorum διαλογισμῶν, intra animum nostrum, ut vel cogitando aliquid præter aut contra Scripturam in negotio fidei ac religionis statuere, nefas habere oporteat.

Quod verò Quakerismus non iisdem artibus ac violentiâ, quibus Papismus ac Muhametanismus invaluit, aut Gentilismus olim suffultus fuit, incrementa sua nactus videtur; meminerimus nos eorum, quæ aliàs de efficacia errorum, præsertim subtractâ, justò Dei judiciò,

ob ingratitude[m] hominum, gratiosa luce, & intercedentibus partim *Φιλανθία* inordinatâ, partim scandalis eorum, qui veram doctrinam habent &c. edocti sumus. Nempe non idè zizania desinunt esse zizania, quòd velociter crescunt, & vel ipsas bonas fruges circa se suffocant. Et aliàs à B. *Museo* in Tract. de Eccles. P. I, Disp. IX. contra Pontificios ostensum est, signa & motiva credibilitatis, quæ pro doctrina Christiana, quatenus Scripturis sacris comprehensa superest, rectè urgentur, non æquè ad doctrinas illas, de quarum convenientia aut disconvenientia cum Scripturis sacris quæritur, immediatè applicari posse.

Postremò, quando Enthusiastis placet immunitas à ceremoniis, non illis duntaxat, quas Christus in Novo Testamento non sancivit, sed abrogavit; verùm etiam à Baptismo & Cœna Sacra: nobis potiùs horrore sit, hæc Evangelicæ gratiæ media, inter infirma atque egena elementa referre, quorum efficaciam spiritualem nos ipsi, si veri Christiani sumus, multò certius, quàm illi luminis sui interni & immediati virtutem, experti sumus. In his ne ad momentum quidem cedamus: deposita hæc Dei tantò majori cum devotione servemus, & celebremus, profanationem omnem, cum ex parte administrantium, tum ex parte utentium, aut adstantium, procul habentes. Jurisdictionem Ecclesiasticam, quemadmodum à Pontificia tyrannide purgatam habemus, ita ad ejus similitudinem reduci, aut legitimam undecunque labefactari, neuiquam patiamur. De disciplina Ecclesiastica, usui pristino ac genuino restituenda, communicatis consiliis cogitemus, nullamque occasionem eam vel ab exilio retrahendi negligamus: mediis tamen modoque legitimo  
uten-

utentes. Libertatem credendi non, nisi restrictam ad verbum Scripturæ, Christianos decere, recordemur, & doceamus: cæterum Ecclesiam esse in Republica; ministerium illius esse ad certum hominum ordinem in Ecclesia constituta delatum; personarum nævos aut vitia muneri ipsi non derogare, *εὐχρημοσύνην καὶ τὰ ἴξιον* observari constanter debere, neque in negotio Religionis, quid nobis commodius sit aut facilius; sed quid Dæus jubeat, observandum esse moneamus.

Equidem dubium est, an sperari possit, quæ monuimus, praxi communi comprobatum iri, in hac mundi face: ubi magis magisque metuendum est, ne illi, qui *formam pietatis, μὲν φῶσιν τῆς εὐσεβείας, habent, vim tamen ejus abnegent*: II. Tim. III, 5. & quæ fuerunt vitia, mores fiant: ubi studiorum solidiorum quoddam quasi frigus sentitur, quod barbariem pleniorē portendit: præsertim verò controversiarum fidei ac religionis tædium, eousque progreditur, ut seriæ gravissimæque quæstiones, tanquam inutiles vitilitigationes, *λογομαχίαι* aut quisquiliæ scholasticæ contemnantur aut condemnentur. Sed urget nihilominus reverentia Numinis, & de Ecclesiæ necessitate sollicitudo, in tanta periculi magnitudine, mentes nostras, ne quisquam, quod à sua parte præstari potest, omittat.

Nobis interea, qui in Academiis docemus, id præcipuè negotii datur, ut *ἔλεγχον τῶν ἀντιλεγόντων* ne negligamus, sed futuros Ecclesiæ Ministros, partim prælectionum, partim disputationum exercitiis, informemus, atque ad subeunda, pro cujusque vocatione, munia publica præparemus.



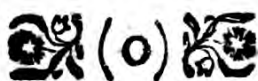
Peculiarem verò occasionem subministrat vir juvenis Perquam Eximius ac Doctissimus

**DN. SYLVESTER TAPPE,**  
Hildesienſis Saxo,

qui, cum Collationem Doctrinæ Quakerorum & Protestantium, unâ cum Harmonia Quakerorum cum heterodoxis antiquioribus, à me conſignatam, publico uſui deſtinari audiviſſet; hanc ſibi materiam publicarum Diſputationum popoſcit, *perpetui Reſpondentis* officio *triginta* exercitiorum *vicibus* functurus. Mihi verò, cui laudati Commilitonis induſtria atque eruditionis profectus, probitas etiam & modeſtia præclara, pluribus documentis, cum ex privatorum collegiorum, tum ulteriore converſatione familiari, hætenus cognita eſt, tantò magis jucundum fuit, hæc etiam viâ honeſtis deſideriis ejus rem gratam poſſe præſtare. Sic igitur, favente Deo, conſtituimus, Diſputationum illarum initium facere *die XX. hujus menſis*, horis antemeridianis conſuetis. Secuturas etiam non minùs tempeſtivè è tabula publica ſignificabimus. Jam verò ad hæc exercitia ſacra, piis mentibus ſtudiisque ſinceris frequentanda, Clariffimos Doctiffimosque Dominos Commilitones, qui Theologiam amant, nobisque favent, officioſè atque amanter invitamus. P.P. Dom. II. Epi-

phan. d. XIV. Januarii A. C.

clō Ioc XCIV.





J. N. J.  
BREVIS COLLATIO  
DOCTRINÆ ET PRAXIS  
RELIGIONIS QUAKERORVM

quos vocant,  
ET PROTESTANTIVM,  
CAPVT I.

De  
REVELATIONIBVS IMMEDIATIS,  
TANQVAM PRINCIPIO NORMA ET IVDICE  
DOCTRINÆ FIDEI ET MORVM.

QUAKERORVM  
THESIS PRIMA.

PROTESTANTIVM  
ANTITHESIS PRIMA.

**P**rinzipium cogno-  
scendi, sive Objectum  
formale doctrinæ fi-  
dei & morum, unde  
oritur, & in quod ul-  
timò resolvitur omnis cognitio  
fidei divinæ de his, quæ ad cul-  
tum Dei & salutem hominum  
pertinent; *Quakeris* est Revelatio

**O**bjectum formale sive Princi-  
pium cognoscendi doctri-  
nam fidei & morum, est quidem  
Revelatio seu Locutio Spiritûs  
Dei; non autem interna & im-  
mediata in intellectu hominis cu-  
jusvis salyandi.

seu Locutio Spiritûs Dei interna  
& im-



& immediata, in intellectu hominis ad Dei cultum & salutem perducendi; à Scripturis pariter & Lumine Naturæ distincta.

Videatur

Sic enim

ROBERTUS BARCLAJUS Theol. Theol. II. ubi *Revelationem Spiritus* dicit esse illud, quò & hæcenus revelata est, & nunc revelatur, & solummodo revelari potest vera cognitio Dei. Intelligit autem Revelationem internam & immediatam; uti docet inscriptio, & significatio argumenti thesios. Confer ejusdem Apologiam, Th. II. pag. 4. ubi certam, Spiritualem & salutiferam cordis scientiam, (incerta, literalis, inani aëriaque cognitioni oppositam) non nisi internâ & immediatâ manifestatione & revelatione divini Spiritus, lucentis in corde & intellectum illuminantis, consequi aliquem, se & suos affirmare scribit: idq; probandum in se facit pag. 5. & seqq. Præsertim p. 22. 23. 24. 25. §. XI. XII. docet, intelligere se afflatum ductumque Spiritus immediatum, non solum subjective sed etiam objective: i. e. non tantum ex parte subjecti, illuminando intellectum ad credendam veritatem, revelatione mediata atque in Scripturis declarata; verum etiam presentando eam veritatem aut veram doctrinam objective, sive tanquam objectum: non mediantibus scriptis & libris &c. Add. Apol. Theol. V. & VI. pag. 87. & 109. ubi lumen illud in corde revelatum à ratione & conscientia & reliquis imaginis Dei in Adamo post lapsum relictis diversum esse monet, & secus sentientes taxat. Quibus respondent, quæ idem scripsit in Catechismo seu Confessione Fidei (Glaubens-Bekanntniß) Suz & Sociorum, Cap. II. pag. 45. in Animadversionibus ad Exercitationem

AUGUSTANA CONFESSIO. Artic. V. damnat eos, qui sentiunt, Spiritum Sanctum, (qui fidem efficit) contingere sine verbo externo hominibus. Similiter P. III. Artic. Smalcald. Art. VIII. p. 331. præmuniunt se Nostri adversum Enthusiastas, id est Spiritus, qui jactitant, se ante verbum (vocale & externum) & sine verbo Spiritum habere. Et pag. seq. 332. scribunt: Hoc in universum antiquus est Satanas & serpens, qui etiam Adamum & Evam in Enthusiastum conjiciebat, & ab externo verbo Dei ad spiritualitates & proprias opiniones abducebat. Add. B. LUTHERUS Lib. II. contra cœlestes Prophetas T. III. Altenb. p. m. 66. b. 67. a. & Rev. MINIST. Lubec. Hamb. & Lüneb. Warnung für dem Buch El. Prætorii Cap. II. p. 51. seqq.

Nicolai

Nicolai Arnoldi de Quakerismo passim, & Vindiciis Veritatis (Ret-  
tung der Wahrheit) contra Arnoldum Pauli. p. 6. seqq. In eodem  
hoc lumine immediato, tanquam principio rectè & salutariter cogno-  
scendi Deum, asserendo, occupantur libelli Quakerorum; Weg zum  
Königreich. Gründe und Ursachen/ warum sie die Lehrer der Welt ver-  
leugnen. JACOBI PARNELH Eckstein/ FRANCIS HOWGILL Eröffnung des  
Bauchs der Morgenröthe. p. II. 25. 27, & alii ad theses seqq. citandi.

### Præverunt

Seculô II. à Christo exhibitio CATAPHRYGES seu MONTANISTÆ,  
(duce *Montano* Phryge) qui & SPIRITUALES dici cupiverunt; de Spiritu,  
quem Christus promississet, quemque Montanus sine mensura ac-  
cepisset, se quoque participare, eoque immediatè illuminari ac do-  
ceri ad cognitionem Dei sublimem perfectamque, perhibentes. Vid.  
*Apollinaris* Hieropolitanus apud *Euseb.* L. V. Hist. Eccl. cap. XVI. pag.  
m. 179. edit. *Vales.* *Epiphanius* adv. Hæres. L. II. T. I. Hæresi XXVIII.  
aliis XLVIII. p. m. 402. seqq. edit. *Petav.* *Theodoret.* lib. III. Fabb. Hæ-  
ret. n. II. Tom. IV. Opp. pag. 227. edit. *Jac. Sirmondi.* *Augustinus* de Hæres.  
ad Quod vult. Cap. XXVI. p. m. 146. edit. *Helmst.* cum comment.  
*Lamb. Danxi.* *Isidorus* Lib. VIII. Etymol. C. V. p. 65. G. edit. *Colon.* *Jacobi*  
*du Breul.* Post Montanistas Seculo IV. EUCHITÆ five MESSALIANI,  
(qui & *Psalliani*.) Spiritus Sancti presentiam ejusmodi sibi tribuentes,  
unde prophetias acciperent, neque Doctrinâ externâ opus haberent, quæ  
refrænet & doceat rectè atque ordinatè incedere. (ὡς μηκέτι δεῖσθαι λοι-  
πὸν διδασκαλίας, χαλιπέρας καὶ βήνειν εὐτακτῆ παιδεύσεως.) teste *Theodoro*  
IV. Hist. Eccl. C. XI. p. m. 163. edit. *Vales.* & L. IV. Hæres. Fabb. C. XI. p. 242. 243.  
ubi eosdem propterea *Enthusiastas* appellatos fuisse memorat. Confer *Au-*  
*gust.* de Hæres. c. LVII. p. m. 280. & *Danzum* in Comment. p. 282. 7. *Da-*  
*mascen.* de Centum Hæres. p. 581. 582. edit. *Gr. L. Basil. A.* 1575. *Constantin.*  
*Harmenopul.* Lib. de Sectis, five Catalogo de Opinion. Hæret. p. 5. & 6. edit.  
*Helmst.* Denique seculo proximè superiore primi ANABAPTISTÆ alii-  
que COELESTIUM PROPHE TARUM atque ENTHUSIASTARUM nomine  
famosi, præsertim *THOMAS MÜNZERUS*, methodum doctrinæ talem  
offerens, quâ fiat, ut Spiritus mentem hominis intimè occupet, cer-  
tamque omnium rerum cognitionem largiatur: (Daß der Besitzer in  
das Innwendigste komme/ und gebe ins Herz ein gewis. Urtheil von allen  
Dingen/

Dingen/ und werde also der Mensch den Creaturen entrissen. Vid. B. M. Chemnitius P. I. LL. de Lib. Arbit. cap. VIII. p. m. 202. Didicit autem illa Münzerus à præceptore suo NICOLAO STORCH, uti memorat *Philippus Melancthon* apud *Joh. Gastium* de Anabaptismi exordio, erroribus &c. p. 247. Magis operosus in eo errore propugnando fuit CASPAR SCHWENCKFELDIUS, uti apparet ex Libellis ejus de Sacris Literis, De Verbo Dei, Respons. ad Philippum, & Epistolis Tom. I. Ep. LVIII. Tom. II. ep. IV. ubi Deum immediatè loqui, docere, illuminare homines, atque hinc pendere agnitionem Dei veram, contendit. Vestigia ejus secutus est VALENTINUS WEIGELIUS, ac *Verbum internum, testimonium interius, Spiritum internum*, unde *omnis cognitio Dei ipsamque regnum Dei*, petendum sit, commendat. Part. I. Postill. p. 153. P. II. p. 61. & 184. P. III. p. 61. 74. Adde Ejusd. *Gülden-Griff*. pag. 3. Reprehendit etiam illos, qui allocutionem illam internam *Enthusiasmus* esse judicant. P. II. Postill. pag. 144.

#### Observatio.

Principium illud cognoscendi, *Incomplexè* acceptum, multis nominibus apud Quakeros venit. *Lumen, Semen, Gratiam, Verbum, Spiritum Dei*, vocat Barclajus Apol. ad Thef. V. & VI. §. XIII. p. 82. *William Caton* in *Schall der W.* p. 25. plura cumulat vocabula: *Geist / Wort / Sohn / Ebenbild / die Hand / der Finger / die Weisheit / der Wille / das Licht / oder Gemüth Gottes / oder wie man es nennen will*. Sic autem & *Weigelius* *Güld. Griff*. Cap. XXV. p. 67. *Das Wort / scribit, (quod antea librum internum appellaverat) ist die Weisheit Gottes im Menschen / es ist die Bildniß Gottes im Menschen / es ist der Geist oder der Finger Gottes im Menschen / es ist der Saame Gottes / des Befehls Gottes / Christus / Gottes Reich / es ist das Weib (forte scribendum erat, Wort) des Lebens in uns &c.* Quòd si *complexè* enunciandum sit, redibit ad has duas enunciationes: *Quicquid Spiritus Dei, (aut Deus,) immediatè in animo hominis dicit, verum est.* Et: *Quicquid hominis intellectui, quiescentibus sensibus, imaginatione & ratiocinatione propria seu discursu omni, cognoscendum objicitur, hoc Spiritus Dei immediatè in animo hominis illius dicit.* Verùm illi quidem, quamvis suppositâ utriusque propositionis veritate, non tamen discursiva cognitione delectantur, sed singularum assertionum, quas in animo habent, conceptus peculiari & immediatæ operationi Spiritus adscribunt.



THESIS II.

**N**imirum *Natura lumen* (quod vocatur, tanquam perfectio naturæ ad actus connaturales debita, ac donum accidentale) quò partim sine discursu, apprehensis terminis in notitiam existentia Dei ferimur, partim ex rerum finitarum ac materialium conspectu ad cognitionem Dei ac regularum quarundam cultûs divini perducimur; nullius usus esse in vera Dei cognitione, perhibent.

Videatur

R. BARCLAJUS Apol. Thef. V. & VI. p. 87. ubi docet, *Hominem quidem rationalitate suâ capacem esse in cerebro apprehendere quasdam notiones scientia Dei & rerum spiritualium; sed hoc non esse aptum & rectum organum; atque impedire eum potius in negotio salutis.* Et ISAACUS PENNINGTON in opusculo de Via Vitæ & Mortis (Wegh des Lebens ende Doots) p. 47. ad Objectionem, quòd Lumen illud Quakeris tantoperè jactatum, sit Lumen Naturæ; respondet, *non esse aliquid naturæ humanæ, quamvis sit in natura; esse autem ex Natura Dei & Filii ejus Jesu Christi: & addit, Deum per vestigare corda nostra, suâ propriâ face, (aut luce)*

ANTITHESIS II.

**N**aturæ tamen lumen, licet nec omnia tradat homini salvando cognitu necessaria, nec nisi humanam fidem gignat; veram tamen eamque non parum profuturam cognitionem Dei & regularum cultûs ejus, mediante discursu ex principiis evidentibus deductò suppeditare, credunt ac docent.

Videatur

APOLOGIA *Aug. Conf.* ad art. XVIII. p. 219. ubi occupatur in ostendendo discrimine eorum, quæ sunt liberi arbitrii, quoad vires naturales; & quæ gubernationi Spiritûs Sancti debeantur, ac retinendam esse monet *Paedagogiam*, quia omnes homines pariter debeant scire, & quòd Deus illam civilem justitiam (cultum sui naturalem) requirat, & quòd aliquo modo prestare eam possimus. Confer B. JOH. SCHRÖDERI Opusculum de Princip. Theol. & Nat. Not. Dei Cap. II. ubi postquam Sect. I. inde à p. 177. ostendisset, quomodo è libro *Natura Naturalis notitia Dei desumatur*; deinde Sect. II. pag. 288. *Usus naturalis notitia Dei triplicem tradit: (1.)*



*Non illa, quæ in hominis natura, (ex primævo statu) sit superstes. Verba Belgici Idiomatis hæc sunt: De Heere is de Doorsæker van het hert, ende by doorsoeckt het met syn eige Kaers, ende niet met eenige die in des Menschen natuer overgelaeten is.* FRANCIS HOWGILL quoque in *Eröffnung des B. der M.* pag. 26. prohibet, *ne quæramus Deum in natura: Deum enim natura se occultare.* Gehet aus / habet ex Anglico versio Germanica, *zusuchen in der Natur / vor welcher sich Gott selbst verhelet.* Eodem quoque spectat, quod in Philosophiæ studium (unde tamen homines ad cognitionem & cultum Dei non inutiliter perducì possunt) passim invehuntur: De quo infra suo loco videbimus.

#### Præiverunt

Enthusiastæ priores; ex quibus VALENTINUS WEIGELIUS, Deum ex intuitu creaturarum verè cognosci posse negat. In den *Creuren / ait, wird Gott nicht funden / weder gesehen / noch erkannt in Ewigkeit; Denn allein in seinem Bildniß / Wort / das aus Gott im Menschen / Menschliche Gestalt angenommen / als der Sohn des Vaters selbst in uns lebet.* Guldengriff Cap. XIV. p. 40. Et quanquam aliàs Cap. V. p. 15. videatur agnoscere cognitionem Dei ex lumine Naturæ, quam etiam appellat *Sophiam naturalem*, das ist / natürliche Weisheit von Gott und seinem Geschöpf; mox tamen mentem suam ita declarat, ut constet, eum nihil veri tribuere Naturali illi notitiæ, nisi quantum subjecta est actu in homine Lumini supernaturali, immediate docenti, atque ita Deum in creaturis aut ex iis manifestanti. Eam verò, quam insitam vocamus, notitiam frustra ibi quæres; quippe quod illius est, supernaturali lumini unice adscribitur. Idem faciunt PAULUS FELGENHAUERUS & alii, Philosophiæ, quantumcunque ad Deum agnoscendum colendumque tractetur, hostes & obrectatores: de quibus plura suo loco memorabimus.

#### Observatio.

Equidem olim atque nuper Enthusiastæ à Nostratibus accusati sunt, quasi ipsum Lumen Naturæ Revelationi supernaturali verbo scripto

scripto comprehensæ, tanquam principium fidei, substituerent; atque adeò plus justo extollerent: ac certum est, si quid veri atque recti est, quod illi suâ mente immediatè cognoscunt de Deo & his, quæ ad cultum ejus pertinent; id Lumini Naturæ, quod ex se delere prorsus nequeunt, provenire. Atque huc spectârunt Nostrates illi. Nec negari potest, dici aliquando ab Enthusiastis *lumen connatum*: uti olim *Weigelius* dixit, *das angebörne Licht*/ P. II. Postill. p. 184. Quia tamen illi hoc, quicquid est, distinguunt à lumine Naturæ, ac supernaturali cuidam locutioni Dei in se adscribunt; præterea naturam in vera Dei cognitione prorsus passivè se habere statuunt: ideò error ille meritò notandus h. l. fuit.

### THESIS III.

### ANTITHESIS III.

**D**atur autem (juxta Quakeros) Locutio aut manifestatio Spiritûs Dei Supernaturalis & immediata etiam post consignatas Scripturas Propheticas & Apostolicas, atque extra eas, in quolibet homine, pro statu communi hodierno: Idemque fuit principium & objectum formale fidei omnium Sanctorum, omnibus seculis.

**R**evelationem divinam supernaturalem, equidem signis modisque diversis, & inter hos etiam inspiratione seu illuminatione Dei interna & immediata olim fuisse peractam; sed hoc modo paucis tantùm obtigisse, credimus, ita ut ad aliorum notitiam voce partim, partim scripto deferri oporteret, quæ illis manifestabantur: non autem fuisse Deo visum, vel olim omnes & singulos

immediatè & supernaturaliter illuminare & docere; vel ad finem usque mundi Ecclesiæ novas impertire illuminationes, quibus singuli intra se docerentur.

### Videatur

### Huc Spectant

R. BARCLAJUS Thef. II. ubi, *Ejusdem Spiritûs revelatione*, ait, *Deus seipsum semper filiis hominum patefecit; Patriarchis nimirum Pro-*

Partim quæ in AUG. CONFESS. art. V. *de institutione ministerii, ut fidem consequamur*; partim quæ in ARTIC. SMALCALD. P. III. art. VIII. *pheticis*

phetis & Apostolis, quæ revelationes Dei per Spiritum olim formale eorum fidei objectum fuerunt, & adhuc ita permanent: quum objectum fidei sanctorum idem sit in omnibus seculis: idque in Apol. hujus Thes. §. VII. seqq. ad XII. p. 12. seqq. ad 25. prolixè probat. Confer ejusdem Catechif. Cap. II. §. 5. & ISAAC PENNINGTON Wegh des Levens &c. p. 13. 14. WILLIAM AMES. lib. Die Sache Christi und seines Volcks Gerechtfertiget: (aliàs Beschirmung der Wahrheit) Cap. VIII. p. 17. 18. 19. 20. Cap. XIII. p. 29. Cap. XIV. p. 32. 33. Cap. XVI. p. 36. 37. Cap. XVII. p. 42. WILLIAM CATON Beschirmung der Wahrheit 2c. pag. 13. & append. p. 74. Ejusdem Schall der Wahrheit. p. 21. JAMES PARNEL Ondersoeker des Geloofs, p. 7. J. N. Liefde tot de Verloorene præf. p. 4. STEFFEN CRISP, Triumph der Wahrheit pag. 7. WILLIAM SCHEWEN Glaube und Erfahrung eines Christen. Sect. XV. pag. 161. seqq. GEORG FOX Beschirmung der Wahrheit. pag. 3. seqq. ad 8. qui omnes Spiritum in omnibus non tantum præsentem, sed loquentem immediatè atque adeò audiendum esse prædicant, urgent, & in dissentientes invehuntur.

pag. 332. 333. de adhibito divinitus verbo externo, prolixius leguntur. Confer B. MART. CHEMNIT. Exam. Conc. Trid. P. I. Sect. de Orig. causa & Usu Scripturæ V. T. p. m. 13. & Sect. de Script. N. T. p. m. 24. seqq. B. Gerb. L. de Minist. Cap. II. §. 39. 40. 41. ubi docent, quomodo Deus multitudinem hominum in V. & N. T. per Patriarchas, Moysen, Prophetas, Johannem Baptistam; & post Christum, per Apostolos, revelationibus divinis instructos, in cognitionem sui cultusque debiti perduxerit. Quæ quamvis non directè opponantur Enthusiasticis, sententiam tamen hæc Antithesi traditam declarant & confirmant. Vid. etiam B. MUSÆI Introd. in Theol. P. III. cap. 1. §. XII. XIII. XIV. p. 231. seqq. Add. de Revelationibus immediatis non expectandis laudatorum MINIST. Lübec. Hamb. & Lüneb. Ausführl. Bericht. p. 144. seqq. Warnung für El. Prætorii Buch / Exam. Abulus II. p. 51. seqq. Quæser. Greuel. Cap. IV. §. 2. p. 123. seqq.

### Præiverunt

MONTANUS, qui omnibus ad se accessuris afflatus spirituales immediatos pollicitus est: *Ecce, inquit, homo tanquam lyra (est): ego verò seu plectrum volo (i. e. citò in eum feror, eumque moveo:)* Vid. *Epiph.*



*Epiph. Hæref. Cataphr. §. IV. p. m. 402. D. Ipsi verò CATAPHRYGES aut MONTANISTÆ jactârunt, se quoque oportere cœlestia dona (qualia Apostoli habebant; quæ χαρίσματα appellant) recipere. Ibid. §. I. p. 402. D. MESSALIANI quoque, sive EUCHITÆ, spirituales afflatus promiscuè omnibus impetrabiles esse asseruerunt: apud Theodoretum l. c. De ANABAPTISTARUM Ducibus autem constat, quòd non tantùm singulares atque extraordinarios Enthusiasmos ac revelationes sibi tribuerint; verùm etiam communes polliciti fuerint aliis à se & quibuslibet, qui attendere hominibus, Spiritu interno ducendis, atque ex eo de fide ac religione instituendis: quòd vel ex methodo Münzeriana omnibus commendata ad percipiendas illas apparet: cujus ad §. 1. fecimus mentionem. Idem docuit SCHWENCKFELDIUS ll. cc. Quem secutus WEIGELIUS uti aliàs, ita peculiariter in scriptis *Nosce te ipsum & Capturam auream* quam vocant (Gulden Griff) id ex professo egit, ut persuaderet, omnem in omnibus notitiam Dei certam proficisci à spiritu intus existente, quem omnes *introvertendo in se*, invenire atque audire possint. Præsertim poster. Libelli Cap. XXIV. *librum spiritualem* (unde omnis cognitio spiritualis petenda sit) dicit esse *in se & omnibus hominibus*. *Disß Buch/ ait, ist in mir und allen Menschen/ in Grossen und Kleinen/ in Jungen und Alten/ in Gelehrten und Ungelehrten &c. p. 66. & Cap. XXV. p. 67. Nun ist solch Buch nicht allein in mir/ sondern in allen Menschen/ keinen ausgenommen/ denn wenn disß Buch nicht were/ so möcht kein Mensch leben in der ganzen Welt: in quo confirmando usque ad finem libelli occupatur. Adde P. II. Postill. p. 61. & 144. Sic etiam PAULUS FELGENHAUERUS im Geheimniß des Tempels des Herrn/ & quidem im Vorhoff c. XIX. p. 134. seqq. Im Heiligen c. XII. p. 185. Im Allerheiligsten c. VI. p. 98. Imò verò & Lutherus scripto ad Antorffenses. T. III. Altenb. fol. 102. b. memorat, jam tunc fanaticum quendam auditum fuisse, qui doceret, Ein jeglicher Mensch hat den Heiligen Geist.**

#### Observatio.

Videntur Quakeri agnoscere diversos modos revelationis divinæ, etiam pro diversitate temporum & status Ecclesiæ: prout *Barclajus* Thesi II. scribit; revelationes Dei per spiritum, sive externis vocibus & apparitionibus, sive somniis, sive internis objectivis in corde manifestationibus fuisse olim objectum formale fidei filiorum hominum, sub diversis administrationibus exhibitum: Certum autem est, illum pariter & socios communiter docere, quòd in variis illis atque omnibus revelationis



divinæ speciebus, locum habuerit interna & immediata Spiritûs Dei locutio in animis hominum, sive signa aliqua accederent, sive non: ac certitudinem cognitionis non nisi ex illa *immediatâ* simul & *objectiva* illuminatione pependisse: quod imprimis apparet ex Apol. Th. II. §. XI. pag. 22. 23.

THESIS IV.

ANTITHESIS IV.

**E**X hac interna & immediata locutione Dei in intellectu humano, Philosophi etiam Gentiles (juxta Quakeros) habuerunt veram & sufficientem cognitionem Dei ac rerum Divinarum: earum quoq; quæ constat ex principiis luminis Naturæ non posse probari, quæque Mysteria vulgò vocantur.

**P**hilosophos Gentiles vel planè caruisse mysteriorum cognitione; vel si quid horum aliqui cognoverint, traditione aut fama aut ex commercio cum his, qui ad Ecclesiam pertinebant, didicisse, nec tamen satis sincerè apprehensum & conservatum penes eos fuisse, credunt.

Ita

Videatur

R. BARCLAJUS Apol. Thef. V. & VI. pag. 118. ubi docet, *plerosque ex Græcis Philosophis, damni, quod per Adamum venit, sensibiles fuisse vi interni luminis, licet externam historiam non cognoscerent: Jesum Christum etiam intus cognovisse, quasi remedium ad liberandos homines à malo isto semine & pravis inclinationibus, licet non sub denominatione illa.*

B. JOH. MUSÆUS de Usu princip. Rat. contra Vedel. L. XIII. cap. IX. §. XIII. num. 2. p. 612. B. HÜLSEM. de Auxil. gratiæ pag. 90. & qui ex ipsis Gentilium scriptis multa eruditè collecta exhibet, DR. PFANNER. System. Theol. Gentil. Purioris Cap. I. §. V. p. 13. seqq. Cap. III. §. II. p. 131. seqq. Cap. IV. §. I. seqq. p. 146. seqq.

Conf. Ejusd. Animadv. in Exercit. Nic. Arnold. pag. 28. WILLIAM CATON Append. ad Beschreibung der W. p. 67. seqq. quam inscribit: *Klarer Beweis/ daß die so genannten Heidnischen Philosophi von Christo dem eingebornen Worte und Sohn Gottes gewußt und gezeuget haben: ubi inter alia p. 26. ex adversario suo quaerit: utrum probare possit, quenquam clariùs scripsisse de Verbo Dei, Filio Patris, de vero Baptismo spiritali, de Regeneratione ex semine Dei,*

*quàm*

quàm Plato & Hermes Trismegistus? Adde Ejusdem Scholl der W.  
pag. 23. seqq.

### Præiverunt

Non tantùm illi, qui Gentilibus Sanioribus, nominatim Philosophis, ipsum Lumen Naturæ suffecisse ad salutem, putârunt: quales PELAGIANI, PONTIFICII & CALVINIANI quidam, SOCINIANI ac REMONSTRANTES; de quibus aliàs constat: sed & FRANCISCUS PUCCIUS. Florentinus, editô *Goude* Libro A. 1592. de *Christi servatoris efficacitate in omnibus & singulis hominibus, quatenus homines sunt*; in primis autem h. l. memorandi, RAYMUNDUS LULLIUS, OSWALDUS CROLLIUS & J. PETRUS FABER, in *Alchymia Christiana* cap. 1. seqq. GERH. DORNÆUS in *Philosophia Chymica* Vol. I. p. 514. qui mysteria fidei è natura demonstrare ausi fuerunt: denique etiam illi, qui in locum Luminis Naturæ substituunt immediatum Lumen Spiritûs; inter quos PAULUS FELGENHAUER, in *Sendbrieff*. p. 89. durch das Gewissen als ein Mitwissen des Geistes ver-  
stehe man/ was Lügen oder Wahrheit ist/ was Christus und Wider, Christ,

### Observatio.

Nimirum, etsi dissentire videantur, quorum *alii* ex naturali Lumine; *alii* ex supernaturali, cognitionem illam Philosophis ortam, fuisse statuunt; conveniunt tamen, quod utrique putant ac docent, sine verbo externo supernaturaliter revelato, & ministerio sensûs ad eorum corda delato, mysteria illis innotuisse; Quemadmodum sub appellatione Spiritûs & Luminis supernaturalis, ipsum Lumen Naturæ latere, apud Quakeros, jam pridem observatum est.

#### THESIS V.

**I**Mò per hanc revelationem Dei immediatam non tantùm generalia dogmata fidei & præcepta morum; verùm ipsas conclusiones, etiam singulares immediatè manifestari hominum intellectui, credunt.

#### ANTITHESIS V.

**Q**uanquam verò Nostri non negent omnes visiones aut revelationes peculiare, (v. g. monita divina de imminentibus periculis, visiones agonizantium &c.) nolunt tamen homines in singularibus quæstionibus fidei aut morum,

morum, ad certam sententiam obtinendam à revelatione interna & immediata pendere.

Sic

*Barclajus* Apol. Thef. III. §. III. p. 39. 40. 41. de principio cognoscendi Christianorum monet, necessario oportere esse ita amplum ut clarè & distinctè ducat & instruat illos in omnibus quæ occurri (legendum occurrere) possunt: nimirum quoad circumstantias, & particularia ministeria, prout statim se explicat; ideoque Scripturæ, quam non nisi generalia docere putat, rationem principii denegat, ac soli illuminationi immediatæ adscribit. Confer Apol. Thef. X. §. XIII. pag. 189. ubi ad priora illa provocans, concludit; *Scriptura meram*

*verorum declarationem, nullam autem dat particularibus vocationem. -- Oportet (igitur ut) recurrat ad internum & immediatum Spiritus testimonium. Est autem hæc sententia communis Quakerorum, de Unctione illa universali, quæ omnes & singulos, in singularibus doceat omnia cognoscenda immediatè: quod infra de Cultu, ex ejusmodi dictamine ductuque Spiritus proficiscente, multorum testimoniis ostendemus.*

Praiverunt

Post MONTANISTAS & EUCHITAS, illuminationum de singularibus non minùs, quàm principiis generalibus jaçtatores, ANABAPTISTÆ, quorum famosissimus, MÜNZERUS, tam familiariter sibi cum Deo colloqui licere affirmavit, quemadmodum olim Abrahamo, Moysi, aut Sanctorum ulli contigit: suis quoque suasit, ut ejusmodi revelationes non tantùm audacter, verùm etiam, si differantur, stomachabundi petant à Deo. vid. *Luth.* Tom. III. Altenb. fol. 125. 126. PARACELCISTÆ quoque & FRATRES ROSÆ CRUCIS, divina non minùs quàm humana quali-

Ita enim

IN ARTIC. SMALCALD. I. C. P. III. art. VIII. p. 332. rejicitur *Entbusiasmus*, quo homines ab externo verbo Dei (unde, mediante discursu, ad conclusiones singulares perducendi erant) ad spiritualitates & proprias opiniones abducuntur. De discrimine autem visionum ac revelationum, quæ probantur; quæque suspectæ aut rejiciendæ sunt; vid. Rev. MINIST. *Lüb. Hamb. & Lüneb. Schutz, Schrift wider den Guthmann. Offenb. Patron. P. I. Cap. II. §. 49 seqq. p. 269. seqq.* ubi etiam Nostrates plures citantur.



quælibet, quamvis abstrusissima, se in singularibus nôsse perhibuerunt. WENGELIUS verò, *innatum lumen & testimonium internum* sequentibus, certam *Legis & Prophetarum*, in omni actione, observantiam pollicetur. P. II. Postill. pag. 184. 185.

### Observatio.

Equidem aliàs principium cognoscendi dicitur in relatione, atque adeò in oppositione, ad principiata, seu conclusiones; quæ non continentur in principiis formaliter, sed virtualiter. Quakeris autem, & anteambulonibus sociisque, Lumen suum immediatum, utramque facit paginam, atque opera discursuum eos sublevat.

#### THESIS VI.

**S**imiliter revelationem illam & Dictamen Spiritûs immediatum, docent esse *Normam* dijudicandi doctrinam & praxin religionis veræ à falsis; ac normam quidem *primariam* atque *universalem*: Ipsum verò Spiritum intus in homine adeundum, consulendum, audiendum; esse *Judicem* certum supremum atque universalem omnium dubiorum & controversiarum fidei ac morum.

Ita

*Barclajus* Apol. Theſ. II. §. II. p. 39. *Principalis Christianorum regula sub Evangelio non est externa, nec lex extra scripta; sed est interna, Spiritualis lex, in corde insita,*

#### ANTITHESIS VI.

**Q**uamvis etiam Nostrates agnoscant, Spiritum S. esse Judicem supremum doctrinæ fidei ac morum, veræ à falsa discernendæ; negant tamen Spiritum S. ferre sententiam ad tollenda dubia doctrinæ fidei ac morum destinatam, per internam & immediatam suggestionem certorum mentis conceptuum; aut tales conceptus esse normam ac regulam, ad quam revocari debeant, quæ de rebus fidei & morum in quæstionem veniunt.

Hoc enim est, quod

Majores nostri I. c. ARTIC. SMALCALD. p. 332. *Satana* opus esse dicunt, quando homines ab externo Verbo Dei ad *Spiritualitates* & *proprias opiniones* abducuntur: Ubi



*lex nimirum Spiritus vita, verbum prope in ore & in corde.* Idem docet in Catech. Cap. II. Quæst. II. seqq. p. 4. 5. der Christen Geleitsmann oder Regel muß ein inwendiges Principium oder Anfang seyn: idque exponit de *Ductu Spiritus, unctio- ne &c.* conf. ibid. artic. I. pag. 128. WILL. CATON *Beschirm.* p. 38. ad objectionem; quod *nova Creatura in Christo conformare se debeat Scriptura tanquam regula*; respon- det: Die so widergebohrne sind/und eine neue Creatur geworden sind in Christo Jesu/ die haben den Geist Gottes für ihre Regel/ welcher die erste Regel und Richtschnur ist unter allen/ die sie haben können &c. STEFF. CRISP. in *Triumph Resp. ad accusat.* 8. p. 15. contendit, regulam, ad quam Spiritus omnes examinandi sint, esse Spiritum internum. Inprimis verò WILL. PENN, *Scriptô peculia- ri, de Universali Regula fidei & vite, Deque Judice & Decisore contro- versiarum*; quod ex Anglico in Germanicum sermonem Amici ope- ra translatum accepi; prolixè docet, *Verbum* quò omnia creata sunt, quod & *Lucem hominum & Spiritum vivificantem* appellat, sit *universalis regula cognitionis humana, fidei & obedientiæ erga Deum*: atque ita *Immanuelem, Deum cum hominibus, quemadmodum regula est Eorum, sic esse etiam eorum Judicem: homines in tantum liberos esse ab erroribus, in quan- tum se voci, lumini & Spiritui ejus in se subjiciant: non autem longius.* De- nique THOMAS BAYLES in der Relation von der Widerkunfft und Reise eines Menschen &c. totus in eo est, ut ostendat, quomodo ipse, in varias sollicitudines ac dubitationes conjectus, non inven- rit certitudinem, nisi postquam in se descendens ad Spiritum intus loquentem attendisset.

### Præiverunt

Enthusiastæ antiquiores, quibus similiter facile fuit, præter par- tes principii etiam *norma* munus assignare dictamini Spiritus interni, at- que

que ita Spiritum facere Judicem internum universalem & primum. Nominatim VAL. WEIGELIUS Guld. Griff. Cap. XIX. disquirat, unde peti soleat iudicium? (von wannen man pflegt das Urtheil zu suchen und zu nehmen? Cumque indicasset, alios ex auctoritate Doctorum, alios ex Scripturæ litera sumere iudicium; tertiam classem probat eorum, qui iudicium petunt ex fide Spiritus per internum & vivum sensum cordis. (Schöpfen ihr Urtheil aus den Glauben des Geistes/ durch das immer lebendige befinden im Herzen.) Quæ cum Capp. seqq. tractasset, inter alia Cap. XXIII. p. 64. scribit: Wer diesen (den Geist) hat/ der hat das Aug zu sehen alle Gegenwürffe mit einem lieblichen Unterscheid/ der hat auch die Richtschnur abzuthelen die Lügen/ von der Wahrheit &c. Et Cap. XXIV. docet, daß man die Prüfung nicht suchen solle noch finden kan/ in den eufern Büchern der Menschen/ sondern im Geistlichen Buch des Herzens von innen. Atque hic ille Liber est, cujus πολυσημία supra indicavimus ad thesin I. Secutus est P. FELGENHAUER, im Heiligen Cap. X. p. 162. Ist jemand/ inquiens, der nicht weiß; Wie er dran ist/ derselbe schicke sich den Herrn zu fragen/ und nicht Menschen/ so wird er nicht betrogen/ Er lasse nicht ab/ biß Ihm der H. Geist in ihm selbst ein Antwort gebe/ wie dem alten Simeon. Conf. Cap. II. pag. 32. 33. Cap. V. pag. 125, Cap. IX. p. 142. Cap. XI. pag. 162.

### Observatio.

Habent Quakeri in hâc assertionè de Iudice controversiarum; qui sit Spiritus immediatè docens, (quanquam suo modo etiam in his, quæ prius dicta fuerunt) ante se vestigia PONTIFICIORUM. Nimirum etiam Papatu simpliciter est merus Enthusiasmus, quò Papa gloriatur, omnia iura esse in scrinio sui pectoris, & quicquid ipse in Ecclesia sua sentit & jubet, id Spiritum & iustum esse, etiamsi supra & contra Scripturam & vocale verbum aliquid statuat & præcipiat: quod Nostrates monuerunt in Artic. Smalcald. P. III. art. VIII. p. 332. Differunt autem, quòd illi quidem hunc spiritum quisque sibi domesticum atque internum tribuit, sine dependentia ad subiectum aliud: Pontificii verò Spiritum hunc vel soli Papæ, vel Papæ cum Concilio aut Curia, sic tribuunt, ut cæteros omnes inde pendere debere, ac de spiritu participare posse contendant. Utrique tamen immediatum Spiritûs dictamen, licet diverso modo, agnoscunt & prædicant. Nec difficile fuit, Barclajum aliosve, Papatui aliquandiu addictos, cum Spiritum in scrinio pectoris Papalis aut Curie

Curia ejus habitantem, facile suspectum habere cœpissent, & tamen in revelationibus in Scriptura contentis acquiescere dediticissent; Spiritum in se intus quærere, & ignem erraticum pro luce amplecti, quò ducerentur; securi, quò pes ferat.

## CAPVT II.

De

# SCRIPTVRA SACRA.

### QVAKERORVM

#### THESIS I.

**S**cripturas Sacras Propheticas & Apostolicas, negant esse Principium aut objectum formale cognitionis veræ, sufficientis ac salutaris, Dei ac rerum divinarum, quæ ad cultum ejus nostramque salutem spectant.

Ita

R. BARCLAJUS Theol. III. de Scripturis: Non existimanda sunt principalis origo omnis veritatis & cognitionis, quoniam solummodo sunt declaratio fontis, & non ipse fons: idque in Apologia p. 36. seqq. prolixè tractat, videlicet, quòd Scripturarum auctoritas & certitudo ex alio pendeat, & ratio quare recipitur ut veritas, ad internam & immediatam locutionem Spiritus in nobis redeat: quippe qui solo spiritu in omnem veritatem ducendi & omnia edocti simus. p. 38. 39. Quibus

### PROTESTANTIVM

#### ANTITHESIS I.

**S**acrosancta Prophetarum & Apostolorum scripta sunt nobis principium cognoscendi verè & salutariter ea, quæ ad fidem & mores pertinent, nobisque salvandis sunt cognitu necessaria.

Hac enim ratione

August. Confessionem ex scripturis illis collectam fuisse memoratur ab ELECTORIBUS, PRINCIPIBUS cæterisque S. R. I. ORDINIBUS, qui Form. Conc. receperunt: in præf. L. C. p. 7. Hinc se de doctrinâ sua eruditos ac certos esse, gratiâque Spiritus S. mentes & conscientias suas majorem in modum confirmatas. Et Serenissimi PRINCIPES Nostri SAXO-VINARIENSES in Confess. Fidei suæ & Statuum Provinc. A. 1549. quat. B. 2. b. scriptis iisdem hoc tribuunt, daß kein Mensch von der paria



paria habet in Animadv. ad Exerc. Nic. Arn. de Quaker. p. 7 8. *Etiamsi, ait, Scriptura proponat animis nostris historicas veritates, principale tamen motivum, ex parte objecti, cur eisdem credamus, est internus motus, inspiratio & operatio Spiritus in cordibus nostris; qui motus, inspiratio & operatio immediatè in nobis per Spiritum producantur, hosque internos motus & inspirationes, quibus adducimur & inclinamur ad assentiendum Scripturis, verè per se cognoscimus, eorumque authorem Deum, etiam citra Scripturæ literam. Denique Catech. Cap. II. p. 6. Nicht Sie! (die Schrift) sondern der Geist muß in alle Wahrheit leiten. Sic etiam ISAAC PENNINGTON Wegh des Lebens p. 54. hominem fidelem describit, qui veritatem cognoscat, non quia Scripturæ sic loquuntur, sed quia ipse rem sentiat, & super ea re fundatus sit, in eaque crescat, & res in eo, de qua Scriptura loquitur. Verba Belgica sunt: De gene die hier komt, ende doer ghebowet is, die kent de Warheit, niet om dat de Schriften soo seggen, maer om dat by de de sack voelt, ende op de sack gefondert is, ende opgreit in de sack, ende de sack in hem, waer van de Schrift spreekt.*

Göttlichen Majestät Wesen oder Willen etwas gewisses und rechtschaffen erkennen oder wissen kan / er erkenne und lerne es denn aus der Heiligen Schrift. Ac notum est, Nostrates communiter, qui de Scriptura S. deque Principio Theologiæ scripserunt, & contra variarum sectarum homines de his disputarunt, hoc idem urgere; Vid. BB. JOH. SCHRÖDERUS de Principio Theologiæ, JOH. GERHARDUS T. I. LL. & Exeg. B. GLASSIUS in Glaubens-Grund. J. WIGANDUS & CONR. SCHLUSSELBURG. contra Anabaptistas & Schwenckfeldistas Rev. MINIST. Lüb. Hamb. & Lüneb. Warn. vor El. Prät. Buch. p. 29. seqq. HAMB. Quäker-Breuel, Cap. III. p. 81. seqq. Quamquam autem & Nostrates dicant, Scripturæ tanquam principii credendorum *dogmatis*, dignitatem & auctoritatem, non tantum fundari in divina ejus inspiratione; verum etiam exerere se ad obtinendum in nobis assensum fidei divinæ, per virtutem ipsius Spiritus Dei, Deo essentialem; negant tamen hoc fieri per aliam revelationem Dei immediatam à verbis Scripturæ distinctam, sed per ipsa Scripturæ, quæ Dei sunt, verba (concurrente Deo) certos nos reddi, Deum dicere, quod reverà dicit. Vid. B. *Mus.* Introd. in Theol. Part. II. §. III. seqq. pag. 467. seqq.

C

Præive-



## Præverunt Quakeros

CASP. SCHWENCKFELDIUS, qui Ep. LXV. *Salutaris Dei cognitio scribit, non est ex Scriptura, sed ex ipso Deo.* Et Ep. LXXXI. *Christus in V. & N. T. est manifestatus non per Scripturam, sed per Spiritum Sanctum.* Item Lib. de Verbo: *Nostra salus & fides non sunt alligata ad scripturam, ut & fides ex scriptura non habet suam originem.* Et VAL. WEIGELIUS *Gülden-Griff. Cap. ult. Man kans nicht lernen aus denen Buchstaben der Schrifften. Man muß zuruck einkehren/ und den Ursprung suchen/ daraus die Schrift gestossen ist/ nemlich vom Geist müssen wir es hören und lernen.* Et Postill. Part. III. p. 10. *in Ecclesias sui temporis invehitur, quæ ad Scripturas tanquam principium fidei attendere jubent: Christus hat uns eine Prophecy hinterlassen/ auff unsere Zeiten/ da man würde Schulen auffrichten/ der Jugend die Schrift nach den Buchstaben vorlesen/ sie abhalten von der Salbung/ von innern Wort.*

## Observatio.

*Conqueruntur Quakeri, de calumniis, quibus afficiantur, quasi Scripturarum denegatores seu contemptores essent, cum tamen appareat, quanti faciant, quas sine fuco & equivocatione scriptorum omnium, quæ in orbe sunt, excellentissimas æstiment, quibus non solum ullum aliud scriptum non preferendum, sed ne multis rationibus æquandum sit. Nimirum, quod Scripturæ illæ à sanctis revelationibus spiritûs Dei processerint: ut est apud BARCL. Thef. II. ejusque Apol. p. 35. 36. conf. Animadv. in Exerc. Nic. Arn. p. 7. Is. PENNINGT. Wegh des Levens p. 15. 48. 49. ED. BOURROUGH Standaert. Cap. XIII. p. 14. WILL. CATON Onderfoeck. pag. 6. 7. Beschirm. pag. 27. WILL. AMES Besch. contra Lassen. Cap. XIX. pag. 44. G. FOXE Beschirm. p. 19. 20. Sed, qui assensum Scripturis præbendum, in aliam revelationem velut rationem assentiendi à priori, & à Scripturis distinctam; videlicet revelationem illam spiritûs internam & immediatam resolvunt; (prout BARCLAJUS ipse l. c. Thef. II. scribit, Scripturas esse solummodo declarationem fontis, non fontem ipsum pag. 35.) utique hoc ipso de Scripturæ tanquam principii dignitate detrahunt. Ne dicam, quod etiam aliis pluribus modis Scripturæ detrahunt, dum affectiones ejus negant & impugnant, de quo mox videbimus.*

THESIS II.

**E**Asdem negant esse aut fuisse unquam regulam fidei & morum primariam & universalem seu adequatam.

Sic expressè

R. BARCLAJUS Thes. III. pag. 35. quod in confirmatione Apologética pag. 38. seqq. operosè probat. Quibus respondent, quæ habet WILLIAM PENN, scripto ad præced. Cap. thes. ult. citato. sed & ISAAC PENNINGTON Wegh des Levens p. 13. docet, *fideles in quibus verbum vivum loquitur, non recurrere ad verba scripturæ olim pronunciata, ut cognoscant, an hæc verba ejus sint: Oves enim Christi rectius nosse vocem ejus, quàm hoc modo.* Verba Belgica sunt: *Sal het levendighe Word in het herz zii, ende niet regeeren in het herte? sal hy in het herte spreek, ende de Mann ofte Vrouw, in de welke hy spreekt, loopen tot de woorden van de Schrift die voormaels ghesproocken zii, om te weten of dese syne woorden zii, ofte niet? Neen, neen, syne Schaepen Kennen syne stemme beter dan soo.* Similiter WILLIAM SCHEWEN, Glaub und Erfahr. Sect. IV. p. 66. Die

ANTITHESIS II.

**C**Redimus etiam, confitemur & docemus, unicam regulam & normam, secundum quam omnia dogmata, omnesque Doctores æstimari & judicari oporteat, nullam omninò aliam esse, quàm Prophetica & Apostolica scripta, cum Veteris tum Novi Testamenti.

Verba hæc sunt

FORMULÆ CONCORDIÆ sub init. p. m. 570. Conf. p. 572. §. Hoc modo. & DECLAR. SOLID. p. 628. 631. 632. unà cum cæteris scriptis ad thes. præced. i. citatis. Add. B. GERH. Dispp. Acad. I. contra Weigel. §. 23. pag. 829. B. THEOD. THUMM. Impiet. Weigel. Error. V. §. IV. p. 9. Intelligunt autem Nostrates Regulam & Normam Controversiarum, non solum quæ respectu aliorum & quoad λόγον τῶν ἑξῶ, nobis serviat; sed quæ nobis intra mentem nostram ad certitudinem inter oppositas sententias consequendam, seu quoad λόγον τῶν ἑσω, citra relationem ad aliam priorem regulam, sufficiat. Ac B. PHILIPPUS MELANCTHON Exam. Theol. P. I. Opp. fol. 321. contra Enthusiastas differens, hoc monitum addit: *Cum homines abducti sunt à verbo scripto, præcipuè tria ingentia mala sequuntur: I. Amisio certa doctrina, Legis & Articulorum* Schrift

Schrift ist nicht die ewige Richt- | *Fidei. II. Amisio consolationis. III.*  
 schnur oder Regel/ Probierstein oder | *Extinctio vera Fidei seu exercitiorum*  
 probierer der Geister. WILLIAM | *Fidei: quod deinde distinctè pro-*  
 CATON Beschirm. p. 12. Wo ha- | *bat.*  
 ben die wahre Christen jemahlen die |  
 Schrift genennet ihre Regul/ Gesetz/ Liecht und Grund? Es ist unmöglich  
 für die solches zubeweisen mit klarer Schrift. & p. 38. So du kein ander  
 Liecht/ Regul und Richter kennest/ als die Schrift/ so ist kein Wunder/ daß  
 du noch bist in der Finsterniß &c. Sic etiam ein Stein den die Bauleut ver-  
 worffen haben pag. 2. 3.

### Prævit

C. SCHWENCKFELDIUS, statuens, quòd nostra fides non debeat se  
 regere juxta sacram scripturam; sed Scriptura sacra regatur secundum fidem  
 nostram. Lib. de S. Script. p. 12. Et p. 36. 37. *Alia est Biblia in corde, in qua*  
*studendum, juxta quam externa sacra scriptura est dirigenda.* Eum sequens  
 V. WEIGELIUS Guldengr. Cap. XX. p. 58. disputat, daß man das Urtheil  
 und alle Gegenwürffe zuerkennen/ aus dem Buchstaben der Schrift nicht  
 nehmen könne. Et in tractatione ipsa sic inquit: Wer sein Urtheil nimmt aus  
 den Buchstaben der Schrift/ und nicht aus dem H. Geist (loquitur de  
 Spiritu immediatè docente) der bauet seinen Glauben auff den Sand/  
 und muß ungewiß bleiben in allen Stücken. Conf. præced. Cap. XVIII.  
 ubi tria genera normarum; unde homines judicia in dubiis petant,  
 refert; *primum* esse auctoritatem Doctorum; *secundum*, literam scri-  
 pturæ, & *tertium*, internum vivum sensum cordis: ac prioribus duobus  
 rejectis, postremum laudat.

### Observatio.

Equidem ægrè ferunt Quakeri, si accusentur, quòd scripturam  
 simpliciter negent esse normam fidei & morum. Vid. *Barcl. Apol.*  
*Theol. III. §. VI. p. 47. & Rettung der Warh. p. 6. 31. 34.* WILL. CATON  
 Beschirm. p. 26. 45. WILLIAM PENN de Univ. Reg. Fid. Mox autem  
 ll. cc. se explicant, quod cùm concedunt, Scripturam esse normam  
 doctrinæ, intelligant normam *externam*; cujus usus sit in arcendis  
 aut excludendis, quoad externam societatem illis, qui dogmata Scri-  
 pturæ manifestò adversa afferunt: simul autem, quoad ipsam men-  
 tium certitudinem, ad acquiescendum in certa doctrina, Scripturam  
 subjiciant Spiritui intus in se loquenti, ac de verborum scripturæ  
 sensu,



sensu, atque adeò decisione controversiæ certos immediatè reddendè; ita ut Scripturam normam *subordinatam* aut *secundariam* dicant. Vid. *Barcl. Thes. II. p. 35. 45. & Rettung der W. pag. 6.*

THESIS III.

**S**peciatiim *Insufficiencia* accusant Scripturam; seu quòd non revelet totam voluntatem Dei: unde necesse fit, defectum ejus suppleri per revelationes immediatas.

Certè

WILLIAM AMES *Beschirm. der Warh. contra Lassen. Cap. II. p. 2.* scribit: *Wosern es solte bekennet werden/ daß die Schrift ein Instrument ist/ wodurch der Wille Gottes kan geoffenbaret werden; so solte es gleichwol eine falsche Lehre seyn/ zusa- gen/ daß dadurch sein ganzer Wille vollkõmmlich geoffenbahret wird.* R. BARCLAJUS *Thes. III. docet; Scri- pturas veritatis continere amplum & copiosum præcipuis (non dicit omni- bus, sed præcipuis) Christianæ fidei doctrinis testimonium, exhibitum in præclaris quibusdam declarationibus, exhortationibus & sententiis. p. 35. Et quamvis in Animadv. ad Exercit. Nic. Arnold. Sect. 30. p. 19. scribat: Cum de præcipuis loquor, de omnibus essentialibus intelligo; ergò nulla fuit hic cavillandi occasio; similiter in Apol. G. VI. p. 47. testimonium amplum*

ANTITHESIS III.

**C**redimus etiam, scripturam continere totam voluntatem Dei, de his, quæ credenda, quæque agenda sunt; ita ut alia quidem verbis expressis tradat; alia, quæ hominem scire necesse est, per pronam ac necessariam consequentiam cognoscenda sup- peditet: atque hæc ratione Scripturam esse *sufficientem*.

Hoc est

Quod in ARTIC. SMALCALD. I. c. p. 333. extat: *In hoc nobis est constanter perseverandum, quòd Deus non velit nobiscum aliter agere, nisi per vocale verbum.* Intelligunt autem verbum Scripturæ. Et plurima sunt Nostratum scripta, quibus sufficientiam Scripturæ sacræ adversus Pontificios probant; quorum usus etiam in certamine cum Quakeris non minus valet. Vid. inter alios B. Glasii *Glaubensgrund Cap. IV. pag. 116. Wilhelm. Nigrin. de Papist. Scripturæ contemtu Argum. VI. p. m. 168. seqq.*



**Et** sufficiens omnibus Christianæ Religionis essentialibus relictum esse affirmet; attamen non revocat aut mutat, quod §. III. § 39 40. disputavit. *scripturam non posse Christianis esse regulam, ideò, quod non sit ita ampla, ut clarè & distinctè ducat, & instruat illos in omnibus, quæ occurri (legendum, occurrere) possunt: quum reperiantur innumera, quæ quoad circumstantias & aliter, particularium Christianorum multum interesse possunt, de quibus nulla præcisè regula in Scripturis inveniatur.* Summa rei huc redit: Scripturam credendorum atq; agendorum meram declarationem dare, generalem videlicet, & quæ notitiam non nisi confusam pariat: quia autem non rarò specialium aut singularium notitia requiritur, *assumptionem semper à nobis ipsis deducendam* atque ita humano iudicio concludendum esse: quò tendunt verba ipsius *Barclaji* l. c. p. 42. & consentit *WILLIAM PENN.* lib. cit. de Norma & Jud. Controv. qui etiam magis, quàm *Barclajus* (qui se tantum ad hominem argumentari perhibet p.42.) imperfectionem Scripturæ ex defectu librorum quorundam *JEONCSOU* urget, ex quo Scripturæ ita sint imperfectæ, ut non possint habere rationem regulæ fidei ac morum absolutè loquendo.

### Præcesserunt

Ex antiquioribus *partim illi*, qui docuerunt, ipsos Scriptores sacros non scivisse omnia, quæ ad doctrinam mysteriorum, & usum Christianorum spectarent; prætexentes illud Pauli; *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* I. Cor. XIII. v. 9. quemadmodum *MONTANUM* & eum secutos *CATAPHRYGAS* tradidisse, ex *Augustino* de Hæres. Cap. XXVI. p. m. 146. constat: *partim* isti, qui eadem agitati dementia, quod cum prioribus dixerant, non omnia Apostolos scisse; rursus convertunt, omnia quidem Apostolos scisse, sed non omnia omnibus tradidisse; quod de *Gnosticis* refert *Tertullianus*, de Præscript. adversus Hæres. cap. VI. p. m. 115. edit. B. *Rhenani*, Basil. A. 1539. ex propinquieribus *ANABAPTISTÆ*, ideò ad Enthusiasmos proclives, quòd ex Scriptura satis doceri non posse putarent. Sic enim *Münzerum* cum suis dixisse novimus; *Es sey nichts mit der Schrift/man müsse Gottes Stimme selber hören.* Vid. *Luth.* Epist. ad Elect. & Ducem Saxoniz, Fratres, Tom. II. Opp. Altenb. fol. 791. a. Secutus est *VALENTINUS WEIGELIUS*, qui in præfat. Dialogi de vero Christianismo, p. 8. tanquam erroneum rejicit, quod *Nostrates* docuerant, *man soll ihme begnügen lassen / an den gepredigten*

predigten Wort von der Cangel und an den Schrifften über die Biblia man dürffe nicht in Himmel fladdern/ auf die Erleuchtung warten/ wie die himmlische Propheten gethan haben und die Widertäufer. Statuit videlicet, homines non debere esse contentos Scripturâ, sed pleniorẽ cognitionem ab illuminationibus peculiaribus expectare.

### Observatio.

Habent & hîc Quakeri occasionem erroris à Pontificiis sibi datam; quatenus & illi docuerunt, *Scripturas esse religionis normam nec solam, neque unicam.* Vid. Sess. VII. Colloq. Ratisb. p. m. 161. edit. Laving. & *Bellarminus* L. IV. de Verbo Dei non scripto, cap. ult. §. *Dico secundo* p. m. 316. scripruram dicit regulam fidei esse *non talem, sed partialem.* Dicunt equidem hoc intuitu *traditionum,* quas vocant; id est Ecclesiæ definitionum de his, de quibus Scripturæ nihil definiunt; unde defectus Scripturæ suppleatur. Sed & hîc opus fuit ad Spiritum in scrinio pectoris Papæ aut Concilii commorantem & revelantem confugere. Et Quakeris, suppeditatô sibi exemplo, Scripturam imperfectionis accusandi; facile fuit, deprehenso fallaci Spiritu in corde Pontificis & Curie, supplementum defectûs scripturæ, de quo semel persuasi erant, ex immediata revelatione Spiritûs unumquemq; illuminantis, querere & expectare. Certè iisdem armis, sive argumentis, *Barclajus & W. Penn* h. l. utuntur ad probandam Scripturæ imperfectionem, quibus jam pridem usi fuerunt Pontificii: quod conspectus ipse, aut collatio ostendit.

### THESIS IV.

### ANTITHESIS IV.

**D**Ocent etiam, Scripturas ita ambiguas, obscuras intellectu ac difficiles esse, ut inter varios & oppositos sensus non possit certa sententia inveniri, nisi Spiritus seorsim & peculiari illuminatione de genuino verborum sensu docuerit.

**C**Redimus porrò, Scripturas ita esse claras ac perspicuas, ut vera mens & sententia Dei loquentis, de his, quæ nobis ad fidem & mores sunt necessaria, in certis locis ex instituto tractata, per ipsam verborum claritatem apprehendi, & sine peculiari aut seorsim factâ illuminatione,

ne, per ipsam' potius doctrinam, exerente se Spiritus S. virtute, tanquam Spiritus Sancti mentem posse cognosci.

Pertinet huc

Sic

Quòd WILLIAM PENN. de Universali Regula Fidei & vitæ, Argum. III. disputat; vel ideò Scripturam non esse habendam pro regula fidei, quòd ipsa nunc propriè, nunc metaphoricè; jam secundum litteram, mox sensu mystico accipienda sit; sapissimè aliqua per collocationem locorum coherentium, probari debeant: ubi omninò difficile sit consentire, neq; sensum torquere: - ac potius clariùs pateat, quàm ut dicto opus sit, Scripturam nemini nisi spirituali homini (ei, qui immediatè per spiritum illuminatur) perspicuam esse &c. Regulam verò oportere esse claram, propriam, intelligibilem. Eademque ratione WILLIAM AMES Beschirm. Cap. XII. p. 27. demonstrare nititur, Neminem posse Scripturam intelligere, nisi in quantum ipse per Spiritum (immediatè) sit illuminatus.

Prophetica & Apostolica scripta V. & N. Testamenti, ut limpidissimos i.e. clarè fluentes Israël's fontes, toto pectore se recipere & amplecti, profitentur Nostrates in Sol. Declar. F. C. p. 632. num. 1. Aliàs autem perspicuitatem Scripturæ Doctores nostri contra Pontificios satis superque propugnârunt: quorum scripta suo loco nominavimus. Videri interim potest B. Glasii Glaubens-Grund Cap. III. pag. 73. seqq. Wilh. Nigrini de Papist. Script. contemptu Arg. V. p. 144. seqq.

Præverunt

SCHWENCKFELDIUS, quí lib. de Script. fol. 12. Scriptura ait, est incerta inconstans doctrina, qua huc atque illuc flecti potest. Fides ex auditu ejus non est. WEIGELIUS Guldengr. Cap. XX. pag. 58. ambidextram esse dicit: Die Schrift/ ait, ohne Geist (Spiritum immediatè illuminantem denotat,) gelesen/ ist eine Beidenhänderin/ es kan sie ein jeder brauchen und führen/ wie er will/ &c. Et præced. Cap. XIX. p. 55. de litera Scripturæ scribit: Er (der Buchstabe) ist ein Beydenhänder und ein jeder kan ihn brauchen/ vor sich/ wie Er will. Similiter P. II. Postill. p. 185. Die Schrift ist in beyde Feuste/ man kan sie zu beyden Seiten brauchen/ es sey einer so unrecht als er wollet/ dennoch kan er die Schrift führen gegen seinen Widerpart.

Observa-



## Observatio.

Addere iterum' possumus Pontificios, Quakerorum magistros; quando & illis Scriptura est *Regula Lesbia* aut *plumbea*, *Gladius Delphicus*, *Nasus cereus*, *folia Sibylla* &c. qualia observata & collecta exhibent *B. Dietericus* Instit. Catech. de Script. S. Notis ad quæst. I. p. m. 5. & 6. & *Wilb. Nigrinus* Lib. de Papistico Scripturæ contemtu Arg. V. p. 149. seqq. Argumenta quoque perspicuitati Scripturæ opponenda *Will. Penn* & *Amesius* ex Pontificiorum armamentario manifestè sunt mutuati.

### THESIS V.

**I**psum quoque Codicem Scripturæ S., prout nostris usibus servit, quoad librorum numerum, & Apographorum cum autographis conformitatem, puncta vocalia (V. T.), notas marginales & varias lectiones &c. valdè incertæ auctoritatis esse perhibent.

### Videatur

*BARCLAJUS* Apol. Thes. II. §. IX. p. 51. & §. IV. p. 43. 44. Illic enim disputat, non posse probari Scripturæ Canonem Scripturæ, videlicet, quod sint præcisè tot libri, nec plures, nec pauciores: potius libros quosdam temporis injuriâ fuisse perditos, ex quibus aliquos fortasse Deo placuerit ad manus nostras adducere. &c. Hic autem memorat, fidem omnium illorum, qui immediato legendi Scripturam in lingua originali benefi-

### ANTITHESIS V.

**D**E Canone autem & integritate seu puritate Librorum Scripturæ in utroque textu Scripturæ V. & N. T. persuasi sunt Nostri, non esse tanti momenti controversias, quæ moventur, ut idè Scripturam ipsam in esse principii ac normæ doctrinæ fidei & morum suspectam facere debeant aut incertam.

### Scilicet

Non negant Nostri aut nesciunt quæstiones multas & intricatas, quæ doctorum ingenia hætenus exercuerunt, aut exercent. Credunt tamen, ex libris indubitato Canonicis atque hodie superstibus, simul incorruptis, (ita ut nullus error noxius in omnia textus originarii exemplaria irrepserit;) tantum posse peti, quod ad quælibet fidei ac morum capita, totumque adeo Dei cultum, scire

D

cio non



vis non fruuntur ex interpretum honestate pendere oportere; qua valde incertum fit fidei fundamentum &c. Eorum verò fidem, qui in ipsis originalibus linguis edocti sunt, saltem obliquè pendere ex honestate scriptorum. &c. Præterea varias Lectiones Hebræi characteris ratione punctorum; --- discordiam aliquorum testimoniorum, quæ citavit Christus & Apostoli, cum iis locis in V. T. ad quæ referuntur, --- controversiam de interpretatione Græca septuagintæ, --- varias Lectiones Codicum Græcorum, ---

controversias de libris admittendis vel rejiciendis &c. etiam Doctorum animos infinitis dubitationibus, hesitationibus, & inextricabilibus difficultatibus agitare. Confer. WILL. PENN scripto sæpe citato de Univerf. Reg. Fid. & Vitz, argum. VII. B. F. (quem ferunt esse virum non parvi apud Quakeros nominis, BENJAMINEM FÜRLEY) in præf. lib. cit. WILL. AMES Beschirm, contra Lassen. quatern. 2. pag. 1. b.

### Præcesserunt

MUHAMMEDANI, Scripturarum veterum, Propheticarum & Apostolicarum divinam originem admittentes; sed corruptionem codicum, & incertitudinem librorum, quales inter Christianos habentur, audacter objicientes. Vid. J. Hoornbeck Summa Controv. Lib. III. p. m. 97. seqq. ed. secundæ. Secuti sunt PONTIFICII, qui non tantum Canonem Librorum V. T. quem à Judæis Christiani primi acceperant; in dubium vocare, (aliosque libros accensere;) verum etiam utriusque Testamenti textum authenticum corruptionis accusare; & præterea multis modis incertam, dubiam, aut suspectam reddere Scripturam sunt ausi. Vidd. quæ ex XIV. scriptoribus collegit Wilh. Nigrinus de Pap. Scr. cont. Argum. IX. p. 272. seqq. addatur Richardi Simonis Historia Critica. V. & N. T.

### Observatio.

Differunt recentiores Enthusiastæ, qui Quakeri dicuntur, in hoc puncto ab antiquioribus, qui magis aperte, contemnentes Scripturam, sed

sed minùs eruditi, neque Criticam illam Pontificiam aut 'similem' calentes, eò modò illam non laceſſiverunt. Sed hodierni, Pontificiorum Scholis ſcriptisque edocti, iſta quoque conquirunt ad depri- mendam Scripturam; non quidem ut Pontificem, ejuſque Curiam, aut Concilia; ſed ut Spiritum cuique internum extollant, & in hujus dictamine acquieſcentes, Scripturam ei ſubjicere doceant.

THESIS VI.

**I**nprimis vim Supernaturalem ac Spiritualem, illuminandi regenerandi & convertendi, dene- gant Scripturæ, tanquam verbo externo, ſive legatur ſive audia- tur: atque hanc virtutem ita ad- ſcribunt Spiritui S. ut quamvis doctrinâ Scripturæ in uſu conſti- tutâ ſe exerat; tamen non tam per illam, ſed ſeorſim, actione pec- culari & immediatâ, eam in ho- minibus operari contendant.

Ita enim

R. BARCLAJUS Apol. Theſ. III. §. I. p. 36. de Scripturis ſcribit: *Au- thoritatem earum non opinamur pen- dere ex aliquâ vi ſeu virtute iis ſcri- ptis inſitâ, ſed omnem adſcribimus Spiritui illi, à quo provenerunt.* Et §. II. p. 39. *Litera Scripturæ externa eſt, ex ſe mortua, mera declaratio bonorum, ſed non ipſa bona. Deni- que de converſione & ſtudio*

ANTITHESIS VI.

**P**ræter priores affectiones etiam *Efficaciam* Scripturæ S. aſſi- gnant Noſtrates, ſeu vim & po- tentiam ſupernaturalem activam, ad hominum mentes converten- das, regenerandas & renovan- das, ipſi à Deo collatam; ita ut effectus hi ſupernaturales à Deo & verbo Scripturæ ſimul & junctim, unò indiviſò influxu, efficienter producantur, quamvis modo di- verſo: nimirum à Deo ut cauſa principali, à verbo ſcripturæ au- tem, ut à cauſa minùs principali vel instrumentali.

Hac ratione

ARTIC. SMALCALD. P. III. art. VIII. pag. 331. legimus: *In his, quæ vocale & externum Verbum concer- nunt, conſtanter tenendum eſt, Deum nemini Spiritum vel gratiam ſuam largiri, niſi per Verbum, & cum ver- bo externo & præcedente, ut ita præ- muniamus nos adverſum Entuſia- ſtas, &c.* Intelligunt autem verbum Scripturæ; quod in ſeqq. expreſſè

Berthoën

Berrhoënsium, §. VIII. p. 49. *Scriptura, ait, ad convertendum non valuisse, nisi NB. prius verbum Dei permanens in se habuissent, quò intellectus aperti sunt & illuminati. Et jam ante eum ISAAC PENNINGTON Wegh des Lev. pag. 28. pariter: *literalem Scriptura esse mortuam nec posse dare vitam, dixit. WILLIAM AMES Beschirm. Cap. II. pag. 3. Auswendige Worte können nicht wiedergebären / sondern der ewige Geist Gottes / wovon die Schrift zeuget. Plura ibid. & pag. seq. habentur. Similiter Cap. VI. p. 12. disputat: Wosern der Geist Gottes in der Schrift ist / denn muß derjenige / der die Schrift hat / den Geist Gottes auch haben / und den Seligmacher und das ewige Leben selber &c: Denique GEORGE FOX in Beschirm. der Warh. pag. 1. hanc Ministrorum Ecclesie Hamburgensis (in Quaker. Greuel pag. 77.) thesin primam impugnandam aggreditur: Die Schrift (und äußerliche Predigt) hat die Krafft zuerleuchten zu wiederbähren / geistlich zu nähren / selig zu machen: atque ita inquit: Haben die Prediger zu Hamburg Christum nicht verleugnet / welcher die Krafft hat / alle Menschen zuerleuchten? &c. idque l. c. prolixè persequitur.**

*Spiritus ipse ad homines sine ipsorum Scriptis & ante ea veniat, quemadmodum gloriantur, Spiritum se accepisse sine predicatione Scripturarum?*

nominant. Conf. AUG. CONF. art. V. ubi per verbum, tanquam per instrumentum, donari Spiritum Sanctum, docetur: & FORM. CONC. art. II. de Lib. Arb. p. 580. 581. & Declar. sol. pag. 655. 669. 670. 676. 678. & Commentatores in utrumque librum Symbol. Add. Confess. Theol. MANSFELD. de sectis illorum temporum, Sect. VI. de Stencofeltianis, Confut. Error. III. p. 84. seqq. & apud SCHLÜSSELB. Catal. Hæreticor. Lib. X. p. 91. seqq. qui & ipse Schwenckfeldium refutat p. 279. seqq. THEOD. THUMM. Imp. Weigel. Exam. error. VI. p. 20. seqq. Theol. HAMBURG. Quaker. Greuel. Cap. III. n. 2. seqq. pag. 77. seqq. In explicanda quoque & probanda sententia Nostratum orthodoxa præclaram posuit operam B. JOH. MUSÆUS Introd. In Theol. P. II. Cap. VIII. p. 558. seqq. Contra Enthusiastas autem & κατ' αὐθρησιον, quod ajunt, notanda sunt verba Artic. Smalc. l. c. p. 332. *Hodiè nostri Enthusiasta externum verbum damnant, & tamen ipsi non silent, sed mundum garrulitatibus & scriptionibus implent: quasi verò Spiritus per scripta & vocale verbum Apostolorum venire nequeat, sed per ipsorum verba & scripta primum veniat. Cur non ipsi etiam omittunt suas conciones & scriptiones, donec*

Præive-



## Præiverunt

Magno agmine Enthusiastæ, quorum vel præcipuus labor fuit vim illam divinam denegare Sacris Scripturis, doctrinæq; illius sive lectæ sive prædicatæ, & Spiritui seorsim operanti adscribere. Jam suo tempore *Lutherus* invehitur in turbones illos, die da lehren das euserliche Wort verachten/ und geben für/ der Geist muß es alles allein thun/ euserlich Ding/ Zeichen und mündliche Predigt sey nichts nütze zum Glauben im Herzen/ der innerliche Mensch müsse ein innerlich Wort haben &c. Explic. verb. Christi Joh. XVII. v. 20. Tom. VI. Opp. Altenb. fol. 252. b. Tangit autem STORCHIUM, MÜNZERUM & consortes. Quibus mox successit C. SCHWENCKFELDIUS, qui Scripturam vocavit *inefficacem literam*. præfat. de Evang. Spiritum Sanctum docuit non venire ex Scriptura, sed oportere Spiritum Sanctum NB. prius adesse, si Scriptura debeat aperiri aut intelligi. Lib. de verbo. Sacram Scripturam duntaxat esse vocem humanam, sonum, literam mortuam. Lib. de Script. Post hunc VAL. WEIGELIUS in Guldengriff. Cap. XIII. p. 39. cavillatur Nostros (quos appellat die falschen literalischen Theologen) qui dicant, der Buchstabe sey ein Wagen/darauff Gottes Wort hinein ins Herz fahre und geführet werde. Cap. XX. p. 59. Die Schrift ist eine euserlicher Spiegel/ sie zeigt dir/ wie du sehest/ schön oder greulich/ krank oder gesund/ Sie macht dich aber nicht also/ kan dir auch deine Krankheit und Schmerz weder stillen noch heilen/ sie weist dich zu ihrem Herrn und Meister Christo/ demselben Arzte/ der allein heilen und die Kranken gesund machen kan: Darum kanstu den Glauben und das Urtheil nicht aus den Buchstaben der Schrift nehmen/ sondern vom Worte und Geist mustu ihn suchen oder gewarten. Paria habet P. II. Postill. p. 159. 223. 224. 238. P. III. p. 84. 85. & Dial. de vero Christianis. p. 88. qualia etiam B. Gerbardus Dispp. Acad. I. contra Weigel. §. 19. & 24. p. 826. 830. & B. Thummius Imp. Weigel. Error. VI. p. 10. II. observarunt. ÆGID. GUTHMANNI flosculos in der Offenbarung Göttl. Majest. collegerunt Theologi Lübec. Hamb. & Lüneb. in der Lehr und Schutz. Schrift. Cap. III. puncto 7. §. 57. pag. 501. 502. ex quibus eminet, qui P. II. scripti Guthmanniani Cap. XXXII. p. 227. habetur. Das Sehen geschieht am ersten durch den Licht-Glanz/ und NB. alsdann muß die Kunst aus dem Wort Gottes erfolgen. FELGENHAUERI, STIFELII & similia dicteria antiquiores earundem Ecclesiarum Doctores exhibent in Ausführ.

**Bericht von den neuen Propheten Motiv. III. §. 165. pag. 89. Stifelii loca etiam videri possunt in Append. Consil. Dedek. pag. 42.**

**Observatio.**

Fingunt aliquando Quakeri, uti priores Enthusiastæ, quod cum de efficacia Scripturæ S. quæritur, controversia sit de apicibus in membrana aut charta exaratis: sive ut *B. F.* (quem BENJAMINEM FURLY Roterodamensem esse ferunt) in Præf. Scripti *Will. Ames.* contra Lassen. \*\*\*\* ij. b. *Daß die Buchstaben und die Sylben und das Beschriebene/ so eigentlich Schrift (Scriptura) ist/ welches die Bibel wird genannt/ nicht sey das Wort Gottes/ welches lebendig und kräftig ist/ und bleibet in der Ewigkeit.* Sed tamen certum est, denegari ab illis Scripturæ vim divinam, etiam, quatenus sensui seu doctrinæ, (quæ in verbis Scripturæ, tanquam signis continetur, ac mentibus humanis percipitur,) conjuncta est, & per eam se exerit. Dividunt potius omninò operationem Spiritûs illuminatricem & regeneratricem, à tota operatione Scripturæ; quaquà patet. Neque tam ignari esse debebant, fortasse ne poterant quidem, tot monitorum, quibus Nostrates statum quæstionis genuinum inde ab initio moti certaminis inculcârunt.

**THESIS VII.**

**ANTITHESIS VII.**

**S**ed Quakeri deniq; eò abeunt, ut Scripturam negent esse Verbum Dei propriè loquendo.

**A**tque ita agnoscunt & constanter profitentur Nostri, Scripturam propriè loquendo esse Verbum Dei.

**Ecce copiam hominum!**

**Prout**

**R. BARCLAJUS** Animadv. ad Exerc. Nic. Arn. de Quak. p. 10. expressè scribit: *Quod si quis contendat, Scripturam posse figuratè, scilicet per metonymiam aut per metaphoram dici Verbum, non tamen inde sequitur, esse aut debere eam dici Verbum Dei propriè, & simpliciter loquendo. Jam pridem videlicet Quakeri in Stein*

In præfatione totius LIBRI CONC. passim apparet, idem esse Nostratibus, *Verbum Dei, & Prophetarum atque Apostolorum scripta.* Add. EPIT. FORM. CONC. sub init. p. 570. & Sol. Decl. p. 632. Vulgò etiam Scripturam definituri, dicunt, esse *Verbum Dei.* Ac pro assertionis *de Jo Jo Jia* contra Enthusiastas dent

den die Bauleut verworffen haben. p. 2. 3. Christus ist das Wort/ die Schrift aber nicht. Item im Weg zum Königreich p. 4. Ihr stellet den Buchstaben an statt des Wortes. adde p. 5. Rursus in den Gründen und Ursachen/ warum sie die Lehrer der Welt verleugnen p. 2. die Lehrer sagen/ der Buchstabe ist das Wort/ da doch der Buchstabe saget/ Gott ist das Wort. WILL. AMES Beschirm. Cap. V. pag. 9. cum Dn. Lassenius dixisset, *verbum Dei scriptum esse verum & propriè dictum Dei verbum*; hoc reponit: Was ein Gewühl macht die krumme Schlange/ umb Christum auszuwerffen/ in welchen die Krafft ist/ Ihn zuzerbrehen/ und die Schrift an seine Stelle aufzusetzen. &c. Confer. ED. BOURRUGH Standaert Cap. XIII. pag. 14. & Verklaering des Gelofs pag. 4. STEFF. CRISP. Triumph der Warh. p. 15. WILLIAM SCHEWEN Glaub und Erfahr. Sect. IV. p. 65. ubi ait: Der Nahm Christ gibt Ihr (der Schrift) mehr Ehren Titul als Ihr behöret/ als wann Er sie nennet das Wort Gottes &c. In solcher seiner Unwissenheit gehet Er also viel weiter/ ihr Mund Ehre zu geben/ als sie von sich selbst zu zeugen/ und mehrers als sie ist: Denn sie ist nicht das Wort Gottes/ sondern sie kommt von demselben her/ und giebet demselben Zeugnis &c. Accedunt J. N. (sive sit famosus ille James Naylor, sive quisquis alius) in scripto, Liefde tot de Verloorene pag. 12. & WILL. CATON Beschirm. pag. 10. & Schall der Warh. pag. 16. Distinguentes inter *Literam & Verbum Dei* (dem Wort Gottes und den Buchstaben.) Aliàs concedunt, esse *verba Dei*, quæ is elocutus est, aut *verba à Deo profecta*: sed pergunt negare, quòd sint ac rectè dicantur *verbum Dei*. Vid. WILL. AMES Beschirm. contra Lassen. Cap. III. pag. 6. Cap. VII. pag. 13. 14. Cap. IX. pag. 22. addatur B. F. præfatio \*\* iij. b. iiij. a.

scripserunt, MANSFELDENSES II. c. 1. & SCHLÜSSELBURGIUS ipse p. 257. Add. HAMBURGENSES in Quæsero Greuel I. c. p. 60. seqq. Credunt autem nostri, quemadmodum nunc *Scripturas sacras* in plurali, pro multitudine librorum; nunc in singulari *Scripturam Sacram* rectè dicimus; (nam & ἡ γράφῃ legitur Job. II, 22. VII, 42. & αἱ γράφαι. Matth. XXI, 42. XXII, 29. uti αἱ γράφαι ἀγίας. Rom. I, 2. & τὰ βιβλία γραμμάτων II. Tim. III, 15.) Sic perinde esse, sive *verba Dei* dicas, sive *verbum Dei*. Est enim complexus plurium verborum.

Præverunt

Et omninò ista docuerunt Enthusiastæ priores. De SCHWENCK-FELDIO



**FELDIO** jam olim *Serenissimi Saxonie Principes* in *Confut. præcipuorum Errorum Sect. II. p. 5.* Primus *Stenckfeldii* error est, quod negat, doctrinam, *Biblico Volumine comprehensam propriè loquendo esse Verbum Dei: sed impropriè ac figuratè per μαλῶνυλας, quando videlicet signum accipitur prore signata: sicut testatur ejus libellus, tituli de sacris literis, capite de discrimine inter Sacram Scripturam, & Verbum Dei, pag. 27. & 28. Item Libellus de Verbo Dei, &c.* Plura ex scriptis illius excerpta vid. apud *B. Conr. Schlüsselburg.* in *Catal. Error. Lib. X. p. 202. seqq. & pag. 249. seqq.* ubi similiter nomen Verbi Dei, Filio Dei, Christo, sic appropriat, ut hoc ipso Scripturis denegare illud manifestè appareat. Quibus conformia sunt *WEIGELII* varia, quibus inter *Verbum Dei & Literam Scripturæ* distinguit: v. g. *Guldengriff* Cap. XX. p. 59. Du kannst den Glauben und das Urtheil nicht aus dem Buchstaben der Schrift nehmen/ sondern vom Worte und Geist mustu ihn suchen oder gewarten. *Conf. ejusd. Cap. XXV. XXVI. pag. 67. seqq.* Ubi manifestè opponuntur *Scripturæ & Verbum Dei.* Et quæ *STIFELIUS* ejusque socii effativerunt: Das Wort Gottes sey nicht kommen in Dinten und Papier/ sondern ins Fleisch. Die Schrift sey nicht das lebendige Wort Gottes/ dann sie könne nicht reden/ sondern sie sey ein Zeugnis von Christo. *Vidd. Confil. Dedek. Append. pag. 42. b.*

### Observatio.

Non negatur à *Noftratibus*, *Filium Dei stylô Scripturæ* appellari *verbum Dei*: neque quæ ei sunt propria, auferunt, & cum detrimento honoris ejus, *Scripturæ* tribuunt. Sed quæstio est, annon, præter *Filium Dei*, qui est *Verbum Dei substantiale*, aut *personale*; etiam doctrina divina, uti aliquando voce sonorâ, sic scriptis *Propheticis & Apostolicis* proposita, rectè & juxta ipsius *Dei* voluntatem revelatam, appelletur *verbum Dei*, præsertim in ordine ad operationes supernaturales, verbo *Dei* in ipsis *Scripturis* adscribi solitas? quarum ad thes. præced. facta est mentio. Dicuntur aliàs *verbum vocale*; quod vocibus ex instituto significantibus constat. Et sunt *verbum illud substantiale*, & *verbum vocale, subordinata*, quia hoc illi subjicitur; illud per hoc in hominibus sese exerit & efficax est: non autem *opposita* sunt, quorum unô assertô aliud tollatur aut negari debeat.

CAPUT

CAPVT III.

De

PÆDIA ET ADMINICULIS  
THEOLOGICIS.

QUAKERORVM

THESIS I.

**C**ùm in cognitione DEI non tam per discursus mentis, ex Scriptura S. tanquam principio, ad inferendas conclusiones; sed per immediatas illuminationes, duci se putent aut fingant Quakeri; fit, ut in interpretanda Scriptura Sacra non patiantur se ad leges seu regulas, quas recta ratio generales, & Scriptura ipsa speciales tradit, adstringi; sed Spiritu suo, quo immediatè de vero verborum sensu doceantur, unicè niti malint.

Ita

ISAAC PENNINGTON Wegh des Lev. p. 15. religionis quodam prætextu abstinere se perhibet ab omni regula interpretandi, quæ à Spiritu immediatè ducente & docente differat. *De Heere bewaer my van eenen Regel van de selve te leesen in myn eige wil, ofte eenig deel van baer uitleggen nae myn eige ver-*

PROTESTANTIVM

ANTITHESIS I.

**Q**ui Scripturam Sacram pro principio & norma cognitionis sacrae & salutaris habemus, ad sensum ejus assequendum observandas esse credimus regulas bonæ interpretationis, tum generales, quæ in qualibet verborum interpretatione locum habent; tum quas ipsa Scriptura, tanquam Dei sermo, peculiariter tradit aut postulat. Negamus autem, absque observatione certarum regularum, perque immediatum Spiritus S. dictamen, homines de vero verborum sensu certos reddi solere.

Sic

Jam olim B. LUTHERUS ipse docuit; *Verbis divinis non esse ullam faciendam vim, neque per hominem, neque per angelum, sed quantum fieri potest, in simplicissima significatione servanda esse, & nisi manifesta circumstantia cogat, extra Grammaticam & propriam significationem accipiendam non esse.* Lib. de Captiv. Bab.

E

stand;

*stand; maer alleenlyck gelyck ick  
 bestiert, geleidt ende verlicht wor-  
 de door hem ( loquitur de vivo Dei  
 spiritu, van den levendigen Geest  
 Gods, ) in den wille ende het ver-  
 stand dat van hem komt. Quasi  
 videlicet omnes regulæ interpre-  
 tandi Scripturam à jactato illo &  
 fallaci dictamine immediato Spiri-  
 tûs differentes, arbitrio voluntatis  
 humanæ debeantur. Confer pag. 48.  
 ubi per Quakeros Scripturam ab  
 abusu inveterato liberatam, & ge-  
 nuinum ejus tractandæ atque in-  
 terpretandæ rationem assertam esse  
 gloriatur. Pertinet huc etiam,  
 quod BARCLAJUS Apol. Thes. X.  
 p. 198. scribit: *Vir rusticus, qui ne vel  
 elementum norit, quando Scripturam  
 lectam accedit, eodem Spiritu hoc esse  
 verum dicere potest, & eodem Spi-  
 ritu intelligere; & si necesse sit, inter-  
 pretari potest.* Ac provocat in hoc  
 asserto ad experientiam & peculiare  
 exemplum calcearii cujusdam, qui  
 ne literam quidem cognoverit, & tamen  
 falsa citationis scriptura convicerit.  
 Nimirum non respicit ille ana-  
 logiam fidei ( quam vocamus ) cujus vi etiam simplices aliquando  
 cognoscere possunt, non posse hunc esse verum sensum locorum Scri-  
 pturæ, quem adversarii contra fidei dogmata aperta proferunt: sed im-  
 mediate docens Spiritus Barclajo Doctor & Judex & Interpres & omnia  
 est. Atque aliàs ipsi novimus, quomodo partibus illorum addictus  
 aliquis, objecto sibi loco Scripturæ, cum verba juxta usum loquendi  
 & vim contextûs obstare errori recepto doceretur, neque haberet,  
 quod exciperet; professus fuerit, *vor sibi incalescere, seque ita cer-  
 tum reddi, de suæ interpretationis veritate.**

T. II. Jen. Lat. fol. m. 277. a. edit. A.  
 1557. Et porrò in Assert. Artic. per  
 Bull. Leonis X. damnatorum sub  
 init. fol. 309. a. *Scripturas non nisi eo  
 Spiritu intelligendas esse, quò scriptæ  
 sunt; qui Spiritus nunquam presen-  
 tius & vivacius, quàm in ipsis sacris  
 suis, quas scripsit, literis inveniri  
 potest.* Conf. B. Mus. præf. Tract.  
 de Convers. p. 38. seqq. & Vindic.  
 Bibl. Gloss. Dissert. II. §. IIX. seqq.  
 pag. 86. seqq. ubi sententia ista  
 uberius explicatur & confirmatur.  
 Quomodo autem illuminatio Spi-  
 ritûs S. & ad hanc obtinendam  
 preces sint necessariæ; attamen si-  
 mul certæ regulæ interpretationis  
 observari debeant, præclare do-  
 cet B. GERHARDUS Tract. de In-  
 terpr. Script. S. §. 46. seqq. p. 19. seqq.  
 Add. B. GLASSII Glaubens Grund  
 Cap. VIII. quod est de ratione &  
 modo Scripturas Sacras interpre-  
 tandi & intelligendi p. 265. seqq.



## Præcesserunt

Iterum veteres Enthusiastæ, quibus Nostrates Orthodoxi tantò magis exosi fuerunt, quò magis Scripturæ explicationem juxta regulas hermeneuticas fieri debere inculcârunt. De SCHWENCKFELDIO speciatim observetur, quod B. *Lutherus* memorat *Serm. brevi de Sacram. Euch. Tom. VIII. Opp. Altenb. fol. 348. a.* eum pro regula interpretandi Scripturam habuisse hanc sententiam; *ubi clara verba Dei nostro sensui obstant, alium quærendum esse, qui placeat; & quasi Spiritu Sancto dictante, verba collocanda atque explicanda esse, prout videtur.* Dixerat enim Schwenckfeldius de verbis *Hoc est corpus meum*: *Man muß diese Wort aus den Augen thun/ denn sie hindern den geistlichen Verstand.* I. C. WEIGELIUS passim invehitur in eos, qui interpretationem literalem, juxta leges usumque loquendi admittendum urgent: vocat eos die Buchstäbischen Prediger/ oder Theologen/ die Schrift-Gelehrten &c. Inter alia in Epist. ad Amicum Magdeb. (citante B. *Thummio Imp. Weigel. Error. XIII. p. 51. ex B. Schellhammero p. 229.*) scribit: *Euch Buchstäbler in der Mauer, Kirchen/ ist nicht gegeben die Ding zu deuten/ dann ihr seyd falsche Propheten/ &c. & postea: Darum statuir, glaub/ weiß und beschließ bey mir selbstem/ daß keiner aus ihnen hat das donum intelligendi & interpretandi intellectum sacrarum literarum; &c. In libro Bündengriff Cap. XXII. p. 63. invocat Lumen in se habitans, ut prodeat, & intellectum aperiat; addens: So werden wir nicht mit dem Antichristo, aus dem Buchstaben/ als aus dem Objecto das Urtheil vergebens suchen/ sondern in deinem Liecht das Liecht sehen &c. Plura B. *Thummus* l. c. & B. *Gerh. l. 6. §. 25. 26. pag. 83c. seqq. suppeditabunt.* Hinc autem & cæteri, præsertim FELGENHAUERUS, eos qui literali sensui in hærent, taxat & convitiatur, als animalische/menschliche Kotten/ die fleischliche Sinne haben/ die Buchstäbliche Lehr in Artickeln Büchern und Schulen führen/ den Kern aus der Schrift wegnehmen. *Vorhoff* Cap. V. pag. 83. *Spiegel der Weisheit/ Cap. II. p. 63.* Denique CHRIST. HOHBURG sub *Elie Prætorii* nomine latens, in lib. von Mißbrauchen des Predig-Amtes/ Nostrates ideò reprehendit, quia literæ insistant; Die Prediger suchen nur den Buchstaben/ weisen aus Historien und Buchstaben/ wollen alles mit Historien und Buchstaben aufrichten/ treiben grosse Kunst mit Historien und Buchstaben. p. 437. Mögen über den Buchstaben nicht höher steigen/ umb den Geist sich nicht bekümmern. pag. 627.*

**Piget addere plura. Analogiam verò inter PAPÆ & SCHWENCKFEL-  
 den doctrinam in hoc negotio B. Glassius in Glaubens-Grund Cap. VIII.  
 loco ad Antithesin citato pag. 268. 269. sic declarat: Gleichwie dieser  
 die Leute zum innerlichen Geist und dessen unmittelbarer Erleuchtung ver-  
 wiesen/ aus welchem die Schrift recht gründlich verstanden werden sollte:  
 Also weist der Pabst die Christen auff die Römische Kirche/ das ist/ auff  
 sich selbst/ und seinen Geist (als welchen ohne Mittel alle Religions-Puncta  
 von Gott geoffenbahret) das daraus der Schrift. Verstand zunehmen  
 sey.**

### Observatio.

**Non est h. l. quæstio; Utrum ad salutarem intelligentiam veri  
 sensûs Scripturæ, illuminatio divina supernaturalis requiratur? ne-  
 que, Annon hominibus præjudicia carnis sequentibus, atque adeò Spi-  
 ritui contumaciter repugnantibus, hõc ipsõ verus sensus dictorum  
 Scripturæ etiam gravissimorum occultus manere, aut displicere; &  
 alius potius quæri aut suscipi possit? Hoc enim utrumque libenter  
 conceditur. Sed quæritur: (1) Utrum etiam hi, qui per Spiritum  
 Dei de vero verborum Scripturæ sensu erudiendi sunt, ut hoc fiat,  
 opus habeant observare regulas bonæ interpretationis, & scrutari usum  
 loquendi, contextum &c. (2) an, his neglectis, & tanquam carnalis  
 studii nomine fastiditis, ab immediata Spiritûs internè loquentis re-  
 velatione certus sensus verborum Scripturæ petendus sit, aut ex-  
 pectandus? Quorum prius negant, posterius affirmant Quakeri: No-  
 strates prius affirmant, posterius negant: eòque Thesis & Antithe-  
 sis h. l. spectant.**

### THESIS II.

**T**erminos quoque & phrasas,  
 quibus Ecclesiæ & Scholæ  
 Christianæ uti consueverunt,  
 præsertim ut vera Scripturæ sen-  
 tentia, ipsaque dogmata Sacra, ut  
 divina, à falsis opinionibus distin-  
 guerentur; non solum non amant,  
 sed improbant & ludibrio ha-  
 bent.

### ANTITHESIS II.

**T**erminos & phrasas, non so-  
 lum in Scripturis expressè ad-  
 hibitas; verum etiam alias, ad  
 distinguendam sanam doctrinam  
 & errores, sub verbis Scripturæ  
 aliò sensu acceptis, occultari so-  
 litos, more in Ecclesia olim rece-  
 ptò, Nostri quoque rectè adhiberi  
 docent & usurpant.

Sic

R. BARCLAJUS in præfat. Catechismi Quakerorum: Schul-distinctionen sind zu allen Zeiten die Weisheit gewesen/ und noch/wodurch die Welt Gott nicht kennt. 1. Cor. I, 21. und mit Unverstand redet. Job. 38, 2. Idem Apol. Thes. X. §. XXI. p. 199. 200. in Theologiam Scholasticam invehitur, tanquam præcipuam partem literaturæ adversariorum suorum, quam monstrum esse dicit, ex scripturalibus quibusdam veritatibus notionibus, & ethnicis terminis & axiomatibus productum, & esse quasi Paganicam Philosophiam Christianizatam, vel potius externam literalem Christi scientiam paganizatam. &c. & ne putes, eam tangi, quæ Pontificiis in pretio est; mox ille §. XXII. p. 201. scribit; Licet horum abusus absurdiores à Protestantibus rejiciantur; radix tamen adhuc nutritur & præservatur, imò ad ministrum (Ecclesiæ) qualificatio habetur. Confer Præfationem Thesium, ad omnes cujuscunque generis totius Christiani Orbis Clericos, præsertim universos Doctores, Professores & Studiosos Theologiæ in Academiis versantes sive Pontificios sive Protestantibus; ubi similiter Theologiam Scholasticam ironicè præclaram eruditionem; seriò autem nebulas appellat, quibus Clerici puram & nudam veritatem (Dei) obnubilaverint.

B. MART. CHEMNITIUS sub initium Locorum inter Προμνήματα seu Commonesactiones speciales, num. VI. ad Grammaticam enarrationem vocabulorum, quorum usus est in explicatione singulorum locorum, atque ad terminos usitatos attendere jubens; Habet enim, pergit, Ecclesia varia & multiplicia vocabula. Primò quædam ex communi consuetudine loquendi sumta sunt, quorum explicatio linguarum cognitione adjuvatur &c. Deinde quædam sunt idioma ta sacræ Scripturæ propria & peculiaris, quorum explicatio non potest, nec etiam debet sumi ex aliis linguis, sed ex phrasi Spiritus Sancti. Deniq; quædam neque ex vulgaris linguæ phrasibus, neque ex Scriptura sunt sumpta, sed ab Ecclesia gravi consilio recepta, propter tergiversationes & calumnias hereticorum, ut vera sententia Scripturæ eò dexterius posset explicari &c. p. m. 16. a. Ac videri possunt ibidem plura. Confer eundem L. de Deo Cap. II. de Tribus Personis Divinitatis, Membro Quarto ubi docet, quæ Vocabula, quæ significatione & quò consilio in præcedenti & hoc articulo sint recepta p. m. 36. seqq.



## Præcesserunt

Non Enthusiastæ tantùm antiquiores, sed & alii HÆRETICI, præsertim Antitrinitarii & χριστομάχοι, à quibus magnâ invidiâ prægravabantur Orthodoxi Patres, quasi peregrinas appellationes ex impijs Ethnicorum Scholis in Ecclesiam introduxerint: (nullum enim dubium erat, vocabula illa in Scholis Philosophorum usitata esse:) Utebantur quoque specioso illo prætextu, quod scilicet Ecclesia de illa inaccessiblei luce divinitatis non aliter deberet sentire, quàm ipsa divinitas prodiens ex arcana Majestatis suæ sede se patefecit: nec aliter deberet loqui, sed linguam Spiritûs S. imitari, ideòque etiam verba totidem syllabis & literis exprimere. --- Uterque & ARIUS & SABELLIUS speciosum hunc habebant prætextum. Quod prolixè ostendit B. Mart. Chemnitius LL. Theol. T. I. L. de Tribus Perf. Sect. IV. p. m. 36. seqq. edit. Witteb. 1615. confer Hamb. Quaer. Greuel. Cap. I. p. 20. 21. De STIFELIO & consortibus, Theologi Jenenses in App. Consil. Dedek. p. 38. b. Wann Stiesel sammt seinen Rückenhaltern im Sack stecken / und nicht weiter können / so pflegen sie --- die Terminos Artis, controversiis Theologicis non malè applicatos zu verachten und auszulachen / --- Über in diesem Post folgen die Stiefelianer ihrem Vorsechter dem Weigelio &c. Denique Christianus HOHBURG inter alia ideò invehitur in nostros, daß sie mit ihren Heidnischen Vernunft. Künsten / kunstreiche Lehren / krauß- und bunte distinctiones, Canzeley geschränckte Phrases in Schulen einpflanzen. P. I. Postill. p. 320.

## Observatio,

Quamvis terminos & phrasas orthodoxis receptas fastidiant & taxent Enthusiastæ, non tamen ita se continent intra modos loquendi vel in Scriptura expressos, vel aliàs usu populari receptos, ut non potius aliquando proprios ac durè sonantes sibi forment; aliàs etiam usurpent eos, qui nostris usu recepti sunt, si quando è re sua id esse putaverint. De Thoma Münzero novimus, quomodo ipse usus sit in tradenda prædia ad illuminationem immediatam, vocabulis, Entgröbung / Studierung / ausgestreckte Lust / Langeweil &c. quorum significationem tradit Chemnitius P. I. LL. de Vir. Lib. Arb. Cap. VIII. p. m. 203.

THESIS III.

**ET** quemadmodum modum ipsum tractandi doctrinam sacram distinctius & accuratius; sic disciplinas ministrantes, quæ Philosophicæ dicuntur; præsertim Logicam & Metaphysicam, contemnunt atque insectantur.

Videatur

R. BARCLAJUS Apol. Thes. III. §. V. p. 47. ubi *Protestantes* non minus, quam *Pontificios* reprehendit, qui à simplicitate veritatis degenerantes, Logicam Aristotelicam Theologie ancillam faciant, & necessariam velint introductionem carnali, humano & naturali suo ministerio. Cujus generis homines innumeris & obscuris laboribus ethnica rudera immiscentes Scripture, hodiè tam inutilis plebi reddantur. Prolixius in Apol. Thes. X. §. XX. p. 198. 199. invehitur in Logicam & Philosophiam, velut artem ministro (Theologo) ita inutilem, ut si quis verus minister (Theologus) illam habuerit, tutius illi fuerit, oblivisci & amittere eam: esse enim radicem & originem omnis contentionis & altercationis &c. Philosophiæ autem eam partem, quæ

*Moralis seu Ethicæ dicitur, non esse necessariam Christianis, qui sacras scripturæ regulas & divini spiritus donum, quò multò melius instrui possunt, babeant.*

ANTITHESIS III.

**AD** doctrinæ sacre ex genuino suo principio deductionem accuratam, & distinctionem ejus à falsis dogmatibus, vario modo occultari solitis, arque adeò convincendos apertius errorum patronos, Philosophiam Theologiæ servire, & præsertim Logicam & Metaphysicam in pretio haberi debere, Nostri docent.

Videatur

B. GERHARDUS Method. Stud. Theol. P. II. Sect. poster. Cap. I. p. 93. seqq. B. MEISNERUS Phil. Sobr. P. I. p. 13. LUBEC. HAMB. & LUNEB. Bericht von den neuen Propheten Motiv. III. §. 151. seqq. p. 81. seqq. Warnung vor dem Buch El. Prax. p. 206. 207. & Lehr- und Schug-Schrift contra Ægid. Guthm. Cap. III. §. 67. p. 516. 517. HAMBURG. Quæst. Quæstion pag. 18. seqq. pag. 48. 49. Quomodo autem, pro diversitate principiorum rationis formalium & materialium, cautè tractari jubeant Philosophiam, ne mysteriis fidei aliquid detrahatur; imprimis accuratè ostendit B. JOH. MUSÆUS Tract. pecul. quò Rationale Theologicum Nic. Vedelii examinavit.

babeant. *Physicam verò & Metaphysicam ad alias, Medicine scilicet & Mathematica, artes reduci posse, quæ cum Christiani ministri (Theologi) officii essentia nihil commune habeant.* Confer *Williami Catonis* Beschreibung p. 35. Wir verwerffen euer Logic, welche ist eine Erfindung der Menschen/ in dem Fall/ und mit welcher Ihr in eurer verdorbenen Weisheit könnet verdrehen und verkehren die Schrift. &c. add. pag. 37. Alte Wahrheit erhöhet p. 42. ubi eandem tanquam *Christianis neglectam & ignoratam* (die Christen haben diese Kunst nicht gelernet/ ajunt;) rejiciunt.

### Præcesserunt

**ANABAPTISTICI IDIOTÆ** superioris & nostri seculi, *Philosophiam inventum Ethnicorum* proclamantes: de quibus vid. *J. Müllerus* in *Anabaptismo* Errore II. p. II. seqq. Unde & *VAL. WEIGELIUS* artium & scientiarum, ex principiis rationis aut lumine naturæ pendentium, quoad usum, quem Theologiæ præstent, contemtor & osor fuisse deprehensus est. Nimirum *P. III. Postill.* p. 72. scribit: Es hatte zwar Paulus seine Kunst aus der Synagoga gelernet/ aber er musste sie ganz ausspeyen/ solte Er ein Apostel werden / und Christus predigen. Idem *Guldengriff* pag. 71. inter impedimenta illuminationis supernaturalis die grobe Hindernüssen die das ewige grosse Guth verhindern und auffhalten; refert studia artium & scientiarum. Sie/ ait, (der Hauff aller Gelehrten) sind also ausgefüllt mit Künsten/ daß Gott nicht Raum hat/ einer Nadelspißen groß in ihrem Platz zu wircken. Quancquam jam ante eum *EGIDIUS Guchmann* Offenb. der göttlichen Majestät. P. II. L. XVI. Cap. II. p. 177. scripsit: Ihr wollet noch eines einführen/ daß Ihr für das Höchste haltet/ nemlich euer Philosophiam, welches doch in der ganzen Christenheit das ärgste und schädlichste Gift ist/ so zwischen Himmel und Erden gefunden mag werden. Denn wie ihrs braucht/ so ist es nur eine Heydnische Narrerey/ Unsinnigkeit und Verführung/ die Gott der Herr hasset / und sie sammt Euch vertilgen wird &c. Sic etiam Theosophorum aut Novorum Prophetarum diæteria adversus Philosophiam ex scriptis ipsorum collegerunt Theologi *Lubecenses, Hamburg. & Lüneburgenses* in ausführl. Bericht Motiv. III. §. 163. quod eam appellant ganz irrdisch/ eitel/ animalisch/ unvernünftig/ heydnisch/ teuflisch/ ein Greuel der Verwüstung/ die Hure Babel/ das unzüchtige Weib Jesabel/ die verführung Jesabels/ die von unten her sey/ aus dem Fleisch/ Finsterniß/ Lügen /



gen/ Irrthum/ Verführung &c. Philos. Sophistische Spitzfindigkeit/ Pse-  
 los. Sophistische Kunst/ die Philosophos Aristotelische und Stoische Physica  
 (une)os &c. pag. 88. Et Christ. Hohburg/ nomine *Eliz Pratorii* tectus,  
 Libello von Mißbrauchen des Predig-Amtes p. 726. queritur, man habe  
 der heidnischen Philosophen principia apodictica, verführische Bücher und  
 Sachen ins Christenthum geführet/ und dieselbe spitzfindige Vernunft-In-  
 strumenta scientiarum auff hohen Schulen gelernet. Et p. 181. Es woh-  
 ne in uns die heidnische Philosophia mit ihren Töchtern/ Logica, Rhetori-  
 ca, Metaphysica. Iterum pag. 259. Der Vernunft habe man zuviel ein-  
 gereumet; die Philosophiam und Schul-Wissenschaft mit ihren Künsten  
 habe man mitten in die Theologie gesetzt. p. 259. Den Pestilenzischen al-  
 ten Sauerteig Philosophiam Aristotelicam solle man ausfegen. Jam-  
 que sub initium libelli pag. 25. scripserat, Heydnische Künste haben uns  
 fast mehr denn heydnische Christen gemacht. & p. 33. proci esse iussit die  
 Fleischliche Aristotelische Metaphysische und Logicalische Concepten.

### Observatio I.

Enthusiastæ aliquando videri volunt, abusum Philosophiæ tan-  
 tum damnare, non Philosophiam ipsam: quemadmodum VAL. WEIGE-  
 LIUS Guldengriff Cap. V. p. 14. 15. 16. agnoscendam esse dicit *duplicem Philo-*  
*sophiam, Naturalem unam, quæ per lumen nature; alteram supernatura-*  
*lem per lumen fidei & spiritus in Christo, quas nec ab invicem separari,*  
*neq; inter se misceri oporteat.* Non tamen discursivam illam ex principiis  
 rectæ rationis deductam cognitionem, ipsi cognitioni sacræ servientem  
 aut adminicula præstantem, sincerè agnoscit; sed Philosophiam, etiam  
 circa res creatas occupatam, talem prædicat, quæ à Christo supernatura-  
 liter proficiscatur: alteram planè fastidit. Sic enim l. c. p. 16. Was ist  
 das für ein Philosophus, der sich unterstehet die Geschöpf Gottes oder  
 die Natur auszulegen ohne Christo? Wer nicht mit Weisheit wandlet/  
 das ist/ der nicht mit Christo handelt und wandlet/ der muß fehl und irr ge-  
 hen &c. Quod plus simplici vice repetit & inculcat: ut facilè constet,  
 talem relinqui & commendari philosophiam, quam *Fratres Rose & Cru-*  
*cis & Paracelsi*, sibi & suis immediatè conferri divinitus jactitant.

### Observatio II.

De *Logica* peculiariter notandum est BARCLAJI commentum, qui  
*Logicam naturalem* extollit, ut *artificialem* ac regularem deprimat.

**Quod ad Logicam naturalem, scribit Apol. Th. X. p. 199. quã viri rationales sine illa arte & regulis vel sophisticã eruditione, naturaliter ex propositionibus veris certam conclusionem deducunt, quã vix invenitur homo carere, qui mentis compos est, illius usum minimè negamus, & eã in hoc tractatu aliquando usus sum, quæ & omnibus sufficere sine arte dialecticã possit. Ac nostri quidem libenter concedunt, ac pridem docuerunt, non esse necesse, ut discursus Theologici in forma syllogistica expressè semper proponantur; monent autem, sic formari debere, ut ad formam Syllogisticam, juxta regulas artis Dialecticæ, (quam is vocat) facilè revocari possint: ac, si res, aut perspicuitas doctrinæ ac probationis postulet, juxta artis regulas formaliter esse enunciandos. Vid. Corn. Martini libellus de Analyfi P. I. Cap. X. p. m. 125. seqq. Barclajus autem & socii, discursus suos malè cohærentes, ideò facilius se tueri posse persuasi sunt, si absit examen juxta leges Analyticæ accuratiùs instituendum.**

#### THESIS IV.

#### ANTITHESIS IV.

**I**Mò etiam Meditationes doctrinæ Theologicæ contemnunt, tanquam aliquid homini naturale; & cognitionem supernaturalem impediens: ac potiùs ex adperfo *silentium* ejusmodi commendant, quò mens ipsa nihil cogitet, sed ab omnibus cogitationibus, nisi quas Deus immediatè vroduxerit; abstineat, ipsa passivè prorsus se habeat.

Ita

**R. BARGLAJUS** in eos invehitur, qui *unum aliquem locum aut versum scripturæ assumunt, & quæ in museolo studuerunt & præmeditati sunt, ea deinde loquuntur &c.* Apol. ad Theol. XI. §. XVIII. p. 248. Putat,

**A**D Theologiæ quoque habitum consequendum *Meditatione* multã & sollicita opus esse statuunt: neque hodiè & ordinariè cuiquam obtingere, nisi successivè, insumto in ea addiscenda aliquot annorum tempore, studioque & labore multo.

Videatur

**B. JOH. MUSÆUS** Introd. in Theol. P. I. Cap. III. §. XLIII. p. 192. 193. & quotquot Nostratium in tradenda Theologici studii Methodo occupati fuerunt. Vulgò etiam notum est, inter ea, *quæ Theologum faciant, autem*

autem etiam hodiè valere debere, quod Apostolis contigit, qui loquuti fuerint, prout Spiritus Sanctus dabat, eloqui illis; non quod studebant, ex libris collegerant, & antea in musæolis præcogitârant. Ibid. p. 249. Quanquam enim s. præced. X. p. 237. scripserit; se suosque meditationi non adversari, uti quidam falso ex doctrina sua inferre studuerunt: sed esse se contra cogitationes & imaginationes hominis naturalis in sua voluntate, à quibus omnes errores & hereses processerint: mox tamen se explicat, quod omnem cogitationem aut notionem de eo quod spirituale aut religiosum est, rejiciat; nisi ad quam homo se merè passivè habeat, tanquam attendens Deo: quod ex se potius passivam dependentiam, quàm actionem ullam denotet. Unde meditatio, quam probat, propriè non est meditatio: certè non discursiva, sed apprehensiva tantùm ac merè passiva seu receptiva ejus, quod Deus intellectui sive figillatim, sive ita ut tanquam ex altero fluens aut pendens & cum eo connexum cognoscatur, immediatè manifestaverit. De ipso autem hoc silentio, quod & commune omnibus fidelibus ad cultum divinum esse volunt, infra, ubi de Conversione & Renovatione dicendum erit, plura videbimus.

præter Orationem & Tentationem referri Meditationem. Interim non negant nostri, Theologiam veri nominis ex natura sua pendere à supernaturali gratia, Deoque, intellectum per verbum revelatum illuminante, ac voluntatem trahente: quod B. Musæus l. c. pluribus ostendit. Illam passivam autem atque otiosam expectationem habitus Theologiæ immediatè infundendi, quam sub nomine Gelassenheit commendare consueverunt Enthusiastæ, impugnârunt, pridem Theologi LUBEC. HAMB. ET LÜNEB. Warnung contra El. Pr. pag. 57. Prüfung des Geistes Præz. p. 217. Bericht von den neuen Propheten Motivo IV. §. 299. seqq. NIC. HUNNIUS Betracht. der Paracels. und Weigel. Theol. p. 353. seqq. 488. seqq.

### Præcesserunt etiam hic

ENTHUSIASTÆ priores. Atque omninò huc pertinet *mora illa, die Langeweile*, quam primi illi superioris seculi Pseudoprophetæ commendarunt. Vid. Lutherus Libro contra cælestes Prophetas P. I. T. III. Altenb. fol. 55. a. Et P. II. fol. 67. a. de iisdem: Wenn man sie fragt/ wie kömmt man denn zu demselbigen hohen Geist hinein? So weisen sie



dich nicht auff's äufferliche Evangelium/ sondern in Schlauffenland / und sagen: Stehe in der Langweile/ wie ich gestanden bin/ so wirstu es auch erfahren/ da wird die himmlische Stimme kommen / und Gott selbst mit dir reden. Fragstu weiter nach der Langweil/ so wissen sie eben so viel davon/ als D. Carlstadt von Griechischer und Ebräischer Sprache. Ac vulgò notum est illud WEIGELII: O mögte ich ein Kloß seyn nur eine halbe Stunde/ ich wurde ein Prophet und Apostel! P. III. Postill. super Evang. Dom. XII. Trinit. p. 229. Add. Postill. super Evang. Dom. XI. Trinit. p. 213. Guldengriff Cap. VIII. p. 22. & XII. p. 36. ubi ad supernaturalem cognitionem requiritur, daß der Mensch in ein Stillschweigen komme/ sich leidentlich halte / nur warte und empfahe &c.

### Observatio.

Sanè ipsi Quakeri negare non possunt, se, cùm libros scribunt, meditationibus vacare: ac præsertim *Barclajus* diffiteri non potest, se non tantùm in evolvendis, quos magno numero Index refert, Aucto-ribus, atque expendendis dictis & sententiis operam longam posuisse; sed & in dictis Scripturæ ad certas quæstiones applicandis, inferendisque inde conclusionibus, meditatam aliquandiu fuisse. Attamen quasi in scriptis suis consignandis immediatò *Ἰερωνύμου Ἀσιας* beneficio donatus fuisset, præf. in Catechismum suum sub finem scribit; *plura baud dubiè potuisse allegari dicta Scripturæ*; sed se contentum esse his, ad quorum commemorationem à Spiritu ductus fuerit: Ich zweiffle nicht/ ait, daß dieses mit etlichen Dertern der Schrift (welche/umb daß sie nicht in meinem Gedächtniß gekommen/ ausgelassen sind) hette können vermehret werden. Dennoch hab ich Ursach mich hierinn geruhig zustellen/ sintemahlen Gott durch seinen Geist (welcher alles erinnert) mir so weit zu Hülffe gekommen ist.

### THESIS V.

**S**ic ergò denique Disputationes ipsas de doctrina sacra rident & cavillantur.

### ANTITHESIS V.

**D**isputationes verò Theologicas Nostrates propter corruptelas doctrinæ cœlestis necessarias, ideòque exercitia earum valdè utilia esse docent.

Inpri-

## Inprimis

WILLIAM CATON Onderfoeker p. m. 6. ad Quæstionem; *Cur ipsi (Quakeri) nolint disputare, cum tamen si veritas ab ipsorum partibus steterit, utique possint adversarios suos disputando vincere?* Respondet, hanc potius insignem esse Dei gratiam populo huic exhibitam, quod non amplius ad disputandum propendeant.

## Videatur

B. GERHARDUS Dispp. Acad. P. III. Disp. III. §. 14. p. 880. & Theologi LüB. HAMB. & LÜNEB. im Bericht / Präfat. §. 30. p. 15. & Motiv. III. §. 238. seqq. p. 123. seqq. Warnung Abus. IX. pag. 258. seqq. Schutz, Schrift P. II. p. 450. Nimirum abusus disputationum à vero & genuino usu distinguere pridem consueverunt.

## Præcesserunt

CAROLSTADIUS & focii *Enthusiastæ*, qui quamvis valde loquaces, tamen disputationibus Doctorum petiti preslique, disputationes ipsas accuratiores odisse cœperunt. WEIGELIUS autem libello peculiari de Disputationibus p. I. inquit: *Ich schreibe ein Disputir, Büchlein / aber nicht der Meynung / als könnte man die Wahrheit durchs Disputiren erlangen und lernen / denn natürliches menschliches Disputiren ist diesem studio also nütz / als der Teuffel der H. Kirchen. conf. p. 5.* FELGENHAUERI similes invectivas in disputationes Theologicas collegerunt Theologi LüB. Hamb. & Lüneb. Im Bericht Motivo III. §. 236. p. 123. HOHBURGII dictoria iidem in der Warnung Sect. IX. p. 196. seqq. & rursus in der Lehr- und Schutz Schrift contra Guthmannum P. I. Cap. IV. §. 8. seqq. p. 604. seqq. & P. II. p. 416. 445. 738.

## Observatio.

Equidem conspectus ipse Scriptorum à Quakeris editorum plurimum docet, occupari illorum operam in propugnanda sua doctrina & praxi; inque impugnandis dissentientibus aut adversariis suis. Itaque vel opponendo vel respondendo rem agunt, ac verè disputant: nisi quod ad genuinam disputandi artem ac leges alligari se renuunt, juventutem Theologico addictam studio, disputationibus præparari ad propugnandam ac defendendam doctrinam, ægrè ferunt. Ipsi denique haud rarò in certamine serio doctoque deficientes aut succumbentes, ad convitia convertuntur. Prout *Caton* contra Hamburgenses, *Ames*

contra Lassenium; *Crisp* contra Alex. Rossium; *Lawsson* contra Zentgraffium, scribentes. Morem autem illum jam in antiquioribus Enthusiasticis observârunt & taxârunt laudati Theologi *Lüb. Hamb. & Lüneb.* im Bericht. præf. §. 28. p. 14. & Motivo III. §. 244. p. 125.

CAPVT IV.

De

DEO TRINVNO.

QUAKERORVM

THESIS I.

**P**atrem, Filium & Spiritum S. equidem esse Deum profitentur Quakeri; esse autem tres personas, nolunt asserere; aliqui prorsus negant.

PROTESTANTIUM

ANTITHESIS I.

**E**cclēsia magnò consensu apud nos docent, Decretum Nicenæ Synodi de Unitate Essentia Divina & de tribus Personis, verum & sine ulla dubitatione credendum esse; videlicet, quod sit una essentia Divina, quæ & appellatur & est Deus &c: Et tamen Tres sint Persona ejusdem essentia & potentia & coæternæ, Pater Filius & Spiritus Sanctus.

Non solùm enim

ROB. BARCLAJUS in Thesis earumque Apologia, itemque Catechismo suo & adjecta Confessione Fidei; similiter WILLIAM SCHEWEN in *Glauben und Erfahrungheit eines Christen* ubi de Deo, de Christo, de Spiritu S. agunt; à doctrina de tribus personis Deitatis prorsus abstinēt: sed & negativam, apertè profitetur WILLIAM CANTON *Beschirm.* p. 27. Wir finden

Verba sunt

AUGUSTANÆ CONFSSIONIS Artic. I. Quibus uti provocatur ad Symbolum vetus *Nicenum*; quod cum augmento *Constantinopolitano* usurpamus; cui etiam respondet Symbolum tertium, quod vulgò *Athanasianum* dicitur: ita in *Articulis Smalcaldicis*, *Catechismo* utroque, ( in *Explicatione Symboli Apostolici* ) & *Formula Concordiæ*, ejusque solida Declaratione sub *inicht/*



nicht/ daß die Schrift Meldung thut von einem Gott / welcher in dreyen Personen bestehet &c. Et ROB. BARCLAJUS, Rettung der W. p. 10. doctrinam de tribus personis dicit esse traditionem hominum vanam, ein Menschentand/so in den nach und nach sehr verderbten Zeiten entsprungen. Conf. TH. LAWSON Antwort ad Disp. Zentgraffii de Quaker. p. 20, 21. STEVEN CRISP Triumph der Wahrheit. p. 17. n. 10. Inprimis horrendum & blasphemum dictum est, quod, (Dn. Zentgraffio in Coluv. Quak. Phant. IV. p. 27. citante,) WHITEHAUD quidam, in libello, Ismael mit seiner Mutter vertrieben/ contra Prædicatorem quendam Norwicensem effutiit, dicens; Die drey Personen/ davon du träumest/ welche du hernach gleich als ein Teuffels-Beschwerer aus einer her deducirest/ und dividirest/ werden von uns durchaus alle geläugnet/ und du wirst mit denselben in ewiger Finsterniß im feurigen Psuel verschlossen seyn und bleiben.

tium, eadem doctrina confirmatur & inculcatur. Eamque Nostratum multi contra Arianos & Socinianos defenderunt aut propugnârunt: quemadmodum & *Conr. Schlüsselburgius* Catal. Hæret. Lib. XI. de Servetianis, p. 54. seqq. p. 479. seqq. rem simul & vocabula Ecclesiæ recepta ab exceptionibus hæreticorum illorum vindicata, exhibet: eoque provocat, cum Lib. X. in refutatione errorum similium Schwenckfeldii occupatur. p. 82. seqq.

### Sequuntur vestigia

Hæreticorum veterum variorum, SIMONIANORUM, NOETIANORUM, PRAXEANORUM, SABELLIANORUM, SAMOSATENIANORUM, PRISCILLIANISTARUM, PHOTINIANORUM, PTOLEMÆANORUM, COLARBASIORUM; qui omnes mysterium trium personarum in divinis negâsse leguntur: Inprimis ENTHUSIASTARUM antiquorum; quemadmodum MONTANUM personam Deitatis confudisse, & Noëtum Montani discipulum fuisse, ex ejusque lacunis & cæno suum errorem hausisse; Theodoreti auctoritate probat L. Daneus Comm. ad Aug. de hæref. c. XXVI. p. m. 151. §. 3. n. 5. MESSALIANOS autem Deum unum quidem coluisse, velut numen quoddam singulare, & monarchicum; non autem quale nobis à divina Scriptura proponitur in tres distinctum personas & consubstantiales reipsa existentes; ex Epiphanio Daneus idem memorat l. c. ad Cap. LVII. p. 284. §. 3. n. 1. Itaque nec mirum est, præter Samosatenianos neotericos seu Neophotinianos, SERVETUM SOGINUM & sequaces, (quorum nota est hæresis) etiam SCHWENCKFELDIIUM

**DRUM & Socios, in eundem errorem incidisse. Hunc sanè docuisse, Filium esse eandem personam, quæ est Pater; pridem observarunt Theologi Mansfeldenses Confess. A. 1560. ed. de Suencofeltianis Errore I. p. 82. b. adductis verbis illius ex Lib. de Verbo Dei p. 32. Filius est vita seu hypostasis Patris. De ANABAPTISTIS ad Colloquium Franckenthalense admissis constat ex Protocollo Artic. II. act. 6. n. 6. pag. 117. seqq. quòd doctrinam de tribus personis divinis approbare noluerint, dicentes: Wir wissen der Personen halb / wie ihrs ausleget / keinen Unterscheid zu machen / & adducto loco 1. Joh. V, 7. Wir wissen keine weitere Erklärung / oder Trennung dazwischen zumachen. WEIGELIUS Deum ante opus creationis *ἀνεμύστατον* fuisse, personam aut personas non fuisse, somniavit; Gott ist Personlos vor der Schöpfung: Das ewige Wesen Gottes ist und bleibt Personlos / ohne Creatur &c. P. I. Postill. p. 156. 157. STIFELIUS denique ad interrogationem de tribus Divinitatis personis sic respondit: Es ist ein Gott der allein gut ist. Und seynd in solchen göttlichem Wesen drey Zeugen / Gott Vater / Sohn und Heiliger Geist. Von dreyen unterschiedlichen Personen redet die Schrift nicht / sondern Christus ist die Person / darinnen Gott Vater und Heil. Geist mit der Fülle der Gottheit leibhaftig wohne. Quæ & plura ex Actis publicis annotarunt Theologi Jenenses in App. Consil. Dedek. p. 39. a.**

### Observatio. I.

Non adeò mirum est, Quakeros doctrinam hanc repudiare. Cùm enim Spiritum intùs docentem unicè sequantur; hæc autem doctrina talis sit, quæ non nisi ex revelatione divina, Scripturis comprehensa, disci ac teneri potest: facilè illis occulta manet atque excluditur, quam nec ratio sibi relicta dicitat, nec Spiritus malus suggesturus æquè præsumitur.

### Observatio II.

Fingunt aliquando, se tantùm id agere, ne concedere putentur, esse tres Deos, aut tres essentias, quarum quælibet sit à se: quemadmodum Steven Crisp Triumph I. c. p. 17. scribit: So sie uns wollen zu glauben machen / daß drey unterschiedliche Götter oder ursprüngliche Wesen seyen / so verläugnen wir wahrlich ihre Dreyeinigkeit. Poterant autem non minùs, quàm debebant, pridem cognovisse, quòd aliud sit, cum Ecclesia Christiana antiqua & hodierna, tres personas Deitatis; aliud,

cum

cum Gentilibus plures (ac fortè tres) Deos aut essentias divinas totidem statuere.

### Observatio III.

Concedunt aliquando Quakeri, dari tres in Deo subsistentias, aut Hypostascs, negant tamen tres personas: prout *William Caton*, Append. ad *Beschirmung der Wahrheit* / p. 68. approbat illud *Platonis*; Das Wesen Gottes breitet sich selbst aus in drey Subsistentias oder *ἰπoστάσεις*, welche (adit *Caton de suo*) die Christen heutiges Tages (wiewohl ungerieimt) nennen drey Personen in einem Wesen. Neque est, quod putemus, illos Græcæ Ecclesiæ veterum doctorum cum Latinis litem spectare solùm aut redintegrare: quamvis vocabulum *personæ* aliquando de externo habitu ab illis accipi, atque ita à præsentis negotio removeri, non negemus. Non enim in eo acquiescunt, sed longius progressi, quam verbis concedunt, ~~ἰπoστάσεις~~ aut subsistentiarum diversitatem, re ipsa negant.

#### THESIS II.

**F**ilius Dei juxta Quakeros equidem Deus est ac Verbum Dei. At tamen hoc ipsum Verbum Dei & Lumen, non tantùm à Deo ut Patre, sed & ab ipsa essentia divina realiter diversum est: juxta eosdem.

#### Sanè

Mirum est, quantopere hîc sese involvant Quakeri. Constat ex *BARCLAJI Apologia* p. 9. (occasione assertionis suæ primæ; *Quod nulla cognitio Patris sit, nisi per Filium;*) *Filium Dei & Verbum Dei* pro iisdem ab illis haberi; & utrumque dici Deum. *Infnitus ille, ait, & sapientissimus Deus, qui fons & radix & omnis operationis origo est, omnia operatus est eterno suo verbo*

#### ANTITHESIS II.

**F**ilium Dei ita esse Deum verum de Deo vero, ut sit consubstantialis Patri; & ut Patris & Filii una sit Divinitas, credimus.

#### Juxta

SYMBOLA NICAENUM & ATHANASIANUM: quò posteriore loco additur, *equalem esse Patris & Filii gloriam, atque coeternam majestatem*: quæ uti hæreticis, Arianis præcipuè, opposita fuerunt; sic etiam in præsentis negotio contra Platonizantes alios notanda veniunt. Confer *B. Chemnit. P. I. LL. p. m. 57. D. Calov. Bibl. Illustrat. ad Joh. Cap. I, ubi adversus Sandium*



**¶** *Filio.* Hoc illud verbum est, quod initio erat apud Deum, & ipse Deus erat, per quod omnia facta sunt, & sine quo nihil factum, quod factum est. Joh. I, 1. 2. 3. Hic ille Jesus Christus est &c. Attamen ad Thesin V. in qua dixerat p. 62. Deum ita dilexisse Mundum, ut Filium suum unigenitum, Lumen, dederit, qui illuminaverit omnem hominem, venientem in mundum &c. Explicationis §. XIII. p. 82. 83. docet, se per hoc Verbum Dei & Lumen, quò unumquemque illuminari dixerat, minimè intelligere propriam essentiam & naturam Dei in se præcisè sumptam, .... que in partes & mensuras non est divisibilis, sed intelligere spirituale, cœlestē & invisibile principium & organum, in quo Deus, ut est Pater, Filius & Spiritus, habitat; cujus divine & gloriose vitæ mensura omnibus insit, sicut semen: & hoc vocare se vehiculum Dei, Spirituale Christi corpus, carnem & sanguinem Christi, quæ ex cœlo venere. Itaque Filius Dei, qui & verbum Dei, sic est Deus, ut tamen non sit ipsa essentia & natura Dei indivisibilis. Et rursus: Filius Dei est illud invisibile organum, in quo habitat Filius Dei. Porro: Filius Dei est Spirituale Christi corpus, est caro & sanguis Christi, quæ ex cœlo venere. Denique Verbum Dei est verbum æternum, & tamen est ipsa caro & sanguis Christi. Hæc, inquam, Theologia Quakerorum est *¶* & λόγος, de Verbo æterno, Filio Dei: Hæ illæ assertiones, quæ non minus inter se, quàm cum sana Ecclesiæ doctrina pugnant.

### Sequuntur autem

**PHILOSOPHOS GENTILES**, interque eos maximè **PLATONEM** & **PLATONICOS**, qui quidem de rebus divinis, vel præ aliis omnibus cognitionem sublimiorem consecuti esse & tradidisse putantur. Cognovisse illos Christum, tanquam *Lumen* & *Sapientiam Dei*, Barclajus ipse memorat & jactat Apol. ad Thes. V. & VI. p. 118. 119. Pluribus autem *William Caton* in Append. illa sua ad libellum *Beschirmung der Wahrheit* ubi ex instituto id agit, ut ostendat, daß die heidnischen Philosophi von Christo/ dem eingebornen Worte und Sohne Gottes gewußt und gezeuget haben. p. 67. seqq. ubi inter alia prolixè laudat, quæ Philosophi illi, Platonici cum primis, de λόγος eodemque Filio Patris (quanquam & de Spiritu) docuerunt: videlicet *Deum primum seu Patrem esse supra*

essen.

*essentiam (ὑπερῶσιον) esse τὸ εἶν, Unum; τ' ἀγαθόν, Bonum (κατ' ἐξοχήν);*  
*Filium esse Essentiam ex illo procedentem, τὸ ὄν, τὸν Νῦν, Mentem, ex il-*  
*lo Bono exsplendescentem, ὀπισθεγενήσαντα (δημιουργόν) Mundi &c. Quæ tamen*  
*profectò parum conveniunt cum veritate: quemadmodum & Euse-*  
*biius Cæsariensis, (ad quem tamen provocat Caton) parum tribuit*  
*Theologiæ Platonicæ, licet multas ex ea de rebus divinis sententias col-*  
*legerit: fraudes videlicet, quæ in dictis latent, ostendens, ac de iis lectores*  
*monens. Ac ne Cyrillus quidem (quem alterum hîc nobis objicit Ca-*  
*ton) omnia probat, quæ ex Philosophis illis l. c. de Deo & Patre, de Men-*  
*te à Deo genita &c. adducit. Ac rectè omninò J. Ludovicus Vives L. II.*  
*de Veritate Fidei Christianæ Cap. II. p. m. 222. Plato ait, Ἐσθ' ἄλλοι ὅσοι*  
*(Philosophi) εἴ τι μὲν περὶ τοῦ υἱοῦ λέγουσιν, ἢ περὶ τοῦ πατρὸς, ἢ περὶ*  
*τοῦ θεοῦ, ἢ περὶ τοῦ κόσμου, ἢ περὶ τῆς ψυχῆς, ἢ περὶ τῆς φύσεως, ἢ περὶ*  
*τῆς ἀθανάτου, ἢ περὶ τῆς ἀφθαρτοῦ, ἢ περὶ τῆς ἀκαταράκτης, ἢ περὶ τῆς*  
*ἀκινήτου, ἢ περὶ τῆς ἀσώφου, ἢ περὶ τῆς ἀσώφου, ἢ περὶ τῆς ἀσώφου, ἢ περὶ*  
*τῆς ἀσώφου, ἢ περὶ τῆς ἀσώφου, ἢ περὶ τῆς ἀσώφου, ἢ περὶ τῆς ἀσώφου,*  
*sciebant, vel intelligebant. Confer B. Balth. Stolbergii Exer-*  
*cit. Acad. De λόγῳ & Νῦν Platónico, Cap. III. ubi aliud Christianos de*  
*λόγῳ; aliud Platonicos docuisse ostendit, neque aliter convenire, quàm*  
*cum miraculis Mosis, ea, quæ Ægyptiorum Magi faciebant signa. Sic*  
*autem porrò ARIANORUM vestigia sequi Quakeros nostros, cognosci*  
*potest: quos Platonicæ illius Theologiæ sectatores fuisse constat: do-*  
*centes equidem, Filium esse Deum de Deo, verbum Patris, Lumen &c. non*  
*verò esse Deum illum summum ὑπερῶσιον, ὑπερῶσιον, ὑπερῶσιον &c. de qua*  
*Arianismi & Platonismi convenientia, vid. Stolbergius l. c. §. 6. & B. J. C.*  
*Dürrius, Disp. III. contra Socinianos, seu de Christianismi per Hypothe-*  
*ses & dogmata Socinianorum everfione Cap. V. Sect. II. §. VIII. p. 65. aliq̄*  
*qui de mysterio Trinitatis scripserunt contra adversarios. Nota autem*  
*prætereà sunt deliria SERVETI de λόγῳ ejusque generatione, deque ideali*  
*ratione ab initio, seu exemplari futuri hominis Jesu Christi: unde factum,*  
*ut etiam carnem cœlestem ac divinam, Christum è cœlo secum apportâsse do-*  
*ceret: quæ non minùs intricata, & Quakerorum apud Barclajum di-*  
*ctis non adeò sunt absimilia. Vid. Contr. Schlüsselb. Catal. Hæret. Lib. XI.*  
*p. 131. seqq. SCHWENCKFELDIUM autem Serveto affinem esse, idem monuit*  
*Lib. X. p. 83. 84.*

### Observatio.

Videntur Quakeri in istis suis de Verbo ratiocinationibus eò an-  
 gustiarum redigi, ut vel planè negent Deitatem veram τῆ λόγῳ; vel  
 λόγῳ duplicem statuunt; unum, qui cum Patre sit unus verus ac sum-  
 mus Deus; alium deinde inferiorem, qui cum priore, Deoque ipso simi-

itudinem quandam habeat; fit autem divisibilis aut multiplicabilis, ita ut pars ac mensura quædam ejus fit in hoc, alia in alio homine. Quâ ratione verendum est, ne λόγος hic alter sit aggregatum quid ex pluribus λόγοις; fortè quemadmodum Platonicis λόγος est qualibet substantia corporis expers, & ratione aut intelligendi facultate pollens. Unde in plurali λόγοις multos i. e. Angelos, Bonos ac Malos, Philo Judæus Platonizans, & Valentinus Hæresiarcha, Platonis. sectator, cum suis assentibus agnoverunt.

### Observatio II.

Non negamus, generationem Filii Dei à Patre ita esse supra intellectûs humani captum, ut explicari satis nequeat. Neque adeò Quakeros reprehenderemus, si rationem ejus evidentem reddere non possent. Agnoscimus etiam, generationem Filii Dei propriè dictam à Patre cum identitate essentia & æqualitate utriusque conciliari per rationem humanam non posse. Sed quòd Quakeri, ignes erraticos Philosophiæ gentilis potius, quàm Lumen Scripturæ Sacræ sequentes, Filii Dei, qui & quatenus Verbum Dei est, cognitionem sic involvunt, ut Scripturæ pariter ac sibi ipsis repugnent, ab eo nos alienos esse, non possumus non testari.

#### THESIS III.

**S**piritûs Sancti personalitatem (seu eum personam esse) etiam peculiariter inficiantur.

Videatur

WILLIAM CATON Beschirm. p. 7. n. II. ubi ad accusationem *Christiani Pauli Dantiscani*, qui scripserit; *Es scheint/ daß sie (Quakeri) den Heiligen Geist nicht für die dritte Person der Gottheit halten/ Respondet: Wir wissen/ daß Er ist einer von den dreien: die da Zeugen im Himmel/ aber du magst entweder aus der*

#### ANTITHESIS III.

**S**piritum Sanctum esse personam, quæ propriè subsistit, constans est Nostratum sententia.

Quam

AUGUSTANA CONFESSIO Artic. I. expresse docet & in Antithesi contra *Samosatenos veteres & neotericos* propugnat. Sequitur autem Symbola antiquiora, NICÆNUM, ubi Spiritum S. confitemur *Domini & vivificantem, qui ex Patre (Filioque) procedit: qui cum Patre & Filio simul adoratur, & glorificatur* Schrift



Schrift beweisen / daß der Heilige Geist eine Person genennet wird / oder deinen Irrthum selbst bekennen. Idem repetit im Schall der Wahrheit contra Chr. P. heßklingenden Wieder- schall / p. 11. *Hamburgenses* quoque Theologi testantur, quod Quakeri in Colloquio cum ipsis habito coram dixerint, der Heil. Geist sey nicht eine selbständige Person / sondern Er sey Christus selber. BARCLAJUS autem, quamvis multa de Spiritu Sancto proferat in Scriptis suis, nusquam tamen *personam* dixisse; sed potius in Animadv. suis ad *Nic. Arnoldi* Exercit. de Quakerismo, Sect. 31. p. 20. scripsisse legitur: *Quod Arnoldus dicit, Spiritum illum, qui est author Scripturae, esse personam divinam: Unde hanc phrasim personae divinae deducat, scire aucto. Nimirum displicet Barclajo hæc phrasim & sententia.*

*tar, qui locutus est per Prophetas. Quae singula personalitatis argumenta sunt. Nimirum singulatim unamquamque Personam Deum ac Dominum confiteri, Christiana veritate compellimur: & sic etiam præter Patrem & Filium, ipsum non minus Spiritum Sanctum, Dominum ac Deum, omnipotentem, &c. à Patre & Filio, non factum, nec creatum, nec genitum, sed procedentem: juxta verba SYMBOLI ATHANASIANI. Atque hanc personalitatem Spiritus S. Nostrates quam plurimi contra Socinianos pridem ac nuper probarunt ac defenderunt.*

### Sequuntur autem

Quakeri iterum hæreticos antiquiores; nominatim **SABELLIUM**, qui Spiritum Sanctum negavit esse personam, *mitti autem dixit, ut vim calefactivam in mundum, & consequenter & singulatim in unum quemque, qui dignus sit: ut est apud Epiphanium hæres. LXII. sed & MACEDONIUM cum suis, qui haud dubiè inter eos fuerunt, de quibus Gregorius Nazianz. Orat. XXVII. scribit: Alii Spiritum Sanctum efficaciam meram esse præsumebant; alii creaturam, alii Deum, alii cuinam attribuendus generi esset, ignorabant; sacras, ut ajunt, literas veriti, quæ nihil super hac re expressum haberent. Quibus accesserunt SERVETIANI ac SOCINIANI, ex quibus CHRISTOPHORUS OSTORODUS Instit. Germ. Cap. IV. n. 4 Es ist offen bahr / inquit, was wir vom Heiligen Geist halten / nemlich daß Er keine Person sey / welche von dem einigen warhafftigen Gott / dessen Geist er ist / unterschieden were: Sondern nur allein seine Krafft / wiewohl nicht eine seghliche / sondern nur die / welche auff einigerley Weise Heilig machet.*

Observatio.

Quod ad primam monuimus controversiam, id in hac quoque thesi atque antithesi notandum est; non agi tantum de nomine *persona*, quod tanquam *ἀρεσφοί* Quakeri usurpare religioni sibi ducant. Equidem aliquando ita simulant ipsi, quemadmodum videre est apud BARCLAJUM in der Rettung der Wahrheit p. 10. II. & THOMAM LAWSON Resp. ad Colluviem Quakerorum à B. Dannbauero & Dn. Zentgraffio editam, p. 20. 21. Sed si rectius attendamus, eaque quæ thesi & antithesi sequente dicentur, conferamus; ipsam rem verbis appellatam, doctrinamque fide Christiana tenendam, impugnari, patebit. Quanquam non desit causa, cur vocabula ipsa, tot seculorum usu ab Ecclesia Christiana universa, ad exclusionem hæreticorum, adhiberi solita, contumeliis aut ludibrio eorum, qui altius sapere sibi videntur, exponi aut impunè subjici, non patiamur.

THESIS IV.

ANTITHESIS IV.

**D**eniq; realem distinctionem Patris, Filii & Spiritus Sancti quidam Quakerorum apertè negant: alii ita affirmant, ut de sinceritate mentis suæ, dubitandi causam non parvam relinquunt.

**I**n primis realem distinctionem Patris & Filii & Spiritus Sancti seriò profiteamur, & omninò agnoscendam tuendamque esse docemus.

Negant expressè

Prout

WILLIAM CATON, cujus in der Beschriem. p. 40. hæc sunt verba ad Johannem Berckenthaliam; Der diese drey zertheilet/ er sey wer er sey/ (als du sagest/ der Vater ist nicht der Sohn/ auch ist der H. Geist nicht der Sohn &c.) ist ein solcher/ der nichts von ihnen weiß/ nicht mehr als die Jüden/ welche die Worte Christi nicht vertragen könten/ als er sagte: Ich und mein Vater sind eins &c. Et GEORGE FOX

IN SYMBOLO ATHANASIANO, fidem Catholicam, (quam nisi quisque integram inviolatamque servaverit, absque dubio in æternum periturus sit,) hanc esse confitemur, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur, Non confundentes personas, neque substantiam separantes: Aliam enim esse personam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus Sancti &c. Errorem autem oppositum

in der Beschirm. p. 12. postquam per novem numeros *Hamburgensium Concionatorum falsas doctrinas*, (uti ipse quidem fingit) notâsset, jam decimô locô id pro errore habet, quòd dicant; *Der Vater ist nicht der Sohn/der Sohn ist nicht der Vater.* Referunt etiam *Hamburgenses* im *Quaker*; *Greuel* Cap. I. p. 3.

homines hujus sectæ in Colloquio cum ipsis habito dixisse; *Der H. Geist sey Christus selber/und Christus der Sohn sey auch der Vater. Es seyen nur drey Nahmen/ mit welchen eine Person bezeichnet werde.*

#### Affirmare contra

Distinctionem realem Patris Filii & Spiritûs S. atque à sociis discedere videtur R. BARCLAJUS in der *Rettung der W.* p. 11. scribens: *Wir können wol sagen; daß der Vater nicht der Sohn ist/ noch der Sohn der Vater/ oder der H. Geist der Vater oder der Sohn/ und dennoch sind die drey eins. Und dieses ist mehr/ denn daß sie nach blosser Offenbahrung drey sind. Scilicet jam antè concesserat, Es komme dem Vater eigentlich zu/ zu Zeugen/ und dem Sohn geböhren zu seyn/ und dem H. Geist/ daß er ausgehe vom Vater und Sohn. Quia tamen personalem distinctionem nihilominus negat; essentialem multò magis à se removet; sed neque accidentalem statuit; Ideò sanè non apparet, quomodo realem distinctionem integram relinquat. Et quamvis relationem inter Patrem & Filium; ac rursus inter utrumque & Spiritum Sanctum, doceat: quia tamen relationem realem, si qua est inter gignentem & genitum, oportet esse inter personas; uti etiam inter personam quæ procedit, & personam à qua; aut personas à quibus procedit: ideò, negatâ personali distinctione, jam relationem rationis tantùm relinquit Barclajus.*

#### Præverunt

Hæretici suprâ ad Thesin I. memorati, & II. cc. videndi. De NOËTO expressè *Augustinus* Cap. XXXVI. Dicebat, *Christum eundem ipsum esse Patrem & Spiritum Sanctum.* SABELLIUM autem, Noëti discipulum, similitudinem sui doctoris itidem secutum esse, ex *Philastrio* refert Cap. XLI. VAL. WEIGELII quòque hunc errorem ex *Astrol. Theolog. lit. D. fac. 6.* annotarunt *Theologi Jenenses*, daß *Utt* ohne *Creatur* nicht sey *Dreyfaltig* gewesen/ sondern in seiner blossen *Ewigkeit* ein unbegreiflich er *Abgrund* und *abyssus*



abyssus tenebrarum der nicht zu benennen sey. Et SERVETUM Arianismi Renovatorem Lib. I. Dialog. de Trinit. lit. A. 4. idem docuisse monent: App. Conf. Dedek. p. 39. a.

### Observatio.

*Sabellianismi* culpam remove à se & suis conatur *Barclajus*, quando in der Rettung der W. p. 9. scribit: Die Sabellianer sagen/der Unterscheid bestehe nur im Nahmen; Wir aber sagen nicht also. Et pag. 11. postquam docuisset, *Patrem non esse Filium, nec Filium esse Patrem; Spiritum S. quoque nec esse Patrem nec Filium*; addit, und dieses ist mehr/ als daß sie nach blosser Offenbahrung Drey sind. Attamen neque hæc est omnium Sciorum sententia, sed fortè solius Barclaji recens *ἔγνητα*; neque realem distinctionem satis arguit, aut Sabellianismum excludit. Constat enim etiam, *Marcellum Galatam*, cum nollet accenseri *Patripassianis*, quos ea tempora vocabant; statuisse; *Patrem sese extendisse, & hanc ejus extensionem passam esse, quæ Filius dicebatur; Spiritum autem Sanctum esse extensionem extensionis prioris*: Vid. *Theodor. Lib. II. Hæret. Fabb. Cap. penult. Quem tamen Unionitis aut Monarchicis non minùs quàm Sabellianos, annumeratum fuisse ostendit Danæus ad Aug. de Hæres. Cap. XII. p. 201. Quamvis enim etiam à Marcello differre suam & suorum sententiam fortasse dixerit Barclajus, quando Apol. ad Thef. V. & VI. §. XIII. p. 82. 83. docet, propriam essentiam & naturam Dei in se præcisè sumptam, non esse divisibilem in partes & mensuras (neque adeò extensionis capacem) cum purissima & simplicissima sit, omnis compositionis & divisionis expers; attamen & ipse ille *ωμοδιουμοσ* in se præcisè sumptæ essentia, dubitandum relinquit; annon Barclajus statuatur, essentiam Dei; licet non in se præcisè, aliò tamen quodam modo sumptam, esse extensam ac divisibilem? Nimirum & illud *substantiale Dei semen*, quod & *Verbum Dei, & Spiritum S. & Christum in nobis* appellant, hoc nomine suspectum est; annon, sicut ab anima nostra distinguitur, ita pro particula essentia divina, quasi decisâ, habeatur? De quo mox videndum erit. Certè sæpius optavi, ut super hac quaestione sollicitius interrogati atque adeò explorati fuissent Quakeri ab his, quibus coram cum illis negotium fuerat: ut de mente hominum plenius posset constare.*

CAPVT V.

De

CREATIONE ET STATU INTE-  
GRITATIS HOMINUM.

QUAKERORVM

THESIS I.

**C**ollata est, ex sententia Quakerorum, primo homini in opere creationis, præter animam rationalem & corpus, etiam alia quædam realis & spiritualis substantia, quam intra se haberet, tanquam principium spiritualium operationum.

Nimirum

Hoc est illud lumen & semen, Spirituale, cœleste & invisibile principium, cuius mensuram aliquam unumquemque habere dicunt: interprete Barclajo Apol. Thef. V. & VI. §. XIII. p. 82. 83. esse realem & spirituales substantiam, quam hominis anima sentire potest, --- tanquam internum & substantiale semen. ibid. §. XIV. p. 84. quod non fit pars aliqua humane nature, aut aliquod naturale; quippe ab hominis anima ejusque facultatibus non solum differens quid, sed planè alienum & diverse nature. §. XVI. p. 87. quod Deus dedit homini, ad gubernandum illum in rebus spiritualibus; sicut lumen rationis ad gubernandum illum in rebus naturalibus. p. 88. Atque hoc semen

PROTESTANTIVM

ANTITHESIS I.

**D**uabus tantum partibus substantialibus, Corpore & Anima, hominem ex beneficio creationis constare, constans est Nostratum sententia.

Vide

B. GERHARD. T. VIII. LL. §. 76. p. 127. ubi inter alia laudat illud Augustini in expos. Cantic. *Unus & idem Spiritus ad seipsum dicitur Spiritus, & ad corpus anima. Anima dicitur, in quantum est vita corporis. Spiritus verò in quantum est Substantia Spiritualis.* Conf. B. Balduin Comment. in I. ad Theff. Cap. V. Part. IV. Quæst. I. pag. 1187. a. b.

H

primo

primo homini divinitus implantatum, atque ejus vi hominem valde bonum factum fuisse, pluribus docet J. N. in Liefde tot de verlorene Sect. I. p. 5. videlicet, uti verba l. c. inter alia se habent, *door dat geene, dat Godt in hem van hem selven gheplaetst hadde, de welke in dien staet de Soone Goodts was, wiens zaet was in hem selven.*

### Sequuntur & hic

ENTHUSIASTAS antiquiores, quorum vulgaris cantilena est de tribus partibus hominis : Corpore, Anima, Spiritu. Extat ea in tractatu PARACELSI de Creat. Hom. p. 757. Nonnullos ex SCHWENCKFELDIANIS tertiam partem hominis, à corpore & anima distinctam, Spiritum scilicet, docuisse, testis est B. Gerhardus Loc. de Morte T. VIII. §. 76. p. m. 127. Certè FELGENHAUERUS in Borhoff Cap. IX. pag. 135. Cap. XII. p. 181. 182. Im Heiligen Cap. V. p. 90. Im Allerheil. Cap. XI. p. 281. Spiegel/ Vorred. p. 13. seqq. Schlüssel Davids Num. 20. tres illas partes toties & prolixè proposuit, unam elementarem, alteram angelicam, tertiam divinam dicens. Taceo veteres HERACLEONITAS, Valentiniæ gentis sarculum, qui similiter existimârunt, præter corpus & animam tertium quiddam in homine reperiri, quem & spiritualement & interiorè esse dixerunt hominem, qui animâ ipsa corporeque magis intimus sit, ex superiori Pleromate derivatus, cum animali & materiali conjunctus, tandem verò in propriam sedem transferendus. Vid. qui ista recenset & refutat Epiphanius L. I. T. III. Hæres. XVI. vel XXXVI. §. 2. 3. 4. p. m. 264. 266. edit. novæ Colon. 1682. Quibus accenseri etiam possent MANICHÆI, qui præter corpus, animam duplicem homini assignarunt; atque unam quidem ex essentia Dei oriundam: teste Augustino L. XV. contra Faustum c. V. alteram ex gente tenebrarum: juxta eund. lib. de duabus animabus contra Manich. cap. XII.

### Observatio I.

Solent aliquando etiam Nostrates, præsertim occasione dicti Paulini 1. Thess. V. 23. Spiritum ab animâ distinguere; non autem sensu Enthusiastico, ut doceant esse illum substantiam ab animâ rationali realiter distinctam & sublimiorem: sed vel facultatem intelligentem à sensitiva; vel qualitates supernaturales à naturalibus, distinguant. Substantiam autem peculiarem, quæ nec Deus sit, nec anima rationalis, spiritualis tamen, quæque intra hominem existat, ex vi primæ creationis ac de lege communi; non agnoscunt.

Obfer-



## Observatio II.

Differre videbuntur Quakeri ab illis, qui Spiritum ab anima distinctum, tamen partem essentialem hominis faciunt: uti & ab istis, qui eundem in regeneratione demùm accedere perhibuerunt. Siquidem Quakeri à natura atque adeò essentia humana eum diversum aut alienum, quippe supernaturale quiddam, statuunt: homini autem etiam primo à prima origine inexistisse contendunt. Manet tamen & dissensus à nostra doctrina, & consensus cum cæteris adversariis, quoad assertionem substantiæ alicujus, quæ sit homini interna, & principium actionum ejus, divinitus datum, ab anima æque atque à corpore distinctum.

## Observatio III.

Unde sit spiritus ille aut spiritualis substantia in nobis? non satis explicant Quakeri. Ex nihilo productum aut creatum, non dicunt. Ab essentia divina emanare, aut tanquam effluvia quædam, multos illos spiritus in multis hominibus extare: verbis expressis ab illis traditum, non legi. Huc tamen denique redire sententiam eorum, magis magisque persuadeor. Quemadmodum *Schwenckfeldium* docuisse, omnia dona spiritualia esse partes essentiæ Dei; ex libro ejus de Evangelio, pridem observarunt, & quinti erroris loco notârunt *Theologi Mansfeldenses* super. seculi in Judicio suo, & ex iis *B. Schlüsselburg. Catal. Hæret. Lib. X. p. 99. Conf. ibid. p. 222. 223. & pag. 249.* Quod autem *Steven Crisp* in *Triumph der Wahrheit* p. 16. ad accusationem 16. *Alexandri Rossii*, (quod Quakeri dicant, animam esse particulam ex Deo;) respondet, nescivisse scriptorem, quid sit anima; se autem credere, quod Homo sit Dei creatura, quatenus constat ex anima & corpore, & quod utraque creata sint ad glorificandum Deum. &c. callidè profectò dictum est: quando spiritus ille ab anima distinctus statuitur, & sic anima quidem & corpus creata dicuntur; Spiritus autem illius origo dissimulatur: quamvis *Rossius*, qui spiritum illum pro anima ipsa habuit; (eò modo, quò aliàs de anima, an sit auræ divina particula, aut Dei quædam portio? disputari solet:) omninò occasionem dederit, distinctiùs respondendi, ac doctrinæ in controversiam vocatæ rationem reddendi. Sed malunt fortasse hæc sacra sua sibi servare Quakeri.

**S**Tatum ipsum integritatis & in imagine Dei concreatas homini perfectiones intellectus & voluntatis, unâ cum immortalitate corporis non adeò clarè expouunt Quakeri, ut potiùs curiosis quæstionibus accenseant.

Sic

Apertè BARCLAJUS Apol. Thes. IV. §. II. p. 54. *Curiosas illas notiones, ait, quas plerique docent, de statu Ade ante lapsum, prætereo. In hoc omnes consentiunt, quòd lapsum magnam felicitatem amiserit, non solùm in iis, que ad externum hominem spectant, sed etiam respectu propinque illius, quam cum Deo habebat, communionis. Nimirum satis illi est, cognoscere confusè aliquam felicitatem, & in ea communionem quandam propinquam cum Deo. In his etiam acquiescit THOMAS LAWSON Resp. ad*

*Disp. de Colluv. Quak. p. 21. 22. Longiùs quidem in his explicandis progreditur J. N. in libello Liefde tot de Verloorene Sect. I. p. 5. docens, implantatam fuisse primo homini à Deo propriam suam sapientiam & virtutem, per quam plenè instructus fuerit potentiâ & jure in opera manuum Dei, cognoscens naturam & usum cujuslibet creature, per hoc, quòd Deus ei à se ipso implantaverat, quippe qui fuerit in statu filii Dei, cujus semen in ipso erat. Verba Belgica hæc sunt: In den beginne soo maecte Godt alle dingen goedt, soo maecte by den Mensche oock, den welken by toen maecte in syn eygen Beeldt, ende plaetste in hem syn eygen Wysbeydt ende Kracht; waer door by volmaectelyck versien was met Macht, ende Recht over de Werken van Godts banden, kennende de Natuur ende het gebruyck van yeder Schepsel, door dat geene dat Godt in hem*  
van

**A**rticulum de Imagine Dei & statu integritatis in homine inter præcipuos habendum esse, nec tantùm utilem cognitu; sed & necessarium esse, Nostrates docent.

Videatur

Dn. D. SEB. SCHMIDT Tractat. de Imag. Dei, præem. p. 1. 2. 3. ubi ostendit, quomodo Hoc articulo rectè cognito atque intellecto rectè demùm intelligere & longe faciliùs possimus, quòd Scriptura de extrema corruptione nature humane nobis tradit: quomodo etiam, si hoc in articulo erratum fuerit, fieri non possit, ut in aliis non erretur. Add. B. RUNGII Disp. Acad. VIII. Cap. I. §. VI. p. 2. B. MEISNERI Anthropol. Disp. I.

van hem selven gheplaetst hadde, de welke in deen staet de soone Godts was, wiens zaet was in hem selven. De voluntatis autem humanæ perfectione post paulò docet, liberam eam fuisse, quantum ad Deum attingebat, ac sine peccato; & voluntatem Dei atque voluntatem hominis, unam fuisse, & sic in unione (aut concordia) cum omni creatura. Belgicè scribit: Welcken Wille, Godt angaende, vry was, ende sonder Sonde: ende den vville Godts, ende den vville des menschen was een, ende soo in eenigheyt met de geheele Scheppinge. Atque hæc quidem nostræ sententiæ propiùs accedere videntur. Quia verò hæc privatò nomine scripta sunt; Barclajus publicò cœtùs nomine scripsit, inque Catechismo suo, æquè ac William Schevven in Glauben und Erfahrung/ siccò pede ista pertransiit, manent illa curiosis questionibus annumerata. Quòd si etiam expendamus, quæ de semine illo divino à Quakeris tradita, partim suprà vidimus; parim mox videbimus, facilè patebit, quanto-pere illi à nobis dissentiant.

### Nimirum

Etiam veteres ENTHUSIASTÆ doctrinam de Imagine Dei & Justitia Originali vel inexplicatam profus reliquerunt, vel confusò quodam Sermone; certè non eâ, quâ par erat, sinceritate de illa disseruerunt: quemadmodum SCHWENCKFELDUM, WEIGELIUM aliosque legentibus omninò constat. Ecce ex Weigelii hortis volucrem! Aus allen Geschöpfen ist Adam gezogen / und alle Geschöpfe liegen in Ihm / aus dem Firmament oder Gestirn ist sein Geist / und daher hat Adam alle seine Kunst / Handwerck / Sprachen und alle thierische Weisheit in Ihm / denn was im Firmament ist / das ist auch im Menschen / über das hat der Mensch die ewige Seel / durch das Einblasen von Gott / sammt dem H. Geist / derhalben liegt auch die ewige himmlische Weisheit in Ihm: Scribit ille in Guldengriff. Cap. I. p. 7. 8. Sic igitur sapientia primi hominis alia est ex substantia astrali; Inde est quidam Spiritus hominis. Et ab hoc spiritu differt anima, per quam (nimirum per vim animæ essentiali; ) & tamen simul per Spiritum S. itidem sapientia quædam est in homine; & sapientia quidem æterna, velut per animam æternam, unà cum spiritu divinitus inflatam. Sed quomodo æternam? an, quod ab æterno extiterit in Deo? an extra Deum? an tantum, quòd æternum sit duratura? de eo nihil apparet. Sic enim solent Enthusiastæ explicare doctrinam, id est involvere.



### THESIS III.

**A**ttamen haud dubiè per sapientiam primi hominis, intelligunt non tam accidentalem quandam perfectionem, intellectui humano concreatam; quàm illam adèd jactatam lucem substantialem, homini primo collatum & inexistentem, quatenùs quidem ea non aliunde impedita, sed homini ad actus cognoscendi res divinas & creatas, actu causa fuerit.

Hoc est sine dubio, quod

I. N. verbis ad §. præced. citatis, cum sapientiam hominis in eo fundari dixisset, quòd is in statu filii Dei esset; addit: *Wiens zaet vvas in hem selven: i. e. cujus semen erat in ipso.* Scilicet hoc est illud semen, quod & Lumen, Gratiam, verbum, Spiritum Dei, vocat Barclajus Apol. ad Thef. V. & VI. § XIII. p. 82. & William Caton, *Geist/Wort/Sohn/ Ebenbild/ die Hand/ den Singer/ die Weisheit/ den Willen/ das Licht oder Gemùth Gottes.* Schall der W. p. 25. Quod profectò non minùs ante lapsum, quàm post lapsum, in homine, fuisse agnoscunt, tantòque magis negant imaginem Dei in nobis, sive creatum olim, sive post lapsum quodammodo relictam, fuisse aliquid homini naturale.

### ANTITHESIS III.

**S**apientiam primo homini non agnoscunt vi alicujus substantiæ, quæ illi inextiterit; sed per accidentales quasdam vires aut qualitatem intellectùs, collatam fuisse.

Videantur

Qui contra Flacium & Flacianos scripserunt, aut doctrinam de Imagine Dei tractârunt, communiter. Neque enim tantùm id egerunt, ut negarent, imaginem divinam κατ' ἐξοχήν sic dictam, constitisse in ipsa essentia aut natura humana, idque impugnarent: Verùm eò profus contenderunt, quòd, licet in anima humana, non tamen vi alicujus substantiæ in homine aut anima ejus, sed vi accidentalis perfectionis, habuerit homo lucem illam aut sapientiam, atque adèd imaginem divinam. B. WIGAND. Manich. Renov. p. 153. seqq. B. SCHLÜSSELB. Catal. Hær. Lib. II. Argum. 16. p. 103. Arg. 93. 94. 115. p. 157. 158. 171. Dn. D. Schmidt Tract. cit. p. 281. seqq. in primis p. 384. seqq.

Prævit

VAL. WEIGELIUS, qui & ipse im *Guldengriff*/ Cap. XXV. p. 67. scribit: Das Wort ist die Weisheit Gottes im Menschen / es ist NB. die Bildniß Gottes im Menschen / es ist der Saame Gottes &c. Atque hoc etiam est, quod Cap. I. p. 8. dixerat, der Mensch hat die ewige Seel/ durch das Einblasen von Gott/ sammt NB. den Heiligen Geist/ derohalben liegt auch die ewige himmlische Weisheit in Ihm. Possemus etiam addere, quod MATTH. FLACIUS Libro, quem vocat *γνώσι σταυρόν*, fol. 36. *Lucem anime homini primo collatam fuisse substantiam* quandam, docuit: & substantiam quidem hominis non tam *physicè*, quàm *Theologicè* considerati: uti eum aliàs distinxisse novimus. Sed quod *Flacius* per lucem illam planè intellexerit id, quod Quakeri volunt, non æquè constat.

THESIS IV.

INde porrò, pro perfectione Voluntati concreata, quæ accidentalis erat, nobis substituunt eandem substantiam, tanquam ad actus bonos excitantem easque perficientem.

Scilicet

Hæc est illa *virtus Dei propria*, quam *Deus primi homini implantasse* dicitur à J. N. loc. cit. Hoc illud *semen bonum*, quod idem & BARCLAJUS l. c. prædicant: quod *ex natura sua omnes ad bonum invitat & inclinât*. p. 83. *principium divinum*, quò homo *gubernabatur in spiritualibus*: de quo idem *Apel. ad Th. V. VI. §. XVI. p. 87. 88. Die Hand/ der Singer/ der Wille Gottes*; juxta W. CATON. l. c.

ANTITHESIS IV.

Similiter negant Nostri, collatam fuisse protoplastis substantiam quandam, quæ esset principium sanctarum actionum ex parte voluntatis: sed in perfectionibus accidentalibus huic atque appetitui sensitivo superadditis acquiescunt.

Videantur

Scriptores ad Antithesin præcedentem citati: nominatim SCHLÜSELBURGIUS L. II. *Catal. Hæret.* p. 171. §. 115. ubi respondet ad Flacianum argumentum, quod *semen Dei* sit aliquid substantiale.

Prævit

Prævit

VAL. WEIGELIUS, *Gütengriff* / Cap. XXV. p. 67. ubi, quam prius imaginem Dei dixit, statim appellat den Singer Gottes im Menschen/ den Saamen Gottes/ das Geseß Gottes &c. Cui fortasse iterum jungi posset MATTH. FLACIUS, quatenus & is dixit, *Semen Dei*, quod & *imago Dei* sit, esse substantiam: vid. *Schlüsselb. Cat. Hæret. L. II. arg. 115. p. 171.* sed quousque cum eo Barclajus aut Weigelius conveniant, jam non licet disquirere.

CAPVT VI.

De

## PECCATO PRIMI HOMINIS ET STATU CORRUPTIONIS HUMANÆ.

QUAKERORVM

PROTESTANTIVM

THESIS I.

ANTITHESIS I.

**E**X lapsu Adami, equidem non ipsum tantum, sed & omnes posteros corruptionem quandam contraxisse agnoscunt; non tamen idè peccatum originale, quod culpæ aut pœnæ aut utriusque rationem habeat; sed peccati semen duntaxat admittunt.

**E**cclésiæ magno consensu apud nos docent, quod post lapsum Adæ omnes homines secundum naturam propagati nascantur cum peccato. --- quodque hic morbus seu vitium Originis verè sit peccatum.

Ita

Verba sunt

BARCLAJUS Thesin IV. suam orditur: *Tota posteritas Adamica, sive gens humana, cum Iudæi, tum Ethnici, quoad primum Adam, seu hominem terrestrem, lapsa, degenerata, & mortua est, --- deprivata sensu vel*

AUGUSTANÆ CONFSSIONIS Artic. II. quibus respondent quæ in APOLOGIA ejus ad artic. eund. p. 57. inque SOLIDA DECL. FORM. CONCORD. artic. I. p. m. 640. prolixius traduntur. Quòd autem ejus-  
tactu



*actum interni testimonii & Seminis Dei, & subiecta est potentia natura & Semini Satanae, quod ille sevit in cordibus hominum, dum in naturali & corrupto statu permanent: unde fit, quod non solum dicta & facta, sed & omnes imaginationes eorum male sint perpetuo in conspectu Dei, usque à depravato hoc & maligno semine provenientes. Quibus respondent, quæ in Apologia thesæos quartæ, p. 60. habentur: Quod Adamus sit persona publica, non nego, & quod per illum semen peccati ad omnes homines propagatum sit, quod ex natura sua inquinatum sit, & homines ad iniquitatem inclinaret: & quæ sub finem ejus, p. 62. leguntur: Confitemur igitur semen peccati ab Adamo ad omnes homines transmitti, in quo semine in omnibus occasionem peccandi prebuit, & origo omnium malarum actionum & cogitationum in cordibus hominum est. Similiter STEPH. CRISP. in Klang des Allarms p. 9. Daß der Mensch in seinem natürlichen Stande solcher Gestalt mit der Sünde vereinigt sey / daß er dadurch von Gott abgetrennt ist / das gebe ich zu: wie ingleichen / daß eine natürliche Zuneigung bey dem Menschen sey zu sündigen / das ist auch wahr / verstehe / so lang sie bleiben in ihrem natürlichen Stande und Condition. Et EDOUARD BOURRUGH Standaert, C. XIX. docet, Statum hominis in primo Adamo, atque adeo in prævaricatione esse statum plena inimicitie adversus Deum; ipsum quoque obsessum esse cæcitate & ignorantia & incredulitate; & esse prorsus imperfectum ad accipiendum res regni Dei, aut quicquam agendum coram Deo, quod gratum sit &c. quod & pluribus, belgico quidem sermone, exponit. Hanc tamen quantamcunque corruptionem & defectus negant habere rationem peccati in homine, aut a Deo censeri esse peccatum, quod hominem reum agat, nisi cum homo, proprio rationis abusu intercedente, seminis illius fructus ediderit, aut juxta inclinationes illas actu secundo volens peccaverit. Non tamen hoc semen infantibus imputatur, nisi quando actualiter ei sese peccando conjungant: ait BARCLAJUS th. cit. p. 53. idque repetit in Apol. J. I. p. 54. J. IV. p. 59. J. V. p. 62. ubi tandem monet, uti nomine seminis peccati, aliisque nominibus, v. g. mortis, corporis mortiferi, hominis veteris, veteris Adam; non autem originalis peccati: quam*

*phrasin,*

*phrasin, tanquam inscripturalem barbarismum, quod imputatio peccati infan-*  
*tibus facta, inter Christianos intrusa sit, rejicit. Confer WILL. CATON*  
*Beschirm. der Unschuld. pag. 6. & Schall der Wahrheit. p. 10. ubi,*  
*concessis licet carnalibus concupiscentiis aut cupiditatibus, pravique inclina-*  
*tionibus, que cor hominis occupaverint per lapsum Adami, negat tamen Pec-*  
*catum Originale, tanquam in Scripturis non enunciatum.*

## Habent Quakeri

Præeuntes PELAGIANOS, quorum itidem sententia fuit, *Ne-*  
*minem cum peccato nasci, & Deum reos non posse judicare nascentes. Natu-*  
*ram generantium germina communicare, non culpam: Filios, in quantum filii*  
*sunt, id est, antequam aliquid per voluntatem propriam operantur, reos esse non*  
*posse: juxta verba Juliani Pelagiani apud Augustinum Operis Imper-*  
*fecti contra Julianum L. II. p. 225. & 249. citante G. J. Fossio L. II. Hist. Pe-*  
*lag. P. II. Th. I. p. 182. 183. conf. p. 186. Idem error superiore seculo pla-*  
*cuit ANABAPTISTIS: de quibus breviter Phil. Mel. in Exam. de Bapt-*  
*Tom. IV Opp. fol. 321. Omnes Anabaptista fingunt, nullum esse Peccatum Orig-*  
*inis. Et certum est, his non minus, quam Pelagianis, oppositam fuisse*  
*à Nostratibus antithesin artic. II. August. Confess. Habemus etiam*  
*iplos Anabaptistas eam, cujus rei arguuntur, sententiam confitentes,*  
*in Protocollo Colloq. Franckenthal. Art. IV. Act. XI. p. 221. seqq. num.*  
*23. seqq. & Act. XII. p. 232. n. 2. 5. ubi Rauffius suo & suorum nomine*  
*expresse enunciat, esse quidem in hominibus ex Adamo ortis inclina-*  
*tionem aut concupiscentiam pravam (Neigung oder Lust) non autem illic*  
*& in infantibus esse peccatum, neq; adeo peccatum originis: quod etiam Il cc.*  
*prolixè propugnatum legimus. Et quanquam, divisim in varias sectas*  
*Anabaptistis, Hutteriani aut Merckerlandi, Thomas quoque Trucker (aliàs*  
*Thomas Imbruch) referente Datheno Collocutore, ibidem p. 235. n. 17.*  
*& p. 237. n. 19. peccatum originale seu connatum agnovisse visi fuerint;*  
*prout etiam Claus Felbinger in Apologia, quam edidit sub titulo Rechen-*  
*schaft des Glaubens / idem confessus est; vid. J. H. Ottius Annal. A-*  
*nab. ad A. 1560. §. 4. p. 135. videntur tamen in eo consentire cum reli-*  
*quis, quod connata illa prava concupiscentia non imputetur infanti-*  
*bis actu ad reatum damnationis æternæ, licet fortasse sit causa mortis*  
*temporalis eorundem. Atqui & Barclajum vidimus agnoscere, quod*  
femen

semen illud connatum sit aliquid ex natura sua inquinatum; non autem  
 facere aut denominare infantes peccatores, iræ & damnationis reos.  
 Itaque Anabaptistarum sectatores Quakeros facile agnoscimus. Imò  
 verò & SOCINIANORUM; quando Socinus ipse Prælect. cap. IV. pro-  
 lixè id agit, ut neget Peccatum Originale ab Adamo propagatum; ac dis-  
 putat, nullò modò videri dici posse, in homine, dum nascitur, ullam sive culpam  
 sive pœnam locum habere posse. Nec ignota sunt diœteria Smalci, qui pec-  
 catum originis meram fabulam, anilem fabulam, fictitium dogma appella-  
 vit. Disp. II. cont. Franz. fol. 46. & 421. Homil. III. in Joh. fol. 33. Ec-  
 ce autem & in ipso PAPATU hujus erroris vestigia! Nam & Guilielmus  
 Parisiensis docuit, peccati quidem nomen atque rationem verè atque propriè  
 originali vitio convenire; culpa tamen vocabulum minimè quadrare, quia sine  
 suscipientis voluntate culpam nequaquam putavit existere. Lib. de vitiis &  
 pecc. cap. VII. Ubi apparet, in verbis solum, seu de usu vocabulo-  
 rum peccati & culpa; non in re ipsa, dissensum esse inter hunc & illos.  
 Notandum autem est, quod Andradius monuit, scriptorem istum etiam  
 à se & Patribus Tridentinis minimum videri dissidere. Defens. Conc. Trid. L. V.  
 p. 431. Aliàs autem constat, quod Gregorius de Valentia T. II. disp. VI. Q.  
 XII. P. I. p. 751. seqq. Georgius de Rhodes T. I. Tract. IV. disp. IV. Q. I.  
 Sect. II. §. 1. p. 441. & Balth. Hagerus Collat. Aug. Conf. cum Conc.  
 Trid. art. II. negarunt, Concupiscentiam sive propensionem faculta-  
 tum ad prava, esse peccatum, aut esse peccatum originale, aut perti-  
 nere ad hujus essentiam: imò G. de Rhodes adeò audax est, ut affirmet,  
 sic censere & censere omninò debere orthodoxos (Pontificios) omnes Theologos  
 post Tridentini definitionem. Sess. 5. can. 5.

### Observatio.

Diximus, Quakeros fuisse Pelagianorum, Socinianorum & Pontifi-  
 ciorum in hoc errore sectatores: licet Barclajus l. c. pag. 54. à Pelagianis,  
 Semi Pelagianis, Socinianis, & Pontificiorum multis, suam de statu hominis in  
 lapsu doctrinam distinguat, seque à Deo veritatis per Spiritum suum  
 sic esse edoctum prædicat, qui errores illos fugere & enervare nôrit.  
 Nimirum de incapacitate hominis naturali ad res divinas operandas  
 loquitur; de qua hîc nobis quæstio non est. Fatemur etiam, in hoc  
 esse discrimen, quòd cum Pelagiani veteres statuerent, in ea unum-  
 quem-



quemque procreari perfectione, in qua Adam fuit ante lapsum; (quod & Sociniani ferè admittunt;) Quakeri nostri ex adverso id negent. Attamen manet omninò istius erroris communio inter hos & omnes illos, quòd *natura humana in exordiis nascentium sit innocentia dono locuples;* ut *Julianus* loquebatur apud August. Lib. III. contra Julian. cap. IV. F. VII. Opp. p. m. 388. D. r. & p. 389. A. 2. aut, quòd *infantes non sint noxii peccati;* ut *Barclajus* loquitur p. 60. §. V. Nam & argumentorum hujus cum argumentis illorum conformitas conferenti haud difficulter apparet.

## THESIS II.

**I**llud autem *Peccati semen,* quod ad omnes propagatum sit, juxta ipsos, *substantia* quædam est, à Diabolo primis parentibus insinuata, ac porro cum natura humana ad posteros Adami translata.

### Equidem

R. BARCLAJUS abstinet ab appellatione substantiæ, cum de *semine illo maligno ac depravato* agit, quod *Satanas* severit in cordibus hominum, à quo *dicitur & facta*, & omnes *imaginationes eorum male* proveniant; ita ut *cogitationes eorundem de Deo omnes inutiles* sint, donec ipsi à *pravo illo semine* dis-

## ANTITHESIS II.

**C**redimus docemus & confitemur, quòd sit aliquod *discrimen* inter ipsam hominis *Naturam*, non tantum quemadmodum initio à Deo purus & sanctus & absque peccato homo conditus est, verum etiam, qualem jam post lapsum *naturam* ipsam habemus; *discrimen*, inquam, inter ipsam *Naturam*, quæ etiam post lapsum est, permanetque *Dei creatura*, & inter *Peccatum Originis*.

### Verba sunt

FORMULÆ CONCORDIÆ  
Art. I. P. aff. n. I. p. 573. Contra autem *rejicimus falsum dogma Manicheorum,* cum docetur, *Peccatum Originis,* tanquam quoddam *essentiale atque substantiale,* à *Satana* in *Naturam* esse *infusum,* & cum eadem *permixtum,* quemadmodum *venenum & vinum* *misceruntur*

*sancti sint.* Th. IV. p. 53. Neque etiam apud doctos ad th. præced. citatos, aliosque, qui in hanc materiam incidunt, voces ejusmodi apparent, quibus error ille penitus exprimatur. Attamen sententiam ipsam in Quakeris jam pridem observavit *Johannes de la Badie*, cum sua dogmata ab illorum opinionibus distinguere laboraret. Vid. ejus Exam. & Confut. Quakerismi Num. V. §. 3. p. 193. *Quantum, ait, ex eorum verbis assequi possumus, videntur certum quoddam, reale ac positivum peccati Principium statuere, cui Tenebrarum nomen induunt; quodque à Deo, à creatura, & ab ipso quoque Satana distinctum esse dicunt. Existimantes, id ipsum in omnibus hominibus existere, & principium activum omnium, quæ committuntur, peccatorum esse.* Et sanè, si Barclaji dicta attentius scrutemur, magis magisque constabit, quòd is cum grege suorum statuatur, dari post lapsum, & ex vi lapsus, rem aliquam positivam in homine, Lumini illi aut semini bono, (quod principium sit, uti veræ cognitionis rerum divinarum, seu fidei, sic actionum quarumvis sanctarum) adversum; quod illius boni seminis motus & actiones hinc proventuras impediatur, ad actus autem contrarios inclinet aut stimulet. Sic enim profectò in Apol. Thes. V. & VI. §. XIV. pag. 84. 85. de utroque semine, peccati & justitiae differit, ut sub idem genus collocare prorsus videatur, quæ admodum utrique fermentationem subjecti tribuit, bonum autem illud & sanctum semen esse reale & spirituale substantiam, expressè docet. Atque ita intelligi possunt verba Apologiae Thes. IV. pag. 56. quæ, cum de corruptione hominum post lapsum ex Rom. III. v. 10. disputaret, subjicit: *Quid magis positivum dici potest?* Imò si scriptorem libelli belgici, *Liefde tot de Verloorene*, qui *James Naylor* putatur, literas certè nominis initiales *J. N.* præ se fert, audiamus, eò is abit, ut etiam exponat, unde & quomodo semen illud malum in hominem delatum fuerit. Scilicet in arbore scientiæ boni & mali, quæ suo quidem locò bona, non autem ad vescendum homini salubris, neque adeò concessa fuerit, insituisse mortem i. e. ipsum illud malum semen: (nempè uti *Barclajus* ad Th. IV. p. 62. semen malum dicit mortem aut corpus mortiferum: ) Itaqz Deum quidem monuisse hominem, ut abstineret, tanquam à re, in qua

mors plantata erat, prout in altera, (arbore quæ dicebatur vitæ) vita plantata fuerit: sed cum homo eò respiceret, ubi Satanæ regnabat, qui non steterat in veritate, sic eum, comedendo id, quò vesci contra voluntatem Dei erat, conjunxisse se ei, quod adversum erat, in quo infirmitas erat, & mors, tenebræ atque cœcitas, circa ea quæ sunt Dei. Quæ non obscure eò tendunt, quasi vel in ipso fructu arboris vitæ spiritualis quædam substantia, prava & Satanica latuerit, quam homo vescendo ad se traxerit, vel certè unà cum fructu prohibito Satanæ substantiale quiddam, sibi homogeneum, homini insinuaverit; quodq; intus receptum mentem ipsam infecerit, ad bona ineptam reddens, uti ad mala proclivem. Discursus Belgicus prolixior est, quàm ut huc transcribendus videretur: summam tamen, juxta verba auctoris, latinè expressimus.

### Sic autem

Apparent vestigia veteris Manichæismi. Statuebant enim MANICHÆI, teste Augustinò, errorum illorum, si quis alius, maxime gnaro, Carnalem concupiscentiam, quâ caro concupiscit adversus Spiritum, substantiam esse contrariam, aut substantiam gentis adverse, hominibus mixtam, non Dei, sed male mentis opificium. Et quando caro concupiscit adversus Spiritum, & Spiritus adversus carnem; esse conflictum hunc duarum mentium. substantiarum illarum, bone atque male. L. de Hæres. ad QuodvultD, cap. XLVI. p. m. 225. ubi adde Lamb. Danaum in Notis, pag. 232. edit. Helmst. Sed & MESSALIANI, Enthusiastæ veteres, de purgatione animarum talia habuisse somnia leguntur, ut substantiam quandam, malarum actionum principium, hominibus inesse, indeque ejici debere supponerent. Vid. August. l. c. cap. 57. pag. 280. Theodoret. Lib. IV. cap. XI. Transit etiam hic error ad MUHAMMEDANOS, qui singulis hominibus atram guttam inesse, ceu semen aliquod Diaboli, quo homines vexentur, credunt. Vid. Hornb. Summ. Controv. Lib. III. de Muhammed. p. m. 73. De FLACIANIS constat, quòd Manichæorum errorem, quamvis incrustatum non nihil, in lucem reduxerint, & quod præceptor Flacius per imprudentiam asserere cœperat, mox, cum retractare nollet, jam dissimulare, jam mollire & quomodocumque defendere nitebatur; ipsi multò crassius enunciaverint & audacius propugnauerint. Vid. Wigandus & ex eo Schlüsselburgens de se-  
cta



**Sta Manichzorum Lib. II. Catal. Hæret.** Ubi etiam inter argumenta Flacianorum notandum est illud, quod num. 115. pag. 171. legitur : *Semen Dei est imago Dei , & novus homo , qui est substantia. Ergo & semen Diaboli & imago Sathana in impiis est substantia* : cui Barclaji dicta superius citata valde congruunt. Flacianorum vestigia WEIGELIANOS etiam esse secutos, ostendit *M. Andreas Merckius* in Weigelianismo, Artic. von der Erb-Sünde. Et vulgò notatur discursus ipsius *Weigelii*, *Güldengriff* / Cap. XVII. p. 5. ubi docet, Peccatum originis dici posse & *accidens & substantiam* : illud quidem, quod homini acciderit, seu contingenter i. e. non ex necessitate primæ conditionis competat; sed ex abusu voluntatis : *substantiam* autem esse, si confideretur, quomodo *totus homo* per peccatum *substantialiter* fit corruptus. Verba etiam videri possunt apud *B. Gerhard.* Dispp. Acad. P. III. Disp. I. §. 34. pag. 837.

### Observatio.

Non dicimus, omnimodam esse convenientiam Muhamèdani Manichzi & Quakerorum erroris: uti nec inter Manichzos & Messalianos, aut inter hos illosve & Flacianos plena conformitas aut identitas erroris est. Quamvis ergò fortasse mali seminis in hominibus originem à summo quodam principio malo, à se removerint Quakeri; non tamen à commercio cum antiquis illis erroribus immunes habendi sunt, quoad usq; malum illud semen, quod inde à nativitate atq; adeò origine nostra in nobis est, pro reali & positiva substantia habent: licet etiam hoc termino non utantur, modò sententia talis sit, uti est, quæ termino illò in Scholis sit exprimenda. Nec de nihilo est, quod Nostratum quidam hætenus observarunt, Barclajum, cum Pelagianos, Soci-nianos, Pontificios & Protestantes, in hoc puncto de peccato refutasset, non æquè Manichzos rejecisse; quorum videlicet doctrinam amplexus erat potius, quàm ut odisset.

### THESIS III.

### ANTITHESIS III.

**I**Nterim, non obstante illo malò semine in hominibus | **P**ER lapsum Adami & hinc contractam corruptionem post

post lapsum, juxta eosdem etiam bonum semen, principium activum sanctarum actionum, in illis superest, impeditum quidem hactenus, ne in motus aut actus spirituales se exerat, donec novâ operatione Dei excitetur; non tamen sublatum ab homine aut exclusum, sed reverâ inexistent, antequam is regeneretur & convertatur.

Huc pertinet,

Quod BARCLAJUS ipsâ thesi IV. noluit dicere, posteritatem Adami seu gentem humanam perdidisse bonum illud semen, seu lumen internum spirituale; sed dicit, deprivatam esse sensu vel tactu interni hujus testimonii & seminis Dei. Itaque actus quidem sanctos omnes denegat hominibus in statu naturali post lapsum: non autem donum illud, quod sit principium actuum: Inhiberi hoc, non abesse; latere semen bonum, nec fructificare hactenus; potentiam tamen faciendi fructum in homine retineri statuit.

Ita ante illum

SEMIPELAGIANI recentio-

*non solum actus, sed potentia seu dona efficiendi timorem & fiduciam erga Deum, simpliciter atque adeo prorsus, adempta sunt propagatis secundum carnalem naturam.*

Videantur verba adducta

In APOL. AUG. CONF. Art. II. p. 51. conf. p. 53. 54. Add. F. CONC. SOL. DECL. pag. 640. ubi dicitur, Peccatum Originis esse per omnia totalem carentiam, defectum seu privationem concreata in Paradiso justitie originalis, seu imaginis Dei, ad quam homo initio, in veritate, sanctitate, atque justitia creatus fuerat &c. Credunt autem, quod Spiritus S. demum in conversione in nobis inchoet novas vires & dona illa, unde actus & motus nostri sancti proficiantur. Ibid. Art. II. de Lib. Arb. p. 674. reprobat ex adverso, & rejicitur, inter alios errores, etiam hic; quod originale peccatum non sit defectus, spoliatio aut privatio, sed tantummodo externum quoddam impedimentum spiritualium bonarum virium, perinde ac si magnes allis succo illinitur, ubi non tollitur vis ipsius naturalis, sed tantummodo impeditur. Sol. decl. art. I. p. 642. n. VI.

res

res, seu SYNERGISTÆ, docuerunt, Corruptionem nostram ex lapsu, esse, veluti *allium in magnete, quò impediatur, ne ferrum attrahere possit, sed eò remoto, magnetem iterum vim suam exercere*. Vid. C. Schlüsselb. Lib. V. Catal. Hæret. pag. 156. Ex Enthusiasticis autem satis apertè VAL. WEIGELIUS in Philosophia Theologica cap. VI. pag. 203. *Elliche halten dafür/ daß nach dem Fall nur Böses in den Menschen seye und kein Gutes. — Ist — unrecht — denn auch nach dem Fall trägt die Natur beedes in Jhr.* Quod autem Weigelius l. c. simul affirmat, etiam ante lapsum in homine malum æque ac bonum fuisse, studio hîc prætermisimus: neque enim ad præsens pertinet.

### Observatio.

Equidem à Synergistis illud dictum est in respectu ad vires hominis naturales, quæ aliquid possint in spiritualibus, modò removeatur impedimentum: Quakeri autem negant, vires naturales quicquam posse, in spiritualibus, ac supernaturale dicunt semen illud bonum, quod sit principium sanctarum actionum, hætenùs autem impediatur per accedens semen malum. Attamen communis error est, quòd cùm Scriptura homini post lapsum, ante regenerationem seu conversionem, vires omnes aut potentiam omnem efficiendi actus spiritualiter bonos denegat; ipsi tamen vires aliquas, aut principium aliquod activum, in ipso reliquum, affirmant. Et certum est, Quakeros id, quod reverà naturale est, ipsumque naturæ lumen, post lapsum quodammodò superstes, pro Lumine aut Semine supernaturali venditare, adeoque viribus naturalibus reverà adscribere inhibitionem illam potius, quàm incapacitatem efficiendi spiritualia: quod & aliàs adversus ipsos ostendimus.

#### THESIS IV.

**D**Enique, prava concupiscentia, per lapsum contracta, non ita inhæret hominibus, (*ex ipsorum doctrinâ*) ut per totam hanc vitam perse-

#### ANTITHESIS IV.

**C**oncupiscentia prava non nisi per mortem demùm plenè tollitur: interim verò in hac vita etiam in actus peccaminosos se exerit.

K

veret



veret: ac potius ab aliquibus  
prorsus tollitur, in aliis eousq;  
supprimitur, ut peccata actua-  
lia nulla amplius in hac vita in-  
de orientur.

Ita

BARCLAJUS, quod Th. IV. p.  
53. obscurius indicaverat, cum di-  
junctionem hominis à pravo illo semine  
in hac vita polliceretur, Thesi o-  
ctava pag. 151. paulò clariùs expo-  
nit, dicens, corpus peccati non tan-  
tùm crucifigi in his, sed & amoveri ab  
eis, in quibus sancta & immaculata  
genitura plenè producta est; ita ut nul-  
lè Diaboli suggestionibus & tentationi-  
bus pareant, et liberentur ab actuali  
peccato. Quod deinde in Apolo-  
gia prolixè confirmat ac defendit.  
Inter alia §. VII. p. 158. disputat,  
quod, cum peccatum & justitia sint  
duo principia opposita; homines autem  
vel hoc vel illo fermententur; negari  
non debet, posse aliquem ita altero  
(justitiâ) fermentari, ut ab altero li-  
beretur. Intelligit autem libera-  
tionem ejusmodi, quâ fiat, ut ju-  
sticiam agere ita sit naturale animæ re-  
generatæ, ut in istius stabilitate peccare  
non possit. Aliàs autem §. IX. pag.  
162. scribit, semen peccati in eis ali-  
quando (noluit dicere, semper; ne-  
que in omnibus; sed tantum, ali-  
quando) remanere, qui ab actualiter

Ita

LUTHERUM cum Augustino do-  
cuisse testatur, & sequitur ac de-  
fendit APOLOGIA A. C. Artic. II.  
pag. 56. 57. quod Lex illa, que est in  
membris i. e. concupiscentia prava,  
quamvis remissa sit regeneratione spiri-  
tuali, maneat tamen in carne mortali,  
& operetur desideria, contra qua dimi-  
cant fideles: nec esse cõsci Pöegg, sed  
verè peccatum. Sic etiam in CA-  
TECH. MAJ. explic. Artic. III.  
Symb. Apost. p. 500. scribitur:  
Quamquam Dei gratia per Christum im-  
petrata est, & sanctificatio per Spiritum  
sanctum facta, per verbum divinum in  
unitate Ecclesie: nunquam tamen nos  
à peccatis sumus vacui, & hoc carnis  
nostræ gratiâ, quam adhuc adherentem  
humeris nostris circumferimus. Et p.  
501. Jam tantum ex dimidio puri  
ac sancti sumus, ut Spiritus sanctus sub-  
inde habeat, quod divini verbi pradi-  
catione in nobis eluat ac purificet. Qui-  
bus consona sunt, quæ sub finem  
explicationis præcepti IX. & X. di-  
cebantur. p. 461. Confer. F. C. art.  
I. P. affirm. num. ult. p. 575. ubi ge-  
neraliter pronunciat; separatio-  
peccan-

peccando redimuntur. Unde utrumque eorum manifestum est, quæ in Thesi præsentate diximus, statueret Quakeros peccati, seu mali feminis, in aliquibus abolitionem omnimodam; in aliis sterilitatem perpetuam. Non minus operosus est STEPHANUS CRISP in Post-scripto libelli, *Blang des Allarms* pag. 28. ad 32. seqq. in impugnanda sententia communiter recepta, *quod non possimus vivere absque peccato. Wir können nicht ohne Sünde leben / noch nimmermehr von derselben erlöset oder frey gemacht werden / so lange wir in dieser Welt leben &c.* quanquam jam antè in scripto præmissio pag. 10. 11. 12. adversus eandem disputaverit. Quæ ex scriptis *W. Catonis, E. Bourrough, J. Parnolis, & R. Barclaji Rettung der Wahrheit* huc adjici poterant, consultò præterimus, quia de perfectione renatorum, peccata omnia excludente, infra in L. de Renov. & Sanctificatione plenius nobis agendum erit.

### Antecessores autem

Quakerorum in errore illo de connata corruptionis plena sublatione, quæ in hac vita contingat; in primis nominandi veniunt *MESSELIANI* seu *EUCHITÆ*, veteres illi Enthusiastæ, quos *Hieronymus* in proœmio dialogorum ad Pelagianos, Tom. II. Opp. p. 268. a. afferuisse refert, *se ne cogitatione quidem & ignorantia, cum ad consummationis culmen ascenderint, posse peccare: scilicet factâ purgatione animarum, & ingressô in se sancto Spiritu.* Cæterum ejusdem erroris, de immunitate quorundam hominum ab omni peccato, socios plures l. c. commemorat, *Manicheum, Priscillianum, Evagrium Hyperboritam, Jovinianum*, atque horum sectatores: quamvis aliàs inter se hypothefibus suis differant. Certum est, Manichæos *Electis* suis, quos ab *Auditoribus* distinguunt, felicitatem illam *purgationis boni à malo ac liberationis plenæ* attribuisse, qui sic *careant omni peccato, ut, ne si velint quidem, possint peccare.* Certum etiam est, Priscillianistas è Manichæorum lacunis sua dogmata pleraque hausisse. *Evagrium* etiam hyperborita, vulgò *Ponticus* appellatus, Origenis discipulus, librum edidit & sententias *ἀπιδοσίας*, i. e. de impossibilitate aut imperturbatione, quando nunquam ani-

**Sine ullo perturbationis vitio commoventur** : uti Hieronymus ipse docet Lib: adversus Pelagium ad Ctesiphontem T. III. Opp. p. m. 264. b. Joviniano prater Hieronymum etiam Augustinus hanc sententiam tribuit, quod statuerit, *non posse peccare hominem lavacro regenerationis accepto* ; de Hæresi. Cap. LXXXII. p. m. 351. Quod si altius ascendere velimus, Gnosticos quoque & Simonianos denique ipsos puritatem ab omni peccato sibi adscribentes huc referre liceret : prout etiam collateralibus prioribus aut ætate proximi, PELAGIANI hinc nominari potuissent, qui tamen corruptionem ex lapsu natam planè negant. Verùm ista hæctenus sufficere videntur. Propius enim ad hæc tempora spectant, qui superiora seculò prodierunt, ANABAPTISTÆ, statuentes & ipsi, *Radice[m] peccati à renatis & credentibus in Christum esse ablatam*, ita ut non habeant in se ullum peccatum : quemadmodum testatur Justus Menus qui ipsos audivit, in Libro contra consanguineos, apud C. Schlüsselburg. Catal. Hæ. Lib. XII. pag. 352. Certè Felix Manzius, qui cum aliis apud Helveticas turbas dedit, per testes convictus est, docuisse, *omnes rebaptizatos sine peccato vivere*. Vid. J. H. Ottius Ann. Anab. ad A. 1525. §. 16. p. 31. 32. Licet enim hoc Quakeri non omnibus renatis commune esse dicant, sed ad paucos restringant ; attamen hoc ipsum erroneum est, eosque in tantum similes illis reddit. Denique & SOCIINI docuerunt, dari homines, qui planè non peccent : nempe quia cum Pelagianis vitium originale negant : Itaque obiter tantum nominandi fuerunt.

### Observatio.

Fingunt interdum Quakeri, statuere Nostrates, quod peccatum illud connatum, seu prava concupiscentia, ita adhæreat homini per totam vitam, ut ne per potentiam Dei quidem citius tolli ab eo possit, ac Deo ipsi necesse sit, prius occidere hominem, quam purgare à peccato queat. Vid. Steph. Crisp. Klang des Allarms / pag. 10. seqq. aut quasi juxta Nostram sententiam, vitium illud adeò validum & efficax sit. ut, non obstante regeneratione, in peccata contra conscientiam, gravia & enormia, quotidie erumpat, aut talia committere necesse sit. Vid. idem l. c. & in postscripto pag. 28. seqq. Verùm utrinque nobis injuriam faciunt, qui non dicimus, Deo id esse impossibile, sed Deum nolle



nolle peccatum illud radicibus tollere in hac vita, etsi posset; velle autem materiam humilitatis & sollicitudinis, atque adeo poenitentiae quotidianae ac perpetuae, in hac vita relinquere: (quamvis & hoc ludibrium habeant Quakeri; quod aliàs videbimus) neque etiam ignoramus aut negligimus distinctionem Johanneam, inter habere peccatum & facere; credimus autem, homines ita habere peccatum, ut pravam concupiscentiam, licet diminutam, superstitem tamen, neque omninò sterilem in se habeant, ejusque motus in se experiantur, licet desideria, carnis deliberatè aut cum impetu non perficiant. Latet autem hic simul alius error Quakerorum, quem nunc statim considerabimus.

### THESIS V.

**M**otus actusque indeliberatos, qui in hominibus oriuntur, & contra voluntatem Dei atque officia hominum fiunt, Quakeris non sunt peccata.

#### Nimirum

Ea demùm credunt peccata esse, quae sunt voluntaria. *Tentationes autem & provocationes, ab isto semine provenientes, cum à servis Dei resistantur, Diaboli tentantis, non sancti resistentis peccata esse.* Vid. BARCL. A-pol. Theol. VIII. §. IX. pag. 162.

#### Præiverunt

Etiam hinc non tantùm sub Papatu SCHOLASTICI, quos novi-

### ANTITHESIS V.

**A**d rationem peccati in motibus & actibus indeliberatis non requiritur à Nostris deliberata voluntas agentis; sed sufficit disconvenientia cum lege divinà.

#### Sic enim

Majores nostri A POL. A. C. art. II. pag. 57. loquuntur: *Quis unquam ausus est dicere, hac esse cōdictio, etiamsi perfectus consensus non accederet; dubitare de ira Dei, de gratia Dei, de verbo Dei, irasci judiciis Dei, indignari quòd Deus non eripit statim ex afflictionibus, fremere, quòd impii meliorem fortunam utuntur, quam boni, incitari irà, libidine, cupiditate gloria, opum &c.* Ac mox, recitatis Scholasticorum sententiis, quibus negant esse peccatum, quòd non est voluntarium: *Haec senten-*

mus ex Philosophia transfuisse in Ec-  
 clesiam alienas ab antiqua Chri-  
 stianorum doctrina sententias: Quòd  
 propter passiones nec boni, nec mali sumus, nec laudemur nec vituperemur. Item,  
 nihil esse peccatum, nisi sit voluntarium. Vid. Apol. Aug. Conf. ad artic. II. de  
 Pecc. Orig. p. m. 58. Quando autem ex Euthuslastis C. Schwenckfeld de  
 Peccato propemodum tractavit, ut Papista: observante pridem Matth. Flacio  
 apud Schlüsselb. Lib. X. Cat. Hær. p. 254. n. 49. non immeritò præsentem  
 errorem simul amplexus fuisse censebitur. Certum est, quòd statuerit,  
 Lib. de Evangelio p. 75. seqq. & Lib. de triplici vitâ, legem Dei creden-  
 tibus prorsus esse possibilem ad servandum: (de quo infra videbimus:) cum au-  
 tem agnosceret, affectus inordinatos superesse in credentibus; neces-  
 se est, simul statuisse eum, motus istos non esse contra legem, adeoque  
 non esse peccata. De ANABAPTISTIS testatur Menius Lib. contra  
 Consanguineos, quòd docuerint, motus cordis inordinatos ad alterius  
 conjugem non esse peccata. WEIGELIUS quoque in Libello, cui titulum  
 fecit; Informatorium, Part. III. de Clave Davidis cap. XII. scribit: Nichts  
 ist Sünde / es sey denn mit Verwilligung oder Lust geschehen.

### Observatio.

Non est quæstio: An motus ejusmodi inordinati, qui præter vo-  
 luntatem renatis oboriuntur, & cum animadversi sunt, statim ab iis  
 per pœnitentiam retractantur; nihilominus renatis ipsis actu impu-  
 tentur ad damnationis reatum? Hoc enim nec nos docemus; creden-  
 tes, talia illicò remitti credentibus propter Christum, quasi non essent  
 facta. Quæstio autem est: Annon motus ejusmodi inordinati sint,  
 in se veri nominis peccata, lege Dei non minùs prohibita, quàm pec-  
 cata voluntaria, atq; adeò in se digna, quæ puniantur? Et annon, licet  
 non sint actus deliberati aut prozretici, quia tamen reverà actus ho-  
 minis sunt, labe quidem originariâ stimulante orti, & sunt con-  
 tra legem; hoc sensu etiam hominis peccata esse rectè  
 censeantur?

# CAPUT VII.

De

# CHRISTO.

QUAKERORVM

PROTESTANTIVM

THESIS I.

ANTITHESIS I.

**C**Hristus Dei filius per incarnationem non assumpsit naturam nostram humanam totam.

**C**Hristus totam assumpsit naturam humanam.

Ita

Scilicet

WILLIAM CATON in Vindiciis contra Hamb. pag. 14. improbat eos, qui asserunt, *Filium Dei nostram assumpsisse naturam, cum sit peccatis infecta, Christi vero natura ab omni peccati labe pura, Nimirum error de substantiali corruptione, hominis per malum illud semen, quod sit reale & substantiale quiddam, naturam nostram fermentans &c. etiam istum errorem peperit. Unde & alibi W. Caton, in Beschir. der Unsch. p. 44. dogma de Christi humana natura (von der Menschheit Christi) inter ea refert, quæ non possunt ex Scriptura ostendi, ideoque mirum non esse, quod*

Juxta verba SYMBOLI ATRAD-NASIANI, incarnationem Domini nostri Jesu Christi ita credimus fideliter, ut eum perfectum hominem (cui adeo nihil desit eorum, quæ Naturam humanam ingrediuntur,) esse confiteamur. Vid. Libb. Symbol. p. 3. 4. Sic etiam Verbum, hoc est *Filium Dei, assumpsisse humanam Naturam; non tantum aliquid ejus; sed simpliciter ipsam; profiteamur in AUG. CONFESS. Artic. III. pag. 10. Et quanquam peccatum originale non assumerit; non tamen ideo assumptioni ipsius nature nostre humane quicquam decedere, quin potius inter corruptionem, que*

Quake-



Quakeri doctrinæ, illi contradicant, quæ in Scriptura nullum habet fundamentum. Quod autem Barclajus Apol. pag. 20. docet, *Filium Dei in tempore participem factum esse naturæ humanis*; & in Catechismo suo Cap. III. p. II. & 12. ad quæstionem: *Erantne Jesus Christus, qui à Maria virgine natus, & filius Josephi esse existimatus fuit, verus homo?* affirmativè respondet, ex Ebr. II, 14. 16. 17. c. IV, 15. Rom. V, 15. 1. Cor. XV, 20. 21. id secundùm mentem ipsius non simpliciter, sed secundùm quid, intelligendum erit: prout aliàs sibi cum sociis benè convenire, professus est. Hi autem etiam urgebant illud, quod Rom. VIII, 3. legitur, Deum misisse filium suum *in similitudine carnis peccatricis*, quasi hinc sequatur, similitudinem quidem, non autem veritatem carnis humanæ, quoad identitatem cum natura aliorum hominum, ei competere. Vid. Hamburg. Quætere Grevel pag. 47.

*Naturæ nostræ infixæ est; & inter Naturam ipsam nostram, quæ in nobis, non in Christo, corrupta est, discrimen agnosci debere.* FORMULA CONC. Art. I. p. Affirm. num. II. p. 574. Conf. ejusd. DECLARAT. SOLID. pag. 648.

### Ita autem olim etiam

Non tantùm illi, qui carnem humanam esse rem pollutam crediderunt, hæretici, idè assumptionem naturæ nostræ denegarunt Filio Dei, *Cerdoniani, Marcionite, Manichæi*; quos suò loco relinquemus: sed & FLACIANI, ut thesin suam de substantiali peccato tueri possent, cùm ab orthodoxis ad absurdum deducerentur, videlicet quòd hâc ratione sequatur, Christum assumpsisse peccatum, quando assumpsit humanam naturam, dixerunt, *Filium Dei non assumpsisse naturam humanam eandem substantialiter, quæ in nobis est, sed quæ fuit in Adamo.* Confer Apol. L. Conc. Cap. II. P. 3. p. 29. 30. ANABAPTISTÆ quoque in Colloquio Franckenthalensi p. 18. seqq. de assumptione humana naturæ à Christo facta interrogati, noluerunt directè respondere, quamvis *hominem factum* confiterentur: per *semen mulieris* autem, non naturam, sed genus humanum, & per *semen Abrahæ*, quod Filius Dei assumpsisse dicitur, familiam aut posteritatem ejus intelligere se, indicarunt. p. 172. WEIGELIUS verò etiam clariùs aperuit mentem suam, cùm scriberet: *Solche Capernaitische Fleisch, Esser / die da Christum verleugnen / und lehren /*

lehren / daß er im Fleisch kommen sey / dürffen sagen und lehren / daß  
 Sohn Gottes Jesus Christus habe eben solch Fleisch gehabt / als Ju-  
 das der Verräther.

### Observatio.

Non est, cur putetur, inter nos & Quakeros esse hîc solùm literam  
 de phrasi, *assumere naturam humanam*: quasi in re ipsa conveniat; saltem  
 quoad eos, qui Christum esse verum hominem profitentur. Qui e-  
 nim præter corpus & animam, tertiam quandam substantiam, & post  
 lapsum quidem substantiam malam in homine quærunt aut collocant;  
 Christum autem, animam quidem & corpus, non autem tertiam illam  
 substantiam in se suscepisse statuunt; jam profectò in hoc à nobis dissen-  
 tiunt, quod statuunt aliquid ad substantiam nostram pertinere, quod  
 Christus non assumeret: licet juxta nostram sententiam, ad id, ut Chri-  
 stus dicatur naturam humanam perfectam assumpsisse, sufficiat, quòd a-  
 nimam & corpus inter se essentialiter unita assumpsit: quod & illi ali-  
 quando concedunt.

### THESIS II.

### ANTITHESIS II.

**C**orpora autem Christi duo;  
 alterum spirituale, quod se-  
 cum in Mariam attulerit; alte-  
 rum humanum, quod in Ma-  
 ria virgine assumeret, agno-  
 scunt.

**C**hristus unum tantum il-  
 lud corpus habet, quod in  
 utero Virginis Mariæ assumpsit;  
 non aliud præterea, quod pri-  
 us assumeret.

Videatur

Nempè

R. BARCLAJUS in Apol. Theol.  
 XI. §. I. p. 289. seqq. ubi multis vici-  
 bus tradit distinctionem illam in-  
 ter corpus Christi spirituale, & corpus  
 ejus externum, quod & carnale & vi-  
 sibile vocat. Illud è cælo descendisse,

Ante incarnationem, Filium  
 Dei Deum quidem; sed non nisi  
 Deum, adeoque hætenus incorpo-  
 reum; donec humanam naturam in u-  
 tero beatae Mariæ Virginis assumeret;  
 fuisse agnoscunt. Vid. AUGUST.

L

&

& esse cœleste illud semen, divinam il-  
 lam & spirituales substantiam, de quâ  
 loquutus sit thesi 5. & 6. i. e. spiri-  
 tuale lumen & vitam; (lumen uni-  
 versale & saluiferum, quod anima hominis apprehendere & sentire possit. p. 84.)  
 & quod corpus, cum cara dicitur, per metaphoram spiritualiter intelligi de-  
 beat. p. 289. Alterum autem dicit esse templum Jese Christi, quod ex  
 Maria Virgine natum fuit, & in quo ambulavit, vixit & passus est in terra  
 Judea. pag. 289. 290. Atque ita intelligendum est, quod etiam alias  
 apud Quakeros, aut de eis apud Scriptores, legimus; negare illos, quod  
 Christus corpus suum ex Maria accepit. Vid. *Hamburgens. Quaker: Greus*  
*et / Cap. II, pag. 29. 30. 43. seqq.* Tunc enim loquuntur de corpore  
 illo cœlesti aut nobilitate: quodque Christum hominem spirituales appel-  
 lant: eodem videlicet respectu ad spirituale corpus.

### Præivit autem

VAL. WEIGELIUS, qui expressè etiam asseruit, Christum hæ-  
 buisse du. corpora, divinum unum à Spiritu S. alterum à Maria: in der Pos-  
 still / Wintertheil pag. 214. Der einig Christus / ait, hat zween Leib/  
 den göttlichen Leib aus dem heiligen Geist / denn das Wort ward  
 Fleisch, dieser sein göttlicher Leib ward gesehen von Mose und Elia  
 auff dem Berg Thabor / der andere Leib ist auß der Jungfrau Maria /  
 sichtbar und sterblich / getödet und gecreuziget. De corpore Christi  
 cœlesti jam ante Weigelium SCHWENCKFELDIUS & ANABA-  
 PTISTÆ multa & operosè tradiderunt; sed magis etiam involuta,  
 quàm ut hîc brevi sermone evolvi queant. Nam nec ipsi se satis intel-  
 lexisse videntur. Vide tamen, quæ observavit Schlüsselb. L. X. p. 115.  
 seqq. 212. 213. 353. seqq. & Lib. XII. pag. 343. 348. 383. seqq. ad 425. In  
 Colloquio Franckenbalensi collocutores Anabaptistæ adduci non potue-  
 runt, ut suam de corporis Christi, (an cœlitus, ex substantia Patris vel Spi-  
 ritus S. an ex substantia Mariæ virginis?) origine, sententiam clarè expo-  
 nerent. vid. *Protocoll.* ad art. III. pag. 159. seqq.

### Observatio.

Non est quæstio de eo: An Filius Dei in V. T. corporali quâdam specie  
 Patri-



*Patribus apparuerit?* Hoc enim si tantum vellent Quakeri, non reluctaremur. Neque de eo controvertitur: utrum Christo rectè tribuatur corpus spirituale seu mysticum, quando hoc nomine cætus fidelium sive Ecclesia intelligitur? Sed quæstio est de corpore Christi proprio, ab Ecclesia distincto: quod in V. & N. T. semper habeat, præter illud, quod in Maria assumpsit, quodque porrò sit habiturus.

THESIS III.

ANTITHESIS III.

**I**Taque, *juxta* hos, Christus non tantum Deus sed & homo fuit ante incarnationem.

**A**Nte incarnationem suam Christus non fuit homo, sed Deus tantum.

Sanè

Nam

Ita BARCLAJUS in *Rettung der W.* pag. 15. Christum *Ἰησοῦς* fuisse docet; antequam corpus carneum, aut templum externum in Maria assumeret. Hoc enim corpus non esse totum hominem, psout sanctos adhuc esse videamus, licet corpus aut caro eorum in sepulchro computruerit: Christum autem fuisse Christum & Mediatorem, etiam antequam mundus conderetur; Deitatem, autem solam, aut nudè consideratam, non potuisse dici Christum Jesum. Verba Germanica hæc inter alia legimus: *Dieser Jesus Christus war Gott-Mensch ehe er noch in der Jungfrauen Maria den fleischlichen Leib annahme. Der fleischliche Leib oder die äusserliche Hütte ist nicht der ganze Mensch / denn wir sehen noch anizo an den Seyligen / daß sie seynd / ob schon ihr Leib oder Fleisch izt in das Grab geleget worden, und die Verwesung geschehen &c.*

Juxta SYMBOLUM NICÆNUM ista sic connectuntur, quæ juncta legimus de *Domino Jesu Christo, Filio Dei: Qui, propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus est de Spiritu Sancto, ex Maria virgine & (ita demum) Homo factus est.* Cui respondent verba SYMBOLI ATHANAS, de Christo: *Deus ex substantia Patris ante secula genitus; homo ex substantia matris in seculo natus.*

## Pertinet huc ex antiquioribus

Quòd CASPAR SCHWENCKFELDUS docuit, *Humanitatem Christi etiam in Patribus Veteris Testamenti habitasse*. Lib. de Verbo pag. 129. A quo non abludit VAL. WEIGELIUS & THEOSOPHI reliqui, quando Christum jam antequam speciem carnis humanæ assumeret; *hominem cœlestem* fuisse perhibent: imò verum mysterium incarnationis filii Dei sic exponunt, quòd filius Dei carnem & sanguinem spiritualem ex Spiritu S. assumeret, priusquam terrenum & visibile corpus ex Maria acciperet. Vid. Weigel. P. I. Postill. p. 214. P. II. p. 283. & quæ ex P. Felgenhaueti & Sociorum scriptis collegerunt Theol. Lub. Hamb. & Lüneb. *Zussf. Bericht*. p. 317. S. 590.

### Observatio.

Quod si arcana Theologiæ Enthusiatarum penitiùs perlustremus, apparebit, huc redire illorum mentem; quòd, cum Spiritus ille noster, quem vulgò animam rationalem dicimus, pro formâ hominis substantiali habeatur; idem autem sit particula quædam substantiæ divinæ, juxta veterem gentilium, ipsorumque; Quakerorum opinionem: ideo & Christus, ante dies carnis suæ, quos Scriptura vocat, cum jam ipse secundum spiritualem substantiam nobis i. e. spiritui nostro esset *quod nos*, sic homo jam tunc fuisse agnosci debeat.

#### THESIS IV.

#### ANTITHESIS IV.

**U**Nio personalis naturarum divinæ & humanæ in Christo *Quakeris* aut nulla est, aut ignota.

**V**erbum, hoc est filius Dei, ita assumpsit humanam naturam, ut sint duæ naturæ, divina & humana in Unitate persona inseparabiliter conjunctæ.

Ita

Juxta

R. BARCLAJUS quidem in Catechismo suo Cap. III. p. 12. proponit

Verba AUG. CONFESS. Art. III. Et jam olim in Symbolo ATHANASII

nit hanc quaestionem : Auffwelcherley weise befestiget die Schrift die Zusammensetzung und Vereinigung des ewigen Sohns Gottes in und mit dem Menschen Christo Jesu? Et affert in responsione sua loca Joh. I, 14. c. III, 34. Act. X, 38. Col. I, 19. c. II, 3. & 19. Sed nec personalem unionem dicit: & quando *filium Dei cum homine* conjungi dicit, non tam naturarum unionem, ad constituendam unam personam; quam personarum unitus ad personam alteram, atque adeo duarum personarum unionem quandam statuere videtur. Neque rectius sese habet, quod W. CATON scribit; *Christum aequè venisse in carnem in quolibet nostrum, quemadmodum in Maria virgine venit in carnem: quasi videlicet naturam illam humanam singularem in Maria productam non aliter assumerit, quam naturam ceterorum hominum in individuo.* Verba ejus sunt: *Wer das Wort Gottes / Jesum Christum / nicht bekennet / daß er so wohl in Ihme ins Fleisch gekommen / als er in der Jungfrauen Maria ins Fleisch gekommen / und zu Bethlehembem Mensch geworden ist / der ist ein Wider-Christ.* Schall der Warh. p. 16. Equidem *Barclajus* in Apol. Th. V. & VI. §. XIII. p. 83. protestatur, quod *non velis ipse, neque loci cupiant seipso equare sancto illi viro Domino nostro Jesu Christo, qui ex Maria virgine natus fuit: nam licet affirmant, Christum in nobis habitare, tamen non immediatè, (habitare in nobis) ut est in illo femine, quod in nobis est; cum ille, nimirum verbum æternum, quod erat apud Deum & ipse Deus erat, & immediatè habitabat in sancto illo homine -- adeoque aliter habitare Deum in homine Jesu Christo quam in nobis; ipsos credere perhibet.* Verùm hæc non sufficiunt, ut veram naturarum divinæ & humanæ in persona Christi unionem indicari, agnoscere possimus, & ab unionem Dei cum sanctis, tanquam non personali, distinguere. Nam & illud, quod dixit, Deum in homine Jesu Christo *immediatè habitare, in nobis mediatè; difficultatem habet, & omnipresentiæ divinæ quoad substantiam, quâ Deus immediatè omnibus præsens est, adversatur.*

Olim etiam

Equidem multi fuerunt, qui unitatem personarum Christi impugnarunt, alii directè; alii obliquè magis & per consequentiam.



CERINTHIANI & GNOSTICI Christum & Jesu, tanquam alium ab alio diversum esse aperte pronuntiârunt. Vidd. inter alios testes *Irenæus* Lib. I. cap. I, p. 38. 39. & cap. XXV. p. m. 126. *Tertullianus* L. de Carne Christi sub finem p. m. 57. NESTORIUS, Mariam Deiparam Θεοτόκον esse negans, Judæos non Deum, sed hominem crucifixisse statuens, ejusdem erroris accusatus fuit. Vidd. Acta Concilii Ephesini & *Socrates* Lib. VII. cap. XXXII. seqq. p. m. 374. seqq. Ex propinquioribus notandus est SCHWENCKFELDIUS, qui formas loquendi in Ecclesia receptas, quomodo nature in Christo sint unite, falsas & damnatas esse dicit. Lib. de Verbo Dei pag. 126. 130. 136. Sed & apud WEIGELIUM sociosque pro sana doctrina de unione personali naturarum in Christo nihil legimus: quæ autem eam pervertant, plurima. Vid. P. I. Postill. p. 136. ubi crassam doctrinæ de Christo ignorantiam Academiis omnibus objicit, quasi nihil plus norint, quàm Judæi: & communicationem idiomatum, quæ necessarium & immediatum consequens est unionis personalis, aperte ridet.

### Observatio.

Non hîc præcisè urgemus terminum unionis personalis; sed rem ipsam vocibus significatam; quam Enthusiastæ vel negant, vel obscurant ac depravant. Quod enim & Patres quidam dixerunt, hominem in hypostasi λόγος assumptum, licet incommode dictum sit, non tamen Barclajo favet, inhabitationem Dei in homine loco unionis hypostaticæ substituenti. Constat enim, Patres istos hoc tantum voluisse significare, quòd filius Dei assumeret id, per quòd est homo, aut à quo habet, quòd homo est, nempe humanam naturam. Quòd autem Barclajus Christum in homine illo habitare dixit, ad inhabitationem illam, quam Nestorius etiam admiserat (etsi non concederet, eundem esse filium Mariæ, & Dei filium;) prope admodum accedit.

### THESIS V.

### ANTITHESIS V.

**L**icet Christus dicatur sustulisse  
 & peccata nostra & pro nobis. | **C**hristus mediator, hòc i-  
 còso, quòd DEUS pœnas,  
 passus

*passus esse, & inter homines peccator reputatus & inter transgressores numeratus, negatur tamen (à Quakeris) quòd Deus illum peccatorem reputaverit.*

peccatis nostris debitas, ipsi interrogavit, à Deo peccator habitus aut reputatus fuit: *juxta Nostrates.*

### Varba hæc sunt

R. BARCLAJI Apol. Theol. VII. §. VI. pag. 134. qui ut justitiam Christi nobis imputari negare, commodius posset, eadem ratione negandum sibi putavit, quòd nostra peccata Christo, tanquam Mediatori, atque adeò vicario nostro, fuerint imputata. Sic enim mox repetit istam sententiam: *Quòd Deus nunquam eum peccatorem aestimavit, nego.* Itaque nec mirum est, quòd locios Barclaji ab asserenda imputatione peccatorum nostrorum, Christo facta, abstinuisse deprehendimus.

### Scilicet

Hoc est, quòd in ARTICULO SMALC. P. II. art. I. p. 324. ex *Esaie LIII.* tanquam *necessarium creditum*, inculcatur; quòd Deus omnium iniquitates in ipsum (Christum) posuerit. Et aliàs *Lutherus* ipse aliique *Nostrates*, ubi in locum illum II. Cor. V. ult. commentantur, comuni consensu docent, *Christum factum esse peccatorem, non quidem in habitione peccati, sed tamen imputatione.* Vidd. *Hunnius, Rungius, Balduinus, Oslander*, aliique.

### Præiverunt autem

PONTIFICII, ex quorum scholis non pauca ad Quakeros transulisse deprehenditur Barclajus. Nimirum *Bellarminus* Lib. II. de Justif. cap. VII. p. m. 161. & 162. similiter negat, Christum in judicio divino per imputationem factum fuisse peccatorem: & peccata nostra ei non aliter imputata esse dicit, quàm metonymicè seu ratione effectus h. e. pœnarum peccatis nostris debitarum. Non autem tantum negat Christum *proprie* fuisse peccatorem; sed nec *verè* peccatorem fuisse habitum concedit. Conf. cap. X. p. 175. 176. Idem docet *Becanus* Manual. L. I. Cap. XVI. Q. II. p. m. 415. Antecesserunt autem & SOCIJANI negantes,

negantes; Christo aliena peccata verè imputata fuisse. Vid. Socin. P. III de Christo Serv. cap. X. Fölckel. Lib. III. de Vera Rel. cap. XVIII. fol. 102. ENTHUSIASTÆ autem, Schvvenckfeldius, Weigelius & sequaces, ideò tacuisse videntur de imputatione illa, quòd non crederent aut assensu suò probarent.

### Observatio I.

Non est quæstio, utrum Christus, propriis peccatis carens, tamen priorum peccatorum intuitu, peccator æstimatus à Deo fuerit? Sed annon, qui tanquam mediator, nostram causam suscepit, ita verè sustinuerit pœnas pro nobis, ut fundamentum pœnæ, quod est culpa, penes ipsum haberet locum, licet non culpa sua & propria, nostra tamen, adeoque ipsi imputata?

### Observatio II.

Barclajus sibi hoc ipso reverà contradicit, (uti Pontificii) quando concedit, Christi passionem esse *sacrificium satisfactorum & propitiationem pro peccatis nostris*, Apol. ad Thes. VI. §. XV. p. 85. & tamen negat, Christo peccata nostra fuisse imputata. Satisfactionem enim illam pœnalem esse oportet. Pœna autem peccatum & delictum supponit, si non proprium, imputatum tamen. Itaque cessante imputatione peccatorum, cessabit pœna & satisfactio vicaria, quæ tamen ab illo asserbatur.

### THESIS VI.

### ANTITHESIS VI.

<p><b>R</b>edemptionis officium, quod in se Christus suscepit, in eo consistit, <i>juxta Quakeros</i>, quòd non solum à reatu culpæ &amp; pœnæ peccatorum nos liberat, facitque ut lumen illud internum consequamur;</p>	<p><b>O</b>fficium Christi quidè in hac vitâ nostra eò tendit, ut à reatu peccati redimamur, &amp; è morte peccati ad spiritua-lem vitam reducamur, inque sanctitate vitæ magis magisque confirmemur &amp; crescamus:</p>
--	---

ve.



verum etiam in hac vita, mediantibus illis, à peccatis eorumque radice nos plene liberos sanctosque reddit,

Sic

*Barclajus Apol. Th. VII. §. III. p. 127. Prima, ait, est redemptio à Christo peracta in corpore suo crucifixo extra nos. Altera est redemptio, quam Christus in nobis operatur, que non minus propriè est, dicitur & estimatur redemptio, quam procedens. Per priorem dicit nos in capacitate salutis poni, & habere in nos transmissam mensuram aliquam efficacie virtutis spiritus vite, & gratia istius, que in Christo Jesu erat, que quasi donum Dei potens sit superare & eradicare malum illud semen, quò naturaliter, ut in lapsu stamus, fermentemur. Per posteriorem dicit cognosci potentiam hanc in actum reductam, quã non resistentes, sed recipientes mortis ejus fructum, videlicet lumen, Spiritum & gratiam Christi in nobis revelatam, obtineamus & possideamus veram realem & internam redemptionem à potestate & prevalentia iniquitatis, sicque evadamus vere & realiter redempti & justificati, unde ad sensibilem cum Deo unionem & amicitiam veniamus. De qua quidem in loco de justificatione distinctius agemus. Hic tantum notamus, quòd ad officium Christi redemptorium referatur non solum impetratio & collatio luminis interni & immediati, verum etiam actualis interna & quidem plena nostra in his terris sanctificatio. Quibus omni-*

hoc autem mediantibus verbis & sacramentis præstat, in infirmitate nostra: Post hanc vitam demum à peccato plene nos liberabit.

Hoc est, quod

*IN CATECHISMO MAJORE & Explic. Symb. Apost. docemur & profiteamur, Filium Dei nos equidem ab omni & peccati & mortis ac diaboli captivitate in libertatem adoptionis sue asseruisse - - ac tanquam possessionem suam in tutelam suam nos suscepisse, ut nos per suam justitiam, sapientiam, potestatem, vitam & beatitudinem regat & gubernet: pag. 494. Sed quanquam Dei gratia per Christum impetrata est, & sanctificatio per Spiritum facta, per verbum divinum ( prædicatum scriptumque; non lumen internum immediatum) in unitate Ecclesie Catholice: nunquam tamen ( licet Christus non cesset fungi suo officio convenienter ) nos à peccatis esse vacuos: & hoc carnis nostre gratiam, quam adhuc adhaerentem humeris nostris circumferimus. pag. 500.*

M

nò re-

nò respondent, quæ Quakeri alii habent; imprimis WILL. SCHEWEN Glaub und Erf. Sect. II. was anbelanget den Herrn Jesum Christum pag. 49. seqq. ubi etiam ex adverso Christianum titularem introducit, qui Christum quidem redemptorem suum profiteatur. Interrogat autem p. 52. Wie ist er sein Seligmacher? ist er durch ihn von sündigen frey gemacht? und von der eiteln und vergänglichlichen Gesellschaft und Beywohnung erlöset &c. Nein/ein solcher Titul Christ hat seiner auf diese Art keine Kenntniß/ viel weniger glaubet er/ daß man in diesem Leben darzu gelangen kan - - noch daß man durch Ihn/ als Jesum/ könne von sündigen frey werden &c. Er vergnügt sich selbst mit einem verdorbenen Traditional - Glauben/ welcher in der finstern Nacht des Abfalls ( Apostasis ) entsprungen &c. Conf. J. N. Liefde Sect. XXII. pag. 54. ED. BOURROUGH STAND. Cap. II. VI. & IX. pag. 4. 8. & 10.

### Sic autem

Etiam SCHWENCKFELDIUS, WEIGELIUS, eosque secutus CHR. HOHBURGIUS docuerunt, quæ Christus præstitit extra nos, in nobis quoque ad perfectam à peccatis purgationem & sanctificationem, ab eo, vi muneris mediatorii aut redemptorii, debere præstari. Atq; *Hobburgio præcipuè usitata fuit distinctio, inter mediatorem pro nobis, per meritum; & in nobis, per spiritum, virtutem & sanctificationem perfectam: Christus sey unser Mittler dem Verdienste nach für uns: dem Geist und der Krafft nach in uns. Vid. P. I. Post ( Dom. I. Epiph. ) pag. 201. conf. pag. 48. 208. 245. 249 279. P. II. p. 140. nimirum ad omnia illa, quæ ante 1600. annos extra nos meruerat, ( atq; adeò perfectam sanctitatem ) efficaciter nobis intra nos conferenda: uti docet in Praxi Arndiana, p. 300.*

### Observatio.

Non negamus, Christum, qui secundum officium sacerdotale seipsum sacrificium expiatorium pro nobis præstitit, atq; ita nos suo merito à peccato redemit, etiam secundum officium suum Regium Spiritum Sanctum nobis donare, atque ita intra nos jam in hac vita operari, ut peccatum regnare in nobis desinat, ac spiritualis sanctitas interna inchoetur. Verum hoc, quicquid est, nec immediatè in nobis fieri, nec ad plenam à peccatis purgationem in hac vita se porrigere, credimus.

CAP.

## CAPUT VIII.

De

# FIDĒ SALVIFICA, QUÆ EST IN CHRISTVM.

QUAKERORVM

PROTESTANTIVM

THESIS I.

ANTITHESIS I.

**F**ides in Christum equidem, hominibus salvandis, *juxta Quakeros*, est necessaria: non tamen ad eam necessario requiritur notitia explicita aut distincta de Christo, Dei & hominis filio, pro nobis passo & mortuo.

Sanè

BARCLAJUS non solùm The-  
si suâ primâ p. I. *summam felicitatem  
hominis in vera Dei agnitione positam es-  
se* scribit, in eamque rem verba  
Christi *Joh. XVII. 3.* adducit; mox  
etiam, ad th. II. pag. 9. *nullam esse  
eognitionem Patris, nisi per Filium, do-  
cet: sed & thesi V. inculcat dictum  
Joh. III. 16. Sic Deus dilexit mundum,  
ut filium suum unigenitum dederit, ut  
omnis, qui credit in eum, servetur.* p. 62.  
Mox tamen th. VI. p. 63. expressè

**A**D fidem, hominibus sal-  
vandis necessariam, requi-  
ritur omninò, à *Nostratibus*, no-  
titia explicita de Christo, Deo  
& homine, pro peccatis no-  
stris passo & mortuo.

Patet hoc

Ex SYMBOLIS Oecumenicis  
tribus, APOSTOLICO, NICÆ-  
NO & ATHANASIANO, ubi  
objecti hujus expressa fit mentio,  
& in postremo quidem hæc deniq̃  
adjungitur clausula. *Hæc est Fides  
Catholica, quam nisi quisque fideliter  
firmiterque crediderit, salvus & incolu-  
mes esse non poterit.* Eodem rede-  
unt, quæ in AUG. CONFESS. art.  
III. & IV. & ARTIC. SMALCALD.  
P. II. art. I. p. 304. habentur: quò  
M 2 scri-



scribit, Oblationis & victimæ Christi beneficium extendi non solum ad eos, qui distinctam externam mortis passionisque ejus habent cognitionem, sicut ea in Scripturis declarata est; sed ad illos etiam, qui ab hujus cognitionis beneficio, casu aliquò inevitabili (qualem tamen penes admodum multos dari putat) necessario excluduntur. Imò post pau-

lò pag. 64. scribit, non satis abundè veritatem annunciaffe eos, qui affirmantes, Christum pro omnibus mortuum fuisse, absolutam externam cognitionis historica necessitatem addiderunt, ad assequendum salutiferum ejus effectum. Conf. ejusdem Rettung der W. pag. 16. ubi à se dicta, quòd externa cognitio Christi non præcisè & absolutè sit necessaria, cum dictis STEPHANI CRISP, quòd qui unquam salutem consequitur, nôrit, Christum esse sacrificium pro peccatis & per passionem ejus reconciliationem cum Deo, & remissionem præcedentium peccatorum obtineri; conciliaturus, etiam hæc monet non esse intelligenda de externa cognitione Christi. Qualem autem cognitionem infinet uterque, mox videbimus. Interea notamus, quòd etiam WILLIAM CATON Schall der W. pag. 24. 25. velut ex instituto disputat, non esse necessarium ad salutem, ut quis nôrit, Filium Dei esse incarnatum: quodque Theologi Hamburgenses memorant, Quakeros de cognitione incarnationis Christi interrogatos, noluisse respondere, seq; excusasse, quòd homines sancti de hac questione non disputaverint acriter; aliquem etiam ex istis dixisse; cognitionem illam non esse necessariam ad salutem, satis esse, si quis tantum habeat charitatem. Quaker, Greuel/ Cap. II. p. 30.

Est hæc

NATURALISTARUM antiquiorum & recentiorum, qui tamen nomen Christianum gerunt, sententia: quorum inter Pontificios, Calvino Reformatos, Remonstrantes, & Socinianos copia datur. Huc enim Pontificiorum fides implicita pertinet: huc Zuingliana & Gualtheriana de melioribus gentilium per fidem aliquam, non tamen cognitò Mediatore ejusque meritò, in cælum receptis, sententia: Huc Curcellai de Necessitate (i. e. contra necessitatem) cognitionis Christi, disputatio: Huc illa Socini, in Christ. Relig. brevi Instit. p. 16. (aut Bibl. Fratrum

sum Polon. T. I. p. 653. b.) *Jexis que ad Christi naturam sive essentiam pertinent, vix quicquam cognitum necessarium esse.* Ne dicam, quod Christum morte illâ nobis salutem meruisse prorsus negat Catechismus Racov.)  
**ENTHUSIASTAS** autem *Schwenckfeldium & Weigelium*, cum suis, *externam* illam, quam vocant, *literalem & historicam* cognitionem de Christi persona, vita & morte atque adeo officio & merito, tanquam minus necessariam elevare, vulgò notum est. Certè quando de fide, ejusq; natura aut indole agunt, aut nullam aut frigidam ejus mentionem faciunt: interim omnium se&tarum homines, quantumvis doctrinæ de Christi persona & officio ignaros, pro fidelibus tamen, & beatitudinis æternæ hæredibus habent. Præcipuè **PAULUS FELGENHAUER** in Epistola ad Pastores, (*Send-Brieff an die Hirten*) quam Libello, sub nomine *Speculi Sapientiæ & Veritatis* (*Spiegel der Weisheit un̄ Wahrheit*) edito annexuit, ad quæst. I. p. 52. docuisse legitur; *si quis Judæus, Turca aut Gentilis vitam piam vivat, Deumque timeat, & quod rectum agat, ignorationem Christi non posse eum damnare.* Wann ein Jude / ait, Türcke und Heyde ein gottseelig Leben führet / und fürchtet Gott / und thut / was recht ist / so mag ihn das Unwissen von Christo nicht verdammen. Talia etiam extant in Libro, *offene Serpens Pforte* Cap. VII. p. 76. & Cap. X. p. 120. & 121.

### Observatio I.

Videntur aliqui ex antiquis Ecclesiæ Christianæ doctoribus, qui Patres appellantur, in hanc sententiam de hominibus distinctâ cognitione Christi Mediatoris Dei-Hominis, ejusque meriti, destitutis & tamen salvatis, propendisse. Sed nec omni dubitatione caret quæstio de Patrum illorum mente, nisi quod *Clementem Alexandrinum* liberaliorem fuisse cæteris apparet; & si maximè ita senserint, non tamen præfractè istud asseruerunt. Aliàs autem rectius sensisse deprehenduntur. Certè non ad imitationem trahi debebant, quæ illis exciderunt, quæque ipsi, meliora moniti, correcturi haud dubiè fuissent.

### Observatio II.

Non est quæstio de notitia circumstantiarum incarnationis & officii mediatorii Christi: Nec de notitia veterum ante exhibitum Christum: Sed de fide in Christum quoad personam & munus ipsum, qualem revelatio divina, ipsò exhibitò, postulat.

**I**Taque nec Assensus ille specialis, quò quisque credat, Christum pro se esse mortuum; nec fiducia, quâ meritum illud, tanquam causam suæ salutis amplectatur, in eoque acquiescat, à Quakeris necessario requiritur.

Nimirum

Tacet de his, R. BARCLAJUS in Theſibus V. VI. & VII. earumque Apologia, etiam ubi ex professo de fide agendum erat, & quando dictum Pauli Rom. III, 25. de fide in sanguine ipsius Christi, explicat. p. 130. Similiter in Catechismo suo C. VI. pag. 40. seqq. quod est de Fide. *Justificatione & Operibus*: & adjecta Confessione fidei Artic. XII. p. 140. Tacet EDOUARD BOURROUG Standardt Cap. XVII. quod est de Fide pag. 18. 19. Tacet J. N. in Liefde tot de Verloorene, sect. de Fide p.

17. 18. 19. Et quamvis WILLIAM SCHEWEN aliquid dixisse videatur in libello de Fide & Experientia (*Glaub und Erfahrung*) Sect. II. p. 49. verum Christianum credere in unum Dominum Jesum Christum — quòd sit suus Salvator, suus Redemptor, suus Sanctificator, ipsumque purificet per pretiosum suum sanguinem &c. quæ etiam verba possent sensu orthodoxo accipi: si tamen ad mentem Quakerorum attendamus, certum est, debere illa intelligi aliò sensu, quò ad Lumen internum, quod in nobis ista efficiat, referantur; quemadmodum & purificationem

**P**Ræter notitiam explicitam doctrinæ de Christi passione & morte pro nobis, ad constituendam veram fidem, requiritur etiam à Nostratibus Assensus specialis cum actu fiduciæ conjunctus.

Sic enim

APOL. AUG. CONF. ad art. IV. pag. 68. *Hæc fides specialis, quâ credit unusquisque sibi remitti peccata propter Christum, & Deum placatum & propitium esse propter Christum, consequitur remissionem peccatorum. idque in seqq. prolixè declaretur usque ad pag. 82. ubi dicitur: Necessaria est hujus fidei cognitio, quia in hac sola conspicitur Christi officium; hæc nam accipimus Christi beneficia hæc una affert certam & firmam consolationem pro mentibus.*

per



per sanguinem, de sanguine spirituali, quem cum carne aut corpore spirituali conjungunt (de quò Cap. præced. VI. ad Thef. II. vidimus) facile exponent Quakeri. Ita verò assensus fiducialis aut fiducia assensualis in merito Christi defixa, rursus evanescet.

### Sed hic mos fuit

Antecedentium quoque Enthusiatarum, apud quos genuinam explicationem fidei in Christum, quoad actus assensus & fiduciam, frustra quæsieris: sive SCHVVENCKFELDIIUM, sive WEIGELIUM, sive alios horum discipulos aut collaboratores consulas. Sordent enim hæc ferè illis, qui sublimiora se affectos putant, quibus animos pascant. Et ille quidem etiam expressè docet, *fidem non esse creatum motum, aut fiduciam.* Præfat. de Christian. hom. *Non esse Qualitatem aut Accidens.* Lib. de Verbo. Hic autem, cum in Captura aurea (Guldens-Griff) multis precationum formulis à Deo petit sibi dari fidem salvificam; nusquam tamen sic explicat, ut orthodoxum esse intelligere queas.

### Observatio.

Cùm certum sit, assensum & fiduciam præsupponere notitiam objecti, cui assensus præbendus, & in quo fiducia defigenda est, facile patet, Quakeros, qui necessitatem notitiæ de persona & officio Christi negant, non posse non negare simul necessitatem assensus & fiduciam ratione ejusdem objecti. Itaq; quamvis *Barclajus* scribat, *Externam scientiam de Christi in terras adventu, per cujus obedientiam & passionis beneficium eò fruuntur, consolabundam esse illis, qui subjecti (notitiæ illis compotes) sunt, & hoc internò semine & lumine acti:* quando tamen mox addit, *mysterium prodesse posse sine explicita & externa cognitione historica;* dubium non est, quin etiam statuat, prodesse posse sine assensu & fiducia in illo adventu, obedientia & passione, occupata, quæ notitiam illam explicitam supponit.

### THESIS III.

### ANTITHESIS III.

**I**psis autem Fides est sensus in- | **N**equaquam autem fides  
terni & immediati Luminis, | *Nostratibus* est sensus inter-  
tan-

tanquam docentis aut præcipientis, eique præstita obedientia.

ni & immediati luminis, eiq; præstita obedientia.

### Ita

R. BARCLAJUS Thes. V. pag. 62. dictum Christi Job. III, 16. *Sic Deus diloxit mundum &c.* adducturus, inserit vocabulum *Lumen*; hoc modo: *Ut filium suum unigenitum, Lumen dederit, ut quisquis credat in eum, servetur.* additōque alterō loco ex Job. I, 9. *qui illuminavit omnem hominem venientem in mundum; velut ἐξηγῆσθαι causâ hæc subjicit: & omnia vituperabilia manifestat, docetq; omnem justitiam, temperantiam & pietatem.* Itaq; credere in Christum, est credere in eum, tanquam in Lumen, sive, ut Th. VI. loquitur: *obtemperare semini & lumini ejus illucenti in cordibus suis, ita ut ex impiis sancti fiant, & amatores potentie illius, cujus internis & secretis viribus & contractibus se à malo ad bonum converti sentiunt, & doceri, quod sibi fieri nolunt, alteri non facere, in quibus, ait, ipse Christus affirmat, omnia includi. (Quasi scilicet Christus h. l. Math. VII. &c. de fidei salvificæ natura agat.)* Ecce fidem Quakerorum! Ad quam etiam pertinet, quod in Apol. ejus thes. §. XXV. pag. 115. scribit; *licet homines non externè noscant, si tamen sentientes vim & virtutem ejus, intus noscant nomen Jesu realiter, (quod Servatorem significat) redimens illos in cordibus à peccatis & iniquitatibus eorum, ita per illud (& sic per fidem in Christum) salvi sunt.* Imò hoc etiam est, quod Th. VII. p. 121. dicit, *Christum in nobis formari: scilicet per receptionem religiosam lucis illius, unde fiat in recipientibus Sanctus Purus & Spiritualis partus,*

### Docent enim

In AUG. CONF. art. V. *Ut fidem veram & justificantem consequamur, institutum esse ministerium docendi Evangelium & porrigendi Sacramenta; Nam per Verbum & Sacramenta tanquam per instrumenta donari Spiritum sanctum, qui fidem efficit &c.* Damnant etiam Anabaptistas & alios (Enthusiastas quoslibet) qui sentiunt, Spiritum sanctum (& sic etiam fidem à Spiritu sancto) contingere sine verbo externo hominibus. Et in ARTIC. SMALC. P. III. Art. III. p. 332. scribunt: *Hoc in universum est antiquus Satanas & serpens, qui etiam Adam & Evam in Enthusiasmum conjiciebat, & ab externo verbo Dei ad spiritualitates & proprias opiniones abducebat.*

Atque

## Atque hæc etiam

Ad exemplum priorum Enthusiatarum: ex quibus SCHWENCK-  
FELDIUS in Confess. de Cap. fidei, *Fidem* dixit esse *vivam & sensibilem*  
*potentiam viventis Dei, per quam corda purgat & renovat.* De illo sensu  
autem Verbi aut Luminis interni, docentis, arguentis, consolantis &  
ad sanctos actus hortantis atque excitantis, in quo fides ipsa for-  
maliter consistat; videri possunt, quæ ex Scriptis ejus varia college-  
runt Theologi *Lubecenses, Hamburgenses & Lüneburgenses* in der Schutz-  
Schrift contra Patronum libri Guthm. P. II. Cap. V. §. 73. pag. 705.  
ubi etiam mox pag. 707. VAL. WEIGELII dicta similia recitantur, ut  
non sit opus aut consultum, ætium agere. Unum tantum memora-  
bimus, quod habetur P. II. Postill. p. 316. *Der Glaube ist nur / sich dem*  
*Worte ( verbo interno & immediato ) gefangen geben / niedersinken*  
*vor die Süsse Jesu ( qui est illud verbum internum ) und warten auff*  
*seine Offenbahrung in Uns. ( ut tanquam novus & spiritualis partus*  
*in nobis manifestetur.)*

## Observatio.

Equidem & Nostrates de sensu Gratix & inhabitantis Spiritus san-  
cti haud rarò differunt: attamen hæc, tanquam consequentia fidei, à fi-  
de distinguunt; quin etiam inter effecta justificationis referunt. A  
luminis autem immediati sensu prorsus distinguunt. Confer *Theol. Lü-*  
*bec. Hamb. & Lüneb. l. c. p. 71. 73.*

## THESIS IV.

**I**Taque fides, *juxta eosdem*,  
pœnitentiam pariter & bona  
opera, saltem quoad motus a-  
ctusve internos, intra se in-  
cludit.

Certè  
Distinctionem inter ista & fi-

## ANTITHESIS IV.

**F**ides salvifica nec pœnitenti-  
am, nec bona opera, intra  
se, includit, *juxta Nostrates*,  
sed pœnitentiam strictius di-  
ctam præsupponit; latius di-  
ctam ipsa ingreditur: bona o-  
pera post se trahit.

Videatur  
AUG. CONFESS. art. XII. p. 12.  
N dem



dem rectè tradi à Quakeris non vidimus. Sed cùm, quid sit fides, exponunt, omnia ista congerunt, ut tantùm connotatis, aut saltem inadæquatè, inter se distingui appareat. Quando enim fides illis formaliter idem est, ac lumini interno, quaquà patet, adeoque quatenus credenda atque agenda proponit, auscultare, actuque practico obedire, seque conformare; jam profectò, quando lumen illud arguit peccata & ad pœnitentiam incitat, fidei formaliter erit, agnoscere peccata & retractare, de quibus illis dolere: quando bona offert præsentia, futura pollicetur; v.g. remissionem peccatorum & salutem; fidei formaliter erit, hæc amplecti, de præsentibus gaudere, futura sperare: quando lumen illud omnem justitiam, temperantiam, pietatem, docet; fidei formaliter erit, hos actus, si non externos statim efficere, intra animum tamen agitare. Itaque hæc omnia, quoad relationem ad suum principium, videlicet lumen internum, fidei nomine Quakeris veniunt: quamvis aliàs, ratione objectorum materialium diversorum, aliis atque aliis notionibus ea appellare non recusent. Sic BARCIAJUS, definitionem fidei traditurus, Apol. Thef. II. §. VIII. pag. 13. velut juxta locum Ebr. XI, 1. & Apol. Thef. V. & VI. §. XXV. pag. 112. tanquam ex sententia Ep. ad Tit. II, 11. fidei naturam exponit, ut & spem & totum hominis officium comprehendat, scilicet lumini illuminanti & gratiæ erudienti respondens. Tales autem etiam fidei descriptiones exhibent JAMES PARNEL in Onderfoeck des Geloofs, Ed. BOURROUGH Standæerte, J. N. Liefde tot de Verloorne, & reliqui.

### Præcesserunt

Ex Enthusiasticis anterioribus (SCHWENCKFELDIUS, qui in Instit. de Verbo: Recta fides ait, & bona opera sunt una res, propterea unum & idem, idè non possunt à se invicem secerni. Et rursus: Si homo debet probus & salvus fieri, necesse est id præstare sanguinem Christi, hoc est spiritum, charitatem, fidem, vivificum Dei verbum, quæ omnia sunt unum & idem. Et VAL. WEIGELIUS P. II. Post. pag. 315, Glauben an Christum heißt Christum (Lumen internum) ganz annehmen / mit Reu und Leid seine Sünde bekennen / davon

davon ablassen / Item P. III. pag. 16. der wahre Glaub ist Vita Christi in Uns. Idem Dialog. de Christianis. pag. 37. cum introduxisset Concionatorem, qui fidem à contritione & nova obedientia distinguat; suam sub persona Auditoris sententiam propositurus, hæc addit: Wie ich vor Jahren gen Schule gieng / habe ich solche Dinge alle gelernet / und nun höre ich täglich von der Canzel / daß ein anders der Glaube ist / ein anders Christus und sein Leben / ein anders die Buße / ein anders die Rechtfertigung / ein anders der neue Gehorsam &c. Aber ich sage in der Wahrheit / alldieweil man nicht von solcher artificata vel humana Theologia weicht / und alle Dinge in eins bringet / in Jesum Christum fasset / in das Creutz &c. so wird Christus nur halb erkannt / und halb geprediget / da wird die Krafft / Wirkung und Leben Christi verleugnet. PAULUS quoque FELGENHAUERUS in Christiano secundum sensum Christi, aliàs Einfältig Christenthum / Quæst. III. quæ est de Fide & Justificatione. Das ist der Glaube / wenn uns Gott heisset Buße thun / zu ihm kommen &c. Und wir wircken das selbe Werck / so giebet Gott seinen heiligen Geist und dessen Wirkung / daß Gott in uns lebet / wircket &c. Similiter in Spiegel der Weißheit Cap. I. p. 43. Es ist der Glaub in seiner kurzen und einfältigen Summa anders nichts / denn der Geist / die That und das Werck der Liebe . . . Ein Werck Gottes / das Gott wircket in denen / die sein Wort annehmen / ihm gehorchen / und sich seinem Willen in Gehorsam Christo untergeben / das ist / die da gläuben. Ein solches ist der Glaube respectu nostri, gegen uns zurechnen &c.

### Observatio.

Non est quæstio de descriptione fidei à connexis, antecedentibus & consequentibus. Sic enim non negamus, fidem salvificam posse describi, quod in corde contrito nascatur, quod per dilectionem fit efficax. Sed h. l. de his, quæ fidem ipsam aut constitutionem ejus ingrediuntur, disquiritur. Quâ ratione eam à pœnitia, pro contritione accepta, atque à spe, charitate, &c. distingui oportere, persuasi sumus.

THESIS V.

**I**Mò renati, perfectiores facti, cognitione Christi, quoad incarnationem, passionem & mortem, minùs utuntur, *juxta Quakeros.*

Ita

R. BARCLAJUS, ut obtineat, quod afferere cœpit, *novum illum partum fidei, seu Christum in nobis, non fieri externâ prædicatione Evangelii, seu scientiâ Christi, vel historicâ (quam ipse vocat) in illum fide.* ad Apostoli verba II. Cor. V. 16. 17 provocat, ubi excellentiam & necessitatem novæ creationis ita commendat, ut quodam respectu externam Christi cognitionem secundum carnem deponere videatur: (Respicit ad id, quod dicit Paulus, se non amplius nosse Christum secundum carnem; quasi is loquatur de cognitione Christi secundum humanam ejus naturam, quam externum templum vocat Barclajus, & officium in ea gestum. Hinc enim apparere, Apostolum cognitionem Christi, quasi rudimenta quibus utuntur pueri, facere, quibus, postquam eruditiores facti sunt, minùs utantur. Quamquam hæc eò simul redire videntur, quod GEORGIUS KEITHUS in Responsione ad disputationem nostram primam contra Barclajum, intuitivam Dei Christique cognitionem, jam in hac vita, abstractivæ cognitioni succedere, ideoque illam præ hac vilescere, disputavit.

ANTITHESIS V.

**R**enati, quantumcuque in hac vita perfecti, cognitione Christi quoad incarnationem, passionem & mortem, quotidie fidem suam exercere & confirmare debent.

Patet hoc ex

CATECH. MAJOR, ubi exposita ratione fidei, ex verbo Dei, de Dei gratia, Christique persona & officio concipiendæ, & Spiritûs beneficio in Ecclesia consequendæ concluditur: *Hoc euidem in præsentia de fide fundamenti pro simplicibus locandi gratiâ, dicta sufficiant, ne obruantur multitudinem, ut hujus rei intellectâ jam probe summâ, ipsi postea hanc rem latius indagent, & quicquid in Scripturis didicerint, hæc referunt, ac subinde locupletiores intellectum quotidianis incrementis consequantur. Quotidie enim hæc, quamdiu hic vivimus, docentes & discentes, vix unquam satis discemus aut docebimus: p. 504.*



Hoc est,

Quòd etiam antegressi Enthusiastæ cognitionem Christi, qualis ex Scripturæ doctrina prædicata aut lecta nascitur, tanquam literalem ac sterilem, fastidierunt; cum se renatos & altiùs illuminatos existimarent. Sic WEIGELIUS laudat illud, quod in *Theologia Germanica* Cap. I. habetur: *Perfectum, incomprehensibile bonum, non posse venire & cognosci priùs, quam desierit, quod ex parte est, & creaturam cum omni sua efficacia virtute & alacritate oportere quiescere, & annihilari in se ipsa; tunc demùm venire perfectum, tunc cognosci objectum incomprehensibile, nempe DEUM, &c.* Ipse verò nomine imperfecti illius, quod cessare aut quiescere debeat, intelligit cognitionem ipsius Christi ex verbo, quam literalem vocat. *Güldengr. Cap. XII. pag. 36.37.*

Observatio.

Non est quæstio, an simpliciter necessarium sit, ut fideles ad fidei suæ conservationem semper in Codice Scripturæ hæreant, quoad actum externum lectionis vel auditûs; nec nisi sub his præcisè verbis fidei actus exercere possint? Hoc enim nobis falso tribui, aliàs in disputationibus II & IV. contra Quakeros ostendimus. Quæritur autem de cognitione ex parte ipsius objecti, cum materialis, tum formalis; sive, an fides renatorum propria, circa passionem & mortem Christi, tanquam objectum suum primarium constanter occupetur, idque sub ratione revelationis in Scripturis sacris, comprehensæ? quod nos affirmamus; Quakeri negant.

CAPVT IX.

De

REGENERATIONE ET  
CONVERSIONE.

N 3

QVA.

# QUAKERORVM

## THESIS I.

**R**egeneratio aut Conversio, *juxta Quakeros*, non consistit in hoc, quòd homo peccator, fide in Christi meritum hactenus destitutus, fit credens in meritum Christi; sed in eo, quod consequitur internum quendam sensum, agnitionem & displicentiam peccatorum; ac simul intra se percipit dictamen efficax agendorum erga Deum, proximum & seipsum,

Sicut enim

Corruptionem originalem pater, ac fidem ipsam, perversè explicant; quod Cap. præced. VI. & VIII. ostendimus; ita Regenerationis & Conversionis opus, quòd à peccato liberamur, fidemque consequimur, in alienum sensum trahunt. BARCLAJO idem est, *converti homines, atque redargui de peccato, & doceri, quod sibi fieri nolunt, alteri non facere, quasi in quibus ipse Christus affirmet, omnia includi.* Th. V. & VI. pag. 62. & 64. Idem in Apol. hujus thesios, §. XXV. p. 112. *gratiam conversionis expositurus, velut ex mente Apostoli Tit. II, 11,*

# PROTESTANTIUM

## ANTITHESIS I.

**R**egeneratio aut Conversio, *juxta Protestantes*, in eo consistit, quòd homo peccator, fide in Christum hactenus carens eò perducitur, ut credat in Christum: non autem in hoc, quòd ad agnitionem ac detestationem peccatorum, & propositum serium vitæ melioris, absque tamen fide in mortem Christi, perducitur.

Pertinet huc, quod

APOL. AUG. CONF. ad artic. IV. V. & VI. p. 68. scribit: *Hæc igitur fides specialis, quæ credit uniuersusque sibi remitti peccata propter Christum -- regenerat nos, & affert Spiritum sanctum, ut deinde legem Dei facere possimus.* Et ex aduerso in CATECH. MAJ. Explic. Symb. Ap. Art. III. p. 498. *Ubi de Christo nihil docetur, ibi neque ullus est Spiritus sanctus, qui Christianorum (renatorum & conversorum) communionem solet constituere &c.* Et sic absque fide illa in Christum nemo fit Christianus, nemo regeneratur aut convertitur.

in hoc

in hoc consistere dicit, quod *motum nos doceat officium, primò temperantèr vivere, quod comprehendat temperantiam, castitatem, & modestiam, & ea, quæ nostrâ peculiariter intersunt. Secundò justè, quod comprehendat equitatem, justitiam & honestatem, & ea quæ ad proximum spectant: & denique, piè, quod comprehendat sanctitatem pietatem & devotionem, eaque omnia, quæ ad Dei cultum & officium hominis erga Deum spectant. Alibi Vivificationem fieri dicit, dum Jesus Christus per suam divinam illuminationem tangit corda hominum in peccatis mortuorum, atque ita sensibiles ipsos facit, tum peccatorum suorum, tum Judicii & misericordie divine: sic regenerationem inchoari, & in his, qui non resistunt, veram produci, perhibet. Animadv. in Nic. Arnoldi Exerc. de Quaker. p. 26. 27. Atque ita eos, qui externè non noscunt Christum, i. e. de passione, morte & merito ejus, quæ extra nos in sua persona & officio in diebus carnis præstitit, nihil nôunt, neque adeò ita in Christum credunt, vim tamen & virtutem ejus sentire, atque intus noscere nomen Jesu realiter (quod servatorem significet) redimens illos in cordibus à peccatis & iniquitatibus eorum; ita converti eos, & per illud nomen salvos fieri. p. 113. Conf. Animadv. contra Nic. Arn. p. 28. Sic porò conversionem Cornelii centurionis Act. X. 34. explicaturus timorem Dei & operationem justitiæ, non externam aliquam scientiam, esse qualificationem illam necessariam perhibet, qua homines salutem consequantur. pag. 115. Sic etiam idem in Catechismo suò, Cap. IV. quod est de Regeneratione von der neuen Geburt / nihil habet de productione aut consecutione fidei in meritum Christi; sed huc solùm refert internam manifestationem Christi (tanquam luminis monstrantis agenda) & unionem, quam sancti cum eo habeant. p. 18. seqq. Neq; aliter I. N. & ED. BOURROUGH, Iocis ad Th. præc. citatis. Quibus addi possunt JAMES PARNEL. Onderzoek des Geloofs p. 3. & WILLIAM PENN. Gl. und Erfahr. Sect. V. VI. VII. quamvis non sub expressis notionibus Regenerationis & Conversionis; Pœnitentiæ tamen, Mortificationis, Abnegationis sui ipsius, Mortis quotidianæ, Sanctificationis, Ablutionis & Mundationis à peccatis & immunditiæ, quæ juxta illos, quoad rem eodem redeunt: uti infra videbimus.*

### Præiverunt

Jam olim hæretici plures, qui veram fidei in Christum rationem



nem & naturam negligentes, conversionem aut regenerationem per qualemcunque à peccatis discessum aut separationem, & melioris vitæ propositum aut conatum, descripserunt. Certè apud MANICHEOS pariter ac PELAGIANOS alia non invenies. De fide in sanguine Christi altum est silentium. MONTANISTARUM & MESSALIANORUM hæcenus non est dissimilis sententia. SCHWENCKFELDIUS, WEIGELIUS & sequaces, de Regeneratione & Conversione non docent rectius: sed quando per hæc fieri dicunt, ut *Christus in nobis se manifestet*, non tamen id intelligunt de assensuali fiducia promissionibus de gratia Dei propter Christi meritum innixa, sed de operatione tanquam luminis, quò inter peccata & sanctas actiones discernamus, & relictis illis ad has accingamur aut excitemur. Sic *Schwenckfeldius* ipse in Explic. Evang. Joh. III. Dom. Trinit. *Regenerationem* describit, daß sie sei eine Ausziehung des alten gotlosen Menschens und eine Anziehung des innerlichen neuen geistlichen Menschens/ omisâ significatione consequendæ fidei in merito Christi defixæ. Ne dicam, quod fidem ipsam per obedientiam describunt: quemadmodum ex Cap. præced. ad Thes. III. patet.

### Observatio.

Non ideò taxamus Quakeros, quòd ad regenerationem adultorum, seu conversionem, requirunt agnitionem peccatorum, cum dolore conjunctam. Nec negamus, quòd cum fide in Christum, illicò oriatur propositum sanctè vivendi aut obediendi Deo: sed quòd fides in Christum, quæ in regenerationis aut conversionis opere præcipuum est, quòd in nobis nasci aut fieri debet, ut, tanquam ad Deum reversi, nempe per Mediatorem ac meritum ejus, impetremus gratiam remissionis peccatorum & adoptionis &c. perperam omittitur aut negligitur, quòdque illa mutatio hominis, per qualemcunque peccatorum retractationem, aut pravaram cupiditatum abolitionem, & studium vitæ sanctioris, aut obedientiæ, describitur; hoc inter errores referri omninò debere, persuasi sumus,

## THESIS II.

**F**it autem Regeneratio illa, *juxta Quakeros*, quando Lumen internum substantiale, quod per modum potentiae, in certa mensura, hominibus inest; in actus sibi congruos ita transit, ut simul in substantiam oppositam pravam, ex lapsu Adami in eos derivatam, agat, eamque minuat & corrumpat, ut minus efficax fiat ad actus pravae in illis producendos; ipsa autem bona substantia in iis praevaleat, & sic sensibilis quaedam unio inter hominem & Deum, in homine producat.

### Videatur

In primis R. BARCLAJUS Apol. Th. V. & VI. §. XIV. pag. 84. ubi docet; *Lumen illud universale & salutiferum*, de quo in titulo ac thesibus ipsis loqui coeperat, esse realem, spirituales substantiam, quam anima hominis apprehendere & sentire potest: & ex hac realem & spirituales partem seu novam creaturam, novum hominem in corde provenire & oriri: nimirum, ut paulò post

## ANTITHESIS II:

**P**er regenerationem & Conversionem non minuitur, aut corrumpitur in nobis substantia quaedam prava: nec Lumen internum, quod sit substantia quaedam bona, incrementum capit & praevalet: neque unio substantialis inter Deum & hominem in homine producit: *juxta nostros*.

### Scilicet

Negant Nostri, Peccatum, quod in nobis per regenerationem minuitur, & in tantum corrumpitur, esse substantiam, (quemadmodum supra Cap. II. Antith. II. vidimus, ex FORM. CONC. ejusque SOL. DECL. art. I.) ideoque nec substantialem, sed accidentalem mutationem in regeneratione aut conversione locum habere statuunt. **Vidd. Wil-**

loquitur; postquam *intrinsum* & *substantiale illud semen radicem in nobis, sive in cordibus nostris, obtinuit;* pag. ead. aut, quando *sanctum hoc semen nonnihil in hominibus operatum est, & aliquantulum naturâ suâ fermentavit illos,* pag. 85. atque ita nos *spirituales sensus assequi, quibus gustare, odorari, videre, contrectare, quæ Dei sunt, possimus:* pag. 84. imò *redemti realiter a prevalentia iniquitatis (i. e. pravi seminis) ad sensibilem cum Deo unionem venimus.* Apol. Th. VII. pag. 127. Sic etiam intelligi possunt, quæ apud socios v. g. *J. N. Liefde tot de verlorne,* pag. 36. sectione XVI. aengaende de *Nieuwe Geboorte;* EDOUARDUM BOURROUGH in *Standaerte* Cap. XIX. pag. 22. alias non tam facile assequendo interiore sensu, habentur.

### Sunt autem istæ

Interpolationes sententiarum veterum Enthusiastarum, de purgatione animarum, quoad substantiam, illis hætenus inexistentem. MANICHEI, teste Augustino, statuerunt, *carnalem concupiscentiam, tanquam substantiam contrariam, quando liberamur & purgamur, separari à nobis.* vid. *August. de Hæres. cap. 46. p. m. 225.* MESSALIANI, eodem teste, dicebantur nonnullis etiam longius progressi, ac *de purgatione animarum nescio quam phantasticam & ridiculam fabellam narrare, porcum scilicet cum porcellis suis videri exire de ore hominis, quando purgatur; & in eum visibili similiter specie ignem, qui non comburat, intrare.* cap. LVII. p. m. 280. Quam narrationem quamvis ut incertam allegare videatur Augustinus; at tamen non tam de eo dubitat, an statuerint Messaliani mutationem substantialem in homine, dum convertitur? quam de eo, utrum corporalem & visibilem exitum porcæ & porcellorum &c. illiasserint? Sed quicquid de illis sit, SCHWENCKFELDUS profectò & WEIGELIUS regenerationem hominis ita descriperunt, ut hominem substantialiter mutari dicerent. Illius celebris est locus in *Explic. Evang. Johan. III. Dom. Trin.* ubi *Regenerationem* describit, quod sit *Deposito veteris peccaminose substantie, & indutso novæ ac piæ substantie per Christum & Spiritum sanctum, quando vetus damnata & peccato penetrata caro per Spiritum Dei in homine mutatur, permutatur & renovatur:* Germanicè: *Eine Abligung des alten sünds*



sündlichen Wesens/ und eine Anlegung des neuen geistlichen Wesens/ durch Christum und den heiligen Geist. - wann das alte verdammte mit der Sünden durchtriebene Fleisch durch den Geist Gottes an Menschen abgewürget/ verwandelt/ erneuert wird. *Weigelii loca ex utraq; Parte Postillz, uti ex Dialogo de Christianismo, collecta exhibet B. Gerhardus* Dissp. Acad. II. contra Weigelianos §. 21. p. m. 359. ex quibus manifestissimus est, quem postremum citat: Das ist auch die *renascencia* substantialiter und leiblich/ denn einen neuen himmlischen Leib bekommt der Mensch aus Christo. Confer *Theol. Lubec. Hamburg. & Lüneb. Lehr- und Schutz, Schrift* P. II. p. 352. seq. §. 67.

### Observatio.

Licet verba illa *sensuum, gustus, odoratus, visus, tactus*, non corporali aut carnali, sed mysticô sensu à se accipi, fortasse dixerint Quakeri; non ideò tamen immunes sunt ab errore hîc annotato. Nam de substantiali, non præcisè de corporali mutatione h. l. quæstio est: quamvis, qui magis & minus in substantia illa, quoad partes & mensuram, affirmant; quantitatem & corpus hîc ipso asserere non temerè videantur.

### THESIS III.

### ANTITHESIS III.

Itaq; Regeneratio hæc, *juxta eosdem*, non fit per doctrinam lectu vel auditu perceptam, & virtute divinâ instructam; sed immediatè per Lumen illud substantiale internum.

Est autem Regeneratio & Conversio, *secundum Nostrates*, per doctrinam Legis & Evangelii lectam vel auditam, concurrente divinâ virtute: non immediatè per internum & substantiale quoddam Lumen.

Hujus enim est,

Nam

Docente Barclajo, *illucere cordibus in ordine ad salutem, redarguere*

Sicut regenerari & converti Nostratibus idem est, ac fidem in Christi

peccatorum omnium individuum -- per-  
 fecere omnium salutem, ni obstem. Thef.  
 V. p. 62. idque etiam in his, quibus  
 externa Evangelii predicatio ignota est;  
 -- illud autem Evangelicum & saluti-  
 ferum lumen & gratia inest. Thef. VI.  
 pag. 63. Hujus internis & secretis  
 viribus & contactibus à malo ad bonum  
 convertuntur, licet historia de Christo  
 & morte ejus ignari. ibid. pag. 64.  
 Quæ deinceps in adjecta Apolo-  
 gia prolixius proponuntur. Ac  
 speciatim huc pertinet, quod §.  
 XIV. XV. p. 85. *Seminis illi sancto qui-*

dem ejusmodi operatio tribuitur, quâ tanquam ex natura sua homines fer-  
 mentes; -- ita ut multi possint sentire divini hujus & sancti seminis virtutem, eâq; à  
 malo ad bonum converti, licet de Christi in terram adventu, per ejus obedientiam & pas-  
 sionis beneficium hoc fruantur, prorsus ignari sint. Repetendum etiam est, quod  
 ad Th. II. dixerat Barclajus, Spiritum Dei in novo fœdere docere, non me-  
 diantibus scriptis & libris; sed immediatè & objectivè pag. 25. atque hoc esse  
 objectum formale fidei omnium renatorum aut sanctorum. p. 13. seqq. Atque  
 hæc est cõmunis sententia sociorum: ex quibus in rem præsentem vel  
 imprimis memorandus est, THOMAS BAYLES Auctor libelli, sub titulo:  
 Eine Relation von der Wiederkunfft und Reise eines Menschen aus  
 einer langen und schweren Gefångniß; cujus hoc principale argu-  
 mentum est, quod in negotio conversionis, cum frustra de mediis ex-  
 tra se quibusvis sollicitus, illisque intentus fuisset, solâ demum Dei, in-  
 tra se immediatè loquentis, voce in viam veram reductus atque ita à  
 peccato liberatus, ad Deum pervenerit.

Et hæc etiam

Sententia fuit veterum Enthusiastarum: MESSALIANORUM præ-  
 cipuè, qui & baptismum & doctrinam minùs necessaria esse regenerandis  
 hominibus asseruerunt; oratione autem frequentatâ immediatè acce-  
 ptum iri Spiritum S. promiserunt. Vid. Theodoret. L. IV, Hist. cap. XI,  
 p. m

stum consequi; ita huc redeunt, quæ supra ad C. VIII. Antith. III. ex  
 AUG. CONF. art. V. observavimus, Per verbum & sacramenta tanquam per  
 instrumenta donari Spiritum Sanctum, qui fides efficit; quodq; damnant No-  
 stri Anabaptistas & alios, qui docent, Spiritum Sanctum, & sic ab eo bene-  
 ficia regenerationis & conversio-  
 nis, contingere hominibus sine verbo ex-  
 terno. Conf. Enthusiasmi illa conde-  
 mnatio ex Artic. Smalc. Part. III.  
 art. VIII.

p. m. 163. 164. **Quibus** jungendus **SCHWENCKFELDUS**, qui **Lib. de** verbo, docuit, *Homines posse absque externa predicatione & sacramentis converti & salvos fieri. -- Sicut Abraham conversus est ad Deum ( sine doctore aut scripturâ externa ) sic oportere converti omnes homines. -- Nullam esse viam, nec ullum transitum ab oculis & auribus ad cor: idcò sacram scripturam & sacramenta non posse ad cor pertingere, sed manere tantùm apud sensus exteriores, & apud hominem exteriorem.* Vidd. quæ collegit **Schlüsselburg. Lib. X. p. 164. 165.** Error **XL. & XLI.** item p. 254. n. 47. & 48. Confer. p. 32. 73. 125. & quæ **Theologi Lubec. Hamb. & Luneb.** excerpterunt **Præf. P. II. Lehr- und Schutz-Schriſt** §. 7. p. 61. 62. 63. **Imò & CAROLSTADIUS ac THOMAS MÜNZERUS**, licet præparationes aliquas requisiverint à convertendis, conversionem ipsam tamen immediate fieri contenderunt; velut per vivam Dei vocem homines erudiantem: quam etiam volârunt **die Besprengung**; additâ declaratione: **So kömmt der Besizer in das Inwendige/ un̄ gibt ins Herz ein gewisses Urtheil von allen Dingen/ und also wird der Mensch der Creaturen entrissen.** Vid. **Histor. Aug. Conf.** contra **Ambr. Wolff.** p. 25. 26. **B. M. Chemnit.** P. I. LL. c. VIII. de **Lib. Arb.** p. m. 498. **B. L. Hüter.** **Præfat. Conc. Conc.** p. 6. a. b. Unde nec de **WEIGELIO** dubitandum, aut testimonia prolixè adducenda erunt, præsertim quòd is in **Captura aurea** id prorsùs agit, ut mysterium illius artificii consistere doceat in interna auscultatione Spiritûs immediate loquentis, citra concursum verbi externi, lecti vel auditi, & meditationis ejus. Atq; istos duces **Felgenhauerus & Theosophi** cæteri anxio pede sequuntur.

### Observatio.

**Simulant** aliquando **Quakeri**, quasi tantùm nolint Deo detraxere, quod ei proprium est. Sed reverà medium tollunt, per quod solum Deus ordinariè operatur. Nam nec nos Deum & verbum prædicatum aut scriptum confundimus: potius tanquam agens principale aut causam principalem, & instrumentum ejus seu medium, distinguimus, quamvis conjunctim operari dicamus.



THESIS IV.

**EX** adverso ad recipiendam operationem divinam, quâ regeneremur, Silentium quoddam præstandum est, *juxta Quakeros*, non solum linguæ, cum cessatione motuum corporis externorum conjunctum; sed abstinencia à lectione, auditu ac meditatione etiam tacita, verborum ac doctrinæ in sacris Scripturis contentæ; Imò abstractio mentis ab omni cogitatione: Sic futurum, ut interni illius luminis efficaciam cum fructu salutari sentiamus.

Clara sunt

In hanc rem R. BARCLAJI dicta, præsertim Apol. ad Th. XI. §. VI. & VII. ubi equidem de actibus cultûs divini, eorumque principio & origine ex instituto agit; simul autem generaliter exponit, quomodo motus & actus sancti, atque adeo etiam illi, quibus ipsa regeneratio & conversio fieri solent, orientur: Nimirum ut *secreta virtus & vis vite noscatur animam reficere, & puri motus ac respirationes Dei Spiritus sentiantur emanare, -- requiri, ut homo tacitè Deo attendat. Nam nec acquiri, nec com-*

ANTITHESIS IV.

**R**equiritur ergò ad regenerationem & conversionem, *juxta Nostrates*, non silentium quoddam, seu abstractio mentis ab omni meditatione; sed usus verbi externus, & meditatio ac reminiscencia interna.

Nam hoc est, quod

AUG. CONF. Art. V. post ea, quæ supra memoravimus, *per verbum & sacramenta, tanquam per instrumenta, donari Spiritum Sanctû, qui fidem efficit, mox addunt; in his, qui audiunt Evangelium: subjectum regenerationis indicantes, & pædagogiam, ei necessariam. Et in ARTIC. SMALC. l. c. pag. 333. scribitur: Quare in hoc nobis est constanter perseverandum, quòd Deus non velit nobiscum aliter agere, nisi per vocale verbum & sacramenta, & quòd, quicquid sine verbo & sacramentis jactatur, ut spiritus prehen-*

prehendi illa aliter posse -- nec illud ade- | ( in silentio illo illabens aut illa-  
ptose esse aut prestitisse, nisi qui sentiunt, | plus ) su ipse Diabolus.  
nihil externum, nullas ceremonias, nul-

las observationes, nulla verba, licet optima verba, ne quidem Scripturarum  
verba, animis suis defessis & languentibus satisfacere, quin presentibus omnibus  
istis, vim, virtutem & vitam, quae ista omnia efficacia faciunt, abesse posse. His,  
inquit, ab omnibus externis abstractis esse necesse fuisse, & ante Deum  
silere, & ad internum illud in semetipsis principium convertere, quasi ad Doctorem  
excellentissimum, qui nunquam in angulum removeri potest; illinc edoctos esse re-  
natos ( Quakeros ) ad Deum attendere in mensura vitae & gratiae ab eo receptae, &  
sic à suis verbis & actibus in naturali voluntate & comprehensione cessare, & internum  
hoc vitae semen sentire, ut movente illo etiam moveantur, & virtute ejus agantur.  
Hinc addit, initium esse modum illum sedendi simul ( in congregationibus )  
silenter attendendi ad Dominum. pag. 226. 227. Ita cum interna animi quies  
& introversio sit, Deum testem in corde exurgere, & lucem Christi lucere, unde anima  
conditionem suam videat. Et cum multi eodem hoc opere purgentur, ibi fieri inter-  
num laborem & luctationem, & si in mensura gratiae permanetur, etiam Super-  
a-  
tionem & victoriam in vim & spiritum tenebrarum obtineri. pag. 228. Ipse  
denique suae conversionis exemplum commemorat p. 229. qui non vi ar-  
gumentorum, nec particulari uniuscujusque doctrinae disquisitione, & intellectu  
convictione, veritatem recipere & pro ea testificari adductus sit, sed secreto hac viâ  
conjunctus, ita ut, quando in silentes Dei populi conventiones venerit, secretam vim  
senserit inter eos, quâ tactum sit cor suum, & prout ei ipse cesserit, malum in se debi-  
litari, bonum autem suscitari observaverit, & hoc modo eis conjunctus & unius fue-  
rit &c. Nam reverà hoc modò certissimè fieri Christianum. Conf. p. 232. 237,  
ubi & probationes varias sententiae hujus affert, & diducendo latius ex-  
plicat. Eadem autem est communis sociorum sententia. vid. WIL-  
LIAM PENN Sorderung der Christenheit fürs Gericht und Heimsuchung  
der Liebe / &c. p. 67. 68. ubi viam conversionis ostensurus scribit: Sit-  
zet ihr in Stillheit / ruhende von eurem eigenen Willen und Lauffen  
( quò nomine etiam omnem usum verbi externi ejusque meditationem  
intelligit ) und wartende auf den HERRN / mit euren Gemüthern in  
dem Liechte befestiget / damit Christus euch hat erleuchtet / biß daß der  
HERR mit seinem Leben euch anblaset / encher quickt / euch bereitet und  
eure Geister und Seelen aufweckt / euch geschickt zu machen / ihm ein  
rein

rein und geistlich Opfer auffzuopfern: Add. pag. 83. 84. 106. 107. in-  
primis pag. 90. Ubi interrogat: Ich sag / ist der Mensch in euch still?  
Ist des Menschen Geist in Ruhe? eingezogen aus allen Bildern / Ide-  
en / Figuren. oder eigene Concepten / umb zu hören / was Gott zu ihm  
sprechen will durch seinen Sohn? THOMAS BAYLES in sua Relatione  
suprà citata valde prolixus est, ut doceat, frustra se circumspexisse ad o-  
mnia conuersionis media, tandem in silentio illo beneficium obtinuisse.

### Præcesserunt autem

Enthusiastæ antiquiores, interq̃ eos CAROLSTAD. in negotio regene-  
rationis requirens moram aliquam in silentio, die lange Weile / prius-  
quam contingat aspersio. Il. cc. ad Th. præc. aut ut Hist. Aug. Conf. p. 26.  
voces hominis recenset: Im Leiden der Weisen / in Gelassenheit / in  
Vergessenheit / in einer ledigen unbekümmerten Seele / in klarer Leutes-  
rung. Eadem MÜNZERO tribuuntur à M. Chemnitio P. I. LL. Cap. VIII.  
p. m. 203. VAL. WEIGELIUS *Sabbati interni nomine æquè ac silentii utitur.*  
Part. II. Post. p. 223. In der Bekehrung / ait, muß der Mensch leiden  
im Sabbath / und den göttlichen Einsprechen Raum und Statt las-  
sen / &c. & pag. 230. Es muß alles in eine Stille kommen / soll ich  
das göttliche Einsprechen hören und vernehmen / das ist / soll ich  
erleuchtet und gläubig gemacht werden / so muß ich in mein Kam-  
merlein gehen / und auf ein Winckel kriechen / in einer Stille auf  
Gott warten / welches in einer Stille / die Buchstäbliche (id est, litem  
Scripturarum addicti Theologi) Enthusiasterey und Schwermes-  
rey heissen. Nec ignotum est votum illius, quod ibidem pag. 229. emi-  
sit: O möchte ich ein Klotz seyn / oder soviel wircken / als ein Klotz /  
nur eine halbe Stunde / ich würde ein Prophet und Apostel. Lati-  
nam quoq̃ vocem *silentii* & cum addito, *silentii sacri*, exprimit p. 86. & 216.  
Plura ejusmodi legimus in Dialogo de Christianismo; in tractatu, cui  
titulus, Principal und Haupt- Tractat von der Gelassenheit / & Gül-  
dengriff / apparent: quò posteriore libello evolvi possunt Cap. V. p. 14.  
Cap. VI. p. 17. Cap. XII. p. 36. Cap. XIII. p. 39. 40. 41. Cap. XXVII. p. 72.  
Cap. XXVIII. p. 74. In primis autem, quale intelligat silentium & Sab-  
batum, in tractatu postremo Cap. VIII. p. 21. explicavit: Wer / ait, alle  
eufferliche Sinne / sambt der Imagination, kan still halten / und sich  
binein



hineinführen in den inwendigsten Grund der Seelen/in stiller Gelassenheit auf Gott warten in ihm selber/ und in ein vergessen kommen seiner selber und aller Dinge/ der wird in seinen Verstand von Gott erleuchtet/ und das heist von Gott lernen. Et in Tractatu von der Gelassenheit/ p. 17. Ein recht gelassen Mensch muß die 3 Schrift gelassen/ und nicht um den Buchstaben wissen/ sondern eingehen in Krafft des 3 ERN. FELGENHAUERI dicta similia exhibent *Lub. Hamb. & Lüneb. Ausführl. Bericht Mot. IV. § 299. p. 152. HOHBURGII flosculos vide apud eodem. Warnung contra Prætorium pag. 57 in der Prüfung des Geistes El. Prætorii pag. 227. in der Lehr- und Schutz- Schrifte pag. 100, 143. 711. & alibi.*

### Observatio I.

Facile patet, non negari à nobis, (1) quòd ad veram ac salutarem conversionem requiratur cessatio à peccatis contra conscientiam; neque (2) quòd in actuali usu verbi, tanquam medii gratiæ, abstractio animi à rebus peregrinis; neque (3) quòd meditatio etiam tunc fieri possit, quando externi sensus, visûs auditûsque, quiescunt, aut verbum nec scriptum oculis legitur, nec vivâ voce prædicatum auribus percipitur: modò priùs hâc viâ ad animum penetraverit doctrina, ac memoriæ fixa inhæreat Aliud autem est, quicquid horum conceditur; aliud, quod Quakeri Silentii nomine intelligunt, non tam à peccatis aut curis secularibus; sed à meditatione etiam tacitâ doctrinæ sacræ & dictorum Scripturæ efficacissimorum, à discursu & principiorum æquè ac conclusionum fidei consideratione ac ruminacione.

### Observatio II.

Monet R. Barclajus, non ita se silentium commendare, quasi lege aliquâ ipsi se ei adstringant, ad excludendam externam orationem aut elocutionem: Apol. ad Th. XI. §. IX. pag. 231. quemadmodum nec videri vult externum Scripturæ usum, (quoad lectionem & auditum) aut meditationem, contemnere; qui potius usum illius Ecclesiæ & solatio plenum & perutilem esse agnoscat. Apol. Th. III. §. II. p. 38. attamen nec diffitetur, quod iudicet, primò locò, aliquò ad silentium illud spatium opus esse, ut qui audiunt verbum,

lum, sensum habeant discernendi inter pretiosum & vile: quem videlicet, lumen internum immediatè producat, dum mens ab omni cogitatione etiam hujusdem objecti, & contextûs, & regularum quarumvis bonæ interpretationis, abstracta quiescat.

### THESIS V.

**I**N ipsa regeneratione aut conversione, si non semper, sæpè tamen locum habet, ex ipsorum sententia, corporis quidam Tremor sensibilis: tanquam reluctante naturâ, quando lumen illud internum mentem occupat, & sensum sui internum fortiolem largitur.

Hoc est,

Quod *Quakeris* originem hujus appellationis dedit in Anglia: Latina enim voce *trememes* dixeris: uti & Belgis dicuntur *Bovers* & Germanis non raro die *Bebenden*. BARCLAJUS ipse Apol. ad Th. V & VI. §. XXV. pag. III. admonens & obtestans doctos omnes & sapientes, ut ad fidem suam se patiantur converti; ut *sileant*, postulat, & quasi in cinere sedeant, & lumen Christi in conscientis suis audiant: promissionem fructûs salutaris additurus;

### ANTITHESIS V.

**I**N Conversione, quamvis terrores conscientie incussi locum habeant, juxta *Nostrates*, illique interdum etiam corpus in consensum trahant; non tamen æquè tremor ejusmodi, qui ex luminis interni & immediati influxu, & naturæ reluctancia oriatur, agnoscitur.

Equidem

Majoribus nostris, cum confessiones publicas ederent, non perinde data est occasio peculiaris de Tremore illo, de quò nunc adversus Enthusias agendum est, sententiam suam enunciandi. Alienos tamen ab eo fuisse omninò fatendum est: quemadmodum Enthusiasmo, in *Articulis Smalcaldicis* & aliàs, apertè se opposuerunt. Anabaptistarum tremorem, primis annis non illicò animadversum; cum tamen innotesceret, mox ca-

*ad id,*

ad id, ait, si attenderint, sentient quasi gladium ancipitem in cordibus suis, & quasi ignem & malleum, quæ contudent & exurent acervata illa hypocritica & carnalia rudera, ac omnium audacissimos & impavidissimos contremiscere facient, ut reverà Quakers, i. e. tremuli fiant. Rationem autem hujus tremoris clarius exponit Apol. ad Thes. XI. §. VIII. pag. 230. ubi de partu illo, quo novus homo in nobis formandus aut enitendus est, disserens, dum tenebra lucem obscurare disceptant, scribit, & lux per tenebras erumpit, gravissimus adeò erit in anima labor, ut etiam externum hominem affectet; ita ut per has operationes corpus frequenter mirè agitetur &c. & pag. seq. 231. de pluribus in conventu virtutem Dei in se effusam, sed & adversariis potestatem, qui contra eos operatur, sentientibus, & cum hac disceptantibus, loquens; talis, inquit, internus erit labor, dum unusquisque malum in se ipso superare studet, ut impetuosis contrariis operationibus oppositarum illarum potestatum, quasi contrariorum reflexuum motus, singuli magnopere exercentur, quasi in die pralii; & sic Tremor & corporis motus superveniet &c. Hinc nomen Quakerorum i. e. Tremulorum, sibi & sociis imposuim esse fateatur. Idem Animadv. ad N. Arn. Exerc. pag. 3. tremorem illum corporis, à certo Dei gloriosi presentia ejusque reverentia sensu provenire, affirmat. Add. ejusd. Catech. Cap. XII. q. 94. 95. 96. Videri autem prætereà possunt WILLIAM CATON, Beschirmung pag. 8. & 25. Schall der Wahrheit pag. 14. FR. HOWGILL, Erbtheil Jacobs/ pag. 9. 10. ED. BOURROUGH Standaert, Cap. XIX. pag. 27. STEPH. CRISP, Triumph. pag. 5. 6. TH. LAWSON, Antwort ad disp. Zentgraffii pag. 15, WILL PENN, Glaub und Erfahrenh. Sect. XIV. pag. 154. seqq.

### Sed antecesserunt

Non solùm FOEMINÆ gentiliùm FATIDICÆ & furibundæ, præfertim Pythiæ Delphicæ, quas cum Quakeris confert Edmundus Dickinson in Delphis Phœnicissantibus cap. IX. pag. 90. Sed & fœmina illa tremula PSEUDOPROPHETISSA, cui Marcus hæreticus persuaserat, quòd prophetandi potentiâ polleret, ipsa hinc animo incalescens, τῆς καρδίας πλέον τῆς δέουτος παλῶσης, corde plus quam par erat palpitante, confidenter nimis verba facere mox ausa fuerit: apud Irenæum Lib. I. adv. hæres. cap. IX. p. m. 70. D, 71. C. edit. Feuard. Quibus non abs re



adjungi solet MUHAMMED, impostorum pessimus, qui cum è comitiali morbo nonnunquam prostratus trepidaret, conspectum Angeli ad se descendentis ferre se non posse affirmavit: teste *Zonara T. III. Annal. fol. 127.* Viciniores autem nostris sunt ANABAPTISTÆ, *Enthusiastici & Exstatici* illi, de quibus *Conr. Schlüsselburg. Lib. XII. Cat. Haret. pag. 24.* *Corruunt in terram, tanquam Epileptici, ibique miris gestibus demerzant stolidum populum, aut tremunt toto corpore, aut jacent ut trunci. Reversæ ad se, mirabiles visiones jactant.* Eodem refertur quod *Val. Weigelius P. II. Postill. pag. 228.* scripsit: *Ein jeder muß auff Christum warten / am Sabbath ihme stille halten / in Furcht und Zittern seines Heils wahrnehmen etc.*

### Observatio. I.

Non tantum in negotio conversionis aut regenerationis, verum etiam alias, ubi Lumen substantiale, illabens in animos, minus præparatos & velut extra se vagantes invenit; tremorem illum oriri docent. Nobis autem h. l. sufficit, considerare, quomodo ipsum conversionis processum tremor ingredi censeatur.

### Observatio. II.

Quamvis à tremore illo Quakeros denominari constet, *Barclajus* tamen *Animadv. ad Exam. Nic. Arn. de Quak. p. 3.* scribit: *Nos tremorem corporis professioni nostræ essentialem nunquam affirmavimus: licet quibusdam accidere possit.* Idem verò non solum singulis, sed & plerisque & aliquando omnibus in conventu publico Ecclesiastico, tremorem istum & corporis motum supervenire, refert, *si forte adversarius aliquantum in tota congregatione prevaluerit, & fortiter in eam operetur, tenebrosam suam potestatem abumbrando, & propagando, & animos eorum, qui congregati sunt, à vita in semetipsis extravertendo.* *Apol. Theol. XI. S. X. p. 230. 231.*

### Observatio. III.

Trascitur *WILLIAM AMES* in tract. *die Ruhe Christi und seines gerechtfertiget Cap. XIX. p. 43. 44.* *B. Job Lassenio*, qui in *Hist. Quak.*

Quak. p. 9. 10. de Quakeris commemoraverat, quod cum contremi-  
 scunt, aliquando & *spumam emittant*: quale spectaculum in Anglia i-  
 pse oculus testis observaverit. Et THOMAS LAWSON pag. 15. in  
 Respons. ad Disputat. de Colluvie Quakerorum sub praesidio B. Dani-  
 baueri, Resp. M. Zenigrassio habitam, calumniæ postulat auctorem, qui  
 inter cætera de conjunctis cum tremore inconditis motibus, clamo-  
 ribus, &c. : *miras gestulationes ab iis exerceri*, scripserat. Sed Barclajus  
 l. c. p. 230. fatetur, *corpus hominis Quakeri frequenter mirè agitari, imò qua-  
 si paritura angustias sentiri*. De boatu autem etiam horrendo Quakero-  
 rum testatur Auctor Dissertat. de Statu hodierno in Anglia Walt.  
 Scot. & Hibern. pag. 11.

## CAPVT X.

*De*

# JUSTIFICATIONE.

QUAKERORVM

PROTESTANTIVM

THESIS I.

ANTITHESIS I.

*Justificatio est magis proprie et  
 frequenter in Scriptura in pro-  
 pria sua significatione sumitur,  
 quàm scilicet significat justum fa-  
 cere, non justum aliquem repu-  
 tare.*

Justificationis vox & pro-  
 prie & frequenter in Scri-  
 ptura significat, reputare ju-  
 stum aliquem, velut actu ju-  
 diciali.

Verba sunt

Videatur

R. BARCLAJI Apol. Thef. VII.  
 §. IV. p. 129. 130. quibus respon-  
 dent, quæ habentur §. VII. p. 135.

FORM. CONC. art. III. P. Aff. num.  
 V. p. 585. & SOLID. DECL. p. 685.  
 quò utroque loco dicitur, *voca-*

136.. uti docet, verbum *justifico*, à *justitia* formatum procul omni dubio significare eum, qui *justus* factus est. cum nihil sit, nisi compositio verbi *facio* & adjectivo *justus*, quod nihil aliud sit, quam *justifico*, id est *justum* facio: Tunc autem figuratim sensu usurpantur, quando forensi usu accipitur: Ac mirum esse, homines ita faciles esse in rebus tanti momenti, ut spem suam & fiducia fundamentum super figurativum verbi usum adificent. Ceteri vero W. PENN, Gl. und Erfabr.

Sect. VIII. ED. BOURROUGH Standaert. Cap. VIII. J. N. Liefde p. 49. & quotquot de Justificatione agunt, significationem vocis forensis nequitquam sequuntur, sed Tò facere justos communiter urgent.

### Sic autem etiam

Non solum PONTIFICII, quorum argumentum ab etymologia Latina petiit vulgò notum est: verum etiam ANDR. OSIANDER in Confess. Lit. G. 3. *Verbum justificare in negotio justificationis significat aliquem qui non justus est, sed impius, re ipsa & in veritate justum efficere. Et mox E. 4. Esse philosophicum, carnalem & impræmeditatum sermonem, justificare esse forensè verbum, ac significare reum judicio, justum & absolutum pronuntiare, quemadmodum populus Romanus Scipionem, cum accusatus esset reipublice male gestæ, pro justo habuit & absolvit. Add. lit. F. 2. lit. T. 3. Atque hæc laudavit & amplexus est CASPAR SCHWENKFELD Lib. de Verbo, Epist. de Justific. & Respons. Joh. XI. Illic enim scribit: Justificare non significat absolvere. Istic: Justificare non significat pronuntiare, qui alias malus est, sed impium peccatorem facere probum & justum hominem. Hic denique; Justificare, ait, in S. Paulo non juridicè accipiendum, pro aliquem justificare, qui coram Deo est sceleratus, sed theologicè, juxta proprietatem divine actionis, de quâ Paulus agit, ut significet ex impio & injusto peccatore, pium, probum, justum hominem efficere. Unde nec mirum est WEIGELIUM cum suis similiter taxasse sententiam de justificatione, forensi sensu,*



sensu, adeoque quoad denominationem extrinsecam accepta, die  
Berechtmachung von außen, P. I. Postill. pag. 173. quæ ex mox di-  
cendis clariùs patebunt.

### Observatio.

Non est quæstio de eo, an justificatio, sensu forensi accepta, locum  
habeat in iudicio Dei, circa hominem, qui absolutè loquendo malus  
est & sceleratus, absque pœnitentia aut immutatione sui interna & spi-  
rituali? Neque enim, juxta nostram sententiam, justificantur coram  
Deo, nisi pœnitentes & supernaturali fide donati. Quæritur autem,  
de significatione justificationis, sit ne judiciaria aut forensis? annon?

### THESIS II.

**J**ustificatio itaq; hominis co-  
ram Deo, secundum Quakeros,  
idem est, quod sanctificatio, id  
est, actio, quâ homo per mu-  
tationem realem & sibi intrin-  
secam fit justus & sanctus,

#### Certè

BARCLAYO idem est sanctificari &  
justificari in conspectu Dei. Th. VII.  
p. 121. Atque hæc & alia ejusmo-  
di verba, juxta illum, semper intelli-  
guntur de subjecto realiter imbuto & af-  
fecto istâ virtute, à qua proveniunt.  
Ideò, ait, nemo dicitur sanctificatus,  
qui re ipsa profanus est; ita nec potest  
quis justificatus dici, nisi realiter justus  
sit. Apol. §. VII. pag. 136. Sic et-  
iam realem justitiam animæ hominis

### ANTITHESIS II.

**J**ustificatio hominis coram  
Deo, juxta Nostrates, cum  
sanctificatione, quâ homo in-  
trinsecè sanctus fit, confundi  
non debet.

#### Ita

FORM. CONC. artic. III. P. Af-  
num. V, pag. 585. expressè monet;  
Renovationem hominis à fidei justifica-  
tione rectè discerni: idq; repetit SO-  
LID. DECL. pag. 685. additâ ratio-  
ne, quòd renovatio justificationem se-  
quatur, ideòq; cum ea confundi non de-  
beat. Conf. pag. 688. ubi hæc le-  
guntur verba: Renovatio seu sancti-  
ficatio, quumvis ipsa sit beneficium mor-  
tis Christi, & opus Spiritus Sancti, non  
sanctifican-

stificandi infundi, dixit pag. 134. | *tamen ad articulum aut negotium justifi-*  
 Et W. SCHEWEN, Glaubl. und Erf. | *ficationis coram Deo pertinet, sed eam*  
 Sect. VIII. pag. 93. Gerechtfertig- | *sequitur.*  
 get seyn ist so viel / als durch die  
 Krafft desjenigen Glaubens gerecht gemacht / welcher über die Un-  
 gerechtigkeit den Sieg giebet. Conf. ED. BOURROUGH & J. N. II. c. c.  
 Denique W. CATON, Beschirm. p. 10. Es muß nothwendig die Rechtfertigung / darmit sie gerechtfertiget seyn durch den Glauben an Ihm / in ihnen seyn.

### Hæc autem respondent

*Partim* PONTIFICIORUM de Justificatione doctrinæ; licet non toti aut simpliciter; quod à se amolitur *Barclajus* §. III. pag. 128. hæctenus tamen, sed quoad præsens punctum; de *vera & reali mentis renovatione & sanctificatione*, in qua justificatio consistat: Quam quidem non tam seriò à Pontificiis intelligi, quàm Justificationem in indifferentibus imò malis operibus, modo Papæ placeant, collocari putat: Lutherum autem, cum se *Romanis non sine gravi causa opposuisset, in aliud extremum abiisse*, perhibet. §. II. pag. 122. 123. & sic doctrinam illam Pontificiorum, sive seriò & praxi suæ convenienter, sive quoad externam solùm professionem, traditam approbat: *Partim* etiam OSIANDRICÆ & SCHWENCKFELDICÆ: quod quamvis ex suprâ dictis facile colligi possit; paucis tamen & paulò clariùs indicabimus verbis *Osiandri* serm. super Rom. VI. *Justificatio vera est, qua fit, quando per verbum [internum] & Spiritum Sanctum regeneramur. Hæc est nostra vita, justitia & sanctificatio: & Schwvenckfeldid* Lib. de verbo: *Justificare nihil aliud est, quàm ex veteri homine facere novum; item Resp. Joh. XI. Justificare propriè nihil aliud est, quàm Deo placentem efficere, renovare, regenerare, Filium Dei, & heredem regni cælestis efficere, significat novum cor & novum spiritum dare, ut in Prophetis promittitur, idque Deus per Christum efficit.* Quibus consonant dicta WEIGELII Dial. de Christ. p. 37. Die Tödung der Glieder auf Erden ist die Rechtfertigung bey mir: & DAVIDIS GEORGII, die Rechtfertigung bestehe in unser selbst Fromm. Gerecht/ und Heiligmachung/ das ist/ in dem Ausgang unser selbst/ oder Absterben in unser alten Adamischen Natur und Art/ und wieder Anlegung und Annehmung eines neuen Geistes/ Arts und Lebens Christi. Vid. Liber, Verklärung der Schöpfung cap. 67. fol.

### Observatio.

Non quæritur de eo : Utrum cum actu justificationis sanctificatio interna statim conjungatur ? Neque : An vox justificationis, certò quodam ac minùs propriò sensu, aut per catachresin, pro renovatione accipi possit, & aliquando soleat ? Sed diffensus de eo est, quòd Quakeri, cum antecessoribus & sociis suis, justificationem hominis peccatoris coram Deo, propriè & κατ' ἐξοχήν sic dictam, quam Paulus *Rom. III. & IV.* ex professo tractat, in sanctificatione interna aut renovatione hominis formaliter consistere docent ; Nostrates negant.

#### THESIS III.

#### ANTITHESIS III.

**A**Tamen justificatio non tam productio est habitualis justitiæ in nobis, *ex mente Quakerorum*; quàm quòd Christus Jesus per Spiritum suum seu lumen internum & immediatum, semini pravo, quod in nobis est, prævalens, in nobis habitat, & bona opera in nobis efficit: quâ ratione nos simul Deus gratiosè acceptet.

**N**ec justificatio hominis coram Deo, *juxta Nostrates*, consistit in inhabitatione Dei in nobis per Spiritum suum: nec in immediato luminis interni influxu, ad agenda bona opera.

Spectant huc

Etsi enim

Verba Theſeos septimæ R. BARCLAJI sequentia : *Quotquot non obstant hujus lucis illuminationi, sed religiosè eam recipiunt, fit in illis Sanctus, Purus & Spiritualis partus, pietatem ju-*

Juxta verba DECL. SOL. FORM. CONC pag. 695. *Deus Pater, Filius & Spiritus sanctus, ( qui est æterna & essentialis justitia ) per fidem in electis, quibus per Christum justificati, & cum Deo re-*  
Q *fruantur.*



justitiam, puritatem ceterosque preclaros illos fructus Deo gratissimos produ-  
cens: per quem sanctum partum, videlicet Christus Jesum intus formatum, opera sua in nobis producentem, in sanctificamur, ita & justificamur in conspectu Dei. pag. 121. Ita spiritualis partus & formationis Christi in nobis, mentionem facit Apol. §. II. p. 125. Per justificationem Jesu Christi, ait §. III. p. 128. intelligimus formationem Christi in nobis, Christum natum & productum in nobis, a quo bona opera naturaliter procedunt, sicut fructus ab arbore fructifera: internus iste partus in nobis, justitiam in nobis producit & sanctitatem (non justitia & sanctitas habitualis in nobis producta, sed is, qui (aut id, quod) producit in nobis justitiam & sanctitatem) ille est, qui nos justificat, quocumque contraria & corrupta natura, que nobis dominabatur, & nos in condemnationem induxit, remota & superata est, ipse primus omnium & super omnia in nobis regnat & gubernat. Loquitur autem non tam de principio effectivo, sed causa aut ratione formali justificationis nostræ: prout se explicat §. VII. p. 135. Interno hoc partu, ait, seu Christo intus formato (si hoc verbo uti oporteat) formaliter justificamur in conspectu Dei. Dumque hinc progreditur ad probandum, quod Christo sic in nobis formato justificemur & justi factissimi; Notandum est, addit, me justificatione hac pro acceptatione hoc loco uti. Ita deinde porrò §. VIII. p. 140. Confidenter affirmo, ait, idque non solum scientiâ notionali, sed secundum realem experientiam & rei sensationem, quod causa immediatâ, proxima & formalis (si hoc verbo uti oporteat) quâ homo justificatur in conspectu Dei, sit revelatio Jesu Christi in anima, qui convertit & renovat animum, quò qui hujus operis author est, sic formato & revelatò verè justificamur & acceptamur in conspectu Dei: Et Apol. Thef. VIII. §. 1. ubi nexum dicendorum cum præmissis tradit; justificationem se posuisse dicit in revelatione Jesu Christi in corde formati & producti, ac ibi opera justitie operantis

perantis fructusque spiritus producentis. Hæc itaque summa est doctrinæ  
ejus de Justificatione. Quibus consona sunt, quæ habet Animadv.  
ad Exercit. Nic. Arnoldi de Quakeris, p.30.

### Prælusit

ANDR. OSIANDER in Serm. super Rom. VIII. In eo, dicens,  
consistit justitia, ut Deus in nobis habitet, & per Spiritum Sanctum gubernet —  
Nos ideo reputamur justi, quod justitia Dei, quæ in nobis est, non nostra sed  
Christi est, nobisque donatur -- ac si propria nostra esset. Item Schmeckbier  
S. 4. Christo est credendum, tum habitat in cordibus nostris per fidem. Et sic  
est nostra justitia. In Decl. Solida F. C. art. III. p. 682. sententia Osiandræ  
sic effertur; Justitiam fidei (quam Apostolus justitiam Dei appellat) esse justi-  
tiam Dei essentialem, quæ sit ipse Christus, ut verus naturalis & essentialis Dei  
filius, qui per fidem in electis habitet, eosque ad bene operandum impellat, &  
hæc ipsa ratione eorum sit justitia: cujus inhabitantis essentialis justitiæ respectu,  
omnium peccata sese habeant instar guttula aquæ, ad magnum mare collata. Fa-  
cile huic accessit C. SCHWENKFELD. prout Lib. de verbo expressè scripsit;  
Osiandrum rectè docuisse, nos solam imputativam justitiam extra nos, propter obedi-  
entiam Christi justos esse, sed vera & essentialis Dei justitia -- Christum in no-  
bis habitantem esse illam essentialem justitiam. Accessit etiam WEIGELIUS, qui  
propterea etiam nostrates, à doctrina illa alienos, ignominiosis his  
verbis compellat: Sie wollen nicht ganz Osiandristen seyn / denn es  
kostet den alten Schalck und Balg; Sie müssen durch wesentliche Ein-  
wohnung Jesu Christi den alten Menschen in ihnen tödten und  
gar nicht regieren lassen / und müssen im neuen Menschen leben in vol-  
kommener Gerechtigkeit und Heiligkeit. P. II. Postill. p. 113. Et pag.  
350. Sie wollen mit Christo gar nicht wesentlich vereiniget seyn,  
es were Osiandrisch / sagen sie. Sic autem & reliqua turba: Stifelius,  
Felgenhauerus, Hohburgius, justificationem nostram de inhabitatione  
Christi immediata in nobis explicarunt: quorum loca collegerunt  
Lubec. Hamb. & Lüneb. Ausf. Bericht de novis Prophetis, Motiv. X. S.  
818. p. 470. 471. & Schutz-Schrift P. II. p. 379. 384. eosque errorem  
Osiandricum in lucem reduxisse monuerunt.

## Observatio.

Christum esse essentialiter justum, secundum divinam Naturam; & esse quoad substantiam in credentibus, non negatur. De eo autem quaeritur: An homo formaliter per hoc in iudicio divino habeatur pro justo, quod Christus, qui ipse justus est, in eo existit & ad actus sanctos aut justos movet? an potius, quod obedientiam & meritum Christi, pro humano genere praestitum, & fide ab homine apprehensum, Deus intuetur, quasi hominis obedientia propria esset; atque ita eum pro justo habet aut reputat? quorum illud Enthusiastæ, hoc Nostri statuunt: quod ex statim dicendis clarius patebit.

### THESIS IV.

**O**bedientia & passio Christi equidem pro causa justificationis haberi possunt, *juxta illos*, non tamen quasi horum intuitu credentes formaliter reputentur justii.

Sic

BARCLAJUS ad Th. VII. §. IV. p. 129. affirmat, quod obedientia & passio Christi illud sint, quò anima remissionem peccatorum obtineat, cum sit causa procurans istius gratia & seminis, cujus internis operationibus Christus intus formetur, & anima illi conformis fiat, ideoq; justus & justificatus, & quod respectu hujus capacitatis & gratia oblationis Deus dicatur reconciliari, non quasi actualiter reconciliatus esset

### ANTITHESIS IV.

**O**bedientia & passio Christi ita sunt causæ justificationis nostræ, ut etiam sint illud, cujus intuitu formaliter constituimur aut reputamur justii coram Deo.

Nempe

*Credimus, docemus & confitemur unanimiter, quod Christus verè sit nostra justitia: sed tamen neque secundum solam divinam naturam, neque secundum solam humanam naturam, sed totus Christus secundum utramque naturam, in SOLA videlicet obedientia sua, quam Patri ad mortem usque absolutissimam Deus & homo praestitit: eaque nobis peccatorum omnium remissionem & vitam aeternam promeruit. Sicut scriptum est:*



*aut quempiam iustificaret, vel iustificatum teneret, dum interea realiter in peccatis impius, impurus & injustus permanet. Et pag. 130. Licet homines pro quotidianis peccatis mortem eternam mereantur, & ira divina obviis sint, tamen virtute sacrificii illius Jesu Christi gratia & semen DEI movent eos in amore, durante illorum visitationis die, non quasi malo non adversaretur, illud enim consumi oportet, sed ut homo à malo redimatur. Cùmque hæc pluribus tractasset; denique p. 134. scribit; imputativam Christi justitiam se in sacris literis nullibi invenisse; saltem quoad observationem suam. Sic autem etiam W. SCHEWEN im Glund Erfahr. Cap. VIII, p. 894. de Christiano falso (Mauls Christen) quales nostros non minùs quam Reformatos reputat, scribit: Er bildet sich eine zugeeignete Rechtfertigung ein / und appliciret oder eignet sich die Gerechtigkeit und Heiligkeit Christi / welche auffer ihm vor 1600. Jahren geschehen / selbst zu / da er doch noch selbst unrechtfertig / unheilig und ungerecht ist. VVILL. PENN, in Forderung der Christen pag. 30. Bildet euch ein ( die ihr nicht nach dem Geist (i. e. non secundum lumen internum & immediatum; ) sondern nach dem Fleisch ( i. e. secundum literam Scripturæ, duce immediatò carentes ) wandelt / daß Christus die Schuld für euch bezahlt / daß ihr mit Gott versühnet seydt / und daß euch Gott nicht ansihet / wie ihr in euch selber / sondern / wie ihr in Christo seydt.*

*Sicut per obedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: ita per unius obedientiam iusti constituentur multi. Rom. 5. Verba sunt FORM. CONC. Artic. III. P. Aff. num. 1. pag. 584. Conf. SOLID. DECL. pag. 684. 685. 689. 696.*

### Sequuntur & hïc

*Vestigia partim PONTIFICIORUM, quibus justitia imputativa dicitur putativa & imaginaria imò amentissima insania. Vid. Andrad. in def Fid. Trid. p. 477. spectrum cerebri Lutherani apud Staplet. Antid. Apost. p. 97. Mathematicum solifidearum commentum à Rainoldo in lib. contra Whitak. p. 324. partim etiam & præcipue OSIANDRI, ac cæterorum hætenùs citatorum. Ille enim in refutat. Ph. Melanchthonis: quatern. C. 3. scripsit Philippus do-*

*cel: Imputationem justitia & nostram justitiam. Ego verè doceo Deum ipsam no-*  
*stram justitiam.* Idem in libro Schneekbier quatern. B. Christus hat  
 uns vor 1500. Jahren / durch sein Leiden / Sterben und Blutvergie-  
 sen am Creutz erlöset / und darff uns nicht noch einmahl / viel we-  
 niger offft / mit neuen leiden sterben und blutvergießen erlösen. A-  
 ber er muß noch heutiges tages rechtfertigen alle die / so in den sün-  
 den / Kinder des Zorns werden geböhren / sollen sie anders selig  
 werden. Darum kan das Werck der Erlösung / das für 1500.  
 Jahren geschehen und vollendet ist / nicht das Werck seyn / das da  
 noch täglich in uns geschieht. Bey der Erlösung dorfften wir  
 nicht seyn / aber bey der Rechtfertigung müssen wir selbs persönlich  
 auch dabey seyn / es würde sonst nichts daraus. *Dixeris hæc verba*  
*directò studiò imitatum fuisse inter Quakeros* *Wilhelmus Schewen* su-  
 præ citatum. Habet autem Osiander etiam hîc *ὁμοῦ ἢ ἴσου* SCHWENK-  
 FELDIUM. Nam & huic cum Philippo Melanchth. super hoc doctri-  
 næ puncto controversia fuit: atque ita in Respons. ad Philippum scripta  
 Norimbergæ hæc ei exciderunt verba: *Fides non nititur imputatâ historicâ*  
*justitiâ quæ est externa, ut faciunt illi, qui historicè credunt, Deum se propter obedien-*  
*tiam mediatoris justos pronunciare, non quòd reverà justî sint, sed Deus ipsas*  
*pro justis reputet. Et rursus: Summa, quicquid nos coram Deo probos &*  
*justos efficere debet, id necesse est per fidem essentialiter, verè efficaciter in no-*  
*strum cor animam & conscientiam venire, aliàs extra nos non erit imputativa justitia,*  
*ac nos confectâ literali imputatione coram Deo in omnem nosq; eternitatem maneremus*  
*injusti.* Tantò audaciùs hinc porrò VAL. WEIGELIUS in imputationem ju-  
 stitiæ invectus est, ita ut tanquam Antichristianum errorem damnaret:  
 Weit sey das / ait P. I. Postil. pag. 173. von allen Gerechten und from-  
 men Christen / daß sie sich erretten / behelffen und decken mit der im-  
 putativa Justitia des Anti-Christis / und sagen / Christi Tod und Lei-  
 den solle sie gerecht oder selig machen von aussen an zugerechnet /  
 nein trau / es heisset gläuben / das ist / es heist getauft werden zuglei-  
 chem Tode. Es heisset Christi Fleisch und Blut essen und trincken /  
 (nimirum mysticè, de quo infra) Rom. 6. Joh. 6. Christo nachfol-  
 gen und sich gleichförmig Ihme halten / also kömmt der Tod Chri-  
 sti in sie / also haben sie die unaussprechliche Frucht seines Todes in ih-  
 nen &c. Conf. p. 174. 175. 206. 235. P. II. p. 122. 123. 309. 316. 350. P. III. p.  
 15. 16. 21. 25. 25. 47. 55. 63. Dial. p. 13. 19. 25. 41. 42. 43. 63. aut saltem  
 excerpta

excerpta à B. Gerharo P. III Disp. Acad. Disp. III. contra VVeigel §. 1. p. 862. 863. B. Thumm. Imp. VVeigel. Error LIV. p. 112. seqq. & Err. LV. p. 120. 121. Lubec. Hamb. & Luneb. Schusschrift P. II. §. 69. p. 367. seqq. Quô posteriore loco §. 70. p. 372. usque ad 381. seqq. docetur, quomodo CHR. HONBURIUS justitiam imputativam similibus contumeliis affecterit, als eine äusserliche Decke / fleischlichen Purpur-Mantel / losen Kalck / Schmier, und Tünch, Werck &c: Polk. Myst, P. I. p. 336. & locis aliis pluribus, ibi citatis.

### Observatio.

Simulant aliquando Quakeri, quasi imputationem justitiæ Christi non rejiciant simpliciter; sed tantum negent, quod homines impenitentes & contumaciter improbi, spiritu ac fide verâ destituti, eam sibi non habeant polliceri: quia reverâ coram Deo sic non justificentur aut acceptentur. Ita STEVEN CRISP. in Triumph / ad inculpationem 12. p. 18. 19. postquam de necessario nexu regenerationis cum justificatione differuerat; hæc addit: Christus ist ihre Gerechtigkeit worden / durch welche sie kommen gerechtfertiget zu werden in dem Angesichte Gottes / ohne welche (bezeugen wir) daß alle Zurechnung fehlen und nichts helfen soll. Et THOM. LAWSON, Antwort auf die Disp. vom Unflath der Quaker / p. 28. Ich sehe das Ziel / nach welchem ihr ziehlet / Ihr wolt haben / das die Gerechtigkeit unreinen Menschen zugeeignet werde / Ihr wolt haben / das man einen gottlosen Menschen vor gerecht hielte / aber dieses seyn euer eitele Gedanken / und nicht Schrifften der Wahrheit. Et paulò post Aber ihr wolt sagen. Abraham glaubte Gott / und das ware ihm zur Gerechtigkeit gerechnet; Es ist wahr / und die nun in dem Licht wandeln / wie der Apostel sagt / und wahrlich glauben / so wird in diesem Glauben die Thür des Herzens geöffnet und Christus gehet hinein samt seiner Gerechtigkeit / also das die Gerechtigkeit nach dem Glauben zugerechnet wird und nicht den ungläubigen / als wie ihr es haben wolt. Denique: Wo aber falsch / Sünde und Unreinigkeit ist / da wird die Missethat zugerechnet / und nicht die Gerechtigkeit. Patet autem non solum denegari imputationem justitiæ Christi his, quorum fides mortua aut nulla est; verum etiam nomine



mine justitiæ quæ reverà imputetur, non intelligi obedientiam & sacrificium Christi; sed essentialem Christi justitiam, quatenus nobis realiter insit. Sic etiam VAL. WEIGELIUS in Dial. de Christian. p. 63. scripsit: Ich verwerffe nicht die imputativam justitiam, sonst würffe ich von mir hinweg die Gnade / das ist / Christum / sondern es wird nur das Leiden / Sterben oder Verdienst Christi zuge-rechnet aus Gnaden / indem ich durch den Glauben Christum in mir lasse leben / regieren und herschen / also das sein Todt in mir das leben ist / und nicht eben nur ausserhalb mir imputirt wird sine essentiali inhabitatione. Putares, veram imputationem passionis & meriti Christi affirmari, ac tantum ad verè fideles restringi. Sed postrema verba non obscure docent, mentem hominis hanc esse, quòd cum Christus quoad essentialem suam justitiam in nobis essentialiter habitet jam & eatenus, Christi hæc justitia essentialis, & per hanc demùm quicquid ille egit aut passus est, nobis imputetur, eò quod nos cum Christo essentialiter unum simus. De quo suo loco plura videbimus. Patet itaque Quakerorum & Enthusiatarum error indicatus.

THESIS V.

ANTITHESIS V.

**B**ona Opera à Spiritu seu lumine interno profecta, sunt *secundum Quakeros*, causa justificationis vera, sed instrumentalis.

**B**ona Opera, *secundum Nostrates*, non sunt causa justificationis, ne instrumentalis quidem.

Expresè

Scilicet

R. BARCLAJUS Apol. Theol. VII. §. VI. pag. 134. *Christus semper bona opera commendat, quasi instrumenta justificationis.* Et §. X. p. 144. 145. respondet ad objectionem:

In universum negant, *homines posse justificari propriis operibus.* AUG. CONFESS. art. IV. p. 10. Add. art. VI. p. 11. Et in SOL. DECL. FORM. CONC. art. III. pag. 691. *Opera*

Opera ad justificationem non esse necessaria, negando: & inter alia docet, Christum *Matth. XXV.* (videntur autem confundi *cap. V. & XXV. Matthæi*, aut saltem utrumque fuisse allegandum) per omnes istas beatitudines homines pronunciaré beatos ob puritatem, misericordiam &c. Addit autem: Annon illud igitur, *cujus causa Christus homines beatos nominat, iis utile est?* Tandem ad locum *Matth. XXV, 21. 23.* de servis bonis & fidelibus &c. scribit: *Si velint adversarii Christi verbis credamus, hac causa instrumentalis est, quare approbati fuerint.* In seqq. autem prolixus est, ut ostendat, opera legis tantum à justificatione excludi, non opera gratia seu Evangelii. Quod etiam in Catechismo suo *Cap. VI pag. 42. seqq.* velut ex instituto tractat: in primis *p. 45.* scribit: **Aus diesen Zeugnißen der Schrift** (quæ præcesserant ex *Ep. ad Tit. III, 8. 9. Rom. VIII, 3. 4. 13. 17. Act. III, 19. II. Tim. II, 11. 12. 21. Apoc. II, 5.*) **ist Klahr und offenklaß** / daß der Apostel allein unsere selbsteigene Rechtfertigung ausschließet / welche er an einem andern Ort nennet die Rechtfertigung des Gesetzes / als die da nicht zu der Rechtfertigung nothwendig ist: nicht aber die Werke /

jubent attendere ad Paulum, quando in hoc Justificationis articulo particulas exclusivas, quibus ex articulo justitiæ fidei, opera excluduntur, ut sunt hæc (absque operibus, sine lege, sine merito, non nisi ex gratia, gratia, non ex operibus) tantâ diligentia, tantôq; zelo urget. Nimirum opera nostra, neque causa, neque meriti ullius, in justificatione, ad quæ Deus in hoc negotio respiciat, aut quibus nos fidere possimus, aut debeamus, vel ex toto vel dimidia aut minima ex parte rationem habere: Imò hoc officium & banc proprietatem fidei solius esse & manere, quòd videlicet sola fides, & nulla prorsus alia res, sit illud medium & instrumentum, quò Dei gratia & meritum Christi in promissione Evangelii, apprehendatur &c.: Neque renovationem, neque sanctificationem virtutis aut bona opera, tanquam formam aut partem aut causam justificationis, aut sub qualicunque prætextu titulò aut nomine, articulo justificationis, tanquam ad eam rem necessaria aut pertinentia, immisceri debere. pag. 692. Unde tandem pag. 694. num. V. expressè redarguitur, repudiatur, & rejicitur inter plures errores, etiam hoc falsum dogma: *Fidem justificare tantum initialiter, vel partialiter, vel principaliter; & novitatem vel charitatem nostram (aut bona opera) justi-*

zu welchem das Gesetz des Geistes leitet/ als welche nicht so sehr unsere/ als Christi in uns mögen genennet werden. *ficare coram Deo, vel complete vel minus principaliter.* Add. WILL. SCHEWEN Gl. und Erf. Sect. VIII. p. 93.

Sunt hæc

Ramenta quasi PONTIFICIÆ sententiæ de Justificatione ex operibus. Licet enim fortasse opera Spiritûs aliter atque aliter accipiantur, distinctionem tamen illam in negotio justificationis haud dubiè ex scholis Papalibus abstulit *Barclajus*. Sic enim jam pridem distinguere consueverunt Pontificii. *Bellarminus* Lib. I. de Justif. cap. XIX. p. m. 91. 92. *Per opera, que fidei opponuntur, & à justificatione excluduntur, intelligi opera, que fidem præcedunt, quaque solis viribus liberi arbitrii fiunt ---- non autem omnia absolute, neque opera, que sunt ex gratia.* *Erbermannus* Parall. Eccles. Q. IX. §. 4. pag. 110. *Franc. Toletus & Guil. Estius* in Comment. ad Rom. III. v. 27. 28. aliique. *OSIANDER*, cum Lutheranus videri vellet, equidem non aperte operibus justificationem adscripsit; attamen *Errorem* esse dixit, *nos fide tantum reputari justos, & acceptari ad vitam æternam.* In Confess. lit. I. 3. *DE CASP. SCHWENCKFELDIO* autem *C. Schlüsselburgius* Catal. Hær. L. X. Err. XXXI. pag. 230. scribit: *Exhibet etiam hanc propositionem perinde ut Osiander: Sola fides justificat.* *Schwenc. de Verbo. Item de abusu Evangelii.* Antea ex posteriore libro adduxerat verba: *Fide & operibus justificamur.* Imò verò communis *Enthusiastarum turba*, cui fides est obedientia præceptis divinis præstita, quando fidem pro causa justificationis habet, hoc ipso opera præceptis divinis conformia non potest non habere pro causa justificationis. Unde *WICELIUS* loco supra citato ex P. I. Postill. p. 173. cum rejecisset justitiam imputativam: *Es heisse glauben/ait, das ist/ ---- Christo nachfolgen/ also kömpt der Tod Christi in sie.* Et P. III. Post. p. 16. *Ein trefflicher Irrsal ist es bey den falschen Christen/ daß sie einen andern lassen das Gesetz thun/ Leiden/ Sterben/ und sie wollen (ohne Buß) sich behelffen mit der Justitia imputativa. Nein in der Wahrheit/ es hilfft dich nichts von aussen an/ spring hoch oder nieder/ Vita Christi in dir muß es thun.* *Vita autem Christi in nobis, in actu secundo spectata, im-*



portat utique motus & actus sanctos aut opera bona, saltem interna, à Christo in nobis efficienter producta,

### Observatio.

Equidem *Barclajus*, quando Bona Opera causam instrumentalem justificationis esse dicit, causalitatem hujus causæ non exprimit; neque, an in genere morum? an quoad realem aut physicum influxum intelligat? se declarat. Attamen §. XII, pag. 150. sententiam suam apertius videtur prodere, cum ait, *se negare meritum ex condigno; negare autem non posse meritum congruentia seu remunerationis.* Quæ profectò iterum redolent scholam Pontificiam, & quamvis Thomistarum sententiæ adversari videantur, Scotistarum tamen & Nominalium aliorumque doctrinam referunt. Et, licet *Barclajus* ipse videri velit, vocabulò *meriti* hîc tantùm uti in ea significatione, quâ *Patres Ecclesia, & Apologia Augustana Confessionis* eò usi fuerunt: quasi & ipse solùm spectet illud, quòd *Deus ex infinita sua bonitate (quâ genus humanum dilexit) postquam communicaverit ei gratiam & Spiritum suum, etiam secundùm beneplacitum ipsius remuneretur bona filiorum suorum opera:* uti loquitur L. c. nihilominùs cum aperta sit appellatio *causæ instrumentalis justificationis*, quam bonis operibus tribuit; nemo facilè credet, mereri ei nihil aliud esse, quàm *consequi*; sicut Patribus & Apologiæ A. C.: aut statuere eum remunerationem operum merè gratuitam, quando opera ei & meritum & causa æquè appellantur.

## CAPVT XI.

*De*

# PERFECTIONE RENOVATIONIS ET SANCTITATIS INTERNÆ, DEQUE PERSEVERANTIA ET IMPECCABILITATE FIDELIVM.

## QUAKERORUM

### THESIS I.

**H**omines iustificati per lumen internum tantam in hac vita obtinent intra se sanctitatem, ut legi divinæ, quoad actus internos & externos omnes obedientiam exquisitam præstare, & omnia peccata præcavere possint.

### Pertinet huc

Thesis ipsa VIII. R. BARCLAJI, verbis sequentibus: *In quibus sancta hac & immaculata genitura plenè producta est, corpus peccati & mortis crucifigitur & amovetur, corda quoque eorum veritati subiecta evadunt & unita: ita ut nullis Diaboli suggestionibus & tentationibus pateant, & liberentur ab actuali peccato & legem Dei transgrediendo, eoque respectu perfecti fiunt.* Quam etiam in Apol. adjecta §. VIII. p. 159 seqq. testimoniis Scripturæ probare nititur: ac porro vindicare conatur Animadv. in Exerc. N. Arnold. Sect. 41. pag. 31. 32. Add. ejusd. Catechif. Cap. VII. pag. 48. *Rettung der Wahrh.* p. 12. Item Anon.

## PROTESTANTIUM

### ANTITHESIS I.

**H**omines iustificati nunquam in hac vita, sive per lumen internum, sive alio quocumque modo, tantam obtinent intra se sanctitatem, ut legi divinæ quoad actus omnes internos atque externos, obedientiam exquisitam præstare & omnia peccata præcavere possint.

### Sic enim

APOLOG. AUG. CONF. ad art. IV. V. VI. Sect. de *Dilectione & Implementatione Legis* pag. 89. scribunt: *Legis impletio, seu obedientia erga legem, est quidem iustitia cum est integra, sed in nobis est exigua & immunda.* Et pag. 91. *Tota scriptura, tota Ecclesia clamat, legi non satisfieri.* CONF. CATECH. MAJ. ad Conclus. Decal. p. 482. 483. ubi dicitur, *Nullum hominem eè rem deducere posse, ut vel uni præceptorum perfectè satisficiat. Præcepta Decalogi ita esse sublimia, ut ea nullus homo unquam suis viribus assequi queat.* Add. explicatio V. Petitionis Orat. Dom. p. 527. SOL. DECL. FORM. CONC. art. II. p. 675. Art. III. p. 688. 689. Art. VI. p. 719. 723. 724.

Gründe

**Gründe und Ursachen warum Sie (Quakeri) die Lehre dieser Welt verläugnen.** pag. 8. W. CATON. Onderzoek. p. 8. 9. **Beschirm. der Unschuld.** p. 3. 4. 5. (num. 4.) p. 6. (num. 10.) p. 39. **Gewiss. Schall.** p. 7. 15. 16. Ed. BOURROUGH Standaert C. XIV. p. 15. & Verkl. des Geloofs p. 3. ubi hæc leguntur verba : *Wy geloven, dat de Heylighe op de Aerde kunnen ontfangen Vergevinge der Sonden, ende volmaectelyck vrygemaect kunnen zyn van het Lichaem der Sonde ende des Doots, ende in Christo volmaect kunnen zyn, ende sonder Sonde, ende overwinninge kunnen hebben, over alle Versoockingen door 't Geloof in Christo Jesu. Id est: Credimus, quòd Sancti in terra possint accipere remissionem peccatorum, & perfectè liberati esse possint à corpore peccati & mortis, & in Christo perfecti esse possint, & absque peccato, & victoriam possint habere super omnes tentationes per fidem in Christo Jesu.* Conf. JAM. PARNEL Onderf. p. 4. St. CRISP, **Klang des Allarms** p. I. 9. II. ad 20. p. 28. THOM. BAYLES Relat. p. 15. WILL. SCHEWEN **Cl. und Erf.** Sect. II. p. 55-59. S. VI. p. 80. S. VII. p. 86. 87. S. XIII. p. 150. 152. ubi etiam sententiam de peccatis fidelium acriter perstringit. In primis Sect. XIX. p. 208. seqq. ubi inter alia exclamat : **Dieses ist nun eine von denen gesunden Lehren/welche ein Titul - Christ nicht vertragen / begreifen noch verstehen kan/derohalben schreyet er dargegen und saget: Hier ist keine Vollkommenheit; es ist keine vollkommene Heyligkeit in der Furcht Gottes.--- Aber das Zeugniß/der Glaube und die Erfahrenheit eines wahren Christen ist ganz das Gegentheil / Er ist durch das Werck der Wiedergeburt durchgangen / und hat die unterschiedlichen Würckungen und Thaten des Geistes Gottes in seinem Herzen erfahren/ da er von einer Staffel der Gnaden zu der andern/von einer Staffel des Glaubens und Erkänntniß zu der andern gebracht worden/ biß er durch die Gnade völlig gerettet ist / und durch den Glauben einen vollkommenen Sieg von und über alles das / so ihn unvollkommen/ sündig und unrein machte/ erhalten hat/ und biß die Erkänntniß des Herrn in ihm so überflüssig worden / daß sie bedeckt die Erde / wie die Wasser die See / und biß er kommen zu dem Sabbath der Ruhe/ (das Wesen oder Antitypus des euserlichen Sabbaths) da er nicht mehr redet seine eigene Worte/nach gedencet seine eigene Ge-**



danken / oder thut seinen eigenen Willen und Werke / son-  
 dern er bezeuget seine Verleugnung in diesem allen / und ziehet  
 aus den alten Menschen mit seinen Werken / betäubet seinen  
 Leib / und kennet einen Zaum zu seiner Zunge / Natur / Willen /  
 Gedanken und Begierden / welche im Anfang die Versuchung  
 empfangen haben / die er nun allezeit unter dem Creuz hält /  
 ob Er schon zu der Erneuerung und Wiederbringung gelanget  
 ist / und den Stand der Unschuld erkennet / und darinnen lebet /  
 NB eben wie in dem Anfang vor dem Fall. Itaque renovatio  
 illis est imaginis divinæ per lapsum perditæ, seu justitiæ originalis to-  
 tius, perfecta restitutio in hac vita. Ac notandum est, quod peccatum  
 adhaerens (ἀμαρτίαν ἐπιπέσαντον, die anklebende Sünde / Ebr. XII, 2.)  
 à renatis sublatum esse expressè doceant W. CATON Besch. pag 40.  
 Schall der W. p. 16. St. CRISP. Klang des All. p. 28. BARCLAJ.  
 Rettung der Warh. pag. 32.

### Ita olim

GNOSTICI se dicebant πνευματικὸς καὶ τελείος, spirituales & per-  
 fectos. Hos enim spectare non immeritò creditur Irenæus Lib. I. Cap. I.  
 p. m. II, quamvis non sint dissimilia, quæ de MARCO hæretico & secta-  
 toribus idem memorat Cap. VIII. & IX. Pertinent autem ad eandem  
 classen MESSALIANI sive EUCHITÆ, qui ad consummationis culmen ascen-  
 sum dari, perhibuerunt : de quibus, uti & Manichæo, Priscilliano, Evagrio  
 Pontico & Joviniano, huc referri possunt, quæ suprâ Cap. VI. de Statu  
 Corrupt. ad Th. IV. ex Hieronymo observavimus : jam solum addemus  
 verba ex proœm. Comm. IV. in Jerem. Tom. V. Opp. p. m. 269. fin. Su-  
 bitò hæresis PYTHAGORÆ & ZENONIS ἀπαθείας καὶ ἀναμαρτησίας, id est,  
 impassibilitatis & impeccantia, quæ olim in ORIGENE & dudum in discipulis  
 ejus Grunnio (quo nomine RUFFINUM denotari docet Baronius ad A. 410.  
 n. 63. Tom. V. Annal. f. 342.) Evagrioque Pontico & Joviniano jugulata  
 est, cæpit reviviscere : Ac de ἀπαθεία Messalianorum etiam legi possunt  
 Constant. Harmenopulus de Sectis p 572. Nicasas Theol. Orth. Fid. L. IV. Hæc.  
 XXXVI p. 383. 394. 398. Respicit autem Hieronymus vel præcipuè Pelagianos,  
 perfectionis tam grandis assertores, ut etiam dicerent : Vitam justorum in  
 hoc seculo nullum omninò habere peccatum, & ex his Ecclesiam Christianam  
 in hac mortalitate perfici, ut sit omninò sine macula & ruga : prout Augu-  
 sti-

*Finis* sententiam eorum tradidit L. de Hæres. ad Quodv. Cap LXXXVIII. p. m. 375. His autem initiis ac successibus ad MONACHOS in PAPATU perfectionis ἀπὸ θείας & ἀναμαρτυρίας præsumtionem transiisse, (quamvis Messaliani ipsi à Monachis Mesopotamiam incolentibus orti putentur,) præclare ostendit B. Jac. Thomas. Schediasm. Hist. §. 44. not. i. l. m. (11.) p. 40. 42. 44. & §. 48. not. 5. p. 48. qui tandem §. 52. not. d. n. 28. & 75. p. 57. & 67. exponit, quomodo Theologia mystica, in via quam vocat purgativa pro scopo habeat ἀπὸ θείας; in unitiva perfectionem ipsam plenam impetratum iri promittat. De Pelagianorum assertione perfectionis videantur, quæ collegit G. J. Vossius L. V. Hist. Pelag. P. I. Th. I. & II. p. 460. 472. Seculo quoque proximè superiore C. SCHWENCKFELDIUS docuit, Legem esse omnibus in Christum verè credentibus prorsus possibilem ad servandum, imò esse ei jucundam & facilem. Ex adverso Novum Lucheranorum errorem esse: Nullum hominem, ne sanctum quidem ullum, mandata Dei plenè servasse &c. Lib. de abusu Evang. p. 75. 76. 77. Sic & ANABAPTISTAS docuisse, Renatos esse prorsus liberatos à Lege, habere Spiritum Sanctum ita ut radix peccati sit ablata, ac prorsus sint puri & sancti & perfecti, nec habeant in se ullum peccatum &c. testis est, qui ipsos audivit, Justus Menius, lib. contra Consanguineos. Sic ÆGID. GÜTHMANN. Offenb. der göttl. Maj. P. II. Lib. XVII. Sect. XI. p. m. 259. 260. docet, hominem peccatorem splendore divini vultus illuminari & purgari, ita ut peccatum in illo per verum splendorem vultus Dei exuratur, tandemque consumatur. Es wird ein sündiger Mensch von dem Glanz des göttlichen Ansehens erleuchtet und gereinigt, da die Sünde in ihm durch den wahren Glanz des Gesichts Gottes ausgebrannt und endlich verzehret werden. Conf. P. I. p. 384. 385. P. II. p. 363. 442. Atque hinc fluxit, quod Sect. XXIV. p. 274. prolixè docet, posse hominem servare Legem Dei, neque in hac impossibilia præcipi: imò Lib. XVIII. Sect. VIII. pag. 303. præscribit, quomodo homo omnia sua opera bona & perfecta facere debeat, nempe per verbum internum. Sic ergò & WEIGELIUS P. II. Postill. p. 239. 240. disputat, homini quidem per naturam impossibile esse, servare atque implere legem; non autem per fidem: sic enim Christum in nobis servare legem. Conf. Dialog. de Christianis. p. 76. Es wäre unmöglich, daß ein neugebohrner Christ nicht sollte die Gebot Christi halten / &c. Sic FELGENHAUERI, Es. STIFELII & Sociorum loca, de perfectione Spiritus fidelium, collegerunt Theologi

Lubec. Hamb. & Lun. im Ausf. Ber. §. 818. p. 470. 471. Sic denique CHRIST. HOHBURGIIUM nostros reprehendisse, quòd negent, legem Dei posse à nobis impleri ; ex libro de abusibus ministerii, Spiegel vom Mißbr. des Predigtl. p. 30. 31. notarunt iidem in der Warnung Sect. XII. §. 1. n. 3. p. 303. 304.

### Observatio.

Non facit ad dissimulandum errorem, quod *Barclajus* Apol. Thef. VIII. §. II. pag. 153. primò monet ; *Non poni hanc possibilitatem in hominis propria voluntate & capacitate, quâ homo est, filius lapsi Adami ; neque quâ consideratur in statu naturali, utut sapiens & sciens.* Hæc enim hæctenus extra controversiam sunt : nisi quòd homo, lumine interno nixus, si absit lusus Dæmonis aut corruptio phantasiæ vel intellectûs, reverà est in statu naturali, licet lumen naturæ habeat pro lumine supernaturali. Nihil etiam est, quòd tertio dicit : *non velle se, quasi aquè purus, justus & perfectus homo esset, ac Deus in divinis suis attributis, sapientia, scientia & puritatis &c.* Nam nec de eo hîc disputatur. Quòd autem secundo loco inferit ; non considerari hîc à se hominem, *ut est notionali & literali cognitione imbutus, eâque studens conformitati cuidam ad legem, sicuti externa est ;* equidem ita perstringit eos, qui renovationis æquè ac regenerationis gratiam mediatam statuunt : attamen non minuit aut tollit errorem, quando potius h. l. quæstio est de perfectione hominis, *prout renatus & renovatus est per Christum, sive mediatè sive immediatè renatus dicatur : sitne illa tanta, quanta ab illo perhibetur ?*

### Observatio II.

Fraudulenter agit *Barclajus*, quod §. 1. dicit, de eo quæri, *Anne possibile sit homini eousque adherere Christo in se formato, ut non sit quotidie legis Dei transgressor ?* Quia enim *transgressor legis divina* famosiore sensu is demùm dicit, qui est *πειῶν τὴν ἀμαρτίαν, faciens peccatum, scil. deliberato animo aut πειραστικῶς, juxta I. Job. III, 6. aut πρῶτον τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, perpetrans scienter & plenâ voluntate, opera carnis Gal. V ;* perfectò non erat, cur de possibilitate abstinendi à peccatis proæreticis quæstionem formaret ; sed necesse potius erat, distinctè effari, quod statuat, pos-



possibile esse homini renato, peccata actualia quælibet, non solum pœ-  
 næ malitiæ; verùm & ea quæ ex infirmitate, ignorantia aut vehemen-  
 tia affectuum fiunt, interna atque externa, per omnem vitam cavere.  
 Verùm hæc quidem Barclajus *vel* pro peccatis veris & propriè dictis  
 non habet, *vel* non minùs, quàm præretica posse caveri contendit. U-  
 troque modo fallax est, cum statum controversiæ ad quotidianos  
 transgressores legis, in quibus prævaleat injustitia, refert. Constat  
 autem, etiam socios illius ita in hanc rem disputare, quasi adversarii  
 sui, Lutherani æquè ac Reformati, statuunt, homines justificados ta-  
 men adhuc esse *mancipia Satanae, vinculis peccati constrictos, ita ut tantùm di-*  
*cantur non sint verè redempti à peccatis.* Vid. *W. Caton Beschirm der Unsch.*  
 pag. 3. 4.

### Observatio III.

Frustrà est *W. Caton.* quando in *Gewiß. Schall der Wahrheit.* p. 16.  
 suos à comparatione cum *Gnosticis* liberaturus, de Christiano Pauli, an-  
 tagonista suo; Ist Er seiner Wort mächtig / ait, und sagt hier die  
 Wahrheit / so mag er beweisen / wo die Quäker sich selbst *τελείς, voll-*  
**Kommene** nennen / oder wannher / wo / und welcher von ihnen  
 jemahlen gesaget mit solchen Worten / daß sie keine Sünde ha-  
 ben / sondern weil sie dieselbe bekennet und abgesaget / haben sie  
 Barmherzigkeit gefunden. Sanè quando Quakeri renatos sine discrimi-  
 ne dicunt esse perfectos, se autem renatos; hoc ipso & se perfectos aut  
*τελείς* esse affirmant. Ac W. SCHEWEN quoties *Christianum* re atq; opere  
 talem, *titulari*, aut ore solum tali opponit; priore nomine hominem  
 Quakerum intelligit, atque eum locò citatò Gl. und Erf. S. XIX. adeò  
 perfectum dicit, prout Adam fuerit in statu integritatis. Itaque ut  
 Gnosticis similes in hoc puncto sint Quakeri, non necesse est, ut toti-  
 dem verbis dicant, se esse *τελείς*, aut se non habere peccatum; quam-  
 vis, quod ad postremum attinet, nōn tam fateantur seipfos habere  
 peccatum, sed alios extra se, quorum nomine per communicationem  
 Rhetoricam, aut *metaschematismum* loquantur; aut, ubi de se loquun-  
 tur, non indicent, se habere; sed tantùm *habuisse* & jam deposuisse, aut  
 non habere peccatum, sed *semen* tantùm peccati, idque *sterile*: prout

*Barclajus Apol. Th. VIII. §. IX. p. 161. & Rettung der Warh. p. 12. mentem suam & suorum exponit: eousque progressus, ut etiam neget, sanctos suos in oratione dominica petere remissionem peccatorum propriorum, quæ sibi adhuc adhæreant, aut post justificationem ex infirmitate committantur; orare autem solum dicat, ut peccata præterita sibi remittantur, atque quotidiis ipsi à peccato præserventur. Apol. Th. VIII. §. IX. pag. 165. & perfectos suos orare pro aliis imperfectis. Animadv. in Exerc. N. Arn. pag. 31. 32. Itaque non solum clara est sententia ἀναμαρτυρίας, Gnosticorum errori respondens; verum hæc ipsa orationis Dominicæ aliorumque locorum Scripturæ ψευδεσχηµατῶν, eodem prorsus modo frequentata pridem fuit à Pelagianis; de quibus Patres Concilii Milevitani in Epist. ad Innocent. Nova hæresis & nimium pernicioza tempestas surgere inimicorum gratia Christi cepit, qui nobis etiam Dominicam orationem impiis disputationibus conantur auferre. Conf. G. J. Vossii Hist. Pel. L. V. P. I. Epicris. pag. 506. seqq. Ecce Quakerorum, remotis prætextibus, cum veteribus hæreticis convenientiam!*

## THESIS II.

## ANTITHESIS II.

**D**atur etiam, juxta illos, *status in hac vita obtinendus, in quo justitiam agere fiat ita naturale anima regenerata, ut in istius status stabilitate peccare non possit.*

**M**inimè verò *juxta Nostrates* datur status in hac vita obtinendus, in quo homo renatus tantâ perfectione polleat, ut peccare non possit.

Verbis

Nempe

R. BARCLAJI expressis hæc damus, ex Apol. Th. VIII. §. II. p. 153. 154. qui quamvis, quod ad se attinet, modeste loqui se velle dicat, quia ingenue fateatur, se illum statum nondum adeptum esse: addit tamen, negare dari eum, nequeo; Atque ita intelligi

Damnans Ecclesiæ nostræ potius illos qui contendunt, quibusdam tantam perfectionem in hac vita contingere, ut peccare non possint. CONF. AUG. Art. XII. p. 13 CONF. CATECH. MAJ. expl. Petit V Orat. Domin. p. 526. 527. ubi misera & arumnosa vita nostra sic vult,

vult, quod in Thesi dixerat, in statu perfectionis remanere semper aliqua ex parte, possibilitatem peccandi: aut quod, postquam aliquis talem statum perfectionis adeptus sit, in quo possit non peccare, item & (peccare) possit; nimirum non ideo se affirmare statum impeccabilitatis non esse in hac vita obtinendum. Clariora sunt, quæ habet Thesi nonâ, ubi scribit: *Ejusmodi incrementum in hac vita, & in veritate stabilitas acquiri potest, à qua nulla detur apostasia: quod deinde in Apol. §. IV. p. 169. seqq. propugnat. Quibus respondent, quæ tradit in Catechismo suo Cap. VIII. p. 64. ubi quærit: Kan ein Gläubiger in diesem Leben zu einem solchen Stand gelangen, von welchem er nicht fallen kan? & respondet affirmando, adducens dictum Johannis Apoc. XIII, 12. Wer überwindet / den wil ich machen zum Pfeiler im Tempel meines Gottes / und soll nicht mehr hinaus gehen &c. Quærit deinde p. 65. Kan ein solcher versichert werden / daß er in diesem Stand sey, & respondet affirmando, velut verbis Pauli Rom. VIII, 38. 39. Ich bin gewiß daß weder Tod noch leben ꝛc. mag uns scheiden von der Liebe Gottes ꝛc. Eadem etiam repetit in adjecta Confessione Fidei, Glaubens Bekenntnis Art. XV. p. 144. Quæ cum in libro symbolico Quakerorum ita legantur, pro communi eorum doctrina haberi omnino debent.*

describitur, quædam quædam Deo verbum habeamus, credamus ejus voluntatem faciamus & perferamus, e jusque donis ac benedictionibus aliamur; peccatis tamen vacua & immunis non sit, adeo ut adhuc quotidie prolabamur, modumque excedamus, in mundo viventes, ita ut non sit possibile in tam frequenti & assiduo certamine non quandoque succumbere. Quibus latius expositis, denique concluditur: *Omnibus nobis coram Deo crista demittenda & contrahenda sunt, ac gaudendū, ut remissionis fiancti participes. Nec quisquam inducat animum, eo se remperducurum, ut quamdiu hic vivimus, non opus habeat cā remissione. In summa, nisi circa intermissionem remittat Deus, actum est de nobis.*

### Congruunt autem

Erroribus veterum hæreticorum, saltem plerorumque, quorum ad Th. præced. mentionem fecimus. MESSALIANORUM certè & soci-



ciorum hæresin ita commemoravit Hieronymus l. c. quòd asseruerint, *se ne cogitatione quidem & ignorantia, cum ad consummationis culmen ascenderint, posse peccare.* SCHWENCKFELDIUM & ANABAPTISTAS Majores nostri in Antithesi Artic. XII. Aug. Conf. notârunt, *comendentes, quibusdam tantam perfectionem in hac vita contingere, ut peccare non possint.* Conf. Menium in Lib. contra Consanguineos. Imò Schwenckfeldium ipsum Lib. de abusu Evang. & Hermann Herbarti de consummata Renatorum Obedientia pag. 226. seqq. Nec abludit ÆG. GUTHMANNUS in Offenb. der Göttl. Maj. vi sententiæ de exulto planè & consumto in hac vita peccato in renatis per splendorem vultûs divini. Cui consentiens VAL. WEIGELIUS P. II. Post pag. 60. scripsit: *Durch den Glauben ist der Mensch von sich selber gefallen/und Gottes worden in Christo / daher das neugebohrne Kind nicht kan sündigen.* Idem Theol. myst. pag. 28. *oblationibus probat, renatum non posse peccare* Conf. P. III. p. 44.

### Observatio.

Nimirum Enthusiastæ confundunt statum gloriæ & beatitudinis essentialis, cum statu viæ & gratiæ. Sic renatos, si non omnes, aliquos tamen, jam in hac vita essentialiter beatos factos, non tantum non peccare, sed impeccabiles factos esse contendunt. Hic autem notamus, Quakeros non tantum asserere, quòd renati certi esse possint, se non lapsuros è statu gratiæ; verum etiam, quòd aliqui non possint amplius quoquo modo peccare.

CAPUT

## CAPUT XII.

De

# CULTU DEI ET OPERIBUS HUC PERTINENTIBUS.

## QUAKERORVM PROTESTANTIVM

### THESIS I.

### ANTITHESIS I.

**N**ihil habet rationem cultûs divini, nisi quod Lumen internum immediatè præscripserit, & ad quod excitaverit, tanquam ad officium Deo exhibendum.

**A**d opera cultûs Deo exhibendi non requiritur sive dictamen immediatum Luminis supernaturalis interni substantialis, sive motus internus, ab eodem Lumine immediatè proficiscens.

Ita expressè

Nimirum

R. BARCLAJUS: *Omnis verus cultus, & Deo gratus, oblativus est, Spiritu suo movente interne ac immediatè ducente. Thesi XI. p. m. 220. quod etiam in sequentibus sic declarat: Ubi & quando eo ducimur motu & secretis inspirationibus Spiritûs Dei in cordibus nostris. Similiter in Apol. §. III. pag. 223. Spiritus Dei, inquit, debet esse immediatus actor, motor, impulsor & auxiliator hominum in particularibus cultûs actibus. Eodem tendit in Animadv. ad Exerc.*

Negatô ejusmodi Lumine supernaturali in homine, negatur etiam omninò ejus necessitas ad faciendâ opera cultûs divini. Eô autem tendit Nostratium doctrina Catechetica, in explicatione decalogi, ut constet, quid nobis faciendum sit, ut tota vita nostra Deo probeatur & placeat. vid. CATECH. MAJ. pag. 481. Scilicet, ut cognitis præceptis affirmativis, observemus deinde occasionem agendî; sic fore, ut fides ipsa in renatis bonos fructus

N. A. p. 35. 36. Rett. der Wahrheit | *Etus pariat, & bona opera mandata à*  
 p. 18. Catech. Cap. X. p. 81. seqq. u- | *Deo faciamus propter voluntatem Dei:*  
 bi inter alia p. 84. docet: So ein | *juxta verba AUG. CONF. art. VI. Eo-*  
 Mensch Dinge redet/so an und für | *dem spectant, quæ FORM. CONC.*  
 sich selbst wahrhaftig sind: sind | *tradit de tertio usu Legis artic. VI.*  
 sie gleichwohl nach dem Verstand | *pag. 594. seqq. & SOL. DECL. artic.*  
 nicht wahrhaftig/wenn sie ohne | *eod. p. 717. seqq. prout mox aliqua*  
 des Geistes Bewegung (sinemo- | *inde adducemus.*  
 tione immediata) geredet seyn.

Add. ED. BOURROUGH Standaert Cap. XVIII. p. 19. 20. Verkl. des Ge-  
 loofs p. 5. Is. PENNINGTON Weg des Lebens p. 16. STEPH. CRISP. Tris-  
 umph. pag. 11. 12. J. N. LIEFDE Sect. Angaende de Goode Wercken,  
 pag. 32.

### Quæ

Cùm primario errori de principio fidei conformiter se habeant;  
 simul Enthusiastis reliquis sunt communia. Sic enim MONTANI-  
 STÆ se solos *spirituales, πνευματικὸς*; cæteros homines quosvis *ψυ-*  
*χικὸς* aut *animales* appellabant: nimirum, quòd omnis horum cul-  
 tus inanis esset; suus autem, tanquam à spiritu interno & immediatè  
 movente profectus, solus foret rectus ac Deo acceptus. Quò et-  
 iam spectabat vox illa Montani, tanquam ipsius spiritûs paracleti:  
*Homo velut lyra, & ego velut plectrum*: apud Epiphanium HÆR. XLVIII.  
 quasi videlicet, uti ad sonum è lyra congruè edendum, plectro; sic  
 ad opus sanctum præstandum, interno & immediato principio mo-  
 tûs, omninò sit opus. Ita autem etiam reliqua Enthusiastarum tur-  
 ba aliorum quorumvis opera cultusque taxavit, quasi carnalia,  
 supersticiosa, electitia; sua tantum extulit, tanquam spiritualia  
 verè sancta, Deoque placentia. Nec male Joh. Hoornbeck Summ-  
 Controv. Lib. VI. p. m. 387. inter controversias cum Enthusiastis hanc  
 num. III. retulit: *Num homines in se ac spiritu suo omnia habeant, & tantum-  
 modo eum sequi, ceu omnium (credendorum, &) faciendorum normam, debeant?*  
 Nam STIFELIUS & WEIGELIUS somniârunt, quicquid ipsi, postquam  
 renati, & quatenus tales sunt, agunt, id in se ipsis, aut per ipsos,  
 Deum



Deum agere *immediate*. Vidd. quæ collegerunt *Theol. Jenenses* in App. Confil. Dedek. pag. 50. b. num. II.

### Observatio.

Non negatur, requiri ad bona opera, quæ sunt cultûs divini, gratiam motricem seu operationem supernaturalem Spiritûs S. ex parte intellectûs & voluntatis hominis renati atque operaturi. Quæstio autem est de immediato dictamine & motu principii interni, ab anima, voluntatem divinam edocta, & viribus gratiæ instructa, distincti: citra concursum verbi externi, sive jam obversantis, sive antea memori pectore reconditi. Et: an opera, quæ ad præscriptum legis externæ fiunt, concurrente quantumvis, non tamen *immediate* operante Spiritu Sancto, non sint opera bona, cultusque divini?

#### THESIS II.

**E**X adverso, quicquid lumen internum *immediate* dicitur, atque ad illud tanquam officium Deo præstandum impellit, pro opere bono cultûs divini, *ex illorum opinione*, habendum est.

#### Certè

Quia Quakeri lumen illud suum internum pro Spiritu sancto ipso, aut Christo in se, habeant; non possunt non habere pro opere sancto cultûs divini, quicquid sub tali ratione sibi dicitur, aut ad quod se moveri sentiunt. Ita BARCLAJUS Apol. Theol. XI. §. VII. traditurus

#### ANTITHESIS II.

**N**on est statim opus bonum cultûs divini, quicquid internum lumen dicitur videtur; sed requiritur prorsus, ut legi divinæ in Scripturis latæ, tanquam normæ respondeat.

#### Sanè

Juxta verba SOLIDÆ DECL. FORM. CONC. art. VI. p. 722. *Legis doctrina hęc nomine credentibus necessaria est; ne propria quadam sanctimoniam religiosum vite genus de suo ingenio excogitent, & sub pretextu spiritus Dei electivos cultus sine verbo & mandato Dei instituant. De quare sic scriptum metho-*

methodum, quâ ad cultum Deo placentem præstandum homines deducantur; necesse esse dicit, ad internum illud in semetipsis principium convertere, quasi ad doctorem excellentissimum, qui nunquam in angulum removeri potest. Illinc edocti sunt, ait, ad Deum attendere in mensura vitæ ab eo receptæ, & sic --- internum hoc vitæ & sentire, ut movente illo, ii etiam moveantur & virtute ejus agantur, sive ad orandum, sive ad prædicandum aut cantandum. Atq; his uberius expositis, concludit: Hic ille divinus & spiritualis cultus est, quem nec novit nec intelligit mundus, neque vidit eum impurus oculus Confer. J. Liefde Sect. V. aengaende de Aenbiddinge. pag. 13. & Sect. XIV. aengaende de goede Werken p. 31. ED. BOURROUGH. Stand. C. VII. aengaende den Waerachtigen Gods dienst; ende de waerachtige aenbiddinge des waerachtigen Gods. pag. 9. IS. PENNINGTON Wegh des Levens p. 16. 17.

### Præcesserunt & hîc

Enthusiastæ antiquiores, MONTANISTÆ & similes, quibus quicquid ab interno Spiritu proficisci videbatur, bonum opus, & si circa Deum directè occuparetur, cultus divinus erat. Eâque ratione ANABAPTISTÆ, ac speciatim illi, qui LIBERTINI dicebantur, quamvis de liberatione à lege idem ferè sentirent, quod Simon Magus; prætextu tamen aliò sibi consuluerunt. Quia enim Scriptura dicit, renatos agi spiritu Dei, sinxerunt, esse bonum opus, & ex inspiratione Spiritus Sancti profectum, quodcunq; cuique animi sui impetus suggereret: sive etiam contra verbum. Ita B. M. Chemnitius T. III. L. de Bonis Oper. Cap. I. §. VI. p. m. 14. De VAL. WEIGELIO, objectum novæ obedientiæ labefactante, B. J. Gerhardus P. III. Dispp. Acad. Disp. VI §. I. pag. m. 536. scribit: Dum negat verbum scriptum externum esse normam bonorum operum integrum ac perfectum, sed requirit insuper verbum internum; --- hâc ratione ad eisdem sententiis, in verbo revelato toties prohibitas, homines tandem abducuntur. Huc denique spectat jactata illa Schola Spiritus Sancti interna, in qua quicquid dicitur agiturque, sacrum habetur: quam Schwencckfeldio Wegelioque Ducibus, à CHRIST. HOHBURGIO etiam commendatam obser-

observarunt Theologi *Lubec. Hamb. & Luneb.* P. II. *Schuz-Schriſt*  
puncto I. §. 21. ſeqq. p. 144. & in ſeqq. paſſim.

### Obſervatio.

Non agitur hîc de extraordinariis illis paucorum quorundam hominum, peculiariter à Deo excitatorum, actionibus & motibus ſanctis; quibus in exemplum uti neutiquam licet: ſed de communi & ordinaria via, atque adeò regula cultûs divini, eòque pertinentibus operibus, cum quibus extraordinaria illa confundi non debent.

### THESIS III.

### ANTITHESIS III.

**C**ultus divinus, Chriſtianiſ in N. T. præſcriptus, ſecundùm *Quakeros* ſolùm internus eſt, non externus: niſi ut congregentur ad expectandos motus internos atq; immediatos, ac ſic demùm actus externos præſtent, quando ſingulis ſigillatim Spiritus internus certum quendam actum externum, tanquam cultûs cauſa exercendum immediatè dictitaverit.

Ita

**BARCLAJUS** Apol. Theſ. XI. §. X. p. 234. *Non invenimus, ſcribit, quòd Jeſus Chriſtus Chriſtiane religionis author, ullam præſcripti cultûs formam ſuis præſcribat ſub puriore nomi fœderis adminiſtratione; ſed ſolùm*

**N**on ſolùm internus cultus, ſed & externus, in tractando verbo externo, & quæ huc pertinent, occupatus, divinitûs præceptus, ideoque in N. T. præſtandus eſt: nec tam ad immediatum impulſum internum Spiritûs, ſed mediante verbo extrinſecûs propoſitô, animôque recepto, dataq; occasione agendi.

Videantur

Quæ Noſtrates in explicatione ſecundi & Tertii præcepti decalogi docent. In ipſo **CATECH. MAJ.** pag. 415. hæc leguntur: *Quemudmodum primo præcepto cor hominis inſtitutum eſt, & fidei ratio tra-*

**T**

*declarat*



*declarat cultum, nunc præstandum, esse spiritualem, & in Spiritu; & in observatu dignissimum est, in toto Novo Testamento nullus nec ordo, nec præceptum hac in re datur, nisi ut revelationes Spiritus sequantur, præter illud unum, ut simul conveniant, & congregationes non deserant. Sic postea §. XIV. & XV. p. 241. feqq. differentiam cultus veteris fœderis, aut sub lege; & qui nunc sit sub novo fœdere, traditurus, illum quidem in externis observationibus constituisse docet; hinc autem secundum celestem suam sapientiam visum Christo fuisse filios suos ducere in via magis spiritali, celesti, faciliore & magis familiari, sic etiam instituisse internum & spiritualem cultum, ita ut nunc populum suum non limet templo Hierosolymitano, neq. externæ ceremoniæ & observationibus, sed cor cujuslibet Christiani sibi in templum assumat. ibiq. immediate appareat & instruat, quomodo velut coli in externis aliquibus actionibus: quæ verba ejus sunt p. 143. 143. Conf. ejusd. Catech. cap. XI. p. 81. Atque his etiam non solum dicta sociorum, locis ad Th. I. citatis sed & praxis Quakerorum communis respondet.*

*ditæ, ita secundum foras nos producit; osque & linguam erga Deum fingit ac format. Et pag. 421. Hicre-  
 Etia nominis divini cultus est, — ut cor prius per fidem Deo suum honorem tribuat, deinceps vero os honorificâ confessione idem faciat. Atque ita etiam in explicatione præcepti III. pag. 424. 425. de cultu Sabbati externo & publico prolixius disseritur. Unde B. Balduinus L. II. Cap. Consc. cap. VI. pag. 142. scribit: *Requirit Deus hunc cultum (externum) a nobis, æque ac internum, quia diligendus est ex totis viribus, ergo omnes nostri sermones, gestus ac opera de nostra in Deum fiducia & amore testari debent. Et quemadmodum Christus & anima & corporis nostri redemptor est; ita & utriusque in Deum directio est necessaria &c.**

### Eadem mens fuit

**ENTHUSIASTARUM** antecedentium, spiritualia externis ita opponentium, ut dum illa urgerent, externi cultus nihil relinquerent, nisi quid spiritus suus noviter & in singulari præcepisset. Fuit hæc **ANAPTISTARUM** sub libertatis Evangelicæ nomine aliis imponentium hypothesis. Neque facta eorum aliter constabant: quod & mox dicemus clarius. Interea **DAVIDIS GEORGINNOTAMUS** sententiam, qua statuit, *secum desinere in Ecclesia debere cultum omnem religionis æternum,*

verbi

verbi predicationem, Sacramentorum & aliarum rerum usum. Vid. J. Hübner, L. VI. Summ. Contr. pag. 389. Sed & CHRIST. HOBURGIIUM, Schwenckeldii & Weigeli discipulum in nostrates acerbius invecum novimus, quod externos cultus frequentarent. Man hat alles auff das eussere Wesen -- auff den eussertlichen Gottesdienst gezogen etc. ait im Spiegel p. 48. Plura autem videri possunt in Theologorum Lub. Hamb. & Luneb. Warnung/Abus. XIII. p. 343. seqq.

### Observatio.

Non de eo agitur : Utrum in N. T. cultus Dei verus ac spiritualis in actibus externis, in se, aut ut vulgò dici solet, in opere operato, licet sine internis animi motibus sanctis fiant, consistat? Neque an certi quidam cultus externi, quoad tempora, loca, formulas verborum, aut circumstantias alias, in N. T. determinatè sint præcepti, atque ita præcisè necessarii? Sed quod Quakeri nihil externum in N. T. divinitus, & tanquam ad cultum Dei pertinens, ne in genere quidem, præceptum statuunt; id inter errores illorum referri omnino debuit.

### THESIS IV.

### ANTITHESIS IV.

**S**peciatim orationes & preces externas, non nisi ad impulsum Spiritûs immediatum fieri debere, credunt.

**A**d orationes & preces externas, non expectandus est immediatus impulsus interni spiritûs; sed juxta necessitates & occasiones varias, verbique divini ductum, preces ex fide fieri possunt.

Videatur

Sane

BARCLAJUS Apol. Theol. XI. §. XI. p. 127. ubi scribit: Orare per Spiritum præsupponit necessario silenter

Ipsam consuetudinem divini nominis invocandi, quâ cor prius per fidem Deo suum honorem tribuit, deinceps

T 2

primo

primò attendere, ut sentiantur spiritus  
 motus ad ea ducentes. Et §. XXI,  
 pag. 253. inter Orationem externam  
 & internam distinguens; illam qui-  
 dem definit, quod sit secreta illa  
 anime introversio, quâ secretè facta, &  
 lumine Christi in conscientia experre-  
 eta, & sic sensu iniquitatum & indigni-  
 tatis humiliata ad Deum aspirat, &  
 cum secretis illis divini seminis spiratio-  
 nibus jungens ad illum suspirat, & constanter secreta sua desideria & aspiratio-  
 nes ad eum emittit, &c. hanc esse dicit, quando anima (in hoc exercitio in-  
 troversionis sistens & divini spiritus inspirationem sentiens) potenter influentem  
 vim & libertatem, Spiritus superadditâ motione & influentiâ accipit, vel sibi  
 in corde, licet non audibili voce distinctas, ejaculationes emittendi, vel eas verbis  
 offandi aut suspiriis, idque vel in publicis conventibus, vel privatim, vel sub de-  
 gustationem. Hinc de usu utriusque distinctè etiam judicat. Internam  
 orationem omni tempore necessariam esse dicit. Externam orationem ex inter-  
 na ita pendere, ut prestari non possit sine superadditâ influentiâ & motione spi-  
 ritus, pronunciat. Probationes autem subjungit. §. XXII. p. 255. Conf.  
 St. CRISP. Triumph/Resp. ad inculpationem sextam. p. 12. Die jeni-  
 ge / ait, welche Kinder Gottes / und durch den Geist Gottes geleitet  
 seyn / warten nach seiner Regierung / und so wir dadurch geleitet  
 seyn zu beten — so thun wir es. Sic & reliqui, ubi de *adoratione* a-  
 gunt: I. N. ED. BOUWOUGH, & alii.

### Ex antiquioribus hæreticis

PRODICIANT, qui & *Adamite* dicti, Gnosticorum quidam sur-  
 culus, similiter preces externas fastidierunt, docentes, non esse oran-  
 dum; teste *Clemente Alex.* Lib. VII. Strom. p. 722. D. Qui etiam sequen-  
 tia addit: Ne de hac impia sua sapientia, tanquam nova & aliena heresi se  
 efferant, sciant, eam à Philosophis, qui dicuntur *Cyrenæici*, se accepisse. Ipse  
 autem contendit, non tantum cogitandum, ac tacitè orandum & desi-  
 derandum; verum etiam petendum esse, juxta regulam *Ecclesiasticam*.  
 Ex junioribus, WEIGELIUS P. II. Post. p. 64. disputavit; Christianos  
 per-



*perfectos non indigere orali precatione.* Die Vollkommenen dürffen keinen Mundgebeths/sie beten im Geist und in der Warheit. Nectamen negavit,externas precationes accedere posse, si quas spiritus internus protulerit: quemadmodum & ipse im Guldengriff sub finem plerorumque omnium capitum, sed & alibi in libellis suis,precatiunculas scriptas,adeoque externas,quam plurimas adjecit. Eodem modo intelligendum est quod CHR. HOHBURGIVS P. II. Post.f.614. b. scripsit: Kein erheben der eusseren Stimme gilt vor GOTT / der im Geist durch Erhebung des Geistes mit der Stimme des Geistes mit unaussprechlichen Seuffzen wil angebethet und verehret seyn, Conf. ejusd. Theol. Myst. P. III. Cap. IX. §.3.

### Observatio.

Non est quæstio: Utrum externa precatio simpliciter sit necessaria, & ad internam semper accedere debeat? Neque, an ipsa per se habeat efficaciam movendi Deum? Sed annon Deus, qui mente, invocari vult, etiam voce externâ preces ad se, à Christianis, datâ occasione, fieri jusserit, quamvis non intercedente immediatô spiritûs interni impulsu?

### THESIS V.

### ANTITHESIS V.

**I**n primis certas formulas ad precandum malè adhiberi, ac ne ipsam quidem Orationem Dominicam Christianis sub novo fœdere à Christo præscriptam esse, *putant.*

**C**ertæ formulæ ad precandum rectè adhiberi possunt, modò conditioni & statui orantis convenient: In primis oratio Dominica, in exemplum præcationis à Christo data nobis, est; *juxta Nostrates.*

Ita

Etsi iterum

WILLIAM CATON. Besch. p. II. reprehendit eos, qui ad libros pre-

In CATECH. MAJ. de oratione Dom. pag. 509, legimus: *Deus ipse cationem*

orationum confugiant: Welche nicht habende dasjenige / so ihrer Schwachheit auffhülfft / zu den Büchern lauffen müssen / darinn sie finden geformte Worte / die sie können überlesen mit einem vitlem Gemütche. So du nun wirst bewiesen haben / das Christus auseinen Buche geberhet / oder daß er seine Jünger gelehret aus Büchern zu bethen / oder daß die Apostel aus Büchern geberhet /

(intelligitur filius Dei, Christus facti & quia) verba ac modum orandi nobis præscripsit, ac velut (cibum) præmansum in os inseruit, quomodo & quid nos orare oporteat &c. Confes. B. BALDUIN. L. II. Cas. Consc. Cap. VII. Cas. XIII. p. m. 202. ubi præter orationem Dominicam, Psalmis Davidicis, & formulis precum, quæ in libris publicis reperiuntur, uti licere, ostenditur.

und andere also zubethen gelehret / so hastu etwas bey der Sache gethan. Aber dieses ist und wird unmöglich für dir seyn zu beweisen. De oratione Dominica autem R. BERLAJUS Apol. Thes. XI. §. X. p. 234. expressè negat, præscriptam esse ad orandum; nisi discipulis infirmis, antequam Evangelii dispensationem acceperant; & ut exemplò sis ostenderet, quomodo orationes eorum breves esse deberent, non autem fuisse orationem illam ecclesie præscriptam formam orandi: de quo ibidem prolixius disputat.

### Præverunt

Omnes illi, quos ad Thesin priorem citavimus. Qui enim preces externas communiter rejiciunt, nisi quando spiritus immediate eas dicitaverit; haud dubie etiam certas formulas aliunde oblatas usurpare detrectarunt. Videntur autem Quakeri errorem illum suum proxime hausisse ab Independentibus, seu Brownistis (unde etiam primùm produsse feruntur.) Novimus enim, disputasse Brownistas super formulis, an adhibere aliquas in precibus liceat? adeoque an orationem Dominicam ipsam, de quâ idem intelligebant; annon? Haud licere, contendebant, sive alias quasvis formulas sumamus, sive orationem Dominicam. Imò existimabant Antichristianum esse, & superstiosum: datamque à Christo Orationem Dominicam, non ut precandi esset formula, quâ utamur; sed ut pro exemplari solùm inserviret, doceretque quomodo & quâ methodo preces nostras componere & instituere debeamus. Apol. ad Oxonienses thes. IX. Robin-

sonus cap. III. Greenwood, ipsorum Martyr, peculiari hujus argumenti libello, adversus Giffordum. Refert Hoornbeck Summ. Controv. Lib. X. qui est de Brownistis p. m. 793. 794. Conf. ejusd. Epistola de Independentismo pag. 359. seqq. Quamvis Idem etiam Summ. Controv. L. VI. p. 495. 496. meminerit, Auctorem Libelli: *Ad Legem & ad testimonium &c.* (cujus auctorem initialibus tantum literis *A. B.* designat, sibi que notum & amicum fuisse, sed qui separatim ab omnibus in Christianismo Ecclesiis coetum moliretur; scripsisse autem A. 1645. indicaverat p. 463.) formulas precum privatarum, publicarumque taxasse, quem etiam ideo refutat.

### Observatio.

Obscurat Barclajus controversiæ statum, quasi de oratione Dominica disquiratur; an ita sit præscripta, ut non liceat nisi aliis orationibus? de eadem etiam & aliis orationum formulis quatenus per illas limitetur cultus (velut feryiliter); & annon satiùs sit, ut in precibus utamur verbis secundum rei necessitatem? l. c. p. 234. Sed quis non videt, aliud esse, nullam pati formulam; aliud, non pati, se præcisè aut univè adstringi ad formulam unam aut paucas; & porro aliud esse; formulis obvisi esse ad statum nostrum non accommodari nisi; aliud, formulas aliunde suppeditatas congruè ad statum nostrum usurpare.

### THESIS VI.

### ANTITHESIS VI.

**S**ic & Psalmorum cantationes nullæ nisi quæ spiritu immediate movente fiant. Quakeris probantur.

**P**salmorum, sive hymnorum sacrorum cantationes, licet non à spiritu immediate movente; modo ex fide fiant, & Nostratibus probantur.

### Expressè

### Ita porro

R. BARCLAJUS, quod ad Psalmorum cantationem attinet, eodem modo sicut in precedentibus, rem se ha-

CATECHISMUS MAJOR in Explic. Præc. III. Decal. pag. 424. Ob eam rem potissimum festa celebrari debere,



bere, scribit, Apol. ad Th. XI. §. XXVI. pag. 262. *Partem divini cultus fatemur esse, inquit, & quidem dulcem & jucundam, quando à vero divini amoris in corde sensu provenit, & oritur à divina influentia ( immediatam intelligit ) Spiritus, quâ ducantur homines ad dulcem harmoniam*

*cer, ut die Sabbati, quando alias ei res vacare non licet, otium & tempus sumatur, cultui divino serviendi: ita ut conveniamus ad audiendum & tractandum Dei verbum, ac deinceps Deum HYMNIS, PSALMIS CANTICIS & precibus laudemus.*

*& verba presenti conditioni consentanea spiranda & emittenda, siue ea verba, quibus antea sancti usi sunt, ut Davidis Psalmis, vel aliis. Statim autem communem formalem canendi modum rejicit, & simpliciter tanquam abusum damnat. Atque ita hymnorum publicè privatimque canendorum morem infestantur W. CATON. Beschirm. pag. 7. num. 14. pag. 19. 20. 28 ST. CRISP. Triumph. pag. 16. num. 5. pag. 21. 22. num. 16. pag. 31. num. 25.*

### Præcesserunt

*Iterum, ut alios taceam, INDEPENDENTES: de quibus §. Hoornbeck Summ. Contr. Lib. X. pag. m. 799. Aliqui illorum, ait, abstinent à Psalterio in formam metricam redacto. Alibi factum, ut abolito cantandi in Ecclesia ritu, ac consuetudine, unus, singulari videlicet ad hoc donò instructus cantaret, quod ei suggesset Spiritus, audientibus reliquis. Alibi siue apud Brownistas, siue Independentes in totum cantionis Ecclesiasticae praxi omittitur, quasi ceremoniale aliquid, aut pedagogicum vel papale sonans aut referens. In Epistola autem de Independ. pag. 372. 373. memorat Cottonum, libro singulari quem de Cantu Psalmorum scripsit, impugnasse Anzi-Psalmistas, quos appellat pag. 2. i. e. Separatistas aut Brownistas, qui nullam Psalmorum Cantionem sub N. T. agnoscant oralem, tantummodo spiritualem in cordibus: deinde, qui utcunque cantionem admittant, non verò eam Psalmorum Davidicorum, utpote quos censeant pertinuisse ad cultum V. T. ceremoniale, præsertim in templo; jam verò cultum exigi prorsus spirituale, extra statas Psalmorum formas, æque ac precum, sed ex singulari dono spiritus, ut qui Psalmum habet, canat unus alterve publicè in Ecclesia, reliquis in fine adjungentibus suum Amen. Sed & de auctore Libri ad Legem & Testim. memorat, statuisse, abstinere nos debere ab hymnis, qui tanquam pars divini cultus cantentur &c.*

Obler.

## Observatio.

Etiam hîc confundit BARCLAJUS usum & abusum. Reverà enim non solum id improbat, si qui hymnorum ab aliis conceptorum formulis in sua persona utantur, qui animis fortunæque ratione planè diversi sunt: (quem etiam morem nec nos probamus, non, quòd formula non sit absque motu Spiritûs immediato usurpabilis, sed quod vitium sit in usurpantibus:) verùm præterea hymnorum quorumvis, quos Spiritus non suppeditaverit immediatè, usum, utcumque quoad personas & circumstantias congruum, rejicit.

### THESIS VIII.

**I**psæ etiam Meditationes de rebus divinis discursivæ, quæ non fiunt per Spiritum immediatè ducentem, nec pars sunt cultûs divini, neque ad eum præparatio: *juxta Quakeros.*

#### Scilicet

Videri quidem volunt, meditationi non adversari; & Barclajus conqueritur, hoc falsò ex doctrina sua inferre quosdam statuisse: esse autem se contra cogitationes & imaginationes hominis naturales in sua voluntate, à quibus omnes errores & hereses, quæ in orbe sunt, processerint. Apol. Th. XI.

### ANTITHESIS VII.

**M**editationes de rebus divinis discursivæ, etiamsi non fiunt per Spiritum immediatè ducentem, modò doctrinæ in Scripturis contentæ inhæreant, & cum assensu fidei ac pia affectione voluntatis sint conjunctæ, aut pars sunt cultûs divini, aut ad eum præparatio.

#### Scilicet

Pars cultus divini sunt, quando assensum supernaturalem, & voluntatis devotionem præsupponunt aut involvunt: alias ad prædicationem cultus divini pertinent, si tantùm præcedant. De meditationibus autem illis luculentus locus est CATECHISMI MA-

**S. X. p. 237.** Sed nec obscurum est, omnes meditationes ei appellari naturales, quotquot non immediate processerint à divino illo lumine; uti loquebatur **S. 236.** ubi etiam istas omnes rejici à Deo, nec esse, nisi quasi consularia folia, quibus nuditatem suam Adam operire voluit, pronunciat.

**JOHIS in Explic. Præcept. III. p. 429.** Ubi verbum Dei seriâ quâdam animi agitatione revocatur in memoriam, aut auditur, & tractatur, nunquam sine fructu evanescit: sed subinde novâ quâdam intelligentiâ, voluntate ac devotione auditorem afficit, retinet, excitat, pectusque & cogitationes purificat &c. Conf. quæ de meditatione verbi habentur in **SOLID. DECL. FORM. CONC. Art. II, de Lib. Arb. p. 670. & 676.**

### Sic autem

Vi ejusdem principii de lumine interno supernaturali & immediato, etiam anteriores Euthusiastæ meditationes discursivas à cultu divino ejusque exercitiis removerunt. Certè **V. WEIGELIUS GULDEN GRIF** Cap. V. & VI. *Cogitationem & Sapientiam* etiam renatorum, in *activam* (da sich der Mensch wirklich heft / mit betrachten und erforschen;) & *passivam* (in leidendlicher weis / da der Mensch nichts wircket / er stehet still in allen seinen Gedancken / und ist gleichsam tod) ita distinxit, ut illam, quod usque patet, *naturalem & Philosophicam*; hanc solum *supernaturalem & Theologicam* diceret p. 17. Conf. Cap. XII. p. 35. seqq. ubi simul ostendere nititur, illam cessare debere, quoad usq; homo in his, quæ ad vitam æternam Deique cultum spectant, æturus est: & in *Theologos literales in Academiis & suggestibus &c.* meditationem doctrinæ verbi commendantes, invehitur.

### Observatio.

Falsò **Barclajus** perhibet, quæstionem solum esse de fructibus naturalis voluntatis hominum; à sui amore provenientium, quibus seipsum homo salvare querat. p. 236. hominem enim naturalem, quæ naturalis est, dum in illo statu permanet, cum omnibus suis aribus & partibus & aëlis à Deo reprobatum esse. Nam quamvis hîc non necesse sit disputare; utrum  
actus



actus hominis ex lumine naturæ, quantum ejus post lapsum reliquum est, procedentes, quatenus ex naturæ lumine proficiscuntur, Deo simpliciter exoti sint, atque ita reprobentur? (quod Barclajus nondum probavit:) certum tamen est, de eo hîc controversi, an meditationes de rebus divinis, quæ non procedunt ab immediata operatione aut influxu spiritûs, sint actus mere naturales, ab amore nostri inordinato proficiscentes, atque ita à Deo reprobati, neque ad cultum divinum, sive per modum partis, sive inter actus pædagogicos referendi? an autem meditationes discursivæ etiam possint ac soleant esse supernaturales, ideoque ad Dei cultum hîc modo spectent? aut si maximè ipsæ supernaturales non sint, ad pædagogiam tamen cultûs spectent, quatenus medium efficac seu organon eliciendi actus supernaturales in usu constituunt.

THESIS VIII.

**E**X adverso ad recipiendos motus sanctos internos cultûs divini, indeque oritur actiones externas ejusdem cultûs, velut ex influxu immediato Spiritûs interni; necessaria est, *juxta Quakeros*, cessatio ab omnibus actibus nostris liberis circa res externas, ipsum etiam verbum Scripturæ, sive lectione aut auditu tractandum, sive meditandum: & mentis ad Lumen illud internum atque expectandum ejus influxum immediatum, directio.

ANTITHESIS VIII.

**A**D recipiendos, ex influxu gratioso Dei, sanctos motus internos divini cultûs, atque ita porro ad exercendos actus externos, illis respondentes, non est abstinendum ab externo usu, multò minùs ab interna meditatione doctrinæ sacræ in Scripturis traditæ de his, quæ ad cultum Dei pertinent; ut immediata illuminatio tractusque Spiritûs sancti expectetur: sed omninò potiùs verbo illo, velut medio ordinario, utendum est, *juxta Nosstrates*.

## Scilicet

Hoc est illud *silentium sacrum*, non solum externum corporis, sed etiam internum anime ab omnibus suis imaginationibus & cogitationibus, à BARCLAJÒ tantoperè commendatum. Apol. Thes. XI. §. VII. p. 227. §. IX. p. 231. §. X. p. 232. 235. seqq. Hæc illa *Introversio animi ab omnibus sensibilibus*. §. VIII. p. 230. §. XXI. p. 254. §. XXII. p. 255. §. XXV. p. 261. Hæc illa *Vigilia aut Vigilantia spiritalis coram Domino*, aut in sancta *dependentia ad Dominum*. §. VII. p. 227. §. X. p. 232. Hæc illa *Attentio ad Dominum*. ibid. Hæc illa

*Abnegatio sui*, opposita *Ipsitati*. §. X. p. 236. §. XII. pag. 238. De quibus velut summatim constare potest ex verbis *Barclaji*, §. VII. p. 226. 227. quorum jam supra Cap. IX. Th. IV. mentionem aliquam fecimus, hîc autem paulò plenius exponere necessum habemus: *Sicut nihil magis oppositum naturali voluntati & sapientiæ hominis esse potest, quàm tacitè hoc modo Deo attendere, ita nec acquiri nec comprehendi aliter potest, quàm ubi sapientiam & voluntatem suam abnegat & deponit homo, & contentus est omnino Deo subjeti, ideoque nec illud adepti sunt, nec præstiterunt, nisi qui sentiunt, nihil externum, nullas ceremonias, nullas observationes, nulla verba, licet optima verba, Ne quidem Scripturarum verba, animi suis defessis & languentibus satisfacere, quia presentibus omnibus istis, vis, virtus & vita, que ista omnia efficacia faciunt, abesse possunt. His, inquam, ab omnibus externis abstractis esse necesse fuit, & ante Deum silere, & ad internum illud in semetipsis principium convertere, quasi ad Doctorem excellentissimum, qui nunquam in angulum removeri potest, illinc edocti sunt, ad Deum attendere in mensura vite & gratiæ ab eo receptæ, & sic à suis verbis & actis in naturali voluntate & comprehensione cessare, & internum hoc vita semen sentire, ut, movente illò, ii etiam moveantur, & virtute ejus agantur, sive ad orandum, sive ad predicandum aut cantandum.*

Eadem

## Redeunt enim hîc,

Quæ supra Cap. IX. ad Antith. IV. diximus ex Artic. Smal. P. III. Artic. VIII. pag. 333. quod quicquid sine verbo jactatur, ut *Spiritus*, si ipse *Diabolus* &c. Et B. *Gerhardus* Dispp. Acad. P. III. Disp. II. §. 5. ubi *silentium & Sabbatum* illud internum *Wegelianum*, quò immediate à Deo discere jubemur, damnat, breviter & rectè monet: *Spiritus S. nusquam in tota Scriptura ad hunc institutionis modum nos remittit, sed unice ad verbum* (in Scriptura ipsa comprehensum) *nos revocat.* pag. 844.

Eâdem ratione Is. PENNINGTON Wegh des Levens pag. 25. 26. num. 9. verum Dei cultum penes omnes illos occidisse scribit, quotquot nescirent Deo immediatè docenti ac moventi attendere in silentio. Sic & reliqui, ED. BOURROUGH. Stand. Cap. VII. p. 9. & WILL. PENN. Forderung der Christen vors Ger. p. 67. WILL. SCHEWEN Gl. und Erf. Præf. ad Lect. p. 14. & Cap. XIV. p. 154. seqq. ubi agit de discrimine motuum Spiritûs Dei & Spiritus serpentis antiqui in corde humano; Silentium illud, introversionem &c. ad actus cultus divini spiritualiter bonos & sanctos, exigunt & urgent.

### Antecessores

Etiam hîc nominari possunt illi, quos suprâ Cap. IX. ad Thef. IV. citavimus. Neque enim tantùm in conversione aut regeneratione hominis, sed & post conversionem, penes renatos, ad opera sancta, quibus Deus colitur, *silentii illius aut sabbathi interni necessitatem inculcant*. Breviter solum notabimus, quæ WEIGELIUS habet P. II. Post. pag. 86. Gib dich nach deinen innigen Gebeth offtmahls in ein Silentium, seyre GOTT und halte Sabbath / lasse dich GOTT ganz und gar von innen und von aussen / komme in ein vergessen deiner selbst / auff daß GOTT Raum und statt finde zu wirken und dich zu erleuchten / da wirstu von tag zu tag zu einem solchen Liecht kommen / daß du alle deine Lehrer übertreffest: &c. Ipse autem Barclajus MYSTICORUM, quos *ex omnibus* inter Christianos *piissimos & omni seculo inventos* fuisse memorat: *quorum scripta hujus cultus taciti, aut in silentio præstandi, explanatione & commendatione sciant, ubi abunde affirmant hanc internam Introversionem & Abstractionem anime ab omnibus (ut vocent) imaginibus & cogitationibus, quod orationem voluntatis nuncupent*. In margine peculiariter allegat & commendat AUGUSTINI BAKERI, *Benedicti ordinis, congregationis Anglicæ, Monachi Duaci, sanctam Sophiam, vel Directiones ad orationem contemplativam, linguâ Anglicanâ editam, excusam Duaci an. 1657. Tract. I. Sect. II. Cap. V.* Similiter BALTHASARIS ALVARII *vitam & Apologiam pro hoc cultu, ad quem relictis ordinis sui observationibus & regulis, interni & divini luminis motu ductus, se converterit*. In eo autem dissidet ipse Barclajus à My-



sticis sub Papatu , eosque taxat , quòd cultum illum spiritualem in silentio , voluerint esse *Mysterium quibusdam tantummodo* , qui cellarum mœnibus inclusi sunt , prastandum , vel post longas & tediosas externas observationes , quasi eorum fructus , obtinendam : cum adverso Quakeri , quam plurimos etiam *mechanicos imò pueros & puellas* , cultûs illius spiritualis compotes factos ostendere possint. Sed de Mystica illa Theologia , Deo dante , dicemus die aliô.

### Observatio.

Non est quæstio ( 1 ) de eo , an externæ ceremoniæ , sine internis animi actibus & motibus circa Deum , & in cultu ejus , occupatis , per se Deo placeant , cultûsque divini habeant rationem ? Neque ( 2 ) annon hominem , qui Deum sincerè colere studet , abstrahere oporteat animum à cogitationibus peregrinis , desideriiis carnalibus , & quibuslibet objectis , distrahentibus mentem , quæ & quando cultu divinô vacare debet ? Nam utrumque horum haud difficulter concedimus , & frequenter inculcamus. Sed an hominem divino cultui intentum , & ab externa verbi scripti tractatione , & ab interna ejus meditatione cessare , atque ita prorsus quiescere , necesse sit , ut ne quidem *ad optima verba Scripturarum* , quantumcunque devotè attendat , sed sic demùm illabente spiritu , ad actus internos externosque cultûs divini immediatè perducatur.

CAPVT XIII.

De

VERBO LEGIS ET EV-  
ANGELII.

QUAKERORVM

PROTESTANTIVM

THESIS I.

ANTITHESIS I.

**L**egis nomine, *juxta Quake-  
ros*, non intelligi debet in  
N. T. luminis naturæ dicta-  
men, quô agenda & omitten-  
da definiuntur & præscribun-  
tur: nec doctrina extrinsecus  
homini oblata, quæ vim sibi  
à Deo conjunctam in animo  
hominis exerat; sed superna-  
turale & immediatum Spiritus  
Dei dictamen, quô solô homi-  
nes in negotio conversionis,  
& jam renati in opere sancti-  
ficationis sint excitandi, diri-  
gendi, impellendi.

**P**er legem, etiam in N. T.  
intelligi debet, *juxta Nostra-  
tes*, regula illa agendorum &  
omittendorum, quam partim  
intellectus noster naturali lu-  
mine quodammodo agnoscit  
& nobis exhibet, partim &  
inprimis peculiari revelatione  
in Decalogo, Deus proposuit,  
& alias plenius explicavit: non  
autem aliquod Spiritûs im-  
mediatè illuminantis dicta-  
men & impulsus.

Sicut enim

Nempe

Plerique omnes legem Spiritûs,  
quæ sit cordi insita aut menti indita &

Reliqua est in natura hominis ra-  
tio & judicium de rebus sensui subjectis,  
inscripta,

in scripta, commendant, ita ut hanc non solum Legi externe tabulis lapideis in scripta, (atque ita deinde in codice Biblico exarata, ac ministerio hominum predicata,) verum etiam *lumen nature* & reliquiis ejus post lapsum opponant, atque adeo contradistinguant. Vid. Barclajus Apol. Th. II. pag. 24. & Th. IV. pag. 56. 57. Priore enim loco differentiam Judæorum sub veteri fœdere, & Christianorum sub novo, in eo collocat, quod illi lege externâ ducti fuerint; sub novo fœdere autem lex Dei indita sit menti & in scripta cordis uniuersique veri Christiani. Posteriore loco respicit assertum Pauli Rom. II, 14. & naturam, cuius hoc loco meminit Apostolus, quâ gentes dicuntur facere ea, quæ legis sunt, docet non esse naturam propriam hominis, aut communem hominum naturam; sed naturam spiritualem, quæ procedat à semine Dei in homine, sicut novam visitationem divini amoris receperit, & eâ vivificetur, seu, quæ ex opere spiritualis & iustæ legis in corde scripta procedat. Facile autem constat, huc pertinere, quæ de regula vite Christianorum apud Quakeros passim docentur. Vid. ED. BOURROUGH Stand. Cap. XVI. p. 17. W. SCHEWEN Gl. und. Erf. Sect. XIII. pag. 148. 149.

reliquus est etiam delectus earum rerum, & libertas & facultas efficiende justitiæ civilis. Id enim vocat scriptura justitiæ carnis, quam natura carnalis, hoc est, ratio per se efficit sine Spiritu Sancto. Quamquam tanta est vis concupiscentiæ, ut malis affectibus sæpius obtemperent homines, quam recto iudicio. Quæ verba sunt APOL. A. C. art. XVIII. p. 218. Unde, & quia ista adeo sunt imperfecta, Credimus, docemus & profitemur, Legem esse propriè doctrinam divinitus revelatam, quæ doceat, quod iustum, Deoque gratum sit: quæ etiam, quicquid peccatum est, & voluntati divine adversatur, redarguat: uti loquitur FORM. CONC. Art. V. Parte Aff. num. II. p. 592. Credimus etiam, docemus & confitemur, concionem legis non modo apud eos, qui fidem in Christum non habent, & pœnitentiam nondum agunt, sed etiam apud eos, qui verè in Christum credunt, verè ad eum conversi & renati, & per fidem justificati sunt, sedulo urgendam esse. Nam & hanc vivendi rationem, quâ filii Dei secundum normam legis divine, Scripturæ concionibus proposita, vitam institunt; D. Paulus vocare solet in suis epistolis Legem Christi & legem mentis: prout ibid. art. VI. P. Aff. num. II. & V. pag. 595. 596. docetur.

Sed



## Sed ante hos

Similiter C. SCHWENCKFELDIUS docuit, *Legem esse Christum*; scilicet Christum in nobis, doctorem, ductoremque internum & immediatum. L. de Script. idèdque non esse à Moysè inchoandam doctrinam (de regeneratione & conversione) & cognitionem peccatorum non venire ex Lege (externa) sed ex Spiritu Sancto. Lib. de vocatione. Qualia etiam habet L. de Evangelio. OSTANDER quoque scripsit serm. in Cap. VIII. Rom. *Spiritum S. esse ipsam illam legem*, quæ postulet in nobis essentialem justitiam Dei. Inter ANTINOMORUM autem assertiones locum invenit hæc: *Legis aut Decalogi concione non esse preparandos, concutiendos aut emolliendos hominum animos sub Evangelio atque adeò sub gratia constitutos, Spiritum S. non operari conversionem per Legem, sed per seipsum, sine ministerio Legis, hoc efficere.* Vid. B. Luth. Tom. I. Jen. Latin. fol. 554. seqq. B. Schlüsselburg. Catal. Hær. L. IV. Cap. XXXVIII. De ANABAPTISTIS, Legem Mosis in N. T. vel idèd non valere judicantibus, ne Christus & Moses confundantur, videantur, quæ Wigandus contra Anab. & ex illo C. Schlüsselburg. observavit L. XII. P. 374. seqq.

## Observatio.

Non agitur de Lege Ceremoniali aut Forensi Mosaica, sed de lege Morali ac naturali, quæ in N. T. valet. Neque quaritur: Utrum hæc Lex extrinsecus proposita, aut naturali iudicio cognita, & animò agitata, citra concursum virtutis divinæ, per solas vires hominis naturales, ad conversionem & sanctificationem ejus sufficiat? sed, an Deus in N. T. homines convertat, & in negotio sanctificationis dirigat, Lege scripta, aut prædicata, aut saltem discursu propriæ mentis non intercedente? quod Quakeri affirmant: Nos negamus.

### THESIS II.

**E**Vangelium Quakeris non est doctrina extrinsecus proposita, de merito Christi, ad impetrandam peccatoribus remissionem peccatorum & salutem; sed Christus ipse, quatenus se ut lumen universale & salutiferum hominibus patefacit immediatè.

### ANTITHESIS II.

**E**Vangelium Protestantibus propriè loquendo est doctrina externa, voce scriptòve proposita, de gratia Dei, & merito Christi, ad impetrandam peccatoribus remissionem peccatorum & salutem æternam per fidem in Christum.

## Ita

BARCLAJUS Apol. Thef. V. & VI. §. XXIII. p. 102. *Licet externa Evangelii declaratio aliquando pro Evangelio sumatur; hoc solum figurativè & per Metonymiam fit, nam propriè loquendo, Evangelium est interna illa vis, virtus & vita, quâ bonorum annunciatio in omnium cordibus predicatur sicut illis offerens, & ab iniquitatibus eorum volens redimere eos, ideòque dicitur predicari in omni creatura; cum plurima sint hominum millia, quibus externum Evangelium nunquam predicatum est. Talia quoque leguntur in Catechismo ejus cap. XII. p. 30. & Artic. XI. p. 137. Rettung der Warh. p. 26. 27. 28. ubi Georgium Foxum, contribulem suum, adversus Adrianum Pauli defendit. Inter alia scribit p. 26. aequè falsum esse & absurdum, dicere, quòd Evangelium in se nihil aliud sit, quàm doctrina externa, de gratia Dei in Christo Jesu; ac si quis dicere vellet; Panis nihil aliud est, quàm sola declaratio; vel, Vinum nihil aliud est, quàm tantum sermo de eo: Homo nihil aliud est, quàm umbra ejus, & sic vice versa. Eadem invenimus apud ED. BOURROUGH Stand. Cap. XII, p. 13.*

## Expresè

Majores nostri P. III. ARTIC. SMALCALD. Cap. IV. *Evangelium describunt, quòd sit verbum vocale, quòd predicatur remissio peccatorum in universo mundo, Deò jubente. p. m. 329. Et FORM. CONC. Art. V. Part. Affirm. num. IV. Evangelion propriè doctrinam esse censemus, qua doceat, quid homo credere debeat, qui Legi Dei non satisfecit, & idcirco per eandem damnatur: videlicet, quòd illum credere oporteat, Jesum Christum omnia peccata expiasse, atque pro iis satisfecisse & remissionem peccatorum, justitiam coram Deo consistentem & vitam aeternam, nullò interveniente peccatoris illius meritò, impetrasse. p. 592. Addatur num. VI. p. 593. & SOLID. DECL. p. 714. 715.*

## Didicerunt hæc quoque

Ab antiquioribus Enthusiastis, præcipuè SCHWENCKFELDIO, quem pridem constat docuisse, *Evangelium propriè loquendo non esse historiam, sermonem, vel predicationem de Christo, sed & potentiam seu virtutem Dei, & immensam gratiam in Christo.* in præf. de Lutheri Evangelio. Plura ex scriptis ejus excerpta videri possunt apud *Conr. Schlüsselburg. Cat. Hæret. Lib. X. p. 208. 209.* Errore IV. Schwenckfeldii autem vestigia secutum esse VAL. WEIGELIUM in his, quæ ad principia fidei attinent, alias sæpè monuimus.

Obser-

### Observatio.

Scribit *Barclajus* in libello Germ. citato, *Rettung der Wahrheit*. p. 26. lin. 6. seqq. quòd *concedi possit, Evangelium non esse Christum, si in suo planè proprio, stricto & absoluto sensu accipiatur; wenn es in einem ganz eigentlichen/ genauen/ und absoluten Verstand genommen wird; putat autem non idèò fas esse, hominem Quakerum ob verbum unicum tam graviter accusare. (einen Menschen umb eines Worts halber zum Ubertreter machen.) Sed contradicit sibi primùm, quando in Apologia l. c. p. 102. scripsit: Evangelium propriè loquendo esse internam illam vim & virtutem; cùm autem pro doctrina externa adhibetur, figurativam solùm & Metonymicam esse significationem. Nimirùm interna illa vis ei Christus ipse est, & sic nomine Evangelii propriè denotari, jam affirmatur, jam negatur, & oppositum conceditur. Deinde extenuat controversiam, quasi lis tantùm sit de voce, parvi videlicet momenti, & in quâ non sit adversarius nimis urgendus. Sed omninò multum refert, ut rectè doceatur, quid vox Evangelii in casu recto & propriè significet? quid autem in obliquo? præsertim, ne Christus, qui nos regenerat, & medium quò utitur, cùm nos regenerat, confundantur: aut Christus ipse nomine mediũ sui sic appelletur, ut medium, quod juxta Scripturas agnoscendum erat, excludatur ac negetur.*

#### THESIS III.

**I**Taque Lex, pro dictamine agendorum accepta, & Evangelium in suo proprio significato, non differunt: verùm Evangelium ipsum propriè & strictè sic dictum, formaliter præscribit bona opera: *juxta Quakeros.*

Certè

R. BARCLAJUS in Apol. Th. V. & VI. p. 103. explicaturus locum Rom. I, 15. quòd *per Evangelium reveletur*

#### ANTITHESIS III.

**L**Egis itaque & Evangelii, quando illa & hoc in propria significatione accipiuntur, differentia diligenter tenenda est, *juxta Nostrates*: ita ut Lex sola sit doctrina agendorum; Evangelium autem non item, sed doctrina promissionum, fide amplectendarum.

Ita

IN ARTICULIS SMALC. l. c. P. III. Art. IV. p. 329. monetur, hoc esse proprium officium Evangelii, *predicandi justis.*



*justitia Dei ex fide in fidem; hoc idem esse dicit, atque revelari anima, quod bonum, justum & aequum est. Unde intelligi potest, quo sensu paulò antè scripserit, Evangelium velle redimere homines ab iniquitatibus eorum. Similiter atque etiam apertius ED. BOURROUGH. Stand. Cap. XI. p. 13. Evangelium describit, quòd non tantùm sit manifestatio charitatis Dei erga totum mundum, ad colligendum populum quendam ex omni injustitia, in vivam viam vite, pacis & veritatis, sed etiam ad ambulandum cum Deo in munditie & sanctitate, & ad abnegandum mundum & omnes vias & opera & cultus ejus, qui mali sunt. &c.* Add. WILLIAM SCHEWEN Glaub. und Erf. Sect. XVI. p. 172. seqq. ubi Evangelium per doctrinam mandatorum aequè ac promissionum describit.

*re remissionem peccatorum. FORMULA CONC. autem Art. V. p. 591. seqq. & SOLIDA DECLAR. p. 709. seqq. de discrimine illo Legis & Evangelii ex instituto agunt, & Evangelium, licet in latiore significato, totam doctrinam Christi denotet; propriè tamen, hoc ipso à Lege distingvi, quòd hæc quidem doceat, quid justum sit; Evangelium verò non item; quippe quòd nihil aliud sit, quàm latissimum quoddam nuntium & concio plena consolationis &c.* Conf. APOL. AUG. CONF. ad art. IV. V. VI. & XX. p. 69. 67. 68.

### Equidem

Hic error, confundendi Legem & Evangelium, viventibus adhuc Apostolis deprehensus est in his, qui Legis Zelò se flagrare dictitantes, Evangelium in legem transformabant. Et fatendum est, Legem cum Evangelio confudisse omnes illos, qui Legem per doctrinam in libris Mosis & Prophetarum in V. T. traditam; Evangelium per totam doctrinam scriptis Apostolicis in N. T. contentam, accuratè definiri docuerunt. Atque ita etiam SCHOLASTICI aliique DOCTORES PONTIFICII veram de discrimine Legis & Evangelii doctrinam depravarunt: quòd etiam superiore seculo per *Colonienses, Wicelium & Gropperum*, factum esse, B. Chemnitius ostendit P. II. LL. Theol. L. de Evang. Sect. II. p. m. 222. Tantò minùs mirandum est, Barclajum, in Scholis Pontificiis doctum atque educatum, talia imbibisse & reddidisse. Quanquam & SCHWENCKFELDIUM, WEIGELIUM, ceterosque Enthusiastas, discrimen genuinum Legis & Evangelii fastidivisse constat, qui cum conversionem & justificationem & alia beneficia spiritualia pro iisdem habeant, pari ratione Legem & Evangelium in N. T. confundunt, non distingvunt.

Obser-

### Observatio.

Non quæritur : Utrum Lex, generaliore quodam sensu accepta; & Evangelium, latiore quodam significato sumpta, coincidere aliquando possint & soleant? Hoc enim non negamus, aut ideò sive Quakeros, sive obvios quosvis, acrius insectamur. Sed de Evangelio *propriè & stricte* dicto sermo est; quod à Lege, pro doctrina mandatorum operum accepta, distingvi omninò debere, ne Evangelium, quatenus est doctrina Justificationis, pro doctrina operum habeatur, & opera ipsa Justificationem ingredi putentur, monemus & contumaciter dissentientes improbamus.

#### THESIS IV.

**V**erum Evangelium, inde ab excessu Apostolorum usque ad hæc tempora, in nullo cœtu à Quakeris distincto prædicatum fuisse, *perbibent*.

moniiis piorum comprobatum, & diu ante Quakerorum originem, tempore Reformationis per Lutherum factæ, publicæ luci redditum fuit.

#### Sic expressè

ISAAC PENNINGTON, *Weg des Lebens* &c. pag. 29. velut ex *Apocal. XIV. 6.* docet, *æternum Evangelium debuisse iterum prædicari his, qui super terra habitant, & cuilibet nationi, & genti, & linguæ, & populo;* hæc addit: *Merckt, het Evangelium, dat tot de Natien gepredickt wierd alle den tyd van den afval, woos het eeuwige Evangelium niet; dat Evangelium brooght het Leeven ende de Onsterffelyckheidt niet tot het Licht;*

#### ANTITHESIS IV.

**E**vangeliū verum, *juxta Protestantes*, etiam post tempora Apostolorum in Ecclesia prædicatum; & licet hæreticorum, præsertim Antichristi, operâ obscuratum, at tamen subinde testi-

#### Pertinent huc

Non tantum *Symbola* veteris Ecclesiæ, summam Evangelii complementia: sed & alia, quæ de *consensu Patrum*, primis ac purioribus seculis docentium, antequam Papatus erigeretur; ita porro de *Ecclesia ante Lutherum*, deque *Testibus veritatis Catholica*, à Nostratibus passim docentur. Quam in rem in ipsa *Confessione Aug.* sub finem articuli XXI. hæc leguntur verba: *Hæc ferè summa est doctrina apud nos* (agebatur autem peculiariter de Evangelio art. III. IV. V. VII. XII. XX.) *in qua*

maer sy waren verborgen van de Oogen der Menschen, ende de Menschen hadden elleanlyck een geklanck van woorden in plaets van de sacck. Quasi videlicet Evangelium hætenus prædicatum populis, inde à tempore apostasiæ, quam ipse quidem usque ad tempora Apostolorum retrò refert (*find de dagen der Apostelen*; in titulo libelli) non fuisset verum illud æternumque Evangelium, quod vitam & immortalitatem in lucem producit; sed occultatum fuerit coram oculis hominum; hominesque non habuerint, nisi sonum quendam de re. De tali autem tamque diuturno defectu Evangelii veri, quem ipsi Quakeri soli resarciant, restituto Evangelio genuino, (nimirum in luce illa interna atque immediata quærendo ab omnibus, in corde suo) etiam alii plures ex isto cœtu, querelas & jactationes suas ediderunt. Videatur inprimis WILL. PENN. in libello, *Ûrderung der Christenheit vors Bericht* pag. 9. seqq. præsertim p. 17. ubi Evangelicos ad Evangelii hætenus ignorati, novam & solennem prædicationem invitat.

Fuit autem & hæc

Cantilena priorum Enthusiastarum: quorum superiore seculo facile princeps SCHWENCKFELDIUS Lib. de Evangelio ejusque abusu, & Exhortatione ad veram salvificam Christi agnitionem, Evangelium pollicitus est, inter omnes Christianorum sectas ignotum. De THEOSOPHORUM hoc nostrò seculo jactantia, quasi *Æternum Evangelium*, ad se usque ignotum prædicent; *Christum hætenus non agnitum nec manifestatum* fuisse; quippe *septima tuba* (sub qua novi Prophetæ prodituri essent) *reservatum*, ubi *liber signatus aperiatur & signacula solvantur &c.* videantur, quæ collegerunt Theol. Lub. Hamb. & Luneb. *Nusf. Bericht*

Motivo V. §. 344. p. 178.

CAPUT



## CAPVT XIV.

De

# SACRAMENTIS BAPTISMO ET COENA DOMINI.

QUAKERORVM

PROTESTANTIVM

THESIS I.

**N**omen Sacramenti in Ecclesiam Christianam temerè introductum, velut à gentilibus peti- tum, non autem divinitùs inspiratum, eliminandum esse contendunt.

Expressè

R. BARCLAJUS Apol. Th. XII § II. p. 265. *Mirum est, nomini Sacramenti adeò inbarere Protestantes, cum terminus sit in Scriptura nullibi inveniendus, sed à militantibus ethnicorum juramenti deductus; unde Christiani, postquam declinare cœperunt, plerisque supersticiosos terminos & observationes traxerunt, ut sic se magis illis gratos redderent, & ad religionem suam attraherent; quod licet bono instituto fecerint, cum tamen secundum humanam sapientiam & non divinum mandatum factum sit, perniciosas adduxit consequentias. Et paulò post: Hunc terminum apparet, Spiritum Dei noluisse inspirare sacrarum literarum scriptoribus, ut nobis relinquerent. Et rursus: Deponatur igitur illud nomen, quod in Scripturâ non sit, & videbimus, quantum boni in ipso limine redundabit, hunc traditionalem terminum deponendo.* Sic autem etiam an-

ANTI THESIS I.

**S**acramenti nomen in Ecclesia Christiana bono consilio receptum, rectè retineri, *credunt ac docent.*

Atque hoc

Ex praxi Nostratium, antiquo mori insistentium, facile constat. Sic enim Sacramentorum nomine, tanquam congruo, utuntur in AUG. CONFESS. Art. V. VII. VIII. XIII. p. II. 12. 13. Et APOL. p. 145. 155. 200. 253. 267. sed & CATECHISMO utroque, & alibi, locis benè multis.

terio-

terioribus temporibus, qui *Hamburgi* sub examen vocati fuerunt, cum de nomine Sacramenti à se rejecto interrogarentur, responderunt: *das Wort Sacrament stehe nicht in der Bibel.* Vid. *Hamb. Quatergreuel* Cap. V. p. 165. Imò inter causas rejecti à se ministerii Ecclesiastici, hanc quoque allegârunt, *quòd Pastores auditoribus suis de Sacramento aliquo loquantur, de quo tamen Scriptura nihil sciat.* Vid. *B. Lassenii Histor. Erört.* Cap. XIII. §. IV. p. 227. Conf. *STEPH. CRISP. Triumph* num. 23. p. 29. *JOH. MEIER* autem odium suum & suorum adversus nomen istud apertius declaraturus, *è stagno miseria* (gentilis puto) velut *piscatione factâ*, arreptum fuisse, dixit; *das Wort Sacrament ist mit aufgefischet aus dem Psuel des Elendes* apud *Maur. Kramerum* in *der Christl. Warnung* p. 186.

#### Ante illos autem

Primi Enthusiatarum, post reformationem, in abolitionem vocabuli Sacramenti studia sua contulerunt: inter quos ipse *CAROLSTADIUS*: cuius dicteria refert & castigat *B. Lutherus L.* contra *Cœl. Proph. P. II. Tom III. Altenb.* p. 68. a. Alii vocabulum illud in certamine cum dissentientibus retinentes, non tamen æquè ex sua mente, quod ratum & probatum haberent, usurpârunt: nisi quòd *Anabaptistæ Franckenbalenses* in *Colloq. de Art. XII* pag 734. Protocolli, interprete *Rauffio*, confessi fuerunt, *Baptismum esse signum sacrum, & sacramentum sive mysterium, ein heilig Zeichen und Sacrament/oder Geheimniß.* Recentiores, *WEIGELIUS, STIFELIUS* & *focii*, nomine sacramenti vix aliter, quàm recensendo, quæ in cœtibus à suo distinctis observentur, usi leguntur. De *ZVINGLIO* autem comitat, optasse illum, *hanc vocem Germanis nunquam fuisse receptam.* *Comm. de vera Relig.* p. m. 194. (aliàs *T. II. Opp. fol. 197.*) Et de *SOCIANIS*, quòd *vocem sacramenti in significatione Ecclesiastica barbaram & sacrâ literis incognitam, ab hominibus autem otiosis ad tegendum dolum usurpatam*, proclamaverint, vid. *Smalz. contra Franz. Disp. XII. Th. 106. p. 347.*

#### Observatio.

Equidem de vocabulo Sacramenti non magnoperè rixandum esse iudicant majores nostri, si saltem illa res retineantur, quæ habent mandatum Dei & promissiones. Vid. *Apol. A.C. Art. XIII. p. 222. sub fin.* Attamen nec usurpationem vocis antiquæ vitio verti voluerunt; neque illorum ausus probârunt,

probârunt, qui, cum res ipsas hęc nomine appellatas sublatum irent, aut perverterent, à nominis improbatione aut censura auspiciū capiendum putârunt.

## THESIS II.

**Q**uod ad rem attinet, non dari ullum ritum divinitus institutum, qui sit signum & medium efficax gratiæ spiritualis de remissione peccatorum, in Ecclesia N.T. constanter observandum, agnoscunt.

### Huc omninò tendit

R. BARCLAJI discursus Apol. Th. XII. §. I. II. p. 264. 265. 266. ubi *superstitionem Christianorum, velut more Judaico aut gentili in ceremoniis hærentium, idque in iis, quæ Sacramenta dicuntur, taxat; quæ tamen plerumque sint mera umbrae resque omninò externa: quò non tantùm Pontificiorum illa superflua; verùm etiam Protestantium duo Sacramenta refert; ac tandem concludit; Nihil aliud hereditatis nostræ signaturam & arrabonem nominari in Scriptura, præter Spiritum Dei, hęc nos dici signari, quod & dicatur hereditatis nostræ pignus, & non externâ ablutione vel manducando aut bibendo. Quod quidem eò locò generatim à se dictum esse monet, non modò ad ihesum de baptismo, sed etiam ad sequentem de cœna, introductionis loco futurum. Eadem autem est sen-*

## ANTITHESIS II.

**D**ari autem Sacramenta i. e. ritus divinitus institutos, qui sint signa & media efficacia gratiæ spiritualis de remissione peccatorum, in Ecclesia N.T. constanter observanda, certi sunt.

### Docet hoc

Non tantùm praxis Nostra communis, sed Librorum Symbolicorum frequens confessio. AUG. CONFESSIO Art. V. *Ministerium porrigendi sacramenta institutum esse testatur, ut fidem consequamur; quia nimirum per sacramenta, tanquam per instrumenta (sicut per verbum,) donatur Spiritus S. qui fidem efficit. p. ix. Et Art. XIII. Sacramenta esse instituta, non modò ut sint nota professionis inter homines, sed magis, ut sint signa & testimonia voluntatis Dei erga nos, ad excitandam & confirmandam fidem in his, qui utuntur, præposita. APOLOGIA A. C. p. 253. describit Sacramentum, quòd fit ceremonia, vel opus, in quo Deus nobis exhibet hoc, quod offert annexa ceremonia promissio. Confer p. 267. 268. de usu & efficacia Sacramenti. In præfatione quoque CATECHISMI MINORIS p. 363.*



tentia sociorum ad Th. preced. I. |  
citorum.

364. de Sacramentis non negligendis, sed frequentandis, agitur. Quibus respondent, quæ in CATECH.

MAJORE explic. quartæ partis de Bapt. p. 534. seqq. habentur, ubi doctrinam de sacramentis esse Ecclesia necessariam; in illis non opus sine verbo, sed unâ cum verbo Dei considerandum esse; à quo ceremonia habent rationem Sacramenti, nec enim esse Spectacula, sed testimonia promissionibus addita, ut certius credamus.

Fuit autem

Eadem sententia antiquiorum. Theodoretus Lib. I. Hæret. fab. mentionem facit quorundam ASCODRYTORUM (qui alias Ascodrupeta, Ascodrupta, Ascodrypta, Ascodrobi, Græcè ἀσχοδρύπται & ἀσχοδρύπται appellati sunt) quòd docuerint, Non oportere divina mysteria, qua sunt invisibilium signa, per res, que videntur, peragi; nec incorporea per sensibilia & corporea; quapropter etiam nec eos, qui ad ipsos accedebant, baptizaverint, solâ autem veri cognitione redemptionem hominum fieri docuerint. Addit Theodoretus, nonnullos ex iis ARCHONTICOS dici. Et jam ante eum Epiphanius Hæret. XL. Archonticos, Valentinianorum profapiam, tanquam contemtores Sacramentorum, qui Sacrum lavacrum execrentur, licet fortè jam antè fuerint baptizati, mysteriorum quoque participationem ac bonitatem reproben; describit. MESSALIANOS autem, quos etiam Psallianos & Eucbitas dici novimus, Theodoretus similiter testatur deprehensos fuisse, quod statuerent, nemini quicquam prodesse Sacrum baptisma, neque prodesse neque ledere quenquam divinam escam (uti ipse quidem loquitur) solam autem orationem sedulam expellere domesticum Daemonem. Lib. IV. Hist. Eccl. cap. XI. Idque confirmat Damascenus L. de hæres. Seculò autem, quod nostrum proximè antecessit, certum est, cœlestes Prophetas in eundem lapsos esse errorem: prout de CAROLSTADIO memorat Lutherus, loc. cit. Tom. III. Opp. Altenb. p. 93. a. id eum egisse, ut Sacramenta, quoad usum pariter externum & fructum spiritualem tolleret, in eorumque locum sua somnia & deliria collocaret. Idem agitabat SCHWENCKFELDIUS, quando in Ep. LXXIV. scripsit: *Salus & vera cordis mundatio non consistit in evanidis elementis, neque in ullo externo verbo, sed in verbo Dei, quod est Christus.* Talia etiam in Epist. XXIII. in Confess. fidei, inque Catech. de Verbo, leguntur. Quando autem vel ipse, vel alii, ac nominatim WEIGELIUS cum suis, nîlum aliquem Sacramentorum admisisse leguntur, mox tamen apparuit, quomo-

quomodo adhibitâ distinctione inter hominem *externum & internum*, illi tantum, non æquè huic, prodesse & sic instituta esse Sacramenta, docuerint. Majore quidem impudentiâ DAVID GEORGIUS asseruit, quòd *secum, tanquam alicui Christo desinere in Ecclesia debeat cultus omnis religionis externus, adeoque & sacramentorum.* Vid. *Hoornb. Lib. VI. Summ. Contr. p. m 389.* ESAIAM STIFELIUM, *Sacramenta non esse necessaria*, statuisse, ex Vol. I. Act. probant Antecessores nostri in Append. Consil. Dedek. p. 49. b. Reliquos etiam *Prophetas novos*, ac THEOSOPHOS *Ψευδωνύμους*, eò nomine in Ecclesiarum nostrarum ministros debacchatos novimus, quasi Antichristianò more, *Sacramentum & Characterem suum manui ac fronti hominum, cum pollicitatione salutis, temerè conferant, atque ita salutem & regnum cælorum in rebus mortuis & miserâ literâ (in toden Dingen und elenden Buchstaben) quarant.* Vidd. quæ collegit *Ministerium Tripol. Lub. Hamb. & Luneb. Ausf. Bericht / Motiv. X. §. 763. p. 432.*

### Observatio.

Non est quæstio de ritibus Sacramentalibus, *vel absolutè necessariis, vel vi ipsius rei aut actionis externæ, præcisò concursu Dei, efficacibus, vel absque fide, quantumcunque indigno & contumaciter incredulo homini, actu salutaribus: Nihil enim horum Nostrates docent aut suum faciunt: sed de rituum sacrorum divinitus institutorum & promissione gratiæ Spiritualis locupletatorum observantiâ, juxta institutionem divinam, & ubi occasio datur, necessaria, cum respectu ad fructum salutarem rectè utentibus expectandum.*

# CAPVT XV.

De

# BAPTISMO.

## QUAKERORVM

## PROTESTANTIVM

### THESIS I.

### ANTITHESIS I.

**S**peciatiim Baptismus in Ecclesia N. T. non nisi internus & spiritualis, locum habet, *juxta Quakeros*; externus verò aquæ baptismus figura tantum illius temporaria fuit, qui nec diu durare debuerit, hodièque non amplius observari debeat.

**B**aptismus externus, sive aquæ, in Ecclesia N. T. vi institutionis Christi divinæ usque ad finem mundi observari debet.

### Videatur

### Certè

R. BARCLAJUS Thef. XII. & Apol. ejus, p. 263. seqq. præsertim §. III. & porro, ubi distinctè probat, *Quod solummodò unus sit Baptismus, Quod unus hic baptismus, qui & Christi baptismus sit, non sit lotio vel ablutio aquæ, (quòdque baptismus aquæ & Baptismus Spiritus unum baptisma non faciant, virtute unionis sacramentalis,) sed baptismus ille unus sit baptisma Spiritus, Quòdque baptisma Jobannis hujus figura fuerit, & ceu figura cedat substantiæ, ideòque baptismus aquæ non sit continuandus, quasi statutum perpetuum Christi in Ecclesia sua. §. V. ex adversò autem, qui baptismum aquæ necessariam Christianæ religionis institutionem faciunt, nova fœderis dispensationi derogent &c. §. VI. Idem etiam Respons. ad Exercit. Nic. Arnoldi p. 36. contendit, Christum aquè voluisse tollere baptismum ac circumcissionem. Similiter contra necessitatem Baptismi aquæ prolixè pugnant W. CATON Onderf. p. 20. Beschirm. p. 42. 43. G. Fox Beschirm.*

*Baptismus esse ad salutem necessarium, docet AUG. CONFESSIO art. IX. p. 12. idque repetitur in APOLOGIA p. 156. Quò accedunt, quæ in CATECHISMO UTROQUE, præsertim Majore, p. 535. habentur, Baptismus ab ipso Deo institutum, adhuc severe præceptum esse, ut nosmet baptizandos offeramus, aut non salvari nos posse. Addantur, quæ ibid. & pagg. seqq. legi possunt.*



der Warh. p. 9. & Vorstellung von der Tauffe Job. und Christi p. 3. ad 9. W. AMES contra Lassen. Cap. XV. p. 35. 36. Thom. LAWSON contra Zentgraff. p. 89. St. CRISP. Triumph / p. 10. 11. W. SCHEWEN Glaub und Erfahr. Cap. IX. p. 98. seqq. J. N. Liefde tot de Verl. p. 38. seqq.

### Ex antiquioribus

Repeti hîc possunt ASCODRUTÆ (aut Ascodryptæ) & MESSALIANI ad Thefin I. citati, qui Baptismum externum ac visibilem sublatum iverunt. Adduntur à L. Danao Pelagiani, tanquam spernentes Baptismum Christi. Sed fatendum est, quod Pelagius, licet peccatum originis negaret, adeoque indigentiam baptismi; non tamen ipsum baptismum sustulerit. Nam & verba ejus sunt in libello fidei suæ: *Baptisma unum tenemus, quod iisdem Sacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in majoribus, dicimus esse celebrandum.* Vid. Aug. Lib. de Pecc. Orig. cap. XXI. T. VII. Opp. p. m. 337. b. A. & lib. præced. de Gratia Christi Cap. XXXII. pag. 331. a. B. Imò & Anabaptistæ in Colloq. Franckenthal. Artic. XII. Act. XXXI. n. X. pag. 632. confesi sunt, Baptismum esse ordinationem aut mandatum Dei, & signum externum, per quod interna ablutio peccatorum significetur &c. & n. 16. baptismum esse sigillum fœderis Christi, quod fideles cum illo faciant. It. Act. XXXII n. 1. p. 645. fassi sunt, baptismum pertinere ad eos, quibus Evangelium prædicatur, qui illud credunt, penitentiam agunt & animitus recipiunt. Itaque quia Christus mandaverit, Apostoli idem docuerint, & fecerint, propterea & nobis incumbere illorum vestigia sequi. SCHWENCKFELDIUS autem sine verecundia docuit, Baptismum aqua non esse necessarium, neque debere sic estimari, ac si nemo absque eo salvus fieri queat. Epist. LXXIII. DAVID GEORGIUS affirmavit, esse ceremoniam inanem & typum sequentis substantiæ, eine leere Ceremonie und Vorbild des nachfolgenden Wesens. vid. Ausspruch der wahren Religion Cap. IIX. seqq. F. SOCINUS Disp. de Bapt. valdè prolixus est, ut probet; Baptismum non fuisse à Christo præscriptum, sed liberè tantùm ab Apostolis assumptum: T. I. Opp. p. 709. seqq. & Resp ad Mart. Czechovit. Not. 7. p. 748. Fit, ait, ut baptismus aquæ tanquam Ceremonia sub N. T. à quo omnes fermè ceremoniæ exulant, parvi fieri possit. Magis apertè & crasse Job. Sommerus Tr. de Bapt. adultorum: Nos, inquit, omis à pietate, non aliter, quàm olim Israelita ex serpente (antiquitus usurpato) fecerunt idolum, salutem nostram qua sivismus in ritu baptismi (initio N. T. usurpato) eoque, quod Christi tempore legamus homines baptizatos esse, persuasimus nobis temerè, idem à nobis

etiam requiri, cum tamen baptismus ille ad nostra tempora nihilominus pertineat, nec saniori à nobis imitatione usurpetur, quam si quis arcam Noe, Gen. VIII. Jugum Jeremia, Jer. XXVIII. aut Regis Joas Sagittas, II. Reg. XIII. sine certo Dei jussu & mandato velit imitari & redintegrare. Val. WEIGELIUM similiter Baptismi necessitatem negasse, ex P. I. Postill. pag 30. & 31. constat, ubi magnum errorem vocat, quod baptismo necessitas sit adscripta. Consensum autem Weigelianorum & Socinianorum, in exceptionibus ad nostratum argumenta pro necessitate baptismi allata, ostendit B. Th. Thummius Imp. Weig. Error. LXXIII p. 172. seqq. STIFELIANORUM cum Weigelianis harmoniam in hoc puncto declarant Antecessores nostri in App. Consil. Dedek. p. 48. a. b. ubi ex Vol. 1. Act. referunt, hominem quendam illius gregis, qui se Levi appellabat, respondisse, se quidem persuasum esse, quod Baptismus externus admodum necessarius non sit; attamen servetur propter infirmos, donec Dominus ipse suo tempore eum abroget. Et quanquam impostores illi interdum valde speciose de baptismo loquantur, eique multum tribuant; facile tamen deprehensum est, quod non loquantur de baptismo externo, sed interno.

#### Observatio.

Non hic agitur de accidentalibus quibusdam ceremoniis, quæ ab Ecclesia baptismo sunt adjunctæ, quas indifferentes esse, facile concedimus: Nec de necessitate baptismi tanta, quâ mera privatio, etiam sine contemptu, damnet: sed de necessitate ex vi ordinationis ac mandati divini ad omnia secula Ecclesiæ N. T. se porrigentis.

#### THESIS II.

**B**aptismus Infantum, juxta illos, non tantum non necessarius; sed omninò omittendus est.

#### Sanè

R. BARCLAJUS non satis habuit in Thesi sua XII. scripsisse: *Quoad Baptisma infantum, mera traditio humana est, cujus nec exemplum, nec*

#### ANTITHESIS II.

**I**nfantibus Christianorum Baptismus, juxta Nostrates, non tantum rectè & utiliter; sed necessariò confertur.

#### Sic iterum

Non solum praxis nostra est manifesta: sed & AUG. CONFESSIO Art. IX. p. 12. docet, quòd pueri sine baptizandi, qui per baptismum oblati

pract.

praeceptum, in universa Scriptura invenire est: verum etiam sub finem Apol. illius Theseos pag. 286. 287. aperte falsus est, ultimam thesis suae partem baptismi infantum usui refragari. Et cum Nic. Arnoldus in Exerc. de Quakerismo docuisset, quod negatio paedobaptismi ad gangranam Anabaptisticam pertineat; Barclajus ex adverso in Animadvers. ad Exerc. illam p. 36. 37. Quod si ego regeram, ait, ipse Paedobaptismus (per aquam externam) ad Antichristi regnum pertinet & gangranam Papisticam; eadem facilitate responderem, quae ille impugnavit. Ita autem & focii in libello Gründe und Ursachen warum sie die Lehre dieser Welt verläugnen p. 2. Peculiariter W. CATON Onderzoek. p. 20. ad Quaestionem: Utrum Quakeri infantes suos baptizent? respondet: Sy en doopen bare kinderen niet na den loop des werelts; &c.

i. e. Non baptizant infantes suos secundum cursum hujus mundi; additâ ratione, quod neque dictum aliquod Scripturae de baptismo infantum; neque exemplum in Scriptura pro eo inveniant. Confer Beschirm. p. 17. & Schall der W. p. 18. Et W. AMES contra Lassen. Cap. XV. p. 36. paedobaptismus, qui asperzione fit, (das Spritzen der Kinder / welches Ihr tauffen heisset / inquit) pro fabula habet, quâ nostri conentur *populum Dei captivare* &c. (zu euren auswendigen Thaten und durch eure erdichtete Sabeln / suchet ihr die Gemüther des Volcks Gottes gefangen zu nehmen.) Add. Steph. CRISP. in Triumph. p. 10. 11. 29. G. FOX Beschirm. der W. p. 10.

Sanè

Olim Baptismus infantum tantâ religione in Ecclesia custoditus fuit, ut ne Pelagianus quidem illum abrogare aut omittere auderent. *Neg. enim aperit*

Deo recipiantur in gratiam Dei; damnat etiam disertè Anabaptistas, qui improbant baptismum puerorum, & affirmant, pueros sine baptismo salvos fieri. APOLOGIA autem p. 156. 157. dum idem agit, simul monet, in Ecclesia nostris nullos extitisse Anabaptistas, quia populus verbo Dei adversus impiam & seditiosam factionem illorum latronum munitus est. In ARTICULIS SMALCALD. P. III. art. V. p. 329. hæc extant: De paedobaptismo docemus, Infantes esse baptizandos. Pertinent enim ad promissam redemptionem per Christum factam. Et Ecclesia debet illis baptismum & promissionis illius annunciationem. Prolixius autem in CATECH. MAJORE p. 544. seqq. de Baptismo infantum agitur, & Rottensium βαπτισμομασίῳ objectionibus respondetur.



aperiè illi etati lavacrum regenerationis & peccatorum remissionis audebant negare, ne hoc Christiana aures ferre non possent: ait Augustinus Lib. II. contra Pelag. & Cœlest. de Pecc. Orig. Cap. I. T. VII. Opp. p. m. 534. A. 1. quæ etiam leguntur Serm. XIV. de verbis Apost. Tom. X. Opp. p. m. 122. Bernbardus autem Serm. LXVI. super Cantica, memorat, hæreticos quosdam sui temporis irridere consuevisse orthodoxos, quia baptizent infantes. p. 765. C. & Epist. CCXL. p. m. 1591. in HENRICUM hæreticum eò nomine invehitur, quod parvulis Christianorum Christi intercluserit vitam, dum Baptismi negaverit gratiam, nec saluti propinquare siverit. Superiore abhinc seculo ANABAPTISTAS baptismum puerorum manifestè improbasse, notius est, quàm ut testimoniis probari debeat. Certè in hoc errore convenire omnes Anabaptistas, licet alioqui in multis rebus inter se dissideant, observavit Job. Calvinus in Instructione contra Anabapt. Sed quis primus pædobaptismum impugnaverit, quæritur. Sunt enim, qui Carolstadio id adscribunt: prout in hanc rem à B. G. Mylio Præl. in A. C. ad Art. IX. p. 143. & B. Gerb. L. de Bapt. §. 183. p. m. 806. Philippi Mel. Commentarius in Ep. ad Coloss. allegatur (ubi tamen istud invenire non potuimus, licet aliò nomine Carolstadium ibi taxatum deprehenderimus) & ab Erasmo Albero (quæ quidem nomina sine commate Mylius conjungit; Gerhardus interjectò commate distingvit) & aliis, Anabaptistarum Patrem eum constitutum esse, narratur. Certè quod Carolstadius A. 1525. baptismum appellaverit *lavacrum caninum*, (ein Hundes-Bad.) Anno seq. 1526. autem, eum Lutherus suâ intercessione reditum ei in terras Saxonicas conciliasset, filiolum sibi natum ad baptismum obtulerit, & susceptores exoraverit D. J. Jonam, Philippum Mel. & uxorem Lutheri, recensetur Tom. III. Altenb. p. 658. a. Illum verò non fuisse sincerum aut constantem mox apparuit. Alii tamen, & nominatim Cocbleus in Actis Luth. & Bellarminus Lib. I. de Bapt. cap. VIII. p. m. 49. Balb. Pacimontanum Anabaptistarum principem faciunt, qui A. 1527. pædobaptismum oppugnare cepit libello Mülsburgi in Pannonia edito. Est autem is Balthasar Hubmejer, sive Zubmojer (uti Lutherus eum nominat Epist. de Anabaptismo ad duos Pastores A. 1528. scripta Tom. IV. Altenb. p. 374. b.) alias quòd Fridburgi natus esset, dictus Fridberger / hinc latino idiomate noviter compositò, Pacimontanus; Waldshutensium primus post Reformationem Zvinglianam concionator, sed qui mox à Münzero, Thuringiâ exacto & ad Helvetios digresso, seductus, in castra ejus concessit. Vid. J. Hoerob. Summ.

Contr.

Contr. Lib. V. p. 338. Eum sanè inter primos Doctores suos ponunt Anabaptistæ in Confessione Germanica A. 1664. Amstelod. excusa. Sed J. H. Ottius in Annal. Anabapt. ad A. 1524. §. 4. eum jam A. 1526. *Vienna ex-ustum, uxorem mersam fuisse*, scribit. Rectius fortasse NICOLAUS Stordt quem *Phil. Mel.* Enarr. I. Ep. ad Cor. c. XIV. T. IV. Opp. p. 283. *primum in Germania sparfisse venenum illud impiorum dogmatum, & baptismum simpliciter irrifisse* refert; pædobaptismi impugnati fundamenta jecisse dicitur; ut quamvis primis annis prætextum haberent Baptismi ideò à se improbatum ac retractati, quod sub Papatu collatus esset pueris; mox tamen infantes planè non esse baptizabiles aut baptizandos, apertiùs affirmarent. De ZVINGLIO quæritur, annon is aliquando infantium Baptismum disuaserit? Vidd. Mylius & Gerhardus II. cc. Nobis eò excurrere jam non licet. De MICH. SERVETO autem, Antitrinitario, Calvinus Lib. IV. Institt. c. XVI. §. 29. testatur, quòd docuerit, Baptismum suscipi non debere, nisi anno XXX. quâ ætate Christus Baptismum suscepit. Sic deinde Ministri Transylvani, qui A. 1567. duos ediderunt libros contra Trinitatem & Incarnationem Domini, sub finem eorum addiderunt XXXVI. argumenta contra Baptismum parvulorum. Sic in *Catechismo SOCINIANORUM Racoviensi* L. V. qui est de Prophetico Christi munere Cap. IV. quod est de Bapt. Aquæ p. m. 195. 196. ad Quæstionem II: *Num ad eum ritum (baptismi aquæ) infantes pertinent?* Respondetur: *Nullò pacto.* Et Smalcius in Ex. CLVII. Error. pag. 37. Error 140. *Baptismum infantium pro puerili prorsus se habere*, fatetur. Conf. Disp. X. contra Franz. p. 322. ubi *Infantes recens natos Christi per baptismum discipulos facere, tam esse credibile, ait, quàm Psittacos & reliquas aves: & sapere argumentationem Franzii (ex Matth. XXVIII, 19.) illud, quod quidam, nescio de quo, scribat, eum avibus Evangelium annuntiâsse.*

### THESIS III.

**I**taque & virtus atque efficacia baptismi aquæ, *juxta Quakeros*, nulla est in ordine ad spirituales effectus, regenerationem ac renovationem, & consequendam remissionem peccatorum.

### ANTITHESIS III.

**B**aptismus aquæ ex divina ordinatione & concursu efficax est ad regenerationem, atque ad remissionem peccatorum & renovationem consequendam; *juxta Protestantés.*

### Scilicet

Hinc potius R. BARCLAJUS probare nititur, quod unicus Christi baptismus non sit aque ablutio, ex necessariis baptismi fructibus & effectibus, qui Rom. VI, 3. 4. Gal. III, 27. Col. II, 12. indicentur, & omnibus baptismo Christi baptizatis sint communes; sed in baptizatis baptismo aquæ non æquè omnibus deprehendantur, in plerisque defint. Apol. thes. XII. §. IV. p. 272. Alii quoque per experientiam constare putant, homines aquâ baptizatos, cum adolescerent, multò peiores factos fuisse: quod non contigisset, si verè fuissent regeniti. Vid. Th. LAWSON contra Zentgraff, p. 27. & W. CATON Onderf. p. 20. memorat, Quakerorum quosdam, equidem tempore ignorantia (i. e. antequam Quakeri fierent) aquâ baptizatos fuisse, attamen parum aut nihil fructus, quoad mutationem in melius, in ipsis tunc habuisse locum: serò demùm Deum pro infinita suâ charitate, oculos eorum cæcos aperuisse, & tunc vidisse illos sese, quod essent pauperes, nudi & miseri; à vero & unico baptismo hactenùs alieni &c. Addatur W. SCHEWEN Gl. und Erf. cap. IX. & plerique suprâ ad Th. III, citati.

### Sic & veteres

Qui Baptismi aquæ necessitatem negârunt, efficaciam quoque ejus simul impugnârunt: quod de MESSALIANIS manifestum est, qui juxta Theodoretum, ex divino baptismo nullam utilitatem obvenire illis, qui illum a se sequi meruissent, μηδεμίαν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ βαπτίσματος ὠφέλειαν τοῖς ἀξιομένοις γίνεσθαι, docuerunt L. IV. cap. XI. p. m. 164. Ex propinquiore SCHWENCKFELDIUS in Confess. fidei, in Catech. de Verbo, & Epistolis, loco non uno, præsertim Ep. I. II. III, XXI. & LXXIII. efficaciam baptismi aquæ

### Nimirum

Per baptismum ita offerri credunt gratiam Dei, ut pueri, qui per baptismum offeruntur Deo, recipiantur in gratiam Dei: secundum verba AUG. CONFESSIOIS art. IX. p. 12. In APOLOGIA autem p. 156. expressè scribunt; quod baptismus puerorum non sit irritus sed efficax ad salutem: quod etiam in discursu seq. uberiùs confirmant. Similiter in CATECH. MINORE de Sacram. Bapt. ad Quæst. II. p. 376. 377. Quid præstat aut confert Baptismus? respondetur: Operatur remissionem peccatorum, liberat à morte, & à Diabolo, & donat aeternam beatitudinem omnibus & singulis, qui credunt hoc, quod verba & promissiones divina pollicentur. Idque non solum ibi porrò, sed pluribus in CATECH. MAJ. pag. 539. seqq. declaratur & stabilitur.



aquæ impugnavit ; cujus dicta plura collegit *C. Schlüsselburg. L. X. Catal. Hær. Error. XXXIIX. p. 237. 238.* inter quæ vel unum illud notari potest, quod scripsit : *Falsum est, externum baptismum pro lavacro regenerationis habere.* Aliàs autem novimus, quomodo in Epistolis illis sententiam de efficacia Baptismi dixerit importare *Papismum idololatricum, Creaturismum, abominationem detestandam, Ecclesie Christi atque omnis pietatis desolationem, eine abgöttische Papisterey und Creaturisterey, abscheulichen Gwuel / der Kirchen Christi und aller Gottesfurcht Verstörung.* ANABAPTISTÆ, licet baptismum aquæ propter mandatum Christi observandum esse, concederent ; efficaciam tamen ejus non æquè agnoverunt, vim significativam tantum ei tribuentes. Præcipuè MENNO, à quo *Mennista*, adversus efficaciam baptismi calumiam strinxit, *Imbecille elementum non posse Christianos efficere, aut in Christo conservare* docens in libro, quem *Fundamentum* inscripsit. Assèclarum autem seu Mennistarum sententia eadem ex Confessione eorum, Hoornæ apud Zachar. Cornel. impressa, artic. XXI. clara est, ubi docent, Baptismaum aquæ *non aperire aditum ad regnum cælorum, neque gratiam ullam vel salutem posse conferre ; non habere vim conferendi remissionem peccatorum, immunditiam carnis nostræ purgandi, sed esse tantum signum & testimonium gratiæ & sanguinis Christi in ablutione peccatorum, quam homo per fidem & regenerationem ex gratia ante baptismum, per depositionem corporis peccati carnis, quæ in Baptismo annuncietur, in corde acceperit.* In *Coll. q. Franckenthalensi* cum Anabaptistis, de efficacia vera & reali Baptismi ex instituto actum, atque errorem illorum in lucem productum & confutatum fuisse, non legimus. Nec mirum : cum *Calvino-Reformati*, quibus illud negotii incumberebat, ne ipsi quidem satis sincerè efficaciam baptismi tueantur : certè salvis hypothesebus suis tueri non possint. De quo aliàs data occasione videbimus. SOCINIANI in Catechismo suo Racoviensi ad Quæst. IV. *Quid verò ea de re statuis, quod sint, qui putent, se hoc ritu regenerari ?* Respondent : *Falluntur vehementer ejusmodi.* Et post paulò addunt, *Videri hoc quidpiam idololatriæ simile.* Et Smalcus Disp. IX. contra Franz. p. 289. *De efficacia Sacramentorum, scribit, non est, quod dicatur : Fabula enim sunt, aliquam esse internam efficaciam in baptismo vel Cæna domini, cum utraque nihil aliud sint, quàm externæ hominum actiones, quibus aliquid, quod in mente ipsorum latet, expressum volunt.* Sic autem ceteri. DAVID GEORGIUS, quod de Sacramentis in genere dixerat l. cit. *Ausspruch der wahren Religion*

c. IIX. de Baptismo nominatim profitetur, *non esse medium efficax, per quod peccata remittantur, corda purgentur, mundentur, & salva fiant, sed inanem ceremoniam &c.* VAL. WEIGELIUS P. I. Postill. p. 57. scribit: *Eine große Verwirrung machet der falsche Prophet / indem er lehret / die Wasser-Tauffe wasche die Erb-Sünde / wircke den Glauben / bringe den heiligen Geist. i. e. Magnam confusionem facit falsus Propheta* (quò nomine non obscure B. Lutherum tangit) *cùm docet, Baptismum aqua abluere peccatum originis, aut operari fidem, asserre Spiritum S.* Et p. 76. *Baptismus aqua nihil operatur aut dat: die Wasser-Tauffe wircket noch gibt nichts.* ES. STIFELIUS negavit, *Baptismum conferre aliquid ad remissionem peccatorum; id enim tantum præstare novam generationem à Deo in Christo.* Vol. I. Act. atque inde in App. Consil. Dedek. p. 48. a. Auctor des *Monarchen-Spiegels* Cap. V. p. 371. *Lutheranos impudentia* accusat, *quod Baptismum externum dicant esse lavacrum regenerationis, & operari remissionem peccatorum & salutem æternam omnibus qui hoc credunt. Ego, addit, non credo.* CHR. HOHBURCHII flosculos plures in hanc rem collegerunt Theol. Lub. Hamb. & Luneb. P. II. Tract. contra Patronum Revel. Æg. Guthm. Punct. I. §. 39. p. 228. seq. & Cap. V. §. 7. p. 512. seqq.

### Observatio I.

Non est, cur putetur, Nostrates aquæ baptismali, in se considerata, aut actioni circa aquam occupatæ, quatenus externa est & in se præcisè spectatur, efficaciam illam tribuere. Testantur enim potius in *ARTIC. SMALCALDICIS* P. III. art. V. p. 329. *Se non sentire cum Thoma & Monachis prædicatoribus, qui verbi & institutionis Dei obliti, dicunt, Deum spiritualem virtutem aqua contulisse & indidisse, qua peccatum per aquam abluat.*

### Observatio II.

Non est putandum, Quakeros tantum aquæ ipsi & actioni externæ in se spectatæ, efficaciam illam denegare; & causæ principali, Deo, propriam esse virtutem illam, docere. Reverà enim negant, Deum virtutem suam huic actioni, tanquam medio aut organo conjungere, & per illam exerere: nec nisi vim significativam illi relinquunt: si quidem & hanc illi integram relinquunt.

THESIS IV.

**V**erus autem Christi baptis-  
mus, qui in Ecclesia N. T.  
vigere debet & viget, *juxta*  
*illos*, consistit in regeneratione  
internâ immediatâ, quâ lumen  
ac semen spirituale, substantiale  
& salutiferum, quod in omnibus esse credunt, in aliquibus ita susci-  
tatur, ut opposita prava substantia sterile sciat aut pereat in homi-  
ne, ipsum verò illud semen, velut auctum & confirmatum, ho-  
minem Deo Christoque conformem faciat.

Nimirum

Lumen illud internum & substan-  
tiale illis omnia est. Non solùm do-  
cet, illuminat, regit; sed baptizat,  
pascit; ita non tantum Lex & Evan-  
gelium est, sed Baptismum & Eucha-  
ristiam præstat: spirituali scilicet sen-  
su. Mutationem autem illam, quam  
sub ratione baptismi præstat, non  
adeò obscurè, licet stylo suis fami-  
liari, ISAAC PENNINGTON *Weg des*  
*Lebens* / p. 23. describit: *Verus Ba-*  
*bptismus*, inquit, *est suffocatio rei*  
*veteris cum omni sua impuritate, &*  
*suscitatio rei alicujus novæ; atque hæc*  
*est res nova, circumcisio, baptismus,*  
*qui justificatur. Deus justificat filium*  
*suum & hominem solum eatenus, qua-*  
*tenus in filio suo invenitur.* Belgicè  
his verbis: *Den waerachtigen*  
*Doop is de verdrenckinge van*  
*de oude saeck met alle baere vui-*  
*ligheit, ende opweckinge van*

ANTITHESIS IV.

**I**mmediatè homines in Ecclesia  
N. T. regenerari, velut per lu-  
men internum spirituale, atque  
ita baptizari Christo, falsum  
est.

Sanè

Cùm Nostrates AUGUSTANÆ  
CONFESS. Art. V. p. II. damnarent  
*Anabaptistas, & alios, qui sentiunt*  
*Spiritum sanctum contingere sine ver-*  
*bo externo hominibus; dictum hoc*  
*esse apparet in ipsos quoad mini-*  
*sterium verbi & sacramentorum.*  
Nam & in ipso Baptismo *verbum signo*  
*conjunctum* considerari debere, con-  
stat ex GATECH. MAJ. p. 537. 538. In  
APOLOGIA autem AUG. CONF. p. 157.  
scribitur: *Sic hic Baptismus* (externus,  
qui aqua dicitur,) *irritus esset, nullis*  
*daretur Spiritus Sanctus, nulli fierent*  
*salvi, denique nulla esset Ecclesia.* Quò  
ipsò baptismus Quakerorum inter-  
nus & immediatus omninò excludi-  
tur. Confer GATECH. MAJ. p. 540.  
ubi contra *nasutulos illos uwegro-*  
*φας, novos illos Spiritus, Anabapti-*  
*stas, prolixius disputatur.*



*een nieuwe saeck, ende het is de nieuwe saeck de besnydinge, den Doop, dewelcke gerechtvaerdigt woord. God rechtvaardigt synen Soon ende den Mensch alleenlyck soo verde als by in synen Soon gevonden word. Sanè vetus illa res nihil aliud est, quàm semen malum substantiale; de quo supra Cap. VI. th. II. de Pecc. Orig. vidimus, & nova res est bonum illud semen, quod non quidem tunc demùm produci incipiat in homine, cùm is internè baptizetur, sed velut latens haerens aut quiescens aut languens, suscitetur. Cæterùm inepta quidem est locutio quâ *baptismus justificari* dicitur, prout & illa, *Deum justificare filium suum* ambigua est. Sed de Quakeris, uti Weigelio, jam supra monuimus, Filium Dei & Lumen internum & Fidem & Regenerationem & Justificationem & plura, illis unum idemq; esse. Quod si distinctiùs illa enunciare velis, dicendum erit ex mente illorum; Deum eos, quos Spiritu suo & filii sui internè baptizat, quatenùs lumen illud internum in illis excitat, & pravum semen opprimit, hoc ipso etiam justos constituere, quatenùs Filium suum pro justo habet, & eundem in illis vigentem invenit, sic eos in filio invenit. Aliàs autem de baptismo interno videri possunt quæ W. AMES contra Lassen. Cap. XV. p. 35. scribit: Quando homo per Spiritum à peccatis sanctificatur, tunc baptizatus est per Spiritum in unum corpus, nimirum in corpus Christi, & fruitur substantiâ illâ internè, quam externum illud significat. (Wenn der Mensch durch den Geist von Sünden geheiligt ist/ so ist er getaufft durch den Geist zu einem Leib/ nemlich/ zu dem Leib Christi/ und geneust das Wesen inwendig/ welches das auswendige bedeutet.) Quibus consona sunt quæ W. CATON affert, Onderf. p. 20. 21. ad quæstionem: *Anne ergò nemo è Quakeris missus sit ad baptizandum, ut alii ab ipsis baptizati, similiter testificari possint anum illud baptisma?* Respondet, *missos esse Quakeros ad prædicandum æternum Evangelium* (nempè Christum, tanquam lumen substantiale in nobis) *ad convertendos homines à tenebris ad lucem* (substantialem in sese) *& à potestate Satanae ad Deum;* eoque refert dictum Christi Matth. XXIX. 19. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos &c.* quod non loquatur de aquâ externâ; inde colligit, eum *qui illos misit, adesse ipsis;* & *qui testimonium prædicantium accipiunt, atque in lucem substantialem credunt, ad quam conversi sunt, venire ad testificandum de uno baptismo,* (quem ipsi intus consecuti & experti sint) *qui fiat per unum Spiritum in unum corpus &c.* Add. Th. LAWSON contra Zentgr. p. 8. 9. W. SCHEWEN *Bl. und Ref. C. IX. p. 78. 99. 104.**

## Sic & olim Enthusiastæ

Baptismum internum & spiritualem ab externo non tantum distinctum, sed divulsum, jactitârunt. C. SCHWENCKFELDIIUS Lib. de Christiano homine, *Externa aqua baptismi, ait, aut perfusio, non salvat nos, nec facit Christianos; sed interior, divina aqua & lotio.* Eâque ratione etiam in Confess. Fid. *aquam spiritualem & divinam statuit, quæ abluat animam; ab elementari diversam: per illam autem intelligit verbum Dei internum, aut Evangelium essenziale, ipsumque Christum spiritualem; uti alias loquitur, Lib. de Evang. Et Val. WEIGELIUS P. II. Postill. p. 110. Ubi Spiritus & fides est, ibi regeneratio, etiam sine aqua. Ratio, nam Spiritus supplet vicem aquæ, neque transilit quenquam. (Er überhüpffet keinen): & P. III. Postill. p. 95. Deus baptizat omnes infantes in omnibus populis, suo omnipotente spiritu.* Nam & hic spiritus nihil aliud est, quam Quakerorum spiritus & lumen internum ac substantiale. Talem autem esse Baptismum, quem STIFELIUS cum focis commendavit, ex his quæ Antecessores nostri in Confiliis Dedek, App. p. 48. b. collegerunt, manifestum est. Cæterum eorum, qui THEOSOPHI audire consueverunt de *Baptismo Spiritus*, eadem sententia conspici potest in *Send-Brieff. Quæst. I. p. 55. 56. Offene Hertzens Pforte* Cap. VII. p. 79. Chr. HOHBURGH loca pluscula *ὁμοφωνα* de aqua interna baptismali, (*vom innern Geist = Wasser*) atque inde pendente *generatione spirituali Christi in nobis*, quâ *Jesus suo spiritu, lumine, vitâ, naturâ, indole & essentiâ in nobis concipiatur*, exhibent *Theologi Lub. Hamb. & Luneb. P. II. contra Patronum Revel. Æg. Guthm. p. 240. seqq. & pag. 512. seqq.*

## Observatio.

Non negatur à nobis interna & spiritualis operatio Dei, & per appropriationem Spiritûs Sancti, in homine, qui baptizatur ac regeneratur. Fatentur Nostrates, *veterem Adamum, qui adhuc in nobis est, subinde per quotidianam mortificationem ac penitentiam in nobis submergi & extingui debere unâ cum omnibus peccatis & malis concupiscentiis, atque rursus quotidie emergere ac resurgere novum hominem, qui in justitia & puritate coram Deo vivat in æternum: juxta verba CATECH. MIN. p. 377. 378.* Quæstio autem est (1) de abolitione alicujus substantiæ peculiaris in homine, & productione aut augmentatione novæ. (2) de mutatione illa hominis immediatâ, sine verbo externo, & sine Baptismo aquæ.

CAPUT

## CAPVT XVI.

De

# SACRA COENA, DEQVE COMMUNICATIONE AVT PARTICIPATIONE CORPORIS ET SANGVINIS CHRISTI.

### QUAKERORVM

#### THESIS I.

**R**itus ille externus, quò panis & vinum, accedente verbo Institutionis Christi, distribuuntur & accipiuntur, manducando ac bibendo; aliquando tantùm, velut figura & umbra melioris, in usu fuit, non autem ex intentione atque adeò institutione Christi omnibus seculis frequentari à Christianis, sed cessare debet: *juxta sententiam Quakerorum.*

#### Satis apertè

**R.** BARCLAJUS Thesi XIII. *Fractione panis, per Christum cum discipulis celebratà, aliquando in Ecclesia etiam utebantur illi, qui rem figuratam receperunt imbecillium causà: sicut abstinere à rebus strangulatis, & à sanguine, lavare invicem pedes, infirmos oleo ungerere: quae omnia jussa sunt non minore auctoritate & solemnitate,*

### PROTESTANTIVM

#### ANTITHESIS I.

**R**itus ille externus, quò panis & vinum, accedente verbo Institutionis Christi, distribuuntur & accipiuntur, manducando & bibendo; non tantùm olim ad tempus, velut umbra & figura nuda; sed ex intentione atque institutione Christi, omnibus seculis frequentari à Christianis debuit & debet, non autem nisi cum fine mundi cessare: *juxta Protestantes.*

#### Docet hoc

Praxis nostra publica & constans, non ignorantibus, sed ringentibus adversariis. In libris Symbolicis, p. 159. testantur Confessores, APOL. A. C. art. X. quod in Ecclesiis nostris plurimi saepè utantur Cæna Domini; quodque qui docent de dignitate & fructibus sacramenti, ita dicant, ut invitent populum, ut saepè eo utatur. In  
*quàm*



*quàm priora illa duo; sed cùm tantùm fuerint umbra meliorum, illis cessant, qui substantiam assequuti sunt. De quibus in Apol. §. VI. p. 300. seqq. operosè agit, disputans: Num ceremonia illa adhuc sit permanens institutum in Ecclesia, omnibus incumbens? imò num quidem necessaria aliqua pars cultus novi fœderis sit? aut num melius magisve obligans fundamentum habeat, quàm alia ceremonia instituta eodemque tempore peracta, quas adversariorum plerique fatentur cessasse, & Christianis hodiè minimè incumbere?* Atque harum trium quaestionum partem negativam amplectitur & propugnat. Denique §. IX. p. 310. seqq. velut testimoniis Scripturae, ipsaque rei natura probare nititur, *ceremoniam hanc panis & vini cessasse.* Sic etiam in Catechismo suo Cap. XI. p. 89. primùm quidem docet, *mandatum fuisse aliquid per Christum discipulis de participatione panis & vini ad sui commemorationem, donec venerit: mox autem adventum internum denotari monet, & p. 91. directè id agit, ut probet, mandatum de pane & vino (Eucharistico) non esse necessarium & per consequens non semper debuisse durare: (daß das Geboth betreffend Brod und Wein / nicht nothwendig sey / und dann folgendes nicht allezeit dauern solte.)* Itaque & in adjecta Confessione Fidei, cùm artic. XIX. de manducatione panis & (bibitione) vini (von dem Essen des Brods und Weins) ac simul ceremoniis aliis, v. g. lotionem pedum, abstinentia à suffocato & sanguine, unctione ægrotorum, egisset, statim Articulum seq. XX. inscribit *de Libertate Christianorum illorum, qui ad substantiam pervenerunt, quoad observationem aut omissionem praedictarum Ceremoniarum;* (von der Freyheit derjenigen Christen / die zu dem Wesen kommen sind / anlangend das Unterhalten / oder nicht Unterhalten / der vorgemeldten Ceremonien und Gewohnheiten.) His respondent, tanquam vindiciæ priorum, quæ habet in *Animadvers. ad Exerc. Nic. Arn.* p. 57. &  *Rettung der Warh.* p. 17. Sic autem & reliqui. Jam olim enim, memorantibus Theol. Hamburg. Quaker. Breuel Cap. V. p. 166. *Quakeri statuerunt, Sacram Cenam pane & vino administratam,*

præfatione autem CATECH. MINORIS pag. 363. taxantur, qui ad Sacramentum (Cœnæ) non accedunt, sed contemnunt, ceu rem non necessariam. Confer CATECH. MAJ. de Sacram. Alt. p. 559. seqq. ubi, & præsertim p. 160. urgetur textus in verbis Christi, *Hoc facite in mei commemorationem, quæ sint verba præcipientia & jubentia, quibus iis, qui Christiani censeari volunt, mandetur & præcipiatur, ut utantur (hoc) sacramento.*

pro Apostolis tantum esse institutam, nec porrigere se longius, nos quoque non esse obligatos ad S. Cœnam ita celebrandam. Confer W. CATON Onderfoeck p. m. 21. Beschirm. p. 17. Th. LAWSON contra Zentgraff. p. 28. 29. G. FOX Beschirm. p. II. & Vorstellung P. II. (ubi de differentia Cœnæ Dominicæ ante crucifixionem & post resurrectionem Christi) p. 9. seqq. W. SCHEWEN Gl. und Erf. Cap. IX. p. 108. 109. 110.

#### Similiter

Enthusiastæ veteres, ac nominatim MESSALIANI, *divinam escam spre-* visse leguntur apud Theodor. Lib. IV. Cap. XI. *nec prodesse quicquam, nec nocere, ἄδεν ἄτε οὐνάσαι ἄτε λωβᾶσαι*, docentes. p. m. 163. His jungendi iterum ASCODRYTÆ aut ASCODRYPTÆ apud eundem L. de Hæret. fabb. C. SCHWENCKFELDIUS Epist. LXII. *Mandatum de Cœna*, scribit, *non est ejusmodi, ut salus ad illud sit alligata. Et: Non necesse est, nimium esse anxium de externo Cœna usu.* Ne autem putes, negari ab eo solum absolutam necessitatem S. Cœnæ, conferendum est, quod habet Epist. LXIV. *Verè credentes non indigent Christo, neque desiderant eum in pane & vino.* & Lib. de Vocat. ait, *Se & suos velle abstinere ab usu cœnae, dicit nec Cœna Domini vero intellectu, fide & usu rursus prodeat.* VAL. WEIGELIUS P. III. Post. p. 63. *Va illis acclamat, qui ritus cœnæ, in memoriam Christi institutæ necessitatem in ordine ad salutem statuunt, ita homines agminatim seducant, & Christianismum faciant impium. (Wehe denen / die eine nothwendige Seeligkeit aus der Gedächtniß (cœnæ) machen / sie verführet Land und Leut / und richten auff ein ruchloses Christenthum.)* ES. STIPELIUS cum suis S. Cœnam pro re inutili habuit: *falsus, se & suos, vel planè non, vel rarò admodum, quinque aut plurium annorum spatio vix semel uti; scilicet sub prætextu Libertatis Christianæ: prout ex Actis publicis memorant Jenenses App. Conf. Dedek. p. 49. b. Similia ex reliquorum Theosophorum scriptis, nominatim den wahrhaffigen Bericht Lohmans und Tetings C. 3. observârunt Theologi Lub. Hamb. & Lüneb. Ausf. Bericht S. 768. p. 436. 437.*

#### Observatio I.

Facile patet, non esse quæstionem de absoluta necessitate Sacramenti Cœnæ; quandoquidem & Nostrates sæpè facti sunt, sufficere spirituales manducationem, ubi sacramentalis manducationis copia, juxta institutionem Christi, & per ministrum ordinarium, haberi non potest.

De

De necessitate autem ex mandato Christi, nostraque indigentia, ubi & quando copia ejus haberi potest, disputatur: licet neque hinc certum aliquod tempus, dies aut mensis sit definitus.

### Observatio II.

Quamvis *Barclajus* sub finem *Apol. Thes. XIII. §. XI. p. 313. 314.* scribat: *Si aliqui hodie veram animam mollitie & reali erga Deum conscientia ducti, has ceremonias prestarent eadem methodo & modo, quomodo utebantur iis primitivi Christiani, non dubitarem affirmare, quin pro tempore iis indulgeri posset, & Deus eos in earum rerum usu respiceret: Et Steph. Crisp. Triumph. n. 6. p. 12. Quod si per Spiritum Dei ducamur ad frangendum panem, ita facimus, atque id Deo acceptum est.* Sed *Barclajus* quidem (1) negat primitivis Christianis similes ullos se nosse. (2) indulgentiam tantum, non quasi ex divina voluntate faciendi aut sancti operis approbationem, largitur: (3) se interim ab illis ceremoniis liberatos esse, nimirum a Domino ejusque Spiritu inde evocatos; Diem enim illuxisse, in quo surrexerit Deus, & valedixerit omnibus istis ceremoniis & ritibus, & colendus sit solum in Spiritu, (non autem ejusmodi actu externo sacramentali ejusque celebratione,) statim addit. *Crispus* autem non affirmat categoricè, se aut suos frequentare ceremoniam frangendi panem, aut ejus causam habere; sed conditionatè duntaxat loquitur, *si Spiritus Dei duxerit illos,* (quod tamen actu secundo contingere non asserit) fore, ut ritum frangendi panem exercerent. Itaque non est, cur ad nostras partes accedere aut favere sacramento Eucharistiæ putentur. Nam *Barclajus* ipse potiùs l. c. §. VII. p. 305. scribit: *Diabolum suscitasse Zelum illum Christianorum, pro ritu sacramentali cœnæ, ut rebus parvi ponderis occuparet eos, quomodo magis ponderosa negligantur.*

### THESIS II.

Quando autem cœna sacramentalis, quomodo Christus illam olim Discipulis suis administravit, celebratur; non tamen ipsum illud corpus humanum, quod Christus à Maria sumpsit, atque in mortem pro nobis tra-

### ANTITHESIS II.

Quando sacra cœna juxta institutionem Christi celebratur, ipsum illud corpus humanum, quod pro nobis in mortem traditum, & sanguis ille, qui pro nobis effusus fuit, unà cum pane & vino benedictis, verè didit,



didit, & sanguis humanus pro nobis effusus, cum pane & vino benedictis, verè & realiter accipiuntur; *juxta Quakeros.*

### Scilicet

Inter errores vel primò locò referunt, quòd communionem & participationem corporis, carnis & sanguinis Christi referamus ad externum illud corpus aut templum, quod è Alaria virgine natum, & in Judæa passum est: uti BARCLAJUS scribit l. c. §. IV. p. 294. Eademque ratione THOMAS LAWSON contra Zentgraff. p. 28. 29. & W. SCHEWEN Gl. und Erf. Cap. IX. p. 109. negant, eos, qui pane & vino benedictis vescuntur, accipere corpus & sanguinem Christi.

III. Art. VI. pag. 330. ubi verum corpus & sanguinem Christi non tantum dari, & sumi à piis, sed etiam ab impiis Christianis, docetur. Similia extant in GATECH. MIN. de Sacr. Alt. Qu. I. pag. 380. 381. & MAJORE pag. 553. FORM. CONCORD. Art. VII. p. 597. seqq. ejusque SOL. DECLAR. pag. 724. seqq.

### Præcesserunt

Inter antiquiores hæreticos illi quidem *primùm*, qui ipsam humanam naturam Christi veritatem, aut in unione personali permanentem existentiam negarunt; sic omninò corporis humani & sanguinis veri ac substantialis Christi realiter superstitis participationem in Sacramento Cœnæ simul sustulerunt: Deinde verò Seculi IX. & sequentium homines quidam, qui errore Transsubstantiationis offensi, in contrarium errorem delapsi fuerunt, nominatim BERTRAMUS (alias *Ratramnus*) JOH. ERIGENA SCOTUS, BERENGARIUS, ALMERICUS, & JOH. WICLEFF; quibus tandem HULD. ZVINGLIUS & socii successerunt: de quibus non est cur plura memoremus.

& realiter dispensantur atque à communicantibus accipiuntur.

### Satis clara sunt

Verba AUGUSTANÆ CONFESS. art. X. p. 12. ubi de Cœna Domini docent nostri, quod corpus & sanguis Christi verè adsint & distribuantur vescentibus (indiscriminatim, non tantum credentibus) in Cœna Domini: & improbant secus docentes: quod in APOLOGIA pag. 157. clarius explicant, scilicet sentire se, quod in Cœna Domini verè & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & verè exhibeantur cum illis rebus, quæ videntur, pane & vino, his qui sacramentum accipiunt.

Addantur ARTICULI SMALCALD. P.

**morensus**: quæ apud Nostrates non paucos, præsertim **B. Henricum Müll-**  
**lerum** in Historia Vet. & Novi Berengarianismi, legi possunt. Quan-  
 quam & **Socinus** cum gregalibus suis accensendus foret, quos itidem  
 constat, præsentiam veram ac substantialem corporis & sanguinis Christi  
 in cœna negasse atque impugnâsse. Sufficient h. l. *caelestes isti Propetæ,*  
 in eundem errorem conspirantes: ex quibus **ANDR. BOD. CAROLSTADIUS**  
 ipse adversus Lutherum & Collegas disputavit, *Christi corpus & sanguinem*  
*non esse in sacramento*: vid. **B. Luth.** Lib. II. contra Cœl. Proph. Tom. III.  
**Altenb.** p. 69. a. **CASP. SCHWENCKFELDUS** in Catech. de Verbo: *Falsum*  
*est, quando dicitur: Corpus Christi esse in pane, propter verbum, cui se Chri-*  
*stus alligavit. — Christum in terris in sacramentali pane non querimus, sed*  
*sursum in cœlis.* Addatur Confessio de Cœna, ubi eadem non semel inculcat.  
 Alibi sententiam nostram erroris accusat, Ep. LXXXIIX. *seductionis,*  
 Ep. LXIV. Imò in Apol. I. ad Princ. Lignic. *Satanicum esse,* ait, *docere,*  
*verum Christi corpus & sanguinem in vel cum corporali pane & vino in cœna*  
*Domini exhiberi, aut comedi.* **VAL. WEIGELIUS** P. I. Post. p. 115. seqq. cum  
 Transubstantiationis errorem impugnasset, inde ad nostram sententiam  
 convertitur, qui *transubstantiationi* quidem *adversetur,* errorem tamen  
 retineamus, *quasi Christus in pane & vino nobis det terrenam carnem & san-*  
*guinem, ex Adamo accepta, quod & ipsum falsum sit.* (Es kömmt ein an-  
 der / ait, und setzet sich wider die Bapstische Transubstantiation und  
 behält den Jersal / als gebe uns Christus im Brod und Wein das ir-  
 dische Fleisch und Blut aus Adam / welches auch unrecht ist.) Nimi-  
 rum & hic & ille, Christum sive in resurrectione sua, sive ascensione in  
 cœlos, corpus verè humanum deposuisse, neque adeo vel habere amplius,  
 vel in S. Eucharistia præsens nobis sistere, aut communicare, statunt.  
 Hinc etiam mirum non est, **ES. STIFELIUM** cum suis præsentiam corporis  
 & sanguinis Christi in cœna negasse, ac solum panem & vinum illuc adesse,  
 docuisse: quod ex actis indicant *Jenenses* App. Consil. Dedek. pag. 49. a.  
 His addendus Auctor libelli *Spiegel der Weißheit &c.* (qui **PAULUS**  
**FELGENHAUER** habetur) Cap. IV. p. 109. 110. ubi præter Transubstantia-  
 tionis errorem, etiam nostram doctrinam, quâ *corpus & sanguis Christi in,*  
*cum & sub pane præsens esse, & ore corporis percipi* traduntur, rejicit; juxta  
 Scripturas autem *panem & calicem benedictum, neq; in, cum aut sub pane &*  
*wino, neq; ipsum corpus aut sanguinem Christi; sed tantum communicationem*  
*corp' ris & sanguinis Christi esse, docet: quæ tamen postrema sententia invol-*  
 vitur magis, quam evolvitur.

THESIS III.

**V**era autem coena Domini, fidelibus frequentanda, *juxta Quakeros*, consistit in reflexione mentis humanae ad lumen internum & substantiale, quod in ipsa est; quodque rationem habet cibi & potus spiritualis; atque ita corporis & sanguinis Christi, non in substantia humani, sed velut caelestis & spirituali sensu concipiendi, nominibus appellatur: unde mens ipsa quoad vitam spiritualem velut alimentò quodam sustentatur, simul etiam vigorem, quasi succum & robur, trahit.

Huc omninò tendunt,

Quæ Quakeri nostri, licet non raro se involvant, *de communicatione & participatione corporis & sanguinis Christi* docent ac profitentur. Sic BARCLAJUS intelligendus est, quando Thef. XIII. scribit: *Communio corporis & sanguinis Christi est quod spirituale & internum, hoc est participatio carnis & sanguinis Christi, quo homo interior quotidie nutritur in cordibus eorum, in quibus Christus habitat.* p. 287. Et Apol. §. III. p. 292. cum scripsisset; *Cæna Domini vel Cenatio (ut ita loquar cum Domino) & participatio carnis & sanguinis ejus nullò modo limitatur ad ceremoniam frangendi panis, & bibendi vini statutis temporibus, sed realiter & verè possidetur, quandocunque anima in-  
trovertitur ad Lumen Domini, & sen-*

ANTITHESIS III.

**C**oena Domini, *juxta Nostrates*, non est reflexio mentis humanae ad lumen internum & immediatum, quo tanquam pabulo spirituali fruatur, sub notione corporis & sanguinis Christi.

Non solùm enim

Talis figmenti vestigia in scriptis Nostratum non deprehenduntur; sed manifestè etiam taxantur ab illis, qui carnem & sanguinem Christi, in substantia humanum, in Cæna dari negantes, Spiritum, substituerunt. vid. LUTHERUS contra cœl. Proph. Tom. III. Altenb. pag. 67. a. ubi memorantur & taxantur sermones illorum, qui sacramentalem manducationem ac bibitionem fastidientes, *Spiritum, Spiritum* crepuerunt; sed interrogati, ubi, & quomodo Spiritus illius participes fiamus? *in Utopiam & ad silentium Enthusiasticum* nos ablegent. Verba prolixiora sunt, quàm ut hîc recenserî debeant. Eodem autem pertinent verba ARTIC. SMALCALD. P. III. Art. VIII. p. 333. *In hoc nobis est constanter*

sic



tit & participat de cœlesti vita, quâ homo interior nutritur, quod sæpè cognoscitur, & fruuntur fideles omni tempore, licet magis specialiter, cum simul congregantur ad Deum attendendum. Imò ne dubitemus, corpus illud & sanguinem Christi, cuius participes fiant fideles Quakeri, esse ipsum eorum τὸ πᾶν, Lumen

perseverandum, quòd Deus non velit nobiscum aliter agere, nisi per vocale verbum & sacramenta: & quòd quicquid sine verbo & sacramentis jactatur ut spiritus (internus & immediatus, fortè pro corpore & sanguine domini habendus, & in pabulum animæ cessurus) sit ipse diabolus.

internum substantiale; ad quæstionem: *Quid sit illud corpus, quid ille sanguis?* jam §. II. p. 288. respondit; esse cœleste illud semen, divinam illam & spiritualem substantiam, de quâ antè locutus sit Thesi 5. & 6. esse vebiculum illud seu spirituale Christi corpus, quò hominibus vitam & salutem communicet. Atque his consonant, quæ idem habet in Animadvers. ad Exercit. Nic. Arn. p. 37. Sic autem & cæteri intelligendi sunt, qui cum W. CATONE Onderf. p. 21. scribunt, Quakeros recipere Cœnam Domini & sedere ad mensam Domini lautè apparatus, & comedere abundanter ad aeternam refectioem animarum suarum: venisse enim eos ad substantiam &c. aut cum W. SCHEWEN experientiam veri Christiani in his, quæ ad Cœnam Domini attinent, de perceptione operationis efficaci Christi in sese, exponunt cap. IX. p. 99. 100. Præcipuè GEORG. FOX *Vorstellung von dem Abendmahl des Herrn* p. 9. 10. 11. differentiam inter Cœnam Domini nocturnam, antequam crucifigeretur; & Cœnam Domini, postquam resurrexit, in eo collocat, quòd illa quidem pane & vino in commemorationem mortis Christi sumendis consistat; hac autem sit interna, cœlestis & spiritalis cœna nuptiarum agni, i. e. unio cum luce, que est vita Christi. p. 14. 15.

### Enimverò

Et hæc non tam nova, quàm antiquiorum interpolata somnia sunt. Quamvis enim *Carolstadius* non tam de Christi corpore spiritali, quàm de corporis humani manducatione merè spiritali disputasse videatur; *SCHWENCKFELDIUS* tamen non tantum actione spiritali solâ Christum accipi docuit in Confess. de Cœna, sed & corpus Christi esse corpus divini Spiritûs, scripsit Lib. contra Fabrum, & sanguinem Christi, qui punisset nos à peccatis, esse in divinitatem mutatum. Lib. de verbo, carnem enim

enim & sanguinem Christi esse carnem & sanguinem Dei, cum Deo Spiritu S. descriptum. Lib. de Trinitate. Carnem Christi esse omne id, quod Deus est. Confess. mag. part. I. VAL. WEIGELIUS similiter duplex corpus & duplicem sanguinem Christo adscripsit; alterius, quod crucifixum, & sanguinis, qui effusus est, in ritu S. Coenae nos participes reddi, velut in figura; alterum, corpus caeleste ac divinum, quod non ex Maria, sed ex Spiritu S. accepit, per fidem accipi, & nutrire nostram carnem novam, quam de caelo habeamus. P. I. Post. p. 215. Part. I. p. 112. seqq. licet fatendum sit, illa sic proponi confuse, ut etiam aliquando contradictionem implicare videantur. Attamen ES. STIFELIUS per carnem & sanguinem Christi, quorum fideles participes fiant, intellexit Christum, quoad unicum substantiale esse suum (ein einiges selbständiges Wesen): quod alias appellarunt trinum habitum Dei, (den dreyeinigen Odem Gottes). Vid. App. Confil. Dedek. pag. 49. a. De THEOSOPHORUM caeterorum nugis, quibus panem de caelo, quò nomine Christus se appellavit, de divina caelesti & spiritali carne interpretati fuerunt, ejusque copiam introvertentibus in se & credentibus promiserunt; vidd. loca ex libello, das Allerheiligste Cap. IX. & XIX. p. 107. 163.

#### Observatio.

Non hinc controversia est de manducatione spiritali, veri corporis humani Christi, quae per fidem fit, atque etiam locum habet extra usum Coenae sacramentalem & externum; Neque controversia est de corpore Christi glorificato, & immortali, quod in S. Coena communicantibus manducandum praebere, & sensu sanò, juxta Scripturas πνευματικὸν seu spiritaliter dici agnoscimus, quatenus, depositis infirmitatibus statùs exinanitionis, novis qualitatibus praeditum fuit. Patet autem, eò nomine Enthusiasticis contradicere Nostrates, quòd illi corpus quoad substantiam spiritaliter, adeoque substantialiter diversum ab eo, quod ex Maria traxit & revera humanum fuit, Christo adscribunt, & sub nomine S. Coenae participari fingunt.

# CAPVT XVII.

De

## ECCLESIA.

### QUAKERORVM

#### THESIS I.

**E**cclēsia, nomine propriè acceptò, *juxta Quakeros*, non est præcisè multitudo hominum credentium in Christum, pro ipsis passum & mortuum; sed cœtus illorum, qui Lumen internum & immediatum in se ipsis agnoscunt, ejusque dictamen sequuntur.

#### Equidem

R. BARCLAJUS *Ecclesiam Dei* appellat *corpus Christi*, idque *mysticum & spirituale*. Apol. Theol. X. §. I. p. 172. Attamen, quemadmodum Christum pro lumine interno & immediatè omnes illuminante venditat, fidem etiam in Christum, non ad meritum obedientiæ passionis ac mortis ejus refert; sed ad obsequium, luminis interni dictamini ac motui præbitum: sic Ecclesiæ, pro multitudine fidelium acceptæ, nomen & conceptum non tam illis tribuit, 'quorum *fides in sanguine Christi* est defixa; sed § II. p. 173. *Ecclesiam nihil aliud esse dicit, quàm congregationem seu conventum eorum, quos Deus ex hoc mundo evocavit, ut in luce ejus & vita ambulent*: id est, uti mox adjicit, qui obsequantur divino lumini & Dei testimonio in cordibus suis, ita ut per illud san-

### PROTESTANTIVM

#### ANTITHESIS I.

**E**cclēsia, nomine propriè accepto, *juxta Protestantē*, non est cœtus illorum, qui Lumen internum & immediatum in se ipsis agnoscunt, ejusque dictamen sequuntur; sed multitudo credentium in Christum pro ipsis passum & mortuum, quatenus tales sunt, adeoque præcisè.

#### Testantur hoc

AUGUST. CONFSSIONIS Articuli VII. & VIII. ubi *Ecclesia propriè esse dicitur congregatio sanctorum & verè credentium*. Respicitur autem ad fidem Art. IV. descriptam, quâ homines credunt, *se in gratiam recipi & peccata remitti propter Christum, qui suâ morte pro nostris peccatis satisfecit*. p. m. 10. Add. APOLOG. A. C. p. 144. seqq.



*Etificentur, & à malo abluantur.* Sic etiam §. IV. p. 174. *ut sit aliquis membrum Ecclesie Catholicae, necessariam esse dicit internam vocationem Dei lumine suo in corde, & ut cor fermentetur naturâ & Spiritu bujus, &c.* & hoc, addit, *fieri potest in iis, qui historia ignari sunt;* provocans ad ea, quæ thesi V. & VI. dixerat. Similia legi possunt apud FR. HOWGILL *Gröffn. des Bauchs der Morgenröthe* p. 8. ubi de differentia Ecclesie veræ & falsæ differit, illiusque *sedem & solum* esse dicit *inter illos, qui se subjecerunt Doctrinae Spiritus Dei in ipsis*, nimirum immediatè docentis. Conf. LAWSON contra Zentgraff. p. 18. 19. IS. PENNINGTON *Weg des Lebens* p. 24. 25.

Sunt hæc

NATURALISTIS atque ENTHUSIASTIS communia. Quamquam enim hi Spiritum supernaturaliter illuminantem vocent, quem illi luminis naturæ nomine appellant; in hoc tamen conveniunt, quòd ad cœtum filiorum Dei & hæredum salutis, quem Ecclesiam vulgò vocamus, non solum illi pertineant, qui Christi meritum agnoscunt & fiducialiter apprehendunt, sed quotquot Deum timent, ac proximum diligunt. Sic autem, ut taceamus, quæ sub PAPATU *Erasmus, Latomus, Thammerus, & Andradus*, ex recentioribus *Jac. Masenius* & alii docuerunt; inter REFORMATOS *Zwinglius, Gualtherus, Amyraldus, Testardus*; inter REMONSTRANTES, *Curcellæus* & sequaces: notum imprimis est, quod FRANC. PUCCIUS Filidinus, ex Ducatu Florentino, *Libro de Christi Servatoris efficacia in omnibus & singulis hominibus, quatenus homines sunt;* docuit, homines, qui *fide naturali Deo adherent, divinò afflatu animari, & cum ingenuis Christianis consentire, & salvari posse, modò virtuti studeant:* Se verò Dei & Christi servum esse, donatum sancto discretionis Spiritu, ad divinos sermones interpretandos omnibus hominibus, qui rationis usum habent, ac præsertim nationibus, quæ profiteantur fidem in unum Deum cæli & terræ conditorem. Nostro autem seculo EDOARDUS Baro HERBERT de Cherbury, in libello de Veritate, pag. 283. postquam quinque communes circa Religionem noticias exposuisset, ex his *veram Ecclesiam Catholicam sive Universalem constare, quæ sola sit provocans, omne spatium, omnem numerum complens, sola providentiam divinam universalem sive naturæ sapientiam pandat &c.* ENTHUSIASTÆ autem, præsertim SCHWENCKFELDIUS & socii, docuerunt, *Ecclesiam collectam* (per verbum externum ad fidem in meritum Christi) *non esse veram Ecclesiam, sed qui se conficitur ad veram religionem* (immediato lumine nixam) hunc de-

mum

mum pertinere ad veram Ecclesiam. Lib. de discrim. verbi Dei. Quò ipso significant, *se non agnoscere eum cœtum vera Ecclesia Dei, qua per verbum vocale, & per prædicationem externam colligitur; sed talem aliquem cœtum, qui internis & arcanis revelationibus seu Enthusiasmis vocatur, & ita Ecclesiam faciunt non Ecclesiam*: observante Schlüsselburgio L. X. de Stenckfeld. Error. XXXV. p. 157. WEIGELIUS Ecclesiam per cœtum eorum, *qui proximum diligunt*, definit, quicquid sit de agnitione Christi & fide in sanguine ipsius. *Nur in der Liebe* / ait, *bestehet das Reich Christi* P. III. p. 91. 92. loquitur autem de dilectione hominum *mutua*, qualis etiam cadit in eos, qui fide in meritum Christi carent. Eodem pertinet, quod *regnum Christi in omnibus esse dicit*, ita tamen ut soli hi participes illius fiant, qui internum lumen sequuntur. P. I. Post. p. 213. Sic etiam P. FELGENHAUER Vorhoff p. 8. suum cœtum esse veram Ecclesiam, jactavit, quò lumine internò & immediato regeretur.

#### Observatio.

Facile patet, non esse hîc quæstionem: *Utrum Ecclesiæ propriè dictæ forma consistat in aliquo externo actu, opere, caractere &c. ? an autem Ecclesia propriè dicta, tanquam corpus Christi mysticum, per aliquid humanis mentibus, tanquam membris Ecclesiæ, internum, in esse suo constituatur ?* Prius enim & Nos negamus; licet Quakeri id aliquando nobis tribuant, non attendentes, quò inter Ecclesiam *propriè & synecdochicè* dictam distingvamus. *Posterius* hoc ipso patet affirmari à nobis, quò fidem in Christum, veram illam & supernaturalem, pro forma membrorum Ecclesiæ, per quam etiam multi aut omnes illi simul unam Ecclesiam constituent, habemus & profiteamur. Quæstio igitur est de natura Ecclesiæ propriè dictæ: *utrum importet cœtum amplectentium assensu fiduciali meritum passionis & mortis Christi? an absque eo, sensum aliquem Numinis, cultumque penes se in animo habentium?*

#### THESIS II.

**I**Taque, *juxta Quakeros*, veræ Ecclesiæ membra sunt non tantum, qui Christi nomen, ubi opus est, profitentur; verum etiam Gentiles, Muhammedani, Ju-

#### ANTITHESIS II.

**M**embra Ecclesiæ, *juxta Protestantés*, non sunt Gentiles, Muhammedani, aut Judæi, ad fidem in meritum Christi, pro nobis passi, nondum perducti;

dæi, aliique erroribus (fundamentalibus) occupati, Christum, Deum atque hominem ejusque meritum non agnoscentes, sed negantes, modò honesti sint animi & integritatis studiosi.

### Disertè in hanc rem

R. BARCLAJUS Apol. Th. X. §. II. p. 173. *Posunt bujus catholice Ecclesie membra esse & inter Gentiles, & Turcas, & Judæos, & ex omnibus Christianorum sectis, homines scilicet bonæ integritatis & simplicitatis cordis, & licet in quibusdam intellectu occaecati, & fortasse superstitionibus & formalitatibus sectarum illarum, quibus involvuntur, gravati, existentes tamen justis cordibus suis in conspectu Domini, & potissimum studentes & laborantes à peccato liberari, & justitiam sequi amantes, si (inquam) arcanis divina hujus lucis contactibus à Deo vivificentur, & sic illi secretò conjuncti, & catholice ejus Ecclesie membra facti. Huc autem & reliqui tendunt, in eoque Catholicismum Ecclesie suæ quærunt & locant, quòd per omnes sectas se extendat: illos autem damnant, qui sectam à sua aliam quamvis, tanquam ab Ecclesia vera & Catholica alienam & extorrem, à sua societate excludunt. Videantur FR. HOWELL, Th. LAWSON, IS. PENNINGTON ll. cc. ad Theol. I.*

licet honestatis sint studiosi & simplici animò, atque aliquem Dei sensum habentes.

### Nempè

Non solùm ex prioribus hæc fluunt: sed & *Mahometistas* expressè damnat AUGUST. CONFESS. antith. Art. I. p. 9. quos etiam APOLOGIA A. C. extra Ecclesiam esse dicit. p. 50. Inprimis autem CATECH. MAJOR Explic. Art. III. p. 503. monet, *Articulos nostræ fidei nos Christianos ab omnibus aliis, qui sunt in terris, hominibus separare. Quicumque enim, addit, extra Christianitatem sunt, sive Gentiles, sive Turcæ, sive Judæi, aut falsi etiam Christiani & hypocritæ, quanquam unum tantum & verum Deum esse credant & invocent; neque tamen certum habent, quòd erga eos animatus sit animò, neque quidquam favoris aut gratiæ de Deo sibi polliceri audent aut possunt; quamobrem in perpetua manent ira & damnatione. Neque enim habent Christum Dominum, neque ullis Spiritus Sancti donis & dotibus illustrati & donati sunt.*



### Sic autem

Etiam NATURALISTÆ & ENTHUSIASTÆ reliqui, ad Thesim I. citati. Ex antiquioribus equidem hæreticis ab *Augustino* de Hær. cap. LXXII. memorantur à *Rhetorio* quodam exorti, homines nimium mirabilis vanitatis, qui omnes hæreticos rectè ambulare & vera dicere affirmârunt: quod *Augustino* ita fuit absurdum, ut eiam incredibile videretur. Nimirum in ipsis verbis quidem contradictionem implicabat hæc dicendi ratio, seque ipsam collebat ac refutabat; uti rectè monet *Danaus* in Comm. p. 332. qui tamen firmiter existimat, hos eosdem fuisse cum *Lampertianis* apud *Damascenum*, qui liberam cuique esse debere religionis, quam velit, & quam veram putat, professionem docuerunt: erroris autem fundamentum petiisse ex illo *Pauli Rom. XIV, 5. Quisque abundat in suo sensu*; quod tamen planè aliò pertineat. Ex recentioribus autem, Naturalistis quidem, præcipuè memorandus venit *EDOARDUS HERBERT*, qui in Tract. de Relig. Gentilium, passim, & imprimis Cap. XV. operosus est, ut probet, *Gentiles* ad Ecclesiam Catholicam pertinere, quippe qui non solum in Dei summi cultu, sed & in eodem præcipuo saltem cultus genere, cum Christianis concordent. p. m. 184. seqq. *GVIL. POSTELLUS Barentonius*, editis quatuor libris, sub titulo, *Παρηγορία* seu de Concordia orbis terrarum aut Compositione omnium discordiarum circa æternam veritatem versantium, inter alia peculiari Capite disputat; *Annon justè & sanctè possint intelligi, quæ in Alcorano determinata habentur?* Atque hic liber sub nomine quidem *Postelli* in Bibliotheca nostra Jenensi apparet: in Bibliotheca Julia autem sub nomine *Elia Pandochai*. *C. SCHWENCKFELDIUS* Lib. de Vocat. de se ipso testatus est, quod se à nulla parte religionis separet, sciens, quòd in hac dispersione, in qualibet parte Deus habeat suos: tantùm verò idololatrica, & quæ falsa sunt, inquit, vitamus. Itaque nec à Turcis, Judæis aut Gentilibus se separare voluit; modò lumen in conscientia lucens sequantur: externi autem cultus societatem repudiavit, ne commercio idololatriæ pollueretur. Cui consonat *VAL. WEIGELIUS*, P. II. Post. p. 329. scribens: *So ist nun die heilige Catholische Kirche weder zu Rom/ noch zu Wittenberg/ noch zu Mecha (Mecha) sondern durch die ganze Welt unter allen Völkern/ Heyden und Sprachen/ daraus weiter folget/ daß unter dem Pabst/ unter dem Luther/ unter dem Mahomet/ die rechte Catholische Kirche gefunden wird.* Eadem mens & doctrina est *STIFELII* & cæterorum *Theosophorum*; ex quibus *P. FELGENHAUER* in *Spiegel* / Cap. II.

p. 75. 76. hanc dicit *veram esse religionem, quam omnes homines, Christiani, Judæi, Turcæ & Gentiles, communem habeant.*

#### Observatio.

Equidem & B. *Lutherus* noster Anno XXIX. in Confess. Fidei suæ tunc à se edita, Tom. IV. Altenb. pag. 522. b. cum ad articulum de Ecclesia pervenisset, professus est se credere, quod existat *sub Papa, Turcis, Persis, Tartaris & ubique dispersa corporaliter, unita spiritualiter;* (daß unter Pabst / Türcken / Persen / Tattern und allenthalben die Christenheit zerstreuet ist leiblich / aber versamlet geistlich in einem Evangelio und Glauben / unter ein Haupt das Christus *Jesus* ist.) Sed verbum ipsum *Evangelii*, sensu eo, quò aliàs à B. Doctore accipitur, multò magis autem contextus, facilè indicat, quòd sermo illi sit de fidelibus, qui quoad civilem societatem cum Turcis Tartarisque & similibus junguntur; veram autem in Christi merito defixam fidem, per verbum externum *Evangelii* undecunque ad se delatum, animò conceperunt, idololatriâ gentili & abominationibus Muhammedanis, omninò exclusis. Confer B. *J. Gerb.* Dispp. Acad. pag. 593. §. 8.

#### THESIS III.

**Q**uando autem Ecclesiæ nomen pro cœtu veram doctrinam publicè profitentium accipitur; vera Ecclesia inde ab excessu Apostolorum ad hoc tempus, quò Quakeri prodierunt, *juxta ipsos*, nulla, saltem non visibilis, fuit.

#### Equidem

Communis est querela illorum *de Apostasia* Ecclesiæ sub *Principibus Christianis*, eoque spectat, quod **BARCLAJUS** habet Apol. Th. X. §. V.

#### ANTITHESIS III.

**E**cclēsia, pro cœtu hominum veram doctrinam profitentium accepta, non solum post excessum Apostolorum, per aliquot secula superfuit, sed & Papatu regnante, aliquando spectata; certè ante Quakerorum exortum, inde à Reformatione per Lutherum facta, visibilis fuit: *juxta Protestantes.*

#### Ira enim

Distingyunt tempora, antequam Papatus invalesceret, quousque prior fuerit prædicatio, (quamvis hîc & illîc hæretici turbas darent;) &

p.175.176. attamen, si curatius attendamus, patebit, inde à diebus Apostolorum apostasiam istam deduci ab illis; quemadmodum idem I. c. §. III. p. 174. prodidit, ac tantisper magnam interruptionem fuisse perhibet, quoad Ecclesie visibilitatem: quasi videlicet tanto tempore usque dum Quakeri exurgerent, Ecclesia non fuerit visibilis. Inprimis autem in hoc negotio occupatus fuit IS. PENNINGTON in *Weg des Le-*

*vens &c.* cujus parte prima (*Erste Stellinge*) prolixè agit de *Apostasia diebus Apostolorum inchoata, post paulò ad maturitatem perducta*. Sic enim fol. 3. inquit: *Dat daer gbeweest heft een groten Afval van den Geest Christi ende van bet waerachtige Licht ende Leven der Christelyckheit, welcken Afval begon in de Daegen der Apostelen, ende haestelyck daer naet ryf wierd*. Sub cujus finem, pag. 9. sine verecundia Apostasiam inde arcescit, quòd homines ad literam *Scripturae alligari*, aut ab ea pendere cœperint; sic *veram Christi cognitionem esse sublatam, corruptionem ex adverso universalem & vim mortis propullulasse &c.* Cumque hanc assertionem parte secunda (*Twede Stellinge*) per capita multa ac distincta declaraturus esset; conclusionem generalem denuò præmittit: *In magna illa Apostasia verum statum Christianismi (atque ita veram Ecclesiam) amissum fuisse: Dat in desen grooten Afval den waerachtigen staet van de Christelyckheit verlooren geweest is*. Hinc figillatim disputans, (1) *veram regulam Christianismi aut Christiani hominis*; (2) *veram adorationem & cultum*, (3) *fidem*, (4) *charitatem*, (5) *spem, gaudium & pacem*, (6) *pœnitentiam, conversionem & regenerationem*, (7) *sapientiam, justificationem, sanctificationem & redemptionem*, perditam fuisse; statim (8) addit, *veram Ecclesiam fuisse perditam, (De Gemeinte de waerachtige Gemeinte was verlooren.)* p. 24. Possunt tamen etiam huc referri, quæ habet FR. HOWGILL *Eröffn. des Bauchs der Morgenröthe* p. 25. ubi omnes sectas se pervestigasse memorat, nusquam invenisse requiem. Add. TH. LAWSON contra Zentgraff. pag. 19. 20.

sub eo; quò tamen etiam Waldenses cœtum fecerint, mox pressum, sed non illicò plenè oppressum: denique post Reformationem. De vera Christi Ecclesia ante Lutherum vidd. Dispp. B. Balduini, A. 1617. & B. Höpfneri A. 1629. habitæ. De Ecclesia autem, qualis per Reformationem Lutheri prodiit, legi meretur exordium *Præfationis Libri Concordie*.

Redo-



## Redolent hæc

Veterum DONATISTARUM Φιλαυτίας, qui Ecclesiam in toto terrarum orbe periisse, in Africa & Donati parte sola tunc superfuisse, in alia terrarum partibus, quasi contagione quadam extinctam, affirmarunt: referente Augustino de Hæres. ad Quodv. cap. LXLX. Vicinior Quakeris SCHWENCK-FELDIUS Lib. de Vocat. scripsit, Se ignorare Ecclesiam juxta Apostolatum institutam, esse tamen Ecclesiam hinc inde inter sectas dispersam, sed non se invicem agnoscere membra in hac dispersione. Nostro seculo THEOSOPHI seu PROPHETÆ NOVELLI Ecclesiam usque ad sua tempora nullam; certè visibilem non fuisse, docuerunt, cum Christum tantisper incognitum, imò excisum, terram tenebris suppletam fuisse perhiberent. Vid. P. FELGENHAUER, im Dorhoff/ Cap. VI. p. 100. Cap. XII. p. 196. Im Heiligen Cap. IX. p. 139. Allerheil. Cap. V. p. 87. 95. Cap. IIX. p. 140. & alibi.

### Observatio.

Non est quæstio de particulari corruptione Ecclesiæ, nec de magna illa, & suo modo universalis, exorto Papatu, usque ad Reformationem superiore seculò factam, depravatione doctrinæ; hæc enim utraque agnoscunt Nostrates & pridem deplorârunt: sed de corruptione atque adeò abolitione Ecclesiæ veræ, ante exortum Papatum, statim sub Principibus Christianis, ac fortè ante illos, denique post factam reformationem operâ Lutheri & sociorum; ita ut nullus ab Enthusiasticis distinctus cœtus, Ecclesia vera dici potuerit.

### THESIS IV.

**C**Ausa adæquata corruptionis Ecclesiæ, & schismatum exortorum, hæc est, ex sententia Quakerorum, quòd homines non à Spiritu interno pendent, sed ad literam Scripturæ, certasque fidei formulas, se aliosque adstringunt.

Clara sunt

Verba W. PENN in Gorder. der Christen vors Gericht p. 12. 13. Die

### ANTITHESIS IV.

**C**orruptionis Ecclesiæ & schismatum exortorum causa vera non est, nedum adæquata, defectus obsequii, Spiritui interno & immediato in omnibus præbendi; juxta Nostrates.

Nimirum

Ex adverso potiùs hinc natas esse corruptelas doctrinæ & schismata Ursach

Ursach aller dieser Verwirrung und aller Uneinigkeit/ so heutiges Tags wegen des Gottesdiensts in Europa in Schwang gehen/ rühret daher / daß unangesehen die Menschen diß wahrhaftige Licht und den heiligen Geist verlassen/ und weit / ja weit abgefallen sind von dem Leben und Krafft des reinen und unbefleckten Gottesdiensts/ dennoch die Lehre Christi ohne das Liecht und Geist Christi haben wollen fassen und eindringen &c. Idem prolixè tra-

Ecclesiæ, imò apostasias varias extremas, quod homines Spiritum ejusmodi sequi mallerent, quàm verbum Dei externum; docuerunt Nostrî. Inprimis gravis est sententia ARTIC. SMALCALD. P. III. art. IIX. p. 313. *Enthusiasmus infitus est Adæ & filii ejus à primo lapsu usque ad finem mundi, ab antiquo Dracone ipsi veneno quodam implantatus & infusus, estque omnium heresum & Papatus & Mahometismi origo, vis, vita & potentia.*

Stat W. SCHEWEN im Bericht vom Gewissen. Sed & antecessores in *Annunciatione omnibus gentibus & Principibus facta, Londini autem edita, scripserunt, Lumen Evangelii (immediatum scilicet illud) diu admodum occultatum fuisse, nunc autem omnibus gentibus predicatum, & regnum Christi (atque adeò Ecclesiam hætenùs oppressam & latentem) restauratum iri.* Pertinet huc etiã THOMÆ BAYLES Relatio de homine hætenùs errabundo, atque ab Ecclesia extorri, quoadusque extra se ducem ac doctorem quæreret, demum in viam & societatem filiorum Dei reducto, cum spiritum intùs loquentem agnovisset & sequi cœpisset.

Tendunt huc

ENTHUSIASTÆ etiã veteres, ideò *Reformationem Ecclesiæ* necessariam perhibentes atque urgentes, quia hinc tam grandis corruptio & Apostasia orta sit, quòd homines Spiritum Dei intra se immediatè docentem audire desierint, non aliter in veram Ecclesiam coalituri, nisi i l im hætenùs contemptum consulant, aut sponte monentem sequantur. Hòc illud fuit, quòd SCHWENCKFELDIUS non tantum in cœtibus à nostro distinctis, verum etiã in ipsa Ecclesia nostra desideravit, & quamobrem ei se associare detrectavit; scilicet quòd à verbo externo penderent, non autem spiritum internum ita, uti par esset, sequerentur. Vidd. quæ ex *J. Wigan-do* consignavit *C. Schlüsselburgius* Lib. X. p. 28. 29. 32. 33. Quò etiã spectant verba ipsius Schwenckfeldii, Lib. de Vocat. ibid. p. 35. 36. exhibita, quibus dixit, *Se nondum habere Ecclesiam, sed cœtus, in quibus de doctrina*

*conferant, & orant: Satis autem revelatâ doctrina, ( ut homines agmina-  
 tim pendeant à Spiritu interno & immediatè docente ) cum Ecclesiam se-  
 cuturam. Sic etiam VAL. WEIGELIUS sectarum causam in eo quaerit,  
 quòd homines testimonium internum (& immediatum) Spiritûs, unctiorem  
 in omnibus, negent. Ita in Dialogo de Christ. pag. 5. scribit: Aus Ver-  
 läugnung des innern Worts oder Gehörs entstehen alle Secten/Kot-  
 ten/Bezer/durch den todten Buchstaben/ & P. II. Post. p. 202. Die fals-  
 sche Kirche ist die Menschen-Kirche/ zerrissen in viele Partheyen/ Sec-  
 ten/ Kotten/ und seyn die in der Mauer-Kirche/ so da. Christum den  
 Eckstein verwerffen/ und den Geist dämpffen/ das innere Zeugniß  
 und die lebendige Worte. Bündengriff Cap. XII. p. 37. Dieweil GOTT  
 der einzige Gegenwurff sich in Ewigkeit ergeuffet/ daher findet sich  
 bey und in allen Gläubigen ein Concordantz/ ein Glauben/ eine Tauff/  
 ein GOTT/ ein Geist/ ein Hertz/ ein Lauff; Aber bey den natürlichen  
 (quò nomine complectitur omnes à verbo externo, prout ex instituto si-  
 gnificat, pendentes) sind Kotten/ Secten/ Bezeren und Spaltungen.  
 Confer Postill. P. I. p. 159. ubi disputat, hinc Pseudo-Theologiam oriri, quòd  
 homines per verbum vocale regnum Dei consequi, fidem ex auditu pendere  
 putent, internum verbum non sequantur. Cæterorum THEOSOPHORUM  
 sententias similes, vide sis à Theol. Lub. Hamb. & Lüneb. collectas im aus-  
 führl. Bericht/ S. 377. 378. p. 194. seqq.*

### Observatio I.

Sæpè admodùm confundunt Enthusiastæ hæc duo: Sectas & schi-  
 smata oriri in Ecclesia ex eo, quòd homines, in interpretanda Scriptura  
 & cognoscenda tradendaque fidei doctrina, auctoritatem humanam, ne-  
 glecto testimonio internò Spiritûs Sancti, quod per ipsum verbum exter-  
 num se exerit, sequuntur aut sequi jubent; &, Sectas atque schismata  
 oriri ex neglectu Spiritûs immediatè docentis. Atquæ prius etiã nos  
 concedimus; ab eo verò vitio alieni sumus. Posterius est, de quo qua-  
 ritur, & unde ipsi potius non unius, sed plurium sectarum, auctores  
 fiunt.

### Observatio II.

Solent aliquando Quakeri causam & radicem omnium disfidiorum  
 & sectarum collocare in *ὁλιαντία* inordinata: prout expressè W. SCHEWEN  
 in præfat. libelli Gl. und Erf. pag. 15. scribit. Sed si rectius attendas,  
 causam



causam ipsius *Φιλαντίας* vitiosæ in neglectu Luminis immediati, quod in omnibus fit, quærunt & locant: unde causa prima & ultima ipsarum sectarum omninò eodem redit.

THESIS V.

**A**Ntichristus ille, à Paulo & Johanne descriptus, in omnibus Christianorum sectis, quotquot lumen internum & immediatum sequi recusant, invenitur: *juxta Quakeros.*

Videatur

Inprimis WILL. SCHEWEN Gl. und Erf. in appendice, sub tit. *Nachschrifft* pag. 297. seqq. cujus discursus summam verba marginalia, sive ab autore libelli sive metaphrastra T. L. K. V. G. adjecta exhibent: Das Thier / die Lure / der falsche Prophet / die drey unreine Geister / das Geheimniß Babylon / die grosse Mutter der Lure &c. herfschen und regieren nicht allein zu Rom in Italia / Spanien oder andern Papistischen Oertern / wo die Römische Lehre überhand genommen / wie etliche in ihren sonderbahren Meinungen sich eingebildet gehabt / sondern sie regieren und sind insgemein zu finden in allen Secten der Christenheit in dieser Welt. R. BARCLAJUS, licet hæc non æquè expressis verbis pronunciet, attamen non obscure eò tendit, quando Apol. ad Th. X. §. V. postquam in Ecclesiam Antichristianam invecus esset, Romanam, aut Pontificiam, eò nomine designans; mox ad Protestantes convertitur, qui in plerisque de Ecclesia gravibus doctrinis ramos tantum amputaverint, sed eandem radicem retineant & defendant, ita ut, quod ad naturam & constitutionem Ecclesia (omissis de constante ejus visibilitate, infallibilitate & Romana Ecclesia primatu, disputationibus) Protestantes nec doctrina nec praxi à Pontificiis dif-

ANTITHESIS V.

**A**Ntichristus ille magnus non est quærendus in illis Ecclesiis, quæ lumen internum & immediatum sequi recusant: *juxta Protestantes.*

Potius

Papatus ipse, (qui & Antichristianismus nobis est) simpliciter est merus Enthusiasmus, quò Papa gloriatur, omnia jura esse in scrinio sui pectoris, & quidquid ipse in Ecclesia sua sentit & jubet, id Spiritum & justum esse, etiamsi supra & contra Scripturam & vocale verbum aliquid statuat & precipiat: quæ verba sunt ARTIC. SMALCALD. P. III. art. IIX. p. 332.

ferant. pag. 176. 177. Quâ ratione Protestantium Ecclesia non minùs Antichristiana erit, quàm Pontificia. Clariùs autem ibidem §. XXII. p. 201. in hoc reverà consistere *Antichristum in mysterio operantem*, & quidem inter *Protestantes* in eorum Ecclesiâ, quòd *ministri* ejus *Scripturae caupones* sint, scilicet *humanâ literaturâ instructi*, *experies* autem *Spiritus* immediatè illuminantis, docere audeat &c.

#### Verùm hæc equidem

Antiquiorum etiam Enthusiatarum cantilena fuit. Sanè CASP. SCHWENCKFELDIUS *nostras Ecclesias Antichristum* vocavit, præcipuè in *doctrina de Justificatione*: observante pridem *M. Flacio Illyrico* in pec. lib. num. 42. & apud *C. S. blüffelb.* L. X. p. 253. VAL. WEIGELIUS P. II. Post. p. 186. memorat, *Papam à Luthero, Lutherum à Papa pro Antichristo* haberi; eum verò qui *testimonium internum* habet, *facile cognoscere, uter ex illis?* an potius *ambo* tales sint? & p. 352. *proprie loquendo Antichristum nihil aliud esse dicit, quàm cor doctrina humana occupatum*: Und ist eigentlich zu reden / scribit, dieser Greuel der Verwüstung der Antichrist / nichts anders / als da das Hertz besessen ist und regieret wird von der Menschen Lehre. Intelligit autem quamlibet doctrinam, Spiritus immediatò dictamine destitutam. Sic autem & P. FELGENHAUER sine discrimine eos, qui à se dissentiunt, appellat *meretricem Babylonicam, Antichristum excommunicatum*, (die Hure Babel / den verbanneten Wider-Christ) in *Spiegel* cap. IV. p. 113. & Cap. VII. p. 199. & doctrinam nostrarum Ecclesiarum, *ornatum meretricium universalis illius & magna meretricis Babylonica*, den Huren Schmucl der allgemeinen großen Huren zu Babel. *ibid.* Cap. VI. p. 163.

#### Observatio.

Equidem mores & conamina Antichristi, etiam extra Papatum, in quibusdam personis diversorum cœtuum, suo quodam modò & secundum analogiam, apparere, concedi posset: sed Ecclesiam ipsam nostram, doctrinamque, Antichristianam dicere, falsum & injuriosum est.

## CAPVT XIX.

De

# MINISTERIO ECCLE- SIASTICO.

### QUAKERORVM

#### THESIS I.

**A**D ministerium in Ecclesia obeundum absolute & in universum, ideoque & hoc tempore, requiritur vocatio immediata hominis à Deo, per lumen internum.

Satis clarè

R. BARCLAJUS Thesi X. p. 171. *Per vim & potentiam Luminis Dei, interni illius & immediati, unusquisque verus Evangelii minister constituitur, preparatur & suppeditatur in opere ministerii: idque in Apologia §. VII. p. 178. provocando ad thesin, repetit, & quatuor argumentis propugnat. Conf. Catechismam ejusdem Cap IX. p. 73. Alias in Animadvers. ad Exerc. Nic. Arnoldi, pag. 33. exponit, quomodo interna hæc motio Spiritus S. ad obeundum ministerium, ab illuminatione omnibus fidelibus communi differat: scilicet officia, ad quæ subeunda tendit motio, alia atque alia esse fidelium, quatenus tales sunt, &*

### PROTESTANTIVM

#### ANTITHESIS I.

**A**D ministerium in Ecclesia obeundum non requiritur absolute & in universum, certè non hoc tempore & Ecclesiæ statu, vocatio divina immediata.

Docet hoc

Non tantum praxis Nostratum quotidiana, quorum alii ministerium sacrum subeunt, alii obeuntes recipiunt, eorumque operâ utuntur, citra vocationem immediatam: sed etiam scripta Doctorum passim: quibus simul monetur, quòd, *est liberrima Dei sapientia nihil prescribamus; hujusmodi ramentam vocationem post Apostolorum tempora non facile dari credamus: quia nusquam Deus eam promissit, neque necessaria est, cum Ecclesia sua Deus jam aliò modo prospexerit: uti BALDUINUS loquitur, Institut. Ministr. Verbi Cap. VI. p. m. 44. n. 3. Confer B. CHEMNIT. P. III. LL. de Eccl. Cap. IV. Sect. I. p. m. 132. a.*



ministrorum, quâ talium: dictamen  
 autem agendorum utrinque expres-  
 sum, internum & immediatum esse  
 debere. Sic IS. PENNINGTON verum  
 ministerium ( *de waerachtige bedie-  
 ning* ) restringit ad *Spiritum internum*. *Weg des Lebens* / pag. 25. Nec  
 aliter intelligendus est ED. BOURROUGH Stand. Cap. XI. p. 12. & Ver-  
 klaering des Geloofs, addita J. Parnel Onderf. des Geloofs p. 4. Add. J. N.  
 Liefde pag. 57.

### Ita verò

Etiam ante Quakeros C. SCHWENCKFELD. Tr. de Script. S. de Differentia  
*Ministrorum litera & Ministrorum Spiritus* ita agit, ut hos demùm veros,  
 sed & intus atque immediatè à Spiritu illuminatos atque excitatos esse,  
 contendat. pag. 17. 18. 19. Majore conatu immediatam vocationem ad mi-  
 nisterium sacrum requisivit VAL. WEIGELIUS Part. I. Post. pag. 44. & 222.  
 Part. II. p. 31. 159. 166. 210. 227. Part. III. p. 2. 59. 60. Dial. de vero Christ.  
 p. 71. 80. Præsertim P. II. Post. p. 105. scribit: *Man soll sich einlehen/  
 und zuvor des Berufs warten / und nicht lauffen vor der Sonnen  
 Auffgang / das ist / wir sollen nicht predigen / wir seynd denn von ins-  
 nen durch den Geist Christi gelehrt und getrieben.* Sic & *Pseudo-  
 Theosophi* reliqui, P. FELGENHAUER im Vorhoff p. 14. im Heiligen Cap.  
 XII. p. 177. *Beschluß des Kinder-Tempels* p. 222. seqq. suam illumina-  
 tionem & vocationem immediatam jactitant, tanquam ad ministerium ob-  
 eundum necessariam. Denique CHRIST. LOHBUrg P. II. Postill. p. 375.  
*Welche dieser Herr aussendet / die salbet Er / die beruffet Er / lehret  
 Er innwendig / angeistert Er / erleuchtet Er / die hat er in seiner him-  
 lischen Academien so gelehret / gesalbet / erleuchtet und angeblasen / daß  
 sie fruchtbarlich Ihm hernach dienen können.*

### Observatio I.

Vocationem immediatam ad ministerium Ecclesiasticum olim ha-  
 buisse locum, non negamus; posse etiam Deum, si velit, hodiernum imme-  
 diatè vocare homines, facilè conceditur: actu autem secundo, tanquam  
 communem ac necessariam, quovis tempore, atque etiam nunc nostro,  
 in Ecclesia requiri, id est, de quo controversitur,

Obser.

## Observatio II.

Hominem, ad ministerium Ecclesiasticum tendentem, internam animi sui inclinationem ad negotia ejusmodi sacra, explorare debere, eaque agnitâ, studiis huc facientibus tantò alacrius & cum fiducia incumbere, nec temerè ad aliud vitæ genus transire; Nostrates quoque agnoscunt & pridem docuerunt. Verùm ille internus animi motus & propensio, non est pro vocatione interna ad certum munus, certo loco ac tempore subeundam, aut ad actus singulares certos, velut hîc & nunc, absque observatione circumstantiarum, & discursiva cognitione intellectûs, juxta Scripturam & constitutiones Ecclesiasticas, habendus.

### THESIS II.

**M**ediata verò vocatio in Ecclesia constituta, quæ fit per Ecclesiam ipsam particularem, aut per certas personas, Ecclesiam repræsentantes, non est pro ordinaria & eatenus necessaria habenda; imò quando fit absque internâ & immediatâ motione divina hominis, ministerium subeuntis, vitiosa habetur à *Quakeris*.

#### Certè

R. BARCLAYUS Th. X. docet, homines interni luminis *authoritatem habentes, posse & debere Evangelium annunciare, licet humanis mandatis carentes*; in Apologia autem hujus thesis illos taxat, qui vocationem ministrorum aliter in Ecclesia constituta, quàm in constituenda se habere, & in illa ordinariam vocationem necessariam esse dicunt, eam scilicet,

### ANTITHESIS II.

**M**ediata verò vocatio, quæ proficiscitur ab Ecclesia jam constituta, aut nomine & auctoritate ejus ab his, quibus juris illius exercitium est demandatum, tanquam ordinaria, pro necessaria habenda est, *juxta Nostrates*; etiamsi immediata motio divina interna in animo hominis, officium subituri, non intercesserit.

#### Patet & hoc

Ex praxi nostra partim, partim doctrina publica. Nam & in appendice, ARTIC. SMALC. Tractatu de Potestate Papæ Sect. de Potest. & Jurisd. Episc. pag. 353. docetur, *Necesse esse, Ecclesiam retinere jus vocandi, eligendi & ordinandi ministros. Et hoc jus esse donum propriè datum Ecclesie &c.* Plura apud Theologos ad Antich. I. citatos aliosque videri possunt. quæ

quâ ministri ex populi consensu & acceptatione, qui eos sequuntur, auctoritatem habeant. § XII. p. 187. Imò banc esse diaboli inventionem, exclamat, quâ persuaserit hominibus, ut immediatam Spiritus operationem quasi quid extraordinarium & inusitatum respicerent, mediatâ scilicet, tanquam ordinariâ contenti. pag. 188. Quâ ratione etiam Is. PENNINGTON, ED. BOURROUGH & alii II, cc. corruptionem Ecclesiæ quoad Ministerium inter alia in eo quærent, quòd ministri ab hominibus se vocari patiantur.

Hæc autem

Ad exemplum antiquiorum Enthusiatarum, qui ut immediatam vocationem, quam ipsi de se jactabant, extollerent, mediatam in nostris Ecclesiis receptam deprimere studuerunt. C. SCHWENCKFELDIUS docuit, *Homines ab hominibus vocatos pertinere ad hoc dictum: Currebant, & non mittebam eos: teste M. Flacio libello L. errorum Schwenckfeldii num. 44. & apud C. Schlußfeld. L. X. p. 254.* VAL. WEIGELIUS Part. II. Post. pag. 31. *Die da von Menschen erwehlet / scribit, und gesand seyn / bringen keinen heiligen Geist mit sich / ihr absolviren und predigen ist nichts / sie reden und zeugen / wie ein Blinder von der Farbe.* Confer pag. 166. & loca plura ad præced. th. citata. CHR. HOHBURGH Zelum inordinatum adversus ministros, qui per homines vocari se passi sunt, collectis dictionibus ejus pluribus & acerbis, ostenderunt Theologi *Lub. Hamb. & Luneb. in der Warnung contra El. Præt. Cap. IIX. p. 175. seqq.* Cæterum SOCINIANOS quoque vocationem mediatam ad ministerium Ecclesiasticum impugnasse, notum est. Equidem generaliter prorsus Auctor Catech. Rarov. Sect. de Eccl. cap. II. Q. XV. *Nonne ii qui docent in Ecclesia, & ordini tuendo & conservando invigilant, ut singulari aliquâ ratione mittantur, opus habent?* Respondet: *Nullô modô.* p. m. 305. Quibus non tantum mediatam, sed & immediatam vocationem tollere videtur. Quia verò immediatam non æque in Ecclesia plantata, uti ad plantandam, requiri, etiam Nostrates agnoscunt; facile patet, ubi de Ecclesia constituta sermo est, mediatam maximè spectari.

### Observatio I.

In vocatione mediatâ aliquando peccari ex parte vocantium, aut vocati, inque modò ipso vocationis, non negamus. Verum hîc non de eo quæstio est, quid hîc & nunc per accidens contingat; sed de vocatione ipsa mediatâ, quoad rationem suam genuinam & communem; utrum illa  
divinæ



divinae voluntati atque ordinationi congrua sit, prout à Nostriſ laudatur, & in praxi, si non univſali, meliore tamen, observatur? an autem displiceat Deo, & vel ipsi diabolo sit adscribenda?

### Observatio II.

Non excluditur à Noſtratibus inclinatio interna futuri ministri Ecclesiae, (praesertim iteratis precibus ad Deum, pro benigna directione) firma atque constans, ad munus sacrum praes aliis obeundum: quam nomine *vocationis internae* aliquando appellant Auctores. Vid. Disp. de affectantibus Parochiam, ad L. L. Tim. III, 1. sub praesidio nostro habita A. 1688. §. XXXIII. p. 77. Verum haec ad certum munus, hic & nunc subeundum, se non porrigunt.

### THESIS III.

**N**on solum ad ingressum muneris immediatam vocatione divina opus est, verum etiam ad actus docendi quoslibet sigillatim ac determinate exercendos, excitatio ac directio luminis interni & immediati requiritur à *Quakeris*.

#### Manifestè

R. BARCLAJUS Thesi ipsa X. p. 171. *Hoc (dono & gratia seu lumine Dei, interno & immediate illuminante) movente, ducente & trahente, oportet Evangelistam, Pastorem Christianum duci & mandari in labore & ministerio suo Evangelico, & quoad loca, ubi, & quoad personas, quibus; & quoad tempora, quando ministraturus est. Atque huc eodem etiam reliqui tendunt, quos supra ad thesin I. citavimus, spiritus interni motum ductumque, non solum ad subeundum, sed gerendum atque explen-*

### ANTITHESIS III.

**I**nterni Luminis motus & directio immediata, sicut ad ingressum muneris sacri non requiritur; ita nec ad actus functionis susceptae successive exercendos: *juxta Nostrates.*

#### Nimirum

Verbum Dei scriptum hic pro principio, norma & regula habetur, unde intellectus illuminatus, factam ad singulares occasiones accommodationem, quid & quomodo agendum sit, decernat; & voluntas ad illud hunc modo exequendum moveatur, atque ita se determinet. Atque hic redeunt, quae supra in Cap. de Scriptura, & Disp. I. & II. Barclajo oppositis docuimus.

atum munus, atque adeò agenda in munere singula simpliciter requirentes. Nec mirum, quando, qui ad cultum divinum, à fidelibus quibusvis Deo exhibendum, quoad singulos actus atque opera, motum ductumque Spiritus immediatum exigunt, eundem æquè aut magis ad opera functionis Ecclesiasticæ postulant, velut necessarium.

#### Ex antiquioribus

Redeunt, quos antè memoravimus. C. SCHWENCKFELDIUS conditionatoribus fidem habere recusavit, nisi Deus immediate cum illis loquatur & conversetur, uti cum Prophetis & Apostolis collocutus & conversatus est: apud Contr. Schlüssel, L. X. p. 614. n. XIV. VAL. WEIGELIUS in ministro Ecclesiæ Spiritum Propheticum esse debere contendit P. I. Post. p. 18. Constat autem, Prophetas ad quosvis actus prophetandi peculiariter excitatos aut impulsos à Spiritu fuisse. Nec dubium est, quin & reliqui Prophetæ novelli, illuminationem immediatam ad munus Ecclesiasticum necessariam esse statuentes, non tantum ad ingressum muneris, & velut dispositionem præviam; verum etiam ad ipsos actus prædicandi singulos, requisiverint: licet de his peculiariter non interrogati, disertius se non explicarent.

#### Observatio.

Fons erroris est, quòd Enthusiastæ, speciatim Quakeri, statuant ac docent, *Scripturas meram verorum declarationem, nullam autem dare particularibus vocationem, ita ut, licet credam, quæ ibi lego, vera, erroris que ibi condemnatos esse, negem tamen, quoad particulare meum officium quicquam inveniri, ideòque Scriptura mibi nunquam resolvere possit, num scilicet ego A. B. debeam minister esse: uti Barclajus ipse scribit Apol. Th. X. §. XIII. p. 189. ac lectorem retrò ire jubet ad ea, quæ ad thesin II. de Scripturis disserit, est autem §. III. p. 40. ubi inter alia dicit: *Quæ Scriptura docet me, num officium meum sit in hoc vel illo loco prædicare, Gallia an Anglia, Belgii an Italia: num sit mibi cura fideles confirmare, an hereticos redocare, an infideles convertere, huic me vel illi Ecclesia epistolas scribere? &c.* Nimirum eadem ratione porrò quaritur: *Quæ Scriptura doceat, ministrum hoc loco & hoc tempore, hanc potius quàm illam doctrinæ partem proponere debere? an in Didascalia subsistere? an elenchum? an correctionem? an institutionem illius loco afferre aut conjungere? quæ argumenta, quibus verbis, hîc & nunc sint enuncianda? Unde concludit Barclajus p. 189. *an hujus igitur (non tantum ibi expressæ, sed alterius cujusque similis)***

dubi

*dubitationis resolutionem, quod attinet, oportet recurrere ad internum & immediatum Spiritus testimonium.* Sed quid de his sentiendum sit, in Dispo. II. contra Quakeros §. XXXIX. seqq. p. 39. seqq. sufficienter indicavimus.

#### THESIS IV.

**O**rdinatio, quæ per impositionem manuum fit, tanquam inauguratio ad sacrum munus, nec necessaria est, neque ullius usus: *ex sententia Quakerorum.*

#### ANTITHESIS IV.

**O**rdinatio, quæ per impositionem manuum fit, tanquam inauguratio ad sacrum munus, non est nullius usus, ac merito retinenda in Ecclesiis: *juxta Nostrates.*

#### Instar omnium

R. BARCLAYUS nominandus est, cujus expressa sunt verba, Apol. Theol. X. §. XIV. p. 190. *Ordinationis ceremoniam vel manuum impositionem ministris (Ecclesie) minime necessariam existimamus, cujus usum non vidimus. Et mox, stultum & ludicrum, quasi simia Carozeliam esse dicit, imitari morem Apostolicum, quando virtute & vi communicandi Spiritum sanctum, per hunc ritum, destituamur.* Ceteri, cum de ministerio agunt, ordinationis mentionem ferè negligunt.

#### Constat iterum

Ex praxi nostra. Cui respondent quæ in APOL. AUG. CONF. ad art. XIV. p. 204. & in ARTIC. SMALCALD. P. III. art. X. p. 334. denique Tract. de Potest. Papæ, Sect. de Potest. & Jurisd. Episc. p. 352. habentur, ubi ritus ordinationis, quando absque superstitionibus, quæ sub Papatu invaserant, in simplicitate Apostolica celebratur, inter ea refertur, quæ magnoperè cupiamus conservare. Usus autem hujus ritus prolixius explicatur à B. MART. CHEMNITIO Exam. Conc. Trid. Part. II. p. 401. & B. GERHARD. L. de Min. Eccl. Sect. XII. §. 159. p. m. 264. seqq.

#### Sic autem & reliqui

ENTHUSIASTÆ antiquiores, cum vocationis ordinariæ necessitatem usumque negarent, tantò magis ordinationem spreverunt. Sanè SCHWENCKFELDIUS, nec vocatus, neque ordinatus, concionatorem egit, cumque *de toto ministerio contempnim & scandalosè loqueretur, teste Wigando de Schwenckf. sub init. profectò nec ordinationis ritui pepercisse pu-*



tandus est, licet non omnia æque sint configuata. Weigertus autem etiam apertius P. II. Post. p. 166. *Alldieweil Herodes sanft den Schriftgelehrten sich auff den Stuel Moses setzen/ und die Ordination behaltten/ da wird kein Verstand von Christo in die Welt kommen.* Pos-  
 sunt autem etiam h. l. addi SOCINIANI, ritum ordinationis, præsertim per impositionem manuum fieri solitum, ex eodem fundamento cum Enthu-  
 siasticis spernentes, quia, cum olim *Spiritus Sanctus, adhibita hac ceremoniâ simul datus fuerit iis, quibus manus imponebantur, hodiè nihil tale deur illis, quibus manus imponuntur; ita ut putent, interdum utile esse, ne id fiat, ad præscindendam omni superstitioni ansam & occasionem: prout loquitur Theophilus Nicolaides Refut. Tract. Borcovii de Eccl. & Ministr. Cap. XI. feu ult. p. m. 118.*

#### Observatio.

Non est, cur Ordinationis ritum, Nostratibus juxta simplicitatem moris Apostolici usitatum, cum superstitione Papali confundant ad-  
 versarii. Sed & de necessitate absoluta aut de efficacia interna, quæstionem non esse, facile apparet.

#### THESIS V.

**A**D ministerium sacrum in Ec-  
 clesia plantata, etiam pro  
 præsentis status obeundum, nihil  
 faciunt dona eruditionis acqui-  
 sita, sive literaturæ ad intelligen-  
 dos sensus textûs originarii Scri-  
 pturarum V. & N. T. sive Theo-  
 logiæ, in formam disciplinæ,  
 juxta pædiam scientiæ, redactæ;  
 minimè omnium philosophiæ  
 aut disciplinarum instrumenta-  
 lium notitia: *juxta Quakeros.*

#### Ita

R. BARCLAJUS breviter quidem  
 in ipsa Thesi X. dicit, homines lu-  
 mine interno instructos posse ac de-

#### ANTITHESIS V.

**A**D ministerium in Ecclesia  
 plantata, præsertim pro præ-  
 sentis status & peculiari ratione  
 certarum functionum, obeun-  
 dum, non parùm faciunt, ac sub  
 modo requiruntur dona erudi-  
 tionis acquisitæ, speciatim lite-  
 raturæ sacre ac Theologiæ, in  
 disciplinæ formam, juxta pædi-  
 am scientiæ, redactæ, atque adeò  
 ipsius philosophiæ ac disciplina-  
 rum instrumentalium.

#### Etiam hîc

Praxis Nostratium nota est, agno-  
 scientibus ipsis ideòque succensenti-  
 bus Quakeris, Cæterum de erudi-

*bere Evangelium annunciare, licet humana literatura ignari sint; Postea autem in adjecta Apologia de qualitatibus veri ministri inquirens, §. XV. p. 191. scribit: Quoad literaturam nihil ad essentiam ministri pertinere putamus, accidentaliter quidem quibusdam respectibus aliquando concurrere potest, sed sapius plus nocet, quam juvat. mox §. XIX. p. 197. usum scientia linguarum: Græca Latina eo nomine elevat, quod vir rusticus, hu jusque eruditionis ignarus, qui ne vel elementum norit, quando Scripturam lectam audit, eodem Spiritu, hoc esse verum, dicere possit & eodem spiritu intelligere, & si necesse sit, interpretari possit. Hinc ad Logicam & Philosophiam progressus, §. XX. artem vero ministro ita inutilem appellat, ut si quis verus minister illam habuerit, tutius illi fuerit oblivisci, & amittere eam; esse enim radicem & originem omnis contentionis. p. 198. Et paulò post p. 199. Philosophia ea pars, ait; quæ Moralis seu Ethica dicitur, non necessaria Christianis est, qui sacras Scriptura regulas & divini Spiritus donum, quò multò melius instrui possunt, habent. Physica verò & Metaphysica ad alias; Medicinæ scilicet & Mathematica, artes reduci possunt, quæ cum Christiani ministri officii essentia nihil commune habent. denique §. XXI. p. 199. 200. in Theologiam Scholasticam, quam vocat, invehitur, quam monstrum esse dicit, ex scripturalibus quibusdam veritatis notionibus & ethnicis terminis & axiomatibus productum, & esse quasi Paganicam Philosophiam Christianizatam, vel potius externam literalem scientiam Paganizatam. Atque hujus radicem à Protestantibus adhuc nutrirî & conservari, imò ad ministrum quasi necessariam qualificationem haberi, perhibet §. XXII. p. 201. Confer Catechismum ejusdem Cap. IX. Q. X. XII. XV. p. 69. 70. 72. Add. libellus Grund und Ursachen/ warum Sie (Quakeri) die Lehrer dieser Welt verkäugnen/ cujus p. 1. & 2. de ministris Ecclesiæ Protestantium scribunt: Sie schmückten sich selber auff mit der Philosophia. Sie sind solche Lehrer/ welche zum Volk sagen/ das Hebreisch und Griechisch sey der Grund und Ursprung. Et post aliqua: Der sich zurück lehret auff viele Sprachen/ als Hebreisch und Griechisch/ der lehret zurücke auff natürliche Dinge und kömmt in die Verwirrung. Aber die Diener Gottes/ die das ewige Evangelium predigen/ welches bleibet*

bet in Ewigkeit / die kommen empor in unser Sprache / und so ver-  
läugnen wir die Priester / und alle die in den natürlichen Sprachen  
arbeiten / ganz und gar.

Profus ad nutum moremque

ENTHUSIASTARUM antegressorum. C. SCHWENCKFELDIIUM novimus,  
cùm ipse minùs literatus esset, in Germanica tamen lingua ore & scriptis  
mediocriter facundus, attamen novam Ecclesiæ reformationem molire-  
tur; non solum doctrinæ nostræ capita, sed & docendi discendique mo-  
dum, usumque literaturæ, disciplinarum philosophicarum, præsertim *Dia-*  
*lectices & Rhetorices* rejecisse. vid. *C. Schlüsselb.* T. X. p. 88. Quantopere  
VAL. WEIGELIUS studio artium & linguarum inimicus fuerit, ac præsertim  
ab Ecclesiæ ministris alienum idesse voluerit, passim constat. Hinc enim  
illa convitiatorum plaustra in *Literales Theologos*. Speciaticim videri  
possunt *Güldengriff* p. 71. *Disputat-Büchlein* p. 5. & *Postill.* III. p. 72.  
ubi Paulum dicit *evomuisse artes suas*, quas prius *didicerat*, alioqui *nun-*  
*quam futurum Apostolum*. Es hatte zwar Paulus seine Kunst auff  
der Synagoga gelernet / aber er muste sie ganz ausspeyen / solte er  
ein Apostel werden und Christum predigen. Sic & reliqui PROPHETÆ  
NOVELLI im Vorhoff / Heiligen / Allerheiligsten / Schlüssel Davids /  
Spiegel der Wahrheit / Neu-Jahrs-Posaune / similiter Studia Aca-  
demica, linguarum & artium, tanquam impedimenta ædificationis Ecclē-  
siasticæ, multis modis convitiantur. Loca indicant Theologi *Lub Hamb.*  
*& Luneb.* Ausführl. Bericht §. 163. 211. 233. seqq. De ÆGIDII GUTHMAN-  
NI Dicteriis videatur eorundem *Lehr- und Schutz-Schrifft* P. I. cap. II.  
§. 10. p. 177. & Cap. III. Punct. IX. n. 65. seqq. p. 514. seqq. De CHR. HONBUR-  
GH Scommatibus, P. II. §. 79. p. 415. seqq.

Observatio.

Non quæritur: 1.) Anne ab illa literarum, artium & scientiarum  
peritia, ministerii ipsius efficacia pendeat, tanquam à causâ? Neque 2.)  
an peritia illa ad essentiam ministri pertineat, ut sit simpliciter omnibus  
Ecclesiæ ministris, quoad quoslibet auditores, quovis tempore docendos  
æquè, aut æqualiter necessaria? Nec 3.) de abusu studiorum talium, qui  
per accidens hîc & nunc aliquando contingit, disputatur. Nihil enim  
horum tueri, nostrum est. Usum autem genuinum pari passu cum abusu  
venire, aut nimis quàm par est extenuari, non patimur.

THESIS



THESIS VI.

**A**temen fides supernaturalis ac sanctitas vitæ & morum adeo necessaria est, *ex sententia Quakerorum*, ad functionem Ecclesiasticam, ut efficaciter atque adeo salutariter docere non possit, nisi in quo ea habitualiter locum habet.

Ita

R. BARCLAJUS, cum Thesi X. docuisset, *unum quemque verum Evangelii ministrum constitui & preparari per vim & potentiam gratiæ seu luminis Dei, prout manifestatur & in intima cordis receptam est*: mox Apol. §. VII p. 178. *purificari & sanctificari* hanc gratiã debere ministrum monet, ut *reali experientia ipse senserit, quæ aliis annuntiaturus est.*

Et rursus §. XV. p. 190. hanc dicit esse *principalem & maximè necessariam qualificationem, sine qua munere suo fungi, nec Deo acceptè, neque hominibus utiliter possit.* Quod p. seq. 191. sic enunciat: *Nos gratiam Dei (nempe intus sanctificantem) omninò etiam adesse ministri necessariam judicamus, ut sine qua nec verus, nec legitimus, uti nec bonus minister quicquam esse queat.* Utrinque prolixus est in assertionem probanda, ac præsertim quòd dona veris Christianis, fidelibus, membris Christi communia, etiam *majorè gradum* in ministris Ecclesiæ esse debeant: *Virtutes* autem, quas Paulus *I. Tim. III. 2. & Tit. I. &c.* in ministris postulat, prorsus *necessarias esse ad aliquem verum Evangelii ministrum faciendum*, disputet, p. 193. iterumque p. 194. ad objectiones contra absolutam gratiæ necessitatem afferri solitas responsurus, inter alia monet, intelligere se homines *gratiã fermentatos in naturam illius, & bonos illos fructus temperantiæ, justitiæ, pietatis &c. producentes.* Talia etiam legi possunt in *Barclaji Catechismo Cap. IX. Q. V. X. XI. pag. 66. 69. 70.*

ANTITHESIS VI.

**S**anctitas vitæ & morum non ita est necessaria ad munus cum efficacia gerendum, ut minister non possit efficaciter atque adeo salutariter docere, nisi illa in eo locum habeat.

Apertè satis

AUGUSTANA CONFESS. Art. VIII. p. 112. *Sacramenta & verbum propter ordinationem & mandatum Christi sunt efficacia etiam si per malos exhibeantur.* Quibus additur Antithesis, quã Nostri *damnant Anabaptistas & similes, qui sentiebant ministerium malorum inutile & inefficax esse.* Conf. Apol. A. C. pag. 150.

Habent

## Habent hic Quakeri

Antecessores, ex remotioribus seculis, DONATISTAS, qui ministerium malorum in Ecclesia inutile & inefficax esse statuerunt: quorum argumenta recenset *Augustinus* contra literas Petiliani Lib. I. cap. IX. Conf. *Optatum Milevit.* adversus Donatistas Lib. VII. p. 169. seqq. Donatistis etiam WIGLEVISTAS (qui alias *Wiclefista* scribuntur, à *Job. Wiclef*, Rectore Ecclesie de Lutterworth, sed & Doctore ac Professore sacre pagine juxta Literas Gregorii XI. in Academia Oxoniensi) jungit *Apologia* A. C. p. m. 150. *qui senserint, homines peccare, accipientes sacramenta ab indignis in Ecclesia.* Ex propinquioribus C. SCHWENCKFELDUS Lib. de Scriptura p. 22. docuit, *predicatores, qui ipsi non sunt ex corde pii, non salutariter atq; utiliter docere, licet rectè aliàs doceant.* Similiter lib. de verbo: *Deus, ait, non operatur hominis conversionem per impios ministros.* Quem etiam errorem in Confutatione, quæ auspiciis Gloriosissimæ memoriæ Principum Dn. *Job. Friderici II.* Dn. *Job. Wilhelmi* & Dn. *Job. Friderici III.* Ducum Saxonie, prodiit, Sect. II. Num. III. taxatum legimus. pag. 8. b. 9. a. b. ANABAPTISTARUM eandem fuisse sententiam, ex Colloquio Embdano constat. Argumenta autem videri possunt apud *Wigandum* in Anabaptismo, & ex eo apud *C. Schlüsselb.* Lib. XII. p. 481. ad 496. WEIGELIUS non tantum quoad doctrinam ipsam sed & verborum formam Barclajo prælusit, quando P. II. Post. p. 26. *experientiam veritatis cælestis in cordibus prædicantium requirit, ut cum annunciatione ejus Christus operetur in audientibus.* Die von Gott gesandte Prediger / ait, so die Wahrheit in ihren Herzen erfahren / durch den heiligen Geist Christum gesehen und getastet haben in seinen himmlischen Fleisch / wenn sie die Wahrheit verkündigen / so ist Christus mit dabey / und theilet mit seinen Frieden allen Gnaden hungerigen Herzen. Necesitatem autem sanctitatis istius etiam clariùs exprimit, quando *causam defectus edificationis* passim deprehendendi huc *simpliciter* refert, quod *peccatis non careant ministri.* Ursache der unfruchtbaren Predigten allenthalben ist / daß keiner unter uns Predigern / oder ja wenig / der sagen kan zu dem Hörer: *Quis ex vobis arguet me?* Unsere Lehre ist von Menschen / und unser Wandel und Leben ist vom Teuffel. P. I. Post. p. 221. Quæ etiam ratione peculiariter *absolutionem* ministrorum *inefficacem* esse docuit, quando ipsi sancti non sunt: So ein Apostel oder Prediger soll absolviren / lösen / so muß er zuvor gläubig seyn / sonst geschicht keine Absolution

noch

noch Lösung. P. II. Post. p. 38. **ÆGID. GUTHMANNUS** in der Offenbarung der Göttl. Maj. P. I. L. VI. Cap. V. p. m. 205. Die Predicanten und Seelsorger sind weit von dem heiligen Geist abgetreten / derhalben ihre Predigt leer und eitel ist / und ist der  $\zeta$ . Geist fern von ihnen. Denique CHR. HONBURG im Präservatif des Vaterlandes p. 147. ministrum non-renatum nihil boni præstare posse in Ecclesia docuit : Ein unwiedergeborener Lehrer kan nichts Gutes austrichten in Gottes Kirche. Et de Absolutione ministrorum impiorum inefficaci, planè ad exemplum Weigelii : Wie soll mir der Sünde vergeben / der selbst ein Slave der Sünden ist und bleibet? P. I. Post. pag. 80. Et mox ibid. Die blinde Menschen suchen die Vergebung ihrer Sünden bey denen / die selbst keine haben.

### Observatio.

Vitam improbam ministrorum, præsertim cum scandalis manifestis conjunctam, dum vel similiter peccandi occasionem præbet auditoribus, vel saltem animos avertit ab attentiore & tranquilliore meditatione verbi, vel aliis pluribus modis, impedire posse ædificationem, non negamus. Hic autem non de eo quæritur, quid sub ejusmodi circumstantiis & aliquando, licet sæpè, contingat; sed utrum sanctitas interna, quæ super-naturale Dei donum est, tanquam donum per se ac simpliciter necessarium, requiratur ad ministrum verum & Ecclesiæ profuturum? Quanquam hic etiam se insinuent errores reliqui Quakerorum, de sanctitate à fermento substantiæ bonæ in mente hominis pendente, deque essentiali conjunctione cum Deo & Christo; de quibus aliàs vidimus.

#### THESIS VII.

**C**Æterùm ad obeundum ministerium, citra differentiam statûs & sexûs, Laici non solum viri, sed & foeminæ, modò immediati luminis motum aut affarum sentiant, admitti ac publicè docentes audiri debent: *juxta Quakeros.*

#### ANTITHESIS VII.

**L**Aici, & præsertim foeminæ, ad munus docendi publicum in Ecclesia constituta admitti non debent.



### Docet id

Non solum praxis antiqua & constans, in cœtibus Quakerorum spectata; sed etiam Apologia BARCLAJI ad Th. X. §. XXIV. p. 204. ubi Hierarchiam Ecclesiasticam Quakerorum declaraturus: *Quando simul conveniunt, ait, ut Deum adorent & colant, tunc, quos Spiritus divinâ suâ virtute & influxu ad ministerium separat, aperiens ora eorum, & dans eis, ut in virtute & in Spiritu Domini hortentur, redarguant & instruant, non possibile est, quin illos, qui eo modo à Deo ordinati & in ministerium*

*admissi sunt, fratres illorum audiant, recipiant & operis gratiâ in honore habeant: & hoc modo non sit hujus monopolium singulari hominum generi, clero videlicet, qui ea causâ educati sunt, & ad hanc artem, sicut alii carnales artifices, edocti, ut scilicet ceteri omnes, quasi laici sternantur & excludantur. sed libero Dei donò relictum est, ut, quos velit, vocet, sive pauperes, sive divites, sive servos, sive dominos, sive senes, sive juniores, imò sive MARES sive FOEMINAS.* Dum autem in his adstruendis occupatur, §. XXVI. p. 207. ad Objectionem, quod inter populum & ministros nihil faciat discrimini; Respondet: *Si intelligatur de libertate loquendi & per Spiritum prophetandi, omnes hoc facere posse affirmo, quando eò moventur. Et innox p. 208. Quod autem recusamus, est distinctio illa Laici & Cleri (quæ in Scriptura non inveniuntur.) quæ nemo admittitur ad opus ministerii, atque quæ ea causa in scholis educati sunt &c. Atque hunc modum separandi homines ad opus ministerii, non esse simile ordini primitivæ Ecclesiæ Apostolorum, inde etiam multa mala sequi contendit; præsertim quia boni & honesti homines mechanici idè donum prædicandi in se ipsis negligant, spiritum extinguant &c. §. XXVII. p. 208. 209. Mulieribus licere prædicare, speciatim docet p. 10. his præcipuè verbis: *Cum mas & femina idem sint in Jesu Christo, & cum uni non minus, quàm alteri, det Spiritum suum; igitur, quando in muliere movet Deus Spiritu suo, nullo modo illicitum esse in conventionibus populi Dei prædicare judicamus: & sic monet, loca I. Cor. XIV, 34. & I. Tim. II, 12.**

### Ita Nostri

Dum Artic. XIV. AUG. CONFESS. docent, *quòd nemo debeat in Ecclesiâ publicè docere, aut sacramenta administrare, nisi ritè sit vocatus; vel hoc ipso Laicos & foeminas excludunt, cum intercedente vocatione personæ vocatæ, à Laicis, distinguantur, foeminae autem nusquam apud nos vocentur ad ministerium; Nec fortasse opus est testimonia plura hùc afferre, quando Quakeri ipsi hanc esse sententiam nostram, agnoscunt.*

non debere sumi sensu latiore. Idem in Catechismo Cap. IX. Q. XXIV. seqq. pag. 79. *filias æquè ac filios, vi promissionis Evangelicæ, non tantum olim ad prophetandum admittas, sed etiam nunc ejus functionis capaces esse, docet: licet sub finem Capitis conjugatas à non-conjugatis, & velatas à non-velatis distinguat; ita licentiam docendi publicè foeminino generi concessam restringat.* Possunt autem etiam videri, quæ apud alios habentur v. g. *Unterweisung des Königreichs.* pag. 5. 8. II. W. CATON contra Hamburg. p. 44. TH. LAWSON contra Zentgraff. pag. 13.

Ex veteribus

Huc referendi sunt, Montanistarum soboles, PEPUZIANI, qui & QUINTILLIANI, præter *Priscam & Maximillam*, Montani scorta, pro Prophetissis habitas; etiam *Quintillam* sociam munere docendi fungentem sectantes: quasi videlicet mulieres *Episcopa & Presbytera* esse possint, docentes, atque Sacramenta administrantes. Vid. *Danaus* ad Aug. de Hæres. cap. XXVII. p. m. 154. ANABAPTISTÆ etiam dixerunt, *si quis doctrinam Evangelii intelligat, sive is sit sutor, sive sartor, sive faber, eum docere & concionari debere: teste M. Chemnitio P. III. Loc. de Eccl. Cap. IV. Sect. I. p. m. 130.* De VAL. WEIGELIO memorat, locò quidem illius non expresso, B. *Job. Schelhammerus* in Refut. Postillæ ejus, p. 194. 195. quod ad familiarem quendam scripserit, *Non esse nisi duos status in terris, Magistratus civilis & Subditorum: Principem autem malorum spirituum, Beelzebub, addidisse eos, qui in templis & Academiis docent.* *Es seyn nur zween Stände auff Erden / der weltlichen Obrigkeit / und der Unterthanen. Beelzebub aber hab noch ein Geschlecht in die Welt bracht / welches beyde mit List und Gewalt über die Obrigkeit und Unterthanen ein dringet / die sind / die in Tempeln / hohen Schulen.* Scilicet hoc est, ordinem illum tertium, præter Politicum & Oeconomicum, profus ex Ecclesia non tantum, sed mundo tollere, & relicta nihilominus facultate docendi; (nam & ipse Weigelius docere non desit, quoad potuit,) exercitium ejus, saltem ut homines informentur in Enthusiasmo, libertati cujusque hominis, sive plebeji sive magistratus, modò spiritum istum habenti, deferre. CHR. HOHBURG & ipse officium docendi Laicis illuminatis commune esse voluit, quemadmodum in *Spiegel der Mißbräuche* pag. 485. scripsisse legitur, *Es wäre zu wünschén / daß man Gottesgelehrte Leyen liesse in öffentlicher Versammlung auftreten / und aus ihrem Priesterlichen Munde die Weißheit der Heiligen lernete.*

Hinc ex adverfo taxat ministros, qui ordini tantum suo id officium proprium esse velint. *Ihr habt/ ait, den Gottesdienst im Neuen Testamente an Euch/ als sonderliche Priester und Leviten des Neuen Testaments angebunden/ eben als ob ihr sonderlich darzu gewidmete Clerici und Priester wehret &c. p. 576, adde p. 695. 721.*

### Observatio I.

*Non est quaestio de privata informatione, qua singuli fideles eruditiores possint alios rudiores docere; speciatim Patres & Matres familias domesticos suos erudire: Neque quaestio est de casu necessitatis, ubi, deficiente ministro ordinario, Laicus aliquis doctior, ex consensu reliquorum (& sic vocationem aliquam nactus) vices ministri expleat; quemadmodum nec de baptismi administratione in casu necessitatis hic agitur: sed de publico docendi actu & munere, deque lege divina, certum statum aut ordinem determinante.*

### Observatio II.

*Sacerdotium spirituale Christianis commune esse, etiam orthodoxo sensu dici potest & solet: verum hoc ipsum munus aliud est, quam ministerium Evangelii. Respicit enim sacrificia spiritualia per oblationem sui ipsius, simul precum & beneficentiae & mutuae aedificationis exercitia, extra confusionem ordinum in hierarchia Ecclesiastica.*

### THESIS VIII.

**I**taque nec Magistros aut Dominos appellare Ministros, nec habitu externo aut vestitu distinguere ab aliis, fas est: *juxta Quakeros.*

Sic pridem

*In Libello, Gründe und Ursachen/ warum sie die Lehrer der Welt (i. e. ministros ordinarios) quoslibet extra suos coetus) ver-*

### ANTITHESIS VIII.

**M**inistros Ecclesiae, in honorem muneris, quod gerunt, Magistros ac Dominos appellari, ipsoque habitu externo aut vestitu ab aliis distinguere, non solum licitum, sed & decorum est: *juxta Protestantes.*

Sanè

*Hoc nomine succensent nostris Quakeri, quod hunc morem à nobis frequentari ac defendi cognoscunt. Videri autem possunt quae Theologiae laugnerf*



**Linguen/** p. 2. hanc rationem inter plures afferunt; Quod ab hominibus *Dominos ac Magistros* appellari se patiantur: Sie werden von den Menschen Herren und Meister genennet. Eadem habentur im Weg zum Königreich pag. 9. apud

W. CATON Onderf. p. 14. ST. CRIST. Triumph. p. 28. BARCLAYUS attem Apol. Th. X. §. XXXIII. num. 4. a. *Ministerium*, scribit, & quos nos tuemur & patrocinamur ministros, cum sint humiles, precedentiam & prioritatem non ambiunt, sed potius sibi invicem in amore serviunt, neque colore vestium ab aliis distingui cupiunt, nec diffusis phylacteriis utuntur, nec salutationes in foro, nec primas cathedras in Synagogis affectant, nec primos recubitus in cantu, nec ab hominibus Domini dici volunt. pag. 219.

### Congruunt & hæc

Exemplo Enthusiastarum antiquiorum: quorum superiore seculo Duces, MÜNZERUS & CAROLSTADIUS, titulis & habitu, suo ordini convenientibus dignosci amplius noluerunt. Nam ille quidem *humanitati cum primis esse consentaneum docebat, ut dignitate sint omnes aequales*; memorante Sleidano Lib V. p. m. no.: quanquam hæc ratione non solum Ecclesiasticam, sed & civilem dignitatem magistratus sublatum iret: quod & mox patuit. Hic autem, cum A. 1522. Johanni Westermanno & Godscalco Grapio Doctorum titulos, ipse Brabeuta, conferret, publicè testatus est, se post hæc nemini gradum esse collaturum, eo quod promovendo alios in Doctores, sciens ac prudens faciat contra dictum Christi Matth. XXIII, 8. Quod quidem in Matricula Academia Wittebergensis notatum ac Lutheri manu sequentia verba adscripta fuisse: *Et ego testor hæc me à manu, me in eodem actu adfuisse, & etiam has sacrilegas voces ex ore ejus blasphemè audisse: Ego prudens facio impie, quod propter 2. flor. promovet &c.* testis est D. Gosfrid. Suevus in Acad. Wittebergensi Lit. I. Quanquam B. Lutherus ipse Comm. in Gen. Cap. X. se testem *δωτήνοον* fuisse memoret, Tom. IX. Altenb. pag. 256. 2. Possunt autem etiam de hoc facto Carolstadii videri ex Nostratibus B. Franz. de Interpr. script. Orac. LXXXV. p. m. 591. B. Gerb. L. de Ministr. Sect. XI. p. 136. & Analecta B. J. E. Gerb. ad Comment. Parentis sui in Matth. Cap. XXXIII. v. 8. p. 396. sed & vulgò notum est, quomodo Carolstadius, postquam Wittebergâ excessisset,

fuerit amplius Doctoris nomine appellari; sed *frater Andreas*, assumto si-  
 mul habitu rustico incedens. Vid. *Matthes.* Conc. IV. de Vita Luth. p.  
 31. b. & Conc. VI. p. 49. b. *Hist. A. C.* Ambr. Wolffio opposita, auctoribus  
*Cheimitio, Kirchnero, Selneccero* p. m. 30. b. Caterum bene monet Ma-  
 thesius l. c. pag. 31. b. Carolstadii socios, uti scholas & quaslibet artes ho-  
 nestas, sic etiam mores laudabiles, quibus tituli ac testimonia publica  
 eruditibus hominibus dari consueverunt, ludibrio habere & cavillari ce-  
 pisse. Unde ANABAPTISTARUM consensum facile est cognoscere. Sic enim  
 ipsa *Apologia A. C.* p. 202. Anabaptistarum expressam mentionem facit,  
 ad quorum petulantiam retundendam consultum sit *ministerium verbi o-*  
*mnium genere laudis ornare adversus fanaticos homines, qui somniant Spiritum*  
*S. dari non per verbum &c.* Poteramus etiam ZVINGLIUM & GUALTHERUM  
 his jungere, quorum ille in Epist. ad Bugenhag. hic in Cap. XXI. Joh.  
 f. 407. *fastidium titulorum*, docentibus in Ecclesia collatorum, declarant;  
 quorum verba apud *B. Gerbardum* l. c. de Ministr. Eccl. §. 136. p. 231. legi  
 possunt. Sed sufficiat nobis, addidisse WEIGELIUM & HOHBURGUM: quo-  
 rum ille *literatos Theologos*, quos vocat, ideò reprehendit, quòd *Magiste-*  
*rium scripturae* ambitiosius quærant, *Doctoratum capessant* &c. *Dierweil*  
*sie in Zoffarth bleiben / Meisterschaft in der Schrift suchen / Doctos-*  
*rat annehmen &c.* P. II. Post. p. 282. Conf. p. 237. P. I. pag. 185, 187. P.  
 III. p. 10. & 71. *Dial. de Christianism.* p. 71. Hohburgii autem dicta calu-  
 mniosa plura congesserunt *Theol. Lub. Hamb. & Lumb.* P. II. *Lehr- und*  
*Schutz-Schrift.* §. 80. p. 419. ad 423. quorum antecessores in *Ausführl.*  
*Bericht.* §. 1017. p. 620. *Novellorum Prophetarum* invectivas in habi-  
 tum, præsertim collaria, ministrorum Ecclesie recensent, ex libellis *Buß-*  
*Posaune* / p. 40. *Neu-Jahrs-Posaune* / nam. 54.

### Observatio I.

Abusum titulorum & vestitus à moderato usu eorum, quibus sta-  
 tus hominum discernuntur, & τὸ πρέπον ad reverentiam sacri muneris  
 observatur, distinguere debere, pridem monuerunt Nostrates. Rectè autem  
 etiam *Theol. Lub. Hamb. & Lumb.* in *Ausf. Bericht* postularunt, ut ac-  
 cusatores, abusum objicientes, etiam personas nominatim indicent, qui-  
 bus culpam tribuant; non autem promiscuè ordinem totum calumnien-  
 tur. Quakeri verò utique non tantum in hypothesis, sed thesi, & senten-  
 tia generali, à nobis discrepant.

Obser-

## Observatio II.

Etiam Quakeri videri volunt, honorem ministris Ecclesie congruum tribuere : quemadmodum *R. Barclajus* in Catech. Cap. IX. Q. VII. p. 68. nomine Catechetæ Catechumenum interrogat : *Müssen Sie (ministri, Episcopi) nicht eben wohl in ihrem Ampt respectiret werden? & respondet affirmativè, ex I. Tim. V. 17. duplici honore esse dignas.* Attamen signa honoris, in nominibus ac titulis consistentia, non admittit, dumque in ipsa questione supponit, quod non habeant *dominatum* (dass sie keine Herrschafft führen mögen) *Dominos* etiam appellari vetat, Nec sanè mirum est ; cum opifices rusticosque & fœminas ad hanc functionem admittant, id simul locum habere, quod in proverbium abiit : *Fros Rutulusve fuit, nulla discrimine habetur;* & Magistrorum ac Dominorum nomina exulare.

### THESIS IX.

**O**fficia docendi, quoad diversa loca ac tempora & Ecclesias particulares, non aliter inter ministros distinguenda debent, *juxta Quakeros*, quàm quatenus Lumen internum & immediatum aliquem certo coetui alligat, aut ad alios ire eosque docere jubet & movet.

### Olim certè

Quakeri apertè taxabant eam ministerii formam, quâ ministri *fixas sedes* habeant, (*hebben gesette Plaetsen*) uti loquitur *ED. BOURGHOUGH Standaert*. Cap. XI. p. 13. Quod autem *R. BARCLAJUS Animadv. ad Exerc Nic. Arnold.* pag. 34. concedit, *posse ministros alligare certo loco & populo;* ex contextu facile

### ANTITHESIS IX.

**O**fficia docendi, quoad loca & tempora, ipsasque Ecclesias particulares distinctas, citra immediatam luminis interni revelationem ac determinationem, per certas constitutiones, aut pacta conventa, pro ratione circumstantiarum, rectè distinguuntur : *juxta Nostrates.*

### Nimirum

Uti hic sermo est de Ecclesia plantata, ita praxis etiam nostrorum coetuum hanc sententiam declarat. Atque huc pertinent, partim quæ de Unione ac Divisione Ecclesiarum, de Transitu Ministrorum ab una Ecclesia aut Parochia ad aliam, de Juribus Ecclesiasticis ; cultum publicum sic aut aliter determinandi &c. intelli-



intelligitur, cum restrictione ad Spiritum internum, immediatè ducentem, dictum esse. | scriptis Nostratum variis, ipsaque praxi, traduntur.

Atque hic mos fuit

Etiam plurium Enthusiatarum, huc atque illuc cursitantium, pro-  
ut Spiritus suus ferebat. De CAROLSTADII vago curriculo, donec Basileæ  
quiesceret, vid. *Hist. Aug. Conf. A. Wolffio* opposita pag. 30. 31. De  
SCHWENCKFELDI oberrationibus per Germaniæ provincias *Wigandus &*  
*Schliffelburgius* sub initium librorum illi oppositorum. *WEIGELIUS* etiam  
longius progressus, prædicationem Evangelii apud infideles per orbem  
terrarum exegisse legitur *Dial. de Christian.* pag. 80. scribit: *Wir sitzen*  
*in unsern Dienst-Predigten und in der Ringmauer in warmen Stü-*  
*ben — und gehen nicht aus unter die / so von Christo nichts gehört*  
*haben / wir solten die Schafflein Christi mitten unter den Wölffen*  
*suchen / uud nicht ablassen / das Ite in orbem zutreiben / biß uns der*  
*Tod scheide durch die Hände der Gottlosen / das wäre Christum*  
*Crucifixum geprediget.* Similia habet *P. III. Postill.* p. 12. 59. 60.

Observatio.

Non existimandum est, omnem transitum de Ecclesia particulari  
una ad alteram à nobis taxari, & absolutam necessitatem permanendi in  
uno loco à nobis affirmari. Nam & praxis nostra aliud docet. Sed com-  
morationem in certo loco, ac transitum de loco in locum, ab interno præ-  
cise Spiritu pendere nolumus: vocationem autem novam ordinariè per Ec-  
clesiam fieri, & ad circumstantias, quæ se offerunt, adhibito intellectûs ad  
scripturæ normam alligati iudiciò, attendi debere, utrum evidens muta-  
tionis utilitas in Ecclesiam redundatura compareat? docemus. Vid. *B.*  
*Chemnit.* P. III. LL. de Eccl. Cap. IV. p. m. 157. a.

THESIS X.

**S**alaria fixa, pro laboribus fun-  
ctionis Ecclesiasticæ, constitu-  
enda non sunt; neque ea, velut  
ex vi contractûs, accipere mini-  
stris licet: *ex sententia Qua-*  
*kerorum.*

ANTITHESIS X.

**S**alaria, pro laboribus functio-  
num Ecclesiasticarum, rectè  
constituuntur: rectè etiam à  
ministris, tanquam merces, velut  
ex vi contractûs, accipiun-  
tur.

Ita

Ita enim

Jam pridem illi in Gründen und Ursachen &c. p. 2. fatentur, quòd ideò se subduxerint ministris ordinariis, quia mercedem pro opera poposcerint; ipsi autem didicerint ex Scripturis, quòd donum Dei non sit vendibile (daß die Gabe Gottes frey sey, und nicht könne für Geld gekauft und verkauft werden.) Similiter in Weg zum Königr. p. 9. 10. Conf. ED. BOURROUGH Standaert. Cap. XI. p. 13. 14. Verkl. des Gel. p. 4. W. CANTON Onderf. p. 13. 14. Beschirm. p. 15. 16. Schall der Warh. p. 18. 19. ST. CRISP Triumph. p. 8. 9. 16. 29. 30. FR. HOWGILL Eröffn. des B. der Morg. p. 29. 30. R. BARCLAJUS

ipsa thesi X. scribit: *Qui sanctum & immaculatum donum (vocationis divinæ ad ministerium) acceperunt, sicut gratis accepere, ita & gratis distributuri sunt, absque mercede vel pacto stipendio; absit ut eo utantur, sicut ante ad lucrandam pecuniam.* Et in Catech. suo Cap. IX. Q. XIX. XIX. XX. prolixiore quàm in aliis conatu, probat, nefas esse, si ministri de salario certi velint reddi, quando spiritualia sunt administraturi. Daß sie disfalls versichert seyn — daß man sie dazu miedte. pag. 74. seqq. ad 79. Quibus respondent, quæ idem habet in Rettung der Warh. p. 22.

Inter veteres

Vix invenias, qui ministris Ecclesiæ salaria deberi negaverint, nisi fortè huc referre velis, quòd Prosper Lib. II. de Vita Contem. cap. IX. seqq. disputat, non posse Clericum sine gravissimo peccato vivere ex bonis Ecclesiasticis, si habeat bona propria, unde sufficienter alatur. Sed benè est, quòd is ipse fatetur, opinionem illam suam multis duram fuisse visam, cum nova esset: & tamen salaria fixa Ministris constitui rectè posse ac debere, unde, qui ditiores non essent, honestè sustentarentur, simul agnovit Waldenses autem, licet ministri ipsorum manuariis operis victum quætere consueverint, non tamen negarunt, salaria illis rectè constitui ab his, qui

Ff

possunt,

Pertinent huc

Quæ B. Lutherus in CATECHISMO MAJORE, Explic. præc. IV. p. 444. 445. de alendis & fovendis ministris Ecclesiæ pluribus docuit: quæ quamvis ad libera dona illis præbenda non malè referantur; fundamentum tamen præbent earum constitutionum, unde ministri, operam suam præstituri Ecclesiæ, de honesta sustentatione certiores reddantur. Alias autem nota sunt, quæ de salariis ministrorum ab Auctoribus, sive in Locis Theol. sive peculiaribus libris de Ministerio Ecclesiastico, aut Casibus Conscientiæ & Consistorialibus, passim docentur.

possunt, & à ministris accipere licere. Nimirum & ipsi ferè pauperes, certè persecutionibus obnoxii, non habuerunt, unde stipendia fixa decernerent & præberent ministris suis; & ministri, partim auditorum indigentia condescendentes, partim etiam nomine muneris dissimulatò securitati suæ & suorum consulentes, opificia manuarìa liberè exercuerunt potius, quàm ut religione quàdam à poscendis atque accipiendis stipendiis arcerentur. Vidd. quæ B. *Ægid. Strauchius* observavit Disp. pecul. de Waldensibus Aphor. XIII. Sed ANABAPTISTÆ, confusionem Statuum Ecclesiæ, ac ministerii ordinarii abolitionem molientes; salaria ministris denegare, primè, quod scimus, ausi fuerunt. Certè in *Colloquio Embdano* dixerunt, se non legisse in N. T. quòd prædicatores verbi certà stipendia, certos reditus habuerint. Argumenta autem illorum; cum his, quæ *Barclajus* & *focii* afferunt, facile coincidunt: ac videri possunt apud B. *Wigandam*, & ex eo apud *Schlüsselb.* Cat. Hær. L. XII. p. 477. seqq. B. *Baldwin.* Comm. in I. Cor. IX. P. L. Q. IV. p. m. 401. a. B. *Gerb.* Tom. VI. LL. de Ministr. Eccl. Cap. XV. Sect. I. §. 325. p. 514. B. *Brochm.* System. art. de Ministr. Eccl. Cap. II. Q. XIV. m. I. pag. m. 349. 350. WEIGELII flosculos similes, de mercenariis, (*Niedlingen und Lohn-Predigern / gedingten Knechten &c.*) videsis *Dialog. de Christianis.* p. 101. *Postill. P. I.* p. 218. *P. II.* p. 42. 166. HOHBURGIANOS collegerunt *Theologi Lub. Hamb. & Luneb. Lehr- und Schutz-Schriefft.* P. II. §. 36. p. 215. §. 80. p. 420. §. 92. p. 464.

#### Observatio I.

Monet *Barclajus*, *Apol. Th. X. §. XXIIIX.* p. 210. se libenter fieri, debere eos, ad quos Deus mittit, seu inter quos suscipiat ministros, si opus sit, necessitates eorum supplere: secundo, quòd legitimum sit eis, quòd necessarium est, accipere. — In hoc negotio igitur non repugnare se necessario alitudo, sed primo, limitato & coactivo; Secundo superfluo & sumptuoso; Tertio autem hujus rei manifesto abusui. Et hæc ipsa Thesis jam declarata esse contendit. Atqui ibi quidem dixerat: Si Dominus aliquem advocaverit à negotio seu parte suâ, quâ solus est sibi & familia comparare panem, licet ei secundum libertatem sibi in Domino concessam recipere temporalia (videlicet quæ ad vultum & amictum pertinent) ab illis, quibus spiritualia communicavit, quæ liberè & ex animo data sunt. Verum his verbis 1.) quòd licere dicitur; ad conditionem certam ita restringitur, ut interea sub forma conditionali nihil absolute ponatur. 2.) licet conditio non sit impossibilis,



sibilis, tamen ut impleta compareat, necesse erit, non solum ministrum de arcano illo & interno tractu Dei certum esse, ut accipere possit quod fratres offerunt; sed & hi per eundem Spiritum intus & immediate docendi sunt, illum a Spiritu avocatum esse ab arte aut negotio suo: alias nihil dabunt. 3.) nisi hi sponte aliquid daturi sint, non licebit ministro, velut officii jure, aliquid poscere. 4.) quando *temporalia* illa, pro *spiritualibus* danda, restringuntur ad ea, quæ ad *victum & amictum* pertinent; quicquid ultra datur aut accipitur, ad *superfluum & sumptuosum* referendum, & in vitio ponendum erit. Ita patet, quantulum ministris, quamque incertum, sæpe nihil, relinquatur.

### Observatio II.

Quamvis Nostrates affirmant, licitum esse Ministris Ecclesiæ, accipere stipendia, eaque stata & fixa; imò etiam illis, qui ex patrimonio, aliave hereditate aut dono, habent, unde vivant, nihilominus licere accipere stipendia; non autem, ut de suo vivant, necessarium esse: attamen non negant, si quis ex circumstantiis & rationibus peculiaribus haud temerè colligere possit, se majores fructus facturum, si gratis doceat, ac sustentationem aliunde habeat planè sufficientem, non solum non dissuadendum, sed *consulendum* ei esse, ut jure stipendia exigendi non utatur: similiter, quando, qui stipendia accipit, dum ipse bonis propriis abundat, ei consultum esse, ut *conferendis in pauperes elemosynis tanto liberalioribus pietatem suam probeat*, ex adverso autem caveat, ne ab indigentibus stipendia rigidius exigat, neve congerendis opibus scandalum cuique prabeat. Vid. B. Gerb. L. de Ministr. Eccl. §. 326. pag. 517.

### Observatio III.

Mirum non est, Quakeros, in istam de stipendiis certis ministro non assignandis sententiam descendisse: quando 1.) aditus ad ministerium apud ipsos cuiusvis patet; alere autem quosvis, præsertim cum familia, molestum fuerit cœtui aut membris reliquis: 2.) Cœtus ipse ministrum nullum vocat, de necessitate vocationis immediatæ persuasus: itaque nec salaria his constituit, quos non vocat. 3.) Ex opinione immediatæ atque aded singularis & extraordinariæ vocationis, facile nascitur fiducia de singulari & vel extraordinaria sustentatione divina hominis sic vocati à Deo: quod nec diffitetur *Barclajus* pag. 211. 217. Ipse

verò Barclajus tantò faciliùs hanc sententiam amplecti potuit, cum & opibus paternis ita abundaret, ut, quamvis suorum Doctor ductorque, tamen stipendio non indigeret; simul autem non obscure cognosceret, parum aut nihil se ab aliis consecuturum: quemadmodum de *Christ. Hobbugio*, non quidem æquè divite, sed tamen de spe salarii fixi ulterius percipiendi dejecto, monuerunt Theologi *Lub. Hamb. & Lüneb.* quòd, si ipse salario & accidentibus potiri potuisset, taciturus fuisset: (*hätte Er auch daran part gehabt/ so wolte Er geschwiegen haben*) Vid. *Lehr- und Schutz-Schrift.* P. II. p. 420. 421. Conf. quæ de Enthusiasticis aliis, dona aliorum captantibus, observarunt iidem, *Warnung* p. 434.

#### Observatio IV.

Juxta hætenùs distinctè proposita, Quakeri concludunt, *Ministerium, quod ipsi defendunt, zventur & volunt, per omnia simile esse ministerio Apostolorum & primitiva Ecclesia.* Quòd autem defendunt & patrocinantur adversarii ipsorum, non tantum Pontificii & Reformati, præsertim Episcopales in Anglia, sed etiam Lutherani, per omnia simile esse falsis Prophetis & Doctoribus, quos condemnat Scriptura: quemadmodum Barclajus istud per membra quinque sigillatim ostendere nititur. Idem quoque agunt cæteri, *W. Caton, Is. Pennington, W. Anes, Ed. Bourrough, St. Crisp, G. Fox, Tb. Lawson*, locis ad priores theses citatis. Nostri contra suum Ministerium, non ex uno alterove hîc aut illic deprehendendo abusu ac vitio, sed secundum doctrinam publicam, eique conformia exempla, quæ sanè non desunt, æstimandum, S. Scripturæ & primitivæ Ecclesiæ, ( quantum quidem diversitas statuum illius & hodiernæ admittit, ) conforme esse; Quakerorum autem Ministerium nihil minùs, quàm verum, legitimum & Christianum ministerium esse, contendunt. Verùm de his jam non licet addere plura.

# CAPVT XIX.

De

## MAGISTRATV ET REBVS CIVILIBVS.

### QUAKERORVM

### PROTESTANTIVM

#### THESIS I.

#### ANTITHESIS I.

**M**agistratum aliquem in terris equidem agnoscere, eique subjectos esse, convenit Christianis; gerere autem, & jura Majestatis exercere posse, non æquè clarum est *Quakeris*.

**M**agistratum non solum aliquem in terris agnoscendum esse, eique subjectos esse decere Christianos, sed & gerere & jura Majestatis exercere posse, clarum est *Nostris*.

#### Equidem

#### Expresse

Quakeros iniquò esse animò erga Magistratum civilem, atque ad destructionem ejus tendere, non patet visum est. Certè seditio *Londinensis & Virorum Quinta Monarchia* conamina opinionem illam confirmarunt. Verùm ista ad se non pertinere, à talibus se alienos esse, qui

CONFESSIO AUG. Artic. XVI. docet, quod Christianis liceat gerere Magistratus, exercere judicia: ubi etiam in Antithesi damnant *Anabaptistas*, qui interdunt hæc civilia officia Christianis. pag. m. 14. Confer *APOLOGIAM*. p. 214. 215.

de suo spiritu nihil participant, illi perhibuerunt, qui *Declarationem fidei* suæ Regi *Carolo II.* A. 1661. d. 30. Jan obtulerunt. Conf. *G. Fox Salv.* ad Reg. cap. IX. *W. Caton. Beschirm.* præf. 21. n. 6. & opere ipso p. 7. n. 16. p. 23. & 24. *W. Ames* contra Lassen. p. 7. seqq. *Tb. Lawson* contra Zentgra. p. 11. Quid? quod laudatus Zentgraffius in *Disp. de Colluvie Quak.* Sect. I. art. I. §. 6. p. 4. postquam recensuerat, quæ de Viris quintæ Monarchiæ referuntur, addit; *hæc non de omnibus (prout nimirum ex suis confessionibus & scriptis sunt dijudicandi) intelligenda esse, neque nomen hoc omnibus, sed peculiari tantum Quakerorum sectæ, attribuendum vident.* Conf. Sect. II. Artic. I. §. 6. p. 19. Nimirum, si scripta eorum consulamus, Magistra-



tus civilis regimen etiam propter conscientiam se agnoscere, operose testantur. Vid. *W. Caton* Onderf. p. 12. 13. *Beschirm* p. 7. 8. n. 17. p. 28. 42. *Schall der Warh.* p. 12. *W. Ames* contra Lassen. C. I. p. 1. 2. *Jf. Pennington* *Weg des Lebens* p. 52. 59. *Ed. Bourrough* Stand. Cap. X. p. 11. 12. C. XIX. p. 24. *St. Crisp* *Klang des All.* præf. & *Triumph* p. 23. *W. Schewen* *Gl. und Erf.* cap. XX. p. 248. *G. Fox* *Beschirm.* p. 16. 19. *Barclajus* *Catech.* Cap. XIII. Q. 1. 2. 3. p. 116. seqq. *Kettung der Warh.* pag. 24. denique *T. L. K. V. G. Schrift* ad *Dantiscanos*, pag. 4. Ita se parere, vectigalia & tributa solvere, etiam iniqua imperia pati, neque vim vi opponere, asseverant. Sed si quæras, utrum, qui Christianus verus est, qualem ipsi describunt, Magistratum salvâ conscientia gerere, & juribus majestatis uti possit? ferè silent ac tergiversantur. *Barclajus* in prolixa illa *Apolo-*

*logia* sua hoc argumentum declinavit. Equidem quod attinet ad *resistentes Christiani orbis Magistratus*, propter publicam, quam profitentur *Christi nominis professionem*, *Christianorum titulum omninò* eis se non negare scribit; simul tamen *confidenter se affirmare posse* perhibet, quòd à *perfectione religionis Christiane longè absint*, nempe qui in statu, quò sunt, *puram Evangelii dispensationem non attigerint.* *Apol. Thef. XV. §. XV.* p. 370. Atque hæc indiscriminatim de omnibus dicuntur, & quamvis titulum Christianorum illis relinquunt, sine re tamen competere affirmant. Jura Majestatis autem, licet aliqua Principibus concedant, v. g. vectigalium ac tributorum, fortè etiam monetæ, legum & judiciorum, atque extremæ provocationis; reliqua tamen v. g. de bello & fœderibus, circa religionem & sacra, non æquè tribuunt: de quibus mox seorsim videbimus.

Fuit hæc etiam

ENTHUSIASTARUM atque ANABAPTISTARUM superioris seculi sententia, crasior quidem haud rarò, & hòc magis exosa, à moderatioribus autem ita restricta, ut non tam simpliciter destructum irent, quam cum Evangelio non convenire Statum Magistratûs, affirmarent. Certè *TH. MÜNZERUS*, Dux gregis, non illicò omnem Magistratum sublatum velle visus est: tantum *Magistratus non-Christianos punire, Christianum autem regimen introducere* se velle, quasi ex divinò mandatò, perhibuit. Vid. *LUTHER. Tom. III. Altenb.* p. 128. a. Et in articulis rusticorum, à Münzero excitatorum, art. III. pag. 112. b. expressa legitur protestatio, quòd *non velint planè liberi esse, ac nulli magistratui subjici; nicht/ daß wir gar frey sind/ keine Oberkeit haben wollen/ lehret uns GOTT nicht:* dicunt l. c.

Ana-

ANABAPTISTÆ in Colloquio Franckenthalensi Actione XXIV. super art. V. num. 4. p. 489. interprete *Rauffio*, dixerunt, se fateri, quòd *Magistratus sit Dei ordinatio*, quòd autem homo Christianus munere illo fungi possit, & mediante gladio vindictam exercere, postulare se, ut probetur; se enim id non credere. Sic etiam TRANSYLVANI Anabaptistæ, in Antithesibus Christi veri & falsi, A. 1568. editis, antith. VII. scripserunt: *Christum falsum habere in sua Ecclesia, Reges, Principes, Magistratus, gladios; Christum verum nihil tale in Ecclesia pati posse.* WEIGELIUS quoque, licet mentionem faceret *Magistratus Christiani sub fide* (enthusiasticâ) manentis; simul tamen expressè docuit, *Magistratum non convenire natura N. T. Christliche Obrigkeit muss eben so wohl unter dem Glauben bleiben / als ihre Unterthanen: wiewol Obrigkeit haben nicht was Neu Testamentsisch ist.* P. II. Postill. pag. 155. Ceteros quoque NOVELLOS PROPHETAS, cum Magistratus omnes per Christum, erectò novò regnò, abolitum iri docerent, officium Magistratus à nãvis vitiisve personarum non distinguere, sed quasi munus ipsum in Ecclesia & secundùm voluntatẽ Christi locum non habeat, fingere & persuadere aliis velle, monuerunt Theol. *Lub. Hamb. & Luneb. Ausf. Bericht. Motiv. XIV §. 1003. seqq. p. 604. seqq.* CHR. HOHBURGIUM ejusdem cum Anabaptistis sententiã fuisse, vel inde patet, quòd postremis vitæ annis Mennonitarum concionatorem egisse, filius Philippus in curriculo vitæ paternæ testatur. De SOCINIANIS breviter monemus, quòd quidem in Catechismo suo Racoviensi Sect. de Proph. Christ. munere Cap. I. Q. X. p. m. 136. docuerint, *Posse ipsum Christianum gerere magistratum, modo in ipso capessendo & administrando ita se gerat, ne quid contra leges & Christi mandata delinquat:* attamen æquẽ, atque Quakeri, præcipuas muneris partes & ipsi perverterint; quod infra notabimus. Recentiores autem, præsertim *Lud. Wolzogenium & Dan. Brenium*, longiùs progressos novimus, ita ut in N. T. magistratui locum non concederent. Vidd. quæ ex scriptis illorum collegit B. J. C. *Dürrius*, Disp. XIII. contra Sociniani. cap. XII. §. 10. Quibus subjungendus denique est *Dan. Zwickerus*, (licet noluerit Socinianus simpliciter haberi,) in Josia Novi foederis, quem inscripsit, acriter contendens, *nulli Christiano, qui salvari velit, licere aut licere posse, mundanam dominationem, ceu quam Christus ipse, ut humilis esset, minimè usurpavit, usurpare:* qui tamen & ipse non dissimulavit, à Mennonitis demùm se vitam Christi rectiùs adumbratam, didicisse: in Corollario, quod Irenico Irenicorum subjunxit, p. 79. Poteram

ramus etiam addere Pontificios, saltem *Religiosi*, quem vocant, *Status* patronos ac præcones, qui licet Magistratum Christianis non esse illicitum, agnoscant & profiteantur, tamen cum *perfectiōne Evangelica* consistere posse negant: hoc nomine notati ab *Aug. Conf. Art. XVI. in Antith. p. 14. & Apol. p. 216.* Verum ista nunc sufficiant.

### Observatio.

Juxta hæcenus dicta, facile patet; 1.) non esse quæstionem de Magistratu, qualis *per accidens* in aliquibus subjectis deprehenditur; sed de Officio ipso *per se* & in sua *natura* considerato. 2.) fontem erroris, uti cæterorum, sic etiam Quakerorum, esse opinionem perfectiōnis in N. T. aut sub Evangelio: cui repugnet, quod aliàs in imperfectioribus toleratum fuerit. Nam & in hanc rem notanda sunt verba *Barclaji* l. c. §. XV. p. 370. quibus excusationem quandam illorum molitur, qui, cum Christiani audire velint, Magistratum tamen gerunt; *Illi, inquit, Christiani nominis confessores, adhuc in mixtura (fermenti boni & mali) sunt, & nondum ad purum, patientem, & tolerantem Spiritum venerunt, nondum parati sunt ad hanc Christianitatis formam.* Sic enim, quemadmodum illis bellum justis de causis susceptum omninò illicitum esse, non vult dicere; sic etiam functionem Magistratûs, quoad hujus & plurium jurium Majestatis exercitium, equidem non omninò licere Christianis in mixtura illa versantibus; attamen fermentatos sancto illo semine, & ad purum Spiritum venientes, abstinere ab illa debere, eâdem viâ statuerit: quemadmodum Anabaptistarum nomine quidam *Rannieb* in Colloq. Franckenth. Act. XV. cum aliquandiu disputatum esset, utrum officium magistratus à Deo sit? an à diabolo? bonum, an malum? tandem num. XI. p. 522. respondit, Magistratum *inter bonos malosque medium tenere locum; esse velut sepem inter animalia fera & hortum bonum (als wie eine Behagung zwischen einen guten Garten und wilden Thieren.)* Ac postremò quidem res eò redire videtur, quòd & Quakeri & Anabaptistæ Ecclesiam in hac vita à consortio malorum immunem, ac sic demùm in statu suo naturali fore; tunc autem nec magistratui locum relinqui, intereà tamen Magistratum, qui Luminis immediatè sectatores tuetur & foret, non prorsus contemnendum, sed in pretio quodam habendum esse, statuerunt.



THESIS II.

**I**N his, quæ ad religionem attinent, nihil juris habet Magistratus, quantumvis inter Christianos reputandus: *juxta Quakeros.*

Nempe

Juxta illos religio tota in cultu interno, per Spiritum immediatè illuminantem, dirigentem, trahentem, præstando, consistit: neque actus externos, nisi ab ejusmodi motibus internis proficiscentes, eò re ferre licet. Itaque nec Magistratus habet, juxta Quakeros, quod circa externam pædagogiam aut exercitia religionis, *Legibus* latis, præscribat, neque quod institutò *judicio* discuti faciat, *vel stabilitâ disciplinâ* emendet: nisi quòd ad Spiritum intùs docentem omnes ablegare, ejusque ductum sequi jubere poterit. Cæterum nec *ministros* Ecclesiæ, & *scho-*

*larum*, tanquam seminariorum Ecclesiæ, *sive* solus, *sive* adscitò Ministeriò jam constitutò, vel saltem populo, vel utroque, vocare & præficere Ecclesiæ poterit Magistratus, quando vocationem omnem internam & immediatam esse debere creditur: nec de *salaris*, quæ ordinariè nulla, vel saltem prorsùs libera, è singulorum incertis donis colligenda erunt, nec de *ceremoniis*, *diebus festis*, *vestibus* & *vasis* sacris &c. quorum usus apud illos nullus est, statuere quicquam ac mutare. Quando autem & reliqua, quæ ad veræ doctrinæ professionem, certis *formulis* conformem reddendam; ad *inquisitionem* in hæreticos, ad *condemnationem* & *coërcitionem* aut *expulsionem* eorum attinent, manifestè subducuntur potestati Magistratùs, uti mox distinctè videbimus; profectò nihil tandem relinquitur eorum, quæ ad religionem spectant, ad quod potestas & officium Magistratùs se exten-

ANTITHESIS II.

**H**abet etiam Magistratus Christianus jus aliquod in his, quæ ad religionem attinent: *juxta Protestantés.*

Ostenderunt hoc

Nostri in ipso negotio Reformationis & exhibitæ Confessionis Augustanæ Sacræ Cæsareæ Majestati, Electoribus, Principibus & aliis Statibus Imperii. vid. Præfat. A. C. p. m. 5. 6. 7. 8. cum & ipse Imperator *Carolus V.* conventum imperii indixisset, in quo inter alia *de dissensionibus in causa nostræ sanctæ religionis & Christianæ fidei*, deliberaretur, & *ut in hac causa religionis, partium opiniones inter sese, in caritate, lenitate & mansuetudine mutua audirentur coram, intelligerentur & ponderarentur* &c.

**Dat.** Unde *Barclajus* non solum in thesibus & Apologia, verum etiam in Catechismo suo, nihil omnino Magistratui in his talibus adscribit aut vindicat: ceteri quoque tacent, nec nisi in civilibus, jura Magistratus con-  
 tituunt: quod evolventi loca ad Thef. I. citata facile constabit. Add.  
 W. CATON Vind. contra Hamb. p. 61. G. FOX Salv. ad Reg. c. II. FRANC.  
 HOWGILL Eröffn. p. 13. 14. qui postremus expressè scribit: **Der wahre  
 Stand und Macht / in welchem ein Fürst sich mag Gott ergeben / in  
 welchem er mag den Segen auff sich selbst und auff sein Volk er-  
 beiden / ist / daß er wol regiere in Dingen / die gehören zu den Men-  
 schen / und in civilen Dingen / die zu des Menschen Leben gehören &c.**  
 Aber das Mysterium Babylon ist ferne von diesen Dingen: Die die  
 Herrscher / Fürsten und Edle hat überredet / daß sie müssen regieren  
 als Obrigkeit in der Kirchen Gottes / und in Christi Regiment / in  
 Dingen / die zum Gewissen gehören / hat sie gelehret die Autorität in  
 diesen Dingen zu gebrauchen. Quibus respondet libellus supplex Qua-  
 kerorum ad Senatum Hamburgensem, cujus excerpta habentur in  
 Quaker-Greuel Cap. X. §. III. p. 355.

Ita verò

Non solum PONTIFICI, quamvis cultum externum non æquè fa-  
 lidientes, imò ad superstitionem usque affectantes & propugnantes; Ma-  
 gistratui omnem potestatem Ecclesiasticam denegant, executionem ta-  
 men decretorum ac mandatorum cleri eidem relinquentes: vid. *Bel-  
 larm.* Lib. III. de Laicis Cap. XVII. Sed etiam, magis conformiter  
 cum Quakeris, ANABAPTISTÆ, *Bullingerò* teste, statuerunt, *Magistra-  
 tum nec posse nec debere curare negotia religionis.* Refert ex eo *C. Schlüssel-  
 burg.* L. XII. p. 362. qui etiam p. 607. ex *Wigando*, inter argumenta illo-  
 rum hoc quoque adducit: *Ministeria non esse confundenda, ideòque Ma-  
 gistratum politicum non debere curare negotia religionis, ne confundantur  
 ministeria ejus & concionatorum.* Maximè autem cum his, quæ de Qua-  
 keris nostris monuimus, junguntur, quæ *B. Gerhardus* memorat, L. de  
 Magistr. Pol. Cap. II. §. 31. p. 658. tanquam ab Anabaptistis objici solita:  
*Verus Dei cultus est interior & spiritualis. Ergò non indiget constitutionibus  
 Magistratus.* Sic enim prorsus Quakeri nostri, ut vidimus. Eandem sen-  
 tentiam Enthusiastis ceteris placuisse, facile cognoscitur, licet offensam  
 carere cupientes, non æquè apertè profiterentur, atque abusus tantum se  
 taxare simularent. Certè religionis libertatem ejusmodi sibi arrogarunt,

ut magistratûs nullam auctoritatem in talibus revererentur; *Spiritus Sancti* regnum imperio *Magistratui* subinde opposites; qualia apud *Weigelium* & *Hobburgium* non rarò deprehenduntur.

### Observatio.

Falsò accusarunt nostros *Weigelius* & socii *Enthusiastæ*, quasi *absolutum jus* in religionis negotio concedamus *Magistratui*: *Ein jedes Land glaubet der vorgesagten Lehr und den Regenten zugefallen / aus Furcht der Straffe / oder aus Liebe der Obrigkeit / welches stracks wider die Liebe des Glaubens ist*: ait *P. I. Post.* pag. 42. & similia habet pag. 97. Notum enim est, quomodo non rarò magistratus, etiam supremus, & subditi diversam sequantur religionem: cujus exempla vetera & recentia præstò sunt. Inprimis religiosa illa pacificatio superioris, & Instrumentum pacis Germanicæ hujus sæculi, in hanc rem clara sunt. Cæterùm etiam in casu reformationis non denegatur subditis religione dissidentibus beneficium emigrationis. Communiter etiam differentia eorum, quæ ad religionem pertinent, à Doctoribus nostris inculcatur, & dogmata fidei, itemque sacramenta secundum se non subesse potestati Magistratûs civilis; ad actiones religionis Christianis communes ipsum quoque Magistratum obligari; eas, quæ Ministeriales verbi & sacramentorum dicuntur, non sibi arrogare, sed ministris relinquere; in reliquis autem, quæ ad externum Ecclesiæ regimen pertinent, non tam suo solius iudicio niti, quàm adscito Ministrorum aut Theologorum consiliò, cognitisque rationibus, negotia sacra perficere debere, docetur. Itaque & in controversiis cum Quakerorum cœtu aut promachis id notandum est, non esse de absoluta potestate magistratûs in religionis negotio quæstionem. Unde, quæ *R. Barclajus* *Thesi XIV. de potestate Magistratûs civilis in rebus purè religiosis, & ad conscientiam pertinentibus* disputat; & quoniam *Deus sibi assumpsit dominium & potestatem conscientie, qui unus potest eam rectè instruere & gubernare*, inde concludit, *nemini licere, quacunque sit ejus auctoritas seu principatus in hujus orbis gubernaculo, aliorum conscientiam adurgere*: atque ita in adjecta *Apologia* §. 35. & seqq. pro libertate conscientie pugnat; (quibus similia habent, ipse quidem *Rettung der Warh.* p. 35. sed & *W. CATON Beschirm.* p. 42. *ED. BOURROUGH Verkl. des Gel.* p. 5. 6.) ea quidem omnia hætenus nos non feriunt. Quæ autem sub hoc prætextu aguntur ab illo & sociis; & speciatim, utrum, qui



veram doctrinam pro nobis ipsis vindicamus, non tamen secundum eam agamus? ad sequentia pertinent, thesibus proximis indicanda.

### THESIS III.

**I**Taque non licet Magistratui, etsi summo, & consentiente Ministerio Ecclesiastico, certam religionis publicè exercendæ formam in ditionibus suis servandam, subditis suis, præsertim ministris Ecclesiæ in officio docendi, præscribere: multò minus juramentum religionis ab illis postulare: *juxta Quakeros.*

Hoc, inquam, est

Quod BARCLAJUS & socii H. cc. contendunt, *Magistratum civilem non habere potestatem adurgendi homines in rebus religionis contra eorum conscientiam: non enim licere proximis adurgere in talibus, nisi persuasione aut ratione, alioque illis modis, quibus usus est Christus & Apostoli ejus, (quasi scilicet Christus & Apostoli ejus Magistratu civili functi fuerint) nempe prædicandi & instruendi, qui audire & recipere volunt: adeoque non mandando aut imperando, vel ministris, qui certam doctrinæ formam sequantur; vel subditis, ut audiant & recipiant doctrinam, qui cives esse & haberi volunt. Vid. Apol. Theol. XIV. p. 315. Atque alias notum est, quantoperè Quake-*

### ANTITHESIS III.

**L**icet etiam Magistratui Christiano, & quidè summo, certam religionis formam in ditionibus suis servandam, quam subditi omnes, præsertim ministri Ecclesiarum, sequantur, præscribere: *juxta Nostrates.*

Sic enim

Non solum eo respiciebatur, exhibitâ CONFESIONE AUGUSTANA ab Electore Saxonix cæterisque Principibus & Statibus Imperii Protestantibus, qui suam & concionatorum suorum confessionem offerebant, ad cognoscendam doctrinam, quam hi in ipsorum terris, ducatus, ditionibus & urbibus tradiderant & tractaverant: (licet tunc temporis dissentientes in doctrina adhuc tolerarentur, uti & alias tolerari certo modo possunt & solent: ) sed clariùs in præfatione LIBRI CONCORDIÆ, qui subscripserunt, Electores, Principes, Comites & Magistratus Civitatum significarunt, præ illam pacificationem non solum paucorum quorundam suorum Theologorum, sed in univer-

ris libri Symbolici quarumvis Ecclesiasticarum, quatenus illis homines subscribere iubentur, displiceant: T. K. L. V. G. in præfatione libelli *Bl. und Erfahr. à W. Schewen editi* §. ult. conqueritur de servitute trium religionum in Germania, von der

*sum omnium & singulorum Ecclesie ministrorum & ludimoderatorum in suis provinciis & ditionibus, consentientem & concordem confessionem & vocari & perpetuè fore &c. in qua juventus fideliter & diligenter instituat. &c.*

Schlawerey bey den dreyen Religionen in Teutschland :

nimirum quòd ad certas confessionum formulas homines adstringuntur. Alii inter characteres Antichristi hunc morem referunt: uti ipse W. SCHEWEN in Appendice (*Nachschrifft*) p. 297. seqq. præsertim p. 299. 300. Et p. 304. *formalistas* vocat, qui ad unam certam doctrinæ formam, sive obligant alios, sive obligari se patiuntur.

### Scilicet more communi

ENTHUSIASTARUM & LIBERTINORUM, qui sub prætextu illo, quòd nemo ad fidem & religionem cogendus sit, interea nullis fidei regulis, nulli disciplinæ ecclesiasticæ homines adstringi posse à Magistratu statuerunt. Vid. *Bullingerus* Lib. II. adversus Anabaptitas, cap. XIV. *Calvinus* Instruct. adversus Libertinos. Nec, opinor, multâ probatione opus est, quando, qui Magistratui, quâ tali, curam religionis, aut *intendentiam in rebus Ecclesiasticis* simpliciter denegârunt, haud dubiè etiam hanc juris illius particulam non concesserunt. Sic & WEIGELIUS *Augustanam Confessionem, Corpus Doctrinæ & similia* scripta, tanquam *libros hominum* ad quos alii malè alligentur, taxavit. P. I. Post. p. 176. 193. præcipuè verò pag. 222. *Ja etliche müssen wol darzu vor GOTT ein Jurament thun / ait, sie wollen nichts anders lehren / als was in Menschen Büchern fürgeschrieben ist ; etliche sind wol zufrieden um ihrer Faulheit willen / beruhen gerne auff Postillen.* Confer *Dialog.* p. 34. 39. Sic autem & reliqui *Pseudo- Theologi*: *Man solle keine Gewissen zwingen oder binden / mit Confessionen / Symbolis, Glaubens- Articlen / &c. die sie müssen unterschreiben und beschweren.* Vid. *Send-Brieff* Quæst. III. p. 103. 104. CHR. HORBURGI *invectivas in libros Symbolicos, auctoritate publicâ munitos, recitant Theologi Lub. Hamb. & Lüneb. Warnung/ Sect. aut Abusu X. p. 2, 2. seqq.*

### Observatio.

Equidem & Philippus Mel. in Exam. Ordinand. L. de Magistratu T. I. Opp. p. 335. b. scripsit: *Non condant (Magistratus) dogmata in Ecclesia, nec instituant cultus, ut fecit Nabuchodonosor. Et recens in scripto, cui titulus est Interim; potestas publica extra metas egressa est. &c.* Sed hæc tantum dicta sunt in oppositione ad *ἀντιμαθηματικὸν* Magistratum, iudicio humanò nixorum, in condendis dogmatibus & cultibus: quam nemo Nostratum approbat. Qui potius etiam consilio Ministerii aut Theologorum in talibus niti debere Magistratum, agnoscimus & monemus: quemadmodum & Philippus ipse l. c. huc applicat illud Aristotelis: *Beatam fore vitam hominum si artifices de artibus iudicarent.*

#### THESIS IV.

**S**ed nec hæreticos, doctrinæ alienæ & fundamento fidei adversantis auctores aut patronos, coërcere licet Magistratui, aut eijcere è civitate: *juxta Quakeros.*

#### Nam

Si illos audiamus; non solum omnes cades, sed etiam exilia, proscriptiones incarcerationes, cateraque id genus, quibus homines affliguntur propter solum conscientia exercitium, vel diversam cum in cultu, tum in rebus religiosis opinionem, proveniunt à Spiritu Cain, trucidatoris & contraria veritati sunt: uti BARCLAJUS loquitur thesi ipsa XIV. Intelligit autem conscientia exercitium non

#### ANTITHESIS IV.

**L**icet Magistratui Christiano, & convenit, hæreticos, doctrinæ alienæ ac fundamento fidei adversantis auctores aut propagatores, adhibito in consilium Ministerio, cognita causâ, & quando illi informationem meliorem respuunt, vi suâ seculari coërcere, aut è civitate eijcere: *juxta Protestantes.*

#### Vulgò nota est

Doctrina hæc & praxis Nostratum. Ac videri potest Tractatus peculiaris B. Thummii de coërcendis hæreticis. Notanda etiam sunt verba præfationis LIBRI CONCORDIÆ §. Ad condemnationes. p. 20. *fanaticarum opinionum pervicaces doctores in ditionibus (Ecclesiis & scholis) nostris nequaquam tolerandos iudicamus.*



solum quoad actus internos privatae sententiae, verum etiam quoad professionem & doctrinam externam & publicam, quod patet ex Apologia adjecta §. VI. p. 329. ubi *Quakerorum* martyria jactat, qui per regiones circumibant, predicantes, & veritatem (scilicet!) propagantes & annunciantes in foris, plateis & publicis templis, (qui profecto actus externi & publici erant) licet propterea quotidie verberati, flagellati, concussi, carcerari & variis modis afflicti sint: abutente nimirum Magistratu sua auctoritate, quam non habeat in conscientias, quia *Deus sibi soli reservaverit potestatem puniendi errores conscientiae, ut sibi placet, cum autem hoc sibi assumit Magistratus, in Dei cathedram eum ascendere &c.* §. II. pag. 316. seqq. sed & pretensam hanc Magistratus auctoritatem esse contrariam & repugnantem naturae Evangelii. p. 317. Alias autem Magistratibus, in casu exortorum disfidiorum in religione, consilium *Gamalielis* commendat ex *Act. V.* 34. 35. 38. 39. scilicet ut rem omnem intactam relinquunt, cogitantes, sponte ruituram, si ex hominibus orta fuerit; frustra autem impeditum iri, si sit ex Deo. Vid. *Catech.* Cap. XIII. quaestionibus tribus ultimis, p. 119. Conf. ejusdem *Rettung der Wahrh.* pag. 35. *W. CATON Beschirm.* pag. 42. *ED. BOURROUGH* Verkl. des Geloofs p. 5.6. *FR. HOWGILL Eröffnung* pag. 14. *W. SCHEWEN* libello brevi vom Gewissen/ qui adjectus est alteri vom Glauben und Erfahr. p. 285. seqq. & postscripto sive Nachschrift p. 295. seqq. Quibus & alii supra citati consentiunt.

Et hoc illud est,

Quod jam pridem asseruerunt variarum sectarum haeretici, ut sibi suisque securitatem impetrarent. Jam olim *DONATISTAE* negarunt, haeticos auctoritate magistratus, quanquam pii & fidelis, coercendos, castigandos vel comprimendos esse. Licet enim ad *Constantinum M.* ab *Episcopis* appellassent ipsi; mox tamen, ubi spe sua exciderunt, damnati ab ipso magistratu politico, coeperunt hanc ejus in sacris potestatem impugnare. Vid. *L. DANENS* ad *Aug. de Haesef.* Cap. LXIX. p. 320. *B. Balth. Bebelii* Antiqq. Eccl. Sec. IV. Art. XI. §. 124. p. 1266. seqq. Qui *Donatarum* errores resuscitasse vulgo feruntur, *ANABAPTISTAE*, etiam in hoc puncto idem egisse deprehensi sunt. Decem eorum Argumenta, quibus probare nituntur, neminem propter religionem puniendum esse, dudum est, quod *B. Wigandus* solvit; & ex eo *C. Schlüsselburgius* Lib. XII. Catal. Har. p. 638. seqq. qui denique alia quaedam illorum a *Phlippo Melancthone* confutata memorat, pag. 655. seqq. cum quibus si *Quakerorum* illa apud

*Barclae*

*Barclajum* conferas, jam tunc *glaciem fractam* videbis. Interea & VAL. WEIGELIUS hæreticos & diversæ religionis symmyctas non esse coercendos & incarcerandos, passim in Postilla sua docuit. Vid. præcipuè P. II. p. 372. Et ex cognata Pseudo-Theosophorum turba Auctor *des Sendes-Brieffs* Quæst. III. p. 115. ubi *sectarios nasutos* (*Staseweise Sectirer*) appellat eos, qui aliarum sectarum homines in ditionibus suis tolerare nolint. Eiusdem denique farinae est *Chr. Hobburg*, qui P. I. Post. Myst. p. 396. conqueritur, *canes regimini* (*die Regiments-Hunde*) una cum Ecclesiasticis & Consistorialibus, in se irruisse, ad affligendum & in exilium mittendum ipsum &c.

### Observatio I.

Equidem *Barclajus* circa præsentem quæstionem monet; *Longe à se & suis abesse, ut cum Libertinis istis sentiant, qui libertatem conscientie suæ ad proximorum incommodum vel damnum, vel ad humanae societatis ruinam extendere avert.* Si quis enim *sub prætextu conscientie* quid agat contra moralia illa & perpetua statuta, quæ communiter omnes Christiani consententur; in eo casu auctoritate suâ uci Magistratum posse, in quorum numero ii sint, qui sub prætextu conscientie dogma ponunt, quod omnes impios occidere & trucidare æquum sit, — & qui omnia in communi habere volunt — prout de *Anabaptistis Monasteriensibus* refertur. Apol. Th. XIV. §. I. p. 315. 316. Verùm hæc ratione doctrina fidei fundamentalis, more Quakerorum, ad principia luminis naturæ practica; & sic errores fundamentales ad negationem principiorum practicoꝝ aut dogmata his principiis directè opposita, restringuntur. In cæteris, quæ tamen ad praxin fidei fidelibus propriam spectant, licebit cuivis impunè spargere dogmata hæretica & venenata, aut seducere, quantum poterit, numerum civium, Magistratu semper connivente aut quiescente.

### Observatio II.

Monet porrò *Barclajus*, se & suos minimè iudicare, quòd in Ecclesia Dei non debeant censure exerceri in eos, qui in errorem prolabantur, non minus, quàm erga eos, qui in peccatum cadunt; ideoque se credere, Ecclesie Christiane licitum esse, si ex membris ejus aliqui in errorem prolabantur, post debitas admonitiones & instructiones, secundùm ordinem Evangelii, si modò pertinaces remanent, excindere à societate sua gladiò Spiritûs, & denudare iis privilegiis, quæ habebant tanquam membra corporis Ecclesiastici, sed non licere

licese (*abscindere à mundo, gladio temporali, vel*) spoliare eos communibus istis privilegiis, quatenus homines sunt, quia istis non fruuntur, quatenus Christiani, neque sub tali consideratione, sed quatenus homines sunt & membra creationis. Itaque Magistratus, nec, ut Magistratus, neque ut Magistratus Christianus est, juxta hanc sententiam aliquid juris habet in hæreticos coercendos & exterminandos; sed per luminis interni & immediati declarationem in pluribus paucioribusve aut toto cœtu, judicandi erunt atque excommunicandi ex Ecclesia hæretici: manebunt tamen in civitate, & pro lubitu spargent hæreses, quibus alii inficiantur, non impediente Magistratu. Tantò minùs mirum est, quòd una colluyies Anabaptistarum, his adducta præjudiciis, mox in sectas quasi LXX. (quamvis alii *Babylonicam Confusionem* non per omnia distinctè partibilem, appellent) abiisse legitur, dum subinde alii alios gladio Spiritus (si sanctæ pietatè placet) à suo consortio abscinderent, civilibus tamen privilegiis inter se divisi jungerentur.

### Observatio III.

Non taxatur à nobis, si diversæ religionis hominibus, sed quietis, nec blasphemis, quibus per certa pacta aut transactiones de securitate cohabitationis cautum est, aut qui aliàs sine concussione noxia Republicæ ejici nequeunt, tolerantur in ea. Minimè omnium jubemus, ut dissentientes in religione, sed erroris non convicti, nec rectius informati, priventur opibus, honoribus, vitâ &c. sed de limitata Magistratûs Christiani potestate & jure in heterodoxos, informationem respuentes & obstinatos, præsertim seductores, quibus etiam tolerantia non debetur, & quorum eliminationem admittit status Republicæ; annon in eos animadvertendum, ipsi coercendi aut ejiciendi sint? sermo est.

### Observatio IV.

Quod diximus in Antithesi nostra, Magistratum consilio Ministrorum Ecclesiæ aut Theologorum uti debere in coercendis hæreticis, non est ita accipiendum, prout *Barclajus* §. II. p. 317. interpretatur, quasi *Magistratum Ecclesiæ & Clericorum carnificem faciamus*; dum jubeamus eum *punire hæreticos secundum ecclesiæ censuram & determinationem*. Quamvis enim hæc fortassis adversùs Pontificios dicta sint, nos tamen non feriunt, qui Magistratum Ecclesiæ non ita contradistinguimus, ut non potius inter præcipuas ejus partes referamus, & ad cognitionem cau-



fa, faciendaque decreta unà cum clero admittimus, imò poseimus, non autem ad executionem sententiæ aliorum tantum requirimus.

### THESIS V.

**S**upplicia capitalia quantumvis atrociter delinquentibus inferre, nec incumbit, nec licet Magistratui Christiano, per *Quakeros*.

#### Nempè

Juxta hos, decet, *Christianos quasi agnos esse; non autem est agni natura, alias creaturas devorare*: juxta *Barclajum* §. II. p. 317. Neque enim hæc tantum privatis dicta sunt: Sed vi contextus ad Magistratum æquè aut magis spectant. Equidem in explicatione dicti *Rom. XIII, 5.* de Magistratu, *gladium portante, tanquam ministro Dei, vindice in iram ei, qui malum agit*; verba de malis moralibus intelligenda esse, concedit, *quæ inter hominem & hominem intersunt*, negat autem, *de rebus ad cultum & doctrinam pertinentibus intelligenda*; p. 320. 321. attamen ne tunc quidem disertè docet, Magistratum Christianum gladiò tanquam medio aut instrumento uti posse ad tollendos è vita maleficos; sed hinc abilit, ac dubitandum relinquit,

annon gladii voce pro pœna qualicunque, utatur? Certè in *Apol. ad Thef. XV.* pag. 369. simpliciter affirmat, *usum armorum sub Evangelio esse illicitum; mandatum Domini esse: diligite inimicos, cui repugnet, si eos occidamus; in regno Christi autem debere evincere, à summo usque ad infimum,*

### ANTITHESIS V.

**S**upplicia capitalia facinorosis inferre, non tantum licet Magistratui, sed & incumbit: *juxta Protestantes*.

#### Sic enim

In ipsa *AUGUSTANA CONFESS. Artic. XVI.* pag. m. 14. docent, quod *Christianis ita liceat gerere Magistratus, ut etiam illorum sit, supplicia jure constituere*. Additur condemnatio *Anabaptistarum, qui interdiciunt hæc civilia officia Christianis*. Confer *APOLOG.* p. 215. 216. ubi excluditur quæstio: *an Evangelium prohibeat vindictam, publicam scilicet, quæ fit ex officio Magistratus, inter cujus species sunt supplicia?* Sed & *FORMULA CONCORDIÆ Artic. XII.* p. 624. inter errores *Anabaptistarum, qui in Politia sunt intolerabiles, num. V.* hunc refert & damnat; *Quòd Magistratus sub N. T. bonâ conscientia homines facinorosos capitali supplicio afficere non possit.* Add. *SOLID. DECLAR.* p. 827. num. XII.

id est

*id est à Rege & Casare usque ad rusticum, ejus legibus se submittere.* Et licet hæc ad quæstionem de Bello directè pertineant, de quâ mox agemus; adeò tamen generalia sunt, ut ad hanc, quæ est de suppliciis capitalibus, æquè pertineant. In *Catechismo* Barclaji, ubi satis causæ, imò locus congruus erat, profiteri jus Magistratûs circa supplicia capitalia, si illud crederent Quakeri, nihil tamen apparet usquam. Sed nec in reliquorum scriptis de licentia pœnarum capitalium, aut in vitam delinquentis irrogandarum, hæctenùs nobis aliquid occurrit.

### Nimirum

Ita etiam antecessores ipsorum, ANABAPTISTÆ & WEIGELIANI, cumque illis SOCINIANI, & quidam ARMINIANI, jus illud Magistratûs circa supplicia capitalia in controversiam vocarunt, tanquam in N. T. sublatum. De *Anabaptistis* vid. Colloquium Harlemense Artic. XXXVII. Argumenta eorum adversùs gladii usum ad puniendos eò facinorosos, confutata sunt à *J. Wigando*, & juxta eum à *C. Schlüsselb.* Catal. Hær. L. XII. p. 622. seqq. Weigelius in Postilla sua passim invehitur in morem puniendi facinorosos capitali supplicio, tanquam *gentilem, Christianis indignum*; gravissimè simul hallucinatus, quòd *Justinianum* Imperatorem, *processus* illius statorem, *Ethnicis* annumerat. Vid. Post. P. II. p. 140. 141. 149. 150. 151. 169. 175. 193. 330. 331. P. III. p. 48. *Socinus* contra Palæologum P. II. cap. XXVI. fol. 234. Tom. II. Opp. p. 73. Cujus, & sociorum, *Smalzii, Ostarodi, Volkeliis*, verba allegata habentur in Collegio Anti-Sociniano B. *Scherzeri* p. 1053. seqq. De *Arminianis* vide Responzionem ad specimina Leidenfium Part. II. Specim. XIV.

### Observatio.

Videtur Barclajus, juxta Analogiam eorum, quæ de Bello disputat, Apol. p. 370. & nos jam statim considerabimus, in præfenti quoque negotio supplicia capitalia facinorosorum, quæ à Magistratu Christiani nominis professione ornato, sed nondum planè illuminato infliguntur, non omninò improbare; id tamen nihilominùs asserere, quòd Magistratus lumine interno ad pleniorè perfectionem perductus, à suppliciis illis abstinere debeat, neque quidquam ejusmodi sit admissurus.

THESIS VI.

**B**ella gerere, similiter in universum interdictum est Christianis Magistratibus; *juxta Quakeros.*

Ita sanè

BARCLAJUS Apol. Thef. XV. §. II. pag. 334. propositione sexta statuit, *Quòd Christianis minimè liceat malo resistere, nec bellum gerere, aut in ullo casu pugnare.* Et §. III. p. 340. scribit: *Reverà optandum esset, inter Christianos nulla bella esse, & quæque pugnant, non verè Christianos esse eos, patet.* Ad probandam autem propositionem accedit §. XIII. p. 362. ubi bellum vocat *malum adeò alienum & contrarium Spiritui & doctrinæ Christi, ceu lumen tenebris.* Ne autem tantum videatur subditis interdicerè, ne stipendia mereantur, aut militiam ingrediantur, expressè de Magistratu p. 369. scribit: *Magistratus si reverà Christianus est, aut esse cupit, debet ipsemet prius mandato Domini sui, Diligite Inimicos, &c. obtemperare; & tunc non poterit nobis præcipere, ut eos occidamus.* Eadem autem sententia est Sociorum apud ISAACUM PENNINGTON Weg des Levens p. 59. subscribentibus WILLIAM AMES, JOHN WHITEHEAD, JAMES NAYLOR, SAMUEL FISHER, GEORGE WHITEHEAD, JOHN COPELAND, HENRY FEL. Confer G. FOX *Beschreibung* pag. 18.

ANTITHESIS VI.

**B**ellum in casu necessitatis gerere, non interdictum est Christianis Magistratibus; *secundùm Protestantes.*

Sic iterum

AUGUSTANA CONFESSIO articulo XVI. p. m. 14. docet, *quòd Christianis liceat gerere Magistratus, ita, ut etiam liceat jure bellare, aut jure bella gerere, uti APOLOGIA enunciat pag. 215. ubi etiam post paulò inter species vindictæ publicæ, quæ sit ex officio Magistratus.*

Fuit & hæc

ANABAPTISTARUM sententia. Licet enim primi eorum, gladiò abusi, bellum Principibus inferre non dubitaverint, non solum tamen jam tunc perhibuerunt, viam modò se regno Christi aperire, quò erectò bella omnia sint finienda; sed & post eam ætatem alii, quasi cum prioribus nihil commercii habere volentes, bella prorsus à Christianis aliena esse debere, docuerunt: Qualia collocutores *Franckenthalenses* Act. X. n. 1. p. 21. Act. XIX. n. 14. p. 388. Act. XXIV. n. 22. p. 503. denique Act. XXVI.



XXVI. n. 5. p. 335. interprete *Rauffio* de se profesſi fuerunt. Prodiit etiam Anno 1580. Middelburgi Seelandiæ *Requeſt* oder *Supplicatio*, der *Wieder-täuſſeren*/ darinn ſie beweifen wollend / daß das Krieg-führen ſtreite wider *Got* &c. *Secutus* eſt *VAL. WEIGELIUS* P. I. Poſt. pag. 14. 15. P. II. p. 329. inprimis autem libellò peculiari vom *Kriegs-Muſter* / eouſque *progreſſus*, ut ne quidem contra *Turcas* bellum gerere licere concederet. Denique *CHR. HONBURGIUS* im *Spiegel*. p. 35. 39. 67. 80. 632. 633. 661. 744. *Bella* indifferinatim à *Chriſto* prohibita, *Antichriſtianam* autem *doctrinam* eſſe, docet, quod in regno *Chriſti* bellum gerere liceat: eos qui bellum gerunt, non eſſe pro *Chriſtianiſ* habendos; &c.

### Obſervatio I.

Fatetur *Barclajus*, *deſenſionem* eſſe *jaris naturalis*. §. XV. p. 360. ſed quando additur, *Religionem* non *deſtruere naturam*: reſpondet; *exaltari* tamen *planè* & *perſci* hanc per illam, quando homines ſe in *fide* & *patientia* *Deo* commendent, Confer p. 370. Putat ergò, prohiberi bella *deſenſiva* *Chriſtianiſ*, quatenùs impediunt *progreſſum* ad *perfectionem* *Evangelicam*, à *Chriſto* commendatum & *injunctum*.

### Obſervatio II.

*Barclajus*, ne videretur *Reges* ac *Magiſtratus* omnes *belligerantes*, ipſumque *Carolum II.* *Magnæ Britanniæ* *Regem*, cui *Apologiam* ſuam *inſcripſerat*, *excludere* è *conſortio* *Chriſtianoſum*; pag. 370. hæc verba *apponit*: *Quod* attinet ad *preſentes* *Chriſtianiſ* *orbis* *Magiſtratus*, licet *propter* *publicam*, *quam* *proficientur*, *Chriſti* *nominis* *profeſſionem*, *Chriſtianoſum* *titulum* *omniò* *is* *non* *negamus*; *confidenter* *tamen* *affirmare* *poſſumus*, *quod* à *perfectione* *religionis* *Chriſtiane* *longè* *abſint*; & *quoniam* *in* *ſtatu*, *quò* *ſunt*, *puram* *Evangelii* *diſpoſitionem* *non* *attigerunt*, *ideoque* *dum* *in* *eo* *ſtatu* *verſantur*, *bellum* *illis* *juſtis* *de* *cauſis* *ſuſceptum*, *omniò* *illicitum* *eſſe* *non* *dicimus*. *Sicut* *enim* *circumciſio* *aliæque* *caremonie* *Judeis* *ad* *tempus* *permiſſæ* *fuerunt*, *non* *quòd* *vel* *necceſſariæ* *vel* *illo* *tempore* *poſt* *reſurrectionem* *Chriſti* *per* *ſe* *licite* *fuerint*, *ſed* *quoniam* *in* *illis* *nondum* *reſurrexerat* *ille* *Spiritus*, *quò* *à* *talibus* *rudimentis* *liberarentur*; *ita* *illi* *Chriſtianiſ* *nominis* *confeſſores*, *qui* *adhuc* *in* *mixtura* *ſunt*; & *nondum* *ad* *purum*; *patientem* & *tolerantem* *ſpiritum* *venerunt*, *nondum* *parati* *ſunt* *ad* *hanc* *Chriſtianiſ* *formam*; & *ſic* *NB.* *non* *poſſunt* *ſe* *non* *tueri*, *dònce* *ad* *perfectionem* *veniant*:

*similiter quos huc Christus adduxit, ita non licet carnalibus armis se tueri, sed in Deum per omnia confidere.* Itaque hactenus Magistratus Christianos bella gerentes excusat, tanquam *in mixtura* fermenti boni & mali constitutos. Cùm autem fermentum bonum prævaluerit, & oppositum sterilescere fecerit, à bellis abstinendum prorsus esse contendit, quales & quancumque hostes, sive intra Rempublicam, sive extra eam sese opponant; Deoque confidendum, qui fortasse miraculo defensurus sit eos, qui à defensione sui, quæ tamen juris naturæ est, per abnegationem sui abstinent.

THESIS VII.

**S**ubditis Christianis non solum per conscientiam non licet militare, jubente Magistratu, sed neque sumtus, postulante Magistratu, conferre ad bellum, aut pro successu ejus felici preces jungere: *juxta Quakeros.*

Nempè

In materiam laudis propriæ, aut gloriationis, velut martyrii, refert *Barclajus passiones* suorum, propter *exantlatas, quod nec ipsimet arma inactare, nec alios suâ vice mittere voluerint, nec nummos suos exponere ad comparanda tympana, vexilla & reliquam suppellectilem bellicam;* denique quòd domos, fenestras & officinas suas sibi per conscientiam non liceat obserare, & obseratas tenere in diebus supplicationum & jejuniorum, que instituta erant ad imploratam benedictionem & progressum armorum illius Regni aut Reipublicæ, sub qua vivebant, neque gratias agere pro victoriis multo sanguine utrinque acquisitis.

Præverunt

ANABAPTISTÆ, qui in Colloquio *Embdano* A. 1571. professi fuerunt, *Christia-*

ANTITHESIS VII.

**S**ubditis Christianis, *juxta doctrinam Protestantium,* militare licet per conscientiam; tantòque magis, postulante Magistratu conferre sumtus ad bellum, & pro successu ejus felici ad Deum orare.

Ita

In AUGUSTANA CONFESSIONE Artic. XVI. docetur, licere *militare,* seu militem agere; uti Magistratui licet bellare: & damnantur Anabaptistæ, qui inter cætera officia hoc quoque interdiciunt Christianis. Quod etiam repetitur in APOL. p. 215.

*Christianum non posse jussu Magistratus cum armis ad vigilias seu excubias agendas in civitate procedere.* Refert *Schlüsselb. Catal. Har. L. XII. p. 215.* Sed & *Solida Declar. F. C.* memorat ac damnat errorem illum Anabaptistarum *A& XII. Sect. II. n. XIV. p. 827.* *Hominem pium, sanâ conscientia non posse — arma conficere.* WEIGELIUS quoque taxat eos, qui in bellum Turcicum proficiscuntur, tanquam repugnantes naturæ Christianismi. *Da läufft Jung und Alt vor den Türcken / ja wohl vor andere Fürsten / und vermeinet / man sey in einem gar guten Stande. Aber würde Christus erkennen / der Friede-Fürste / so solle man inne werden / wie ungebührlich die Schrifft ausgelegt sey von den Kriegen:* scribit *P. I. Postill. p. 184.* ubi etiam argumenta his, quæ Barclajus affert, conformia legi possunt. Denique HOBURGII dicta ad Th. præced. citata, non solum Magistratibus bella gerentibus; sed & subditis militantibus opposita æquè videmus.

### Observatio.

Neque hîc de abusu militiæ, & vitiis militum vulgò inveniendis & inexcusabilibus, sermo est, sed de Statu & functione ipsa, quæque per se cum illo atque hac conjunguntur. Neque aliter intelligendus est Barclajus, licet obiter verba ejus hîc citata legentibus videri possit, de bello intestino tantum loqui, in quo multum tunc temporis iniquitatis ab utraque pugnantium parte deprehensum fuerit. Totus enim contextus indicat, id agere Barclajum, ut ab armorum usu prorsus arceat Christianos. Unde mox adversus illos calamus stringit, qui cum una cum Quakeris demonstrent, veris Christianis *usum hujusmodi armorum non esse licitum, contortis oculis eos adspiciant.* Quos spectet, distinctè non exprimit: & ad præsens parum refert, sive Mennitas, sive alios quoslibet intelligat. Quærit autem, & *judicio omnium prudentum hominum relinquit, quinam ex utrisque fideliter observent hoc testimonium adversus arma? an illi, quando statutis temporibus ad mandatum magistratus officinas obferandi & pro prosperitate armorum ejusdem orandi, vel Deo gratias agendi pro hac vel illi reportata victoria, suas officinas obferant & in suas congregationes conveniunt, quò pacto in omnibus iis, qui pugnas & certamina approbant, similes se faciant? an verò Quakeri, qui hac eadem conscientia causa præstare non possint, ne operibus suis destruant, quæ verbis suis extruxerunt?* Ex quibus patet, ipsum penitus armorum usum in univèrsum impu-



impugnare, & ne vel indirectè quicquam conferant subditi Christiani, pertinaciter jubere.

THESIS IIX.

Christiani, postulante quantumvis Magistratu, juramentum nullum, sive fidelitatis, quod homagium vocant, sive testimonii in judicio, sive purgatorium, sive promissorium rei certæ à se præstandæ aut cavendæ, præstare possunt; *juxta Quakeros,*

Credunt enim & docent,

*Quòd non liceat omninò jurare sub Evangelio, non solum non vanè vel in communi locutione, quod etiam sub lege Mosajca prohibitum erat, sed etiam nec in judicio coram Magistratu; referente Barclajo Apol. Thef. XV. §. II. proposit. V. pag. 334. Qui deinde §. X. XI. XII. pag. 352. seqq. prolixè probat generalem prohibitionem juramentorum, ab omni exceptione liberam. Confer Ejusdem Catech. Cap. XII. Q. XXI. p. 105. 106. & adjecta Confess. Fid. Artic. XXI. p. 154. Similia videre licet in libello, Unterweisung des Wegs zum Königreich. p. 5. 8. W. CATON Beschirm. pag. 7. n. 12. & pag. 43. Schall der Warh. pag. 11. G. FOX Beschirm. p. 13. 14.*

Etiam hic

Prævalet Quakeri vestigia ANABAPTISTARUM: qui & ipsi in Colloquio Franckenthalensi *juramenta sine exceptione (ohne Erlaubniß) à Christo prohibita fuisse asseverârunt.* ad Art. V. Actione XX. n. 23. seqq. p. 413. seqq. Talia etiam occurrunt in Colloquio *Embdano* & alibi. *Weigelius* & sequaces, licet juramentum religionis ferre recusarent, non tamen æquè juramen-

ANTITHESIS IIX.

Possunt Christiani, præsertim postulante Magistratu, juramentum sine peccato præstare, sive homagii, sive testimonii, sive purgatorium, sive promissorium: *juxta Protestantes.*

Nempè si fiat

In negotio serio & gravi, secundum conscientiam, animoque candido, & præmeditato. In ipsa AUG. CONFESS. Art. XVI. profiteamur, quod liceat Christianis, *jurandum postulantiibus Magistratibus dare. Et damnamus eos, qui hæc civilia officia interdiciunt Christianis.* Conf. APOL. pag. 215.

juramenta quælibet improbasse leguntur. *Habburgii* autem temeraria juramenta videsis collecta à Theologis *Lub. Hamb. & Luneb.* P. III. *Lehr- und Schug-Schrifft* / p. 44. 89. 420. 547.

Observatio.

*Barclajus* ipse videri potest jurasse, quando in Conclusionè Apologiae suæ pag. 372. querelam orditur de calumniis, quibus Quakeri petantur, v. g. quasi negligant externam Christianitatis partem; quod, ait, *Deus cordiam scrutator novit esse horrendum mendacium.* Quamvis enim fortasse dixerit, hæc à se non animo jurandi, sed enunciative tantum esse dicta, ac tantum significare, ea, quæ scripsit, à Deo omnia sciri, cujus scientiæ & judicio veritatem committat, quâ ratione etiam ex nostris sunt, qui formulas illas hoc sensu non esse juramenta, docent: Attamen nec negandum est, rectè simul judicari, verba ejusmodi, quando coram iudice legitimo proferuntur, aut saltem apud eos, qui formulas ejusmodi pro iurejurando accipiunt, habere vim juramenti. *Barclajus* autem hæc in conspectu Ecclesiæ, & in Apologia ad Regem, protulerat; & apud Germanos talia pro juramento accipi, pridem observatum est à Moralium Doctoribus. Videat ergò, quomodo juramenta damnet in aliis & in universum.

THESIS IX.

**I**n jus vocare alterum, qui damnnum dedit, aut injuriam intulit, nefas est, *juxta Quakeros*; injuria autem potius toleranda.

Sic

*W. CATON Onderf. pag. 14. 15. de populo Quakerorum: Dat syniet tot de Wet willen gaen, met die gene die haer verongelyken: quòd nolint in jus descendere cum illis, qui malum ipsis intulerunt. Barclajus in Catechismo suo pariter atque Apologia, de his filet: nisi quòd poste-*

ANTITHESIS IX.

**I**uxta Protestantes, licitum est Christianis, eum, qui damnnum dedit, aut injuriam intulit, vocare in jus, & auxilium Magistratus implorare.

Quamvis enim

Temerè litigantes, & qui vel in levi causâ, vel injustè & falsò, vel iracundè & ad contumeliam, animoque vindictæ cupido, alios in forum trahunt, aut spretis conditionibus æquis, fatigant & vexant, graviter peccare agnoscant Nostri, ideòque severè reprehendant; aliter tamen

riore loco pag. 362. 363. verba *Matth.* V, 38. seqq. ad finem, sic urget, ut, licet speciatim & imprimis ea bellandi licentiæ opponat, generaliter tamen simul omnes actus, quibus malo resistitur, etiam si per viam juris fiant, *eternâ & immutabili lege prohibitos esse contendat.*

de his judicant, qui in causa gravi & justa, secundam veritatem, animo non personæ sed causæ adverso, servandæ aut sarcindæ honestæ famæ, tuendæ familiæ, opum necessariorum causâ, cum aliter non possunt, hominem alioquin morosum & minus flexilem, in jus vocant. Uti enim Magistratibus Christianis licet

esse *judicia exercere, & judicare res ex Imperatoris aut aliis presentibus legibus, Art. XVI. AUG. CONF.* profitentur: subditis autem etiam *proprium tenere* concedunt, *ibid.* ita, ut teneat quisque, quod suum est, aut iniquè detinentem compellere possit, ad præstandum seu tribuendum; licere etiam *implorare Magistratum*, ac processu forensi, legibus sancitò, adversus eum agere, & jus suum prosequi, docent. *Anabaptistæ* autem hoc negantes damnant. *FORM. CONC. art. XII. p. 624. & SOL. DECL. p. 827.*

Ea verò etiam

*ANABAPTISTARUM* vetus sententia fuit, quòd *subditi potestatem illam, quam magistratus à Deo accepit, ad defensionem implorare non possint*: observantibus Nostratibus in *F. C. artic. XII. Sect. II. de err. Anab. num. III. p. 624.* aut, uti *Solida Decl. p. 827. n. 10.* refert; *neminem subditorum implorare opem magistratus debere.* Fuit etiam sententia *VAL. WEIGELII*, & constat ex *P. I. Postill. pag. 65.* *Christus lehret / man soll nicht rechten für dem Gerichte / man soll ehe den Mantel zum Rock hin lassen; So sagen die Weltgelehrten / es schade dem Christlichen Glauben nichts / ob man gleich das seynige mit Recht vertheidige und erhalte.* Adde pag. 203. Fuit denique *CHR. HOHBURGII* in *Spiegel pag. 93. 94.* ubi *processus* forenses indiscriminatim *ethnicos esse, diaboli nomine geri, & Advocatos non pro Christianis, sed feris & barbaris gentilibus, habendos esse pronunciat.* *conf. p. 350. 355. & Præservatif p. 96. 178. Theol. Mystic. P. I. Cap. X. p. 101. 107. 108.*

Observatio.

Equidem Quakeri, in forum vocati, coram iudice comparent, sui que defensionem in se suscipere non dubitant: quod neque *Caton* l. c. diffitetur. Sed facile patet, inde hoc fieri, quòd nec Magistratus contem-



tores videri; neque proprietatem bonorum prorsus tollere, aut res suas temerè deferere, aut aliis quoquomodo subijci volunt. Quòd autem accusare alios apud Judicem nolunt, non tam causa est, quòd partes Actoris difficiliore, quàm Rei, esse intelligunt, quàm quòd injurias pati, non jus suum forensi actione repetere, Christianum esse putant. Nam & vocatos in jus, processus legitimi formam sustinere, & quæ in favorem reorum constituta sunt, sibi poscere, non deprehendimus. Quòd autem Quakeri omnes cum *Catone* suo ejusdem sint sententiæ, non asserimus.

THESIS X.

**H**onorem Magistratibus exhibere per signa externa, partim titulos, ab ipsis officiorum nominibus distinctos; partim gestus incurvandi corporis, vel aperiendi capitis, nefas est *apud Quakeros.*

Ita

BARCLAJUS cum in Thesi X. generaliter taxasset *stultas & superstiosas formalitates, malò usu in nimis multis gentibus inveteratas*; in Apologia adjecta §. II. num. I. huc refert titulos istos, quos blanditiosos vocat: *Majestas vestra, Eminentia vestra, Excellentia vestra, Gratia vestra, Dominatio vestra, &c.* quibus uti non liceat. Et mox §. III. pag. 336. *minimè licere, ait, Christianis vel dare vel recipere illos honoris titulos, quia illi tituli non sint ulla pars istius obedientiæ, quam Magistratibus*

ANTITHESIS X.

**M**agistratum non tantum nominibus officium ipsum designantibus compellare, sed & aliis consuetis titulis, & more gentis, incurvato corpore aut aperto capite, aut utroque modo, aliove, honorare, non tantum licitum est, sed decet Christianos: *judicio Protestantium.*

Sic enim

Ipsam Præfationem AUG. CONFESS. ad Carolum V. Cæsarem ordiuntur: *Invidiosissime Imperator, Cæsar Auguste, Domine clementissime. Cum vestra Cæsarea Majestas indixerit conventum Imperii &c.* atque ita deinde viginti vicibus repetunt titulum *Majestatis Cæsareæ.* Confer subscriptionem p. m. 45. 46. APOL. p. 47. 48. 161. 185. & alibi. B. GERHARDUS L. de Mag. Polit. §. 471. ubi de officiis subditorum erga Magistratum agit, ad honorem & reverentiam ei debitam, num. 3. & 4.

debemus, neque dando illos iis, aliquid realiter addatur isti subiectioni, qua eis debita est, qua fiat in obediendo iussis eorum & licitis mandatis, non in titulis & designationibus. Similia legi possunt apud IS. PENNINGTON Weg des Levens. pag. 52. & STEV. refert honorificam compellationem, & coram eo inclinationem, ut honorem, quem interius in corde Magistratui exhibemus, etiam verbis & gestibus exterioribus manifestum faciamus. p. m. 1284.

CRISP Triumph. p. 23. 28. Detractionem capitis, corporisque deflexiones non solum in thesi sua carpit Barclajus, & Apol. §. II. n. 2. quod non liceat Christianis geniculari, vel prosternere se ad homines, eisque corpus deflere, aut caput aperire. p. 334. Sed & prolixius eam honoris partem impugnat, quasi ita Deus spoliatur gloria sua sibi soli debita. §. VI. p. 343. seqq. idemque facit in Rettung der Warh. p. 23. Ac nota est vulgo illorum consuetudo. Inter Scriptores hic jungi possunt W. CATON Allarm p. 14. Onderf. p. 12. 13. 18. 22. Beschirm. p. 8. num. 22. p. 28. 29. 44. Schall der Warh. p. 13. W. AMES contra Lassen. C. I. p. 1. & Append. ad Catonis Allarm p. 25. ubi hunc dicit esse characterem bestie. T. L. K. Send-Brieff p. 12. 14.

#### Ex antiquioribus

Fortasse adduci poterant, qui, cum Magistratum ferre nollent, in contumeliam ejus non obscure conversi fuerunt. Qui autem, Magistratum agnoscentes, signa tamen honoris, more gentis recepta, denegaverint, ante Quakeros, nullos novimus. Anabaptista profecto illi, qui colloquio Franckenthalensi interfuerunt, ipsi quoque ubi leguntur titulis consuetis, *Ihr Chur-Sürstl. Gnaden/* Protoc. p. 8. ubi Dieboldi primus sermo habetur, & mox pag. 11. Büchelius Electorem ipsum presentem sic allocutus fertur: *Durchlauchtigster Hochgebohrner Chur-Sürst/Gnädigster Herr.* Similiter sub finem Colloquii, p. 795. num. 129. Rauffius suo & suorum nomine communi gratias agit *Electori clementissimo, & gratia Electorali, Seiner Chur-Sürstl. Gnaden/* se suosque excusat, ne pro contumacia habeatur, quod assentiri in omnibus non potuerint. Weigelius autem, Felgenhauerus & ceteri, plus rusticitatis de se ostenderunt, ita ignominiosi in Magistratus, ut populi vitis parcerent, superiores tanto acrius reprehenderent: quod observarunt Theologi *Lub. Hamb. & Luncb.* in *Ausf. Bericht.* §. 1004. seqq. p. 605. seqq. *Hoburgius* honorum titulis Academicis ita infestus est, ut nomina honoris in genere à Christianis usur-

usurpanda esse neget. Vid. Spiegel p. 20. 158. 720. Magistratum autem ut mundanum & Antichristianum, imò bestiam Apocalypticam, convitiatur, pag. 13. tantum abest, ut titulis honorum ornandos putet.

### Observatio I.

Primi quidem Quakeri, ne quidem officii Regii nomen approbasse leguntur. Certè Carolus II. magnæ Britanniae tunc Regem, libellum supplicem ei oblaturi, testis capitibus sic allocuti dicuntur: *Tunc es ille homo, quem Anglia, Scotia, Hibernia Regem vocant?* Testatur B. Lassenius Lib. de Quakeris Cap. I. p. 12. & addit pag. 13. quòd, cum Rex illis securitatem petentibus eam promisisset, si quidem tranquilli futuri essent; dixerint ad Regem: *Rebè respondisti.* Sed Will. Ames in scripto, quod Lasseniano libello opposuit, ad Electorem Brandenburgicum praefatus, Electoralis quidem dignitatis, uti familiae, nomen expressit, titulos autem consuetos non item. Hæc enim sunt praefationis primordia: *An den weitberühmten FRIDERICH WILHELM, Marckgrafen zu Brandenburg / Chur-Fürsten des Römischen Reichs. Freundt: Ob ich mich schon solcher heuchlischen Titeln gegen Dir nicht gebrauche / als gemeinlich gegeben werden von denen / die die Freundschaft dieser Welt suchen / und heucheln um ihres eignen Vortheils willen; dennoch ist mein Wunsch / daß Wohlfarth und Glückseligkeit Dir möge beständig werden.* Subscriptio hæc legitur: *Von deinem wahrhafften Freunde / der Dir wünschet ewigen Frieden und Glückseligkeit / durch Jesum Christum unsern Herrn / William Ames, Engländer / von der Welt ein Quaker genannt.* Barclajus Apologiam suam Carolo secundo, Magnæ Britanniae Regnorumque ad eam pertinentium Regi, non, ut ab aliis tantum dicto, sed verè tali, inscripsit; attamen & ipse ita finit epistolam: *Sic exoptat, sic exorat ille, qui fidelis tibi amicus & subditus est R. B.* Nimirum, ut in Apol. Theol. XV. §. II. p. 334. scribit; *non vult quemvis existimare, quasi petat abolere mutuam relationem, qua est inter Principem & populum: illam enim relationem magis à se confirmari, quam destrui: titulos autem illos, qui non ipsum officium exprimunt, blandiciosos esse, dicit p. 334. quos homo in statu degenerato ad fovendam superbiam, in vana hujus seculi pompa sit commentus. p. 332.* Ubi quæri poterat: annon talis etiam, ex hypothese, censendus foret memoratus ille Ameshii, quo Electorem Brandenb. persecutus est, den weitberühmten appellans. Neque enim



enim, quod titulus reverà ei convenerit, objici potest: quando & in aliis honorum titulis id fieri potest & fit, quos tamen Quakeri carpunt, tanquam blanditias seculi. Sed hæc transeant.

### Observatio II.

*Voces adulatorias & immodica præconia cavenda esse Christianis, non autem Magistratui exhibenda, etiam Nostri docent. Vid. Gerb. L. de Mag. Pol. §. 471. p. 1284.*

### THESIS XI.

**T**Antò magis illicitum est *Quakeris*, honorum titulos & signa reliqua per detectionem capitis aut corporis aliquam deflexionem, aliis, qui Magistratus non sunt, exhibere, aut ab aliis acceptare: aut ex ratione generis vel prosapiæ prærogativam nobilitatis agnoscere; imò nec plurali (*vos*) sed singulari tantum numero (*tu*) singuli singulos rectè compellant.

### Nam

Et *Barclaji* verba ita sunt generalia, quemadmodum ipsa argumenta, ut in univèrsum interdican-  
Christianis ejusmodi *formalitatibus* *superfluis*, quas vocat p. 332. & tales sunt sociorum ad thesin præcedentem allegatorum discursus omnes. Hic tantum addimus, quæ in Catechismo Quakerorum, à *Barclajo* consignato, habentur Cap. XII. q. 23. 24. p. 106. 107. *Possuntne Christi-*

### ANTITHESIS XI.

**S**Ed & honorum titulos & significationes per gestus, aper-  
riendi caput, aut flectendi modicè corpus, aliis in conversatione civili exhibere, aut ab illis acceptare; generis etiam nobilitate ejusque juribus uti, nec tantum singulari, sed & plurali numero singulos ex recepta consuetudine compellare, licet; *juxta Protestantes.*

### Videantur

Quæ Theologi LUB. HAMB. & LUNEB. scripserunt in *Quaestione* *Greuel* de signis honorum, per salutationes & apertionem capitis, rectè exhibendis & acceptandis. Cap. VII. p. 262. seqq. Cap. IIX. p. 289. seqq. Cap. X. p. 378. seqq. Neque enim illa omnia præcisè ad Ministros Ecclesiæ aut Magistratum, sed ad alios etiam in dignitate constitutos suo modo honorandos spectant; & *Qua-*

*ani*

*ani aut fideles carnalem aut mundanum honorem alter ab altero acceptare? Neg. velut ex loco Job. V, 44. quomodo potestis credere, qui honorem illi ab aliis accipitis? &c. Et: Permisit ne Deus, ut alii aliis blanditiosos titulos tribuant? Neg. velut ex Hiobi XXXII, 21. 22. Ego nullius personam respiciam, & homini non attribuam cognomen, nec si paululum utar, tollat me, qui me fecit: quasi*

kerorum objectionibus ibi fit satis. Nec malè huc applicantur verba Aug. Conf. art. XVI. *Evangelium non dissipat Politiã.* Et quod in Apol. p. 217. monent nostri, sub doctrina genere muniri non tantum auctoritatem magistratum, sed & dignitatem omnium ordinationum civilium, exclusã hypocrisi humilitatis. &c.

videlicet sermo sit de civili sermone & significatione honoris, quoad differentias graduum dignitatis hominum inter sese. Nobilitatem generis autem satis apertè explodit, quando ad quæstionem XII. *quid Scriptura dicit de respectu personarum inter Christianos?* responsione ex Jacobi II, 1. ad 10. petita, dum ad q. XIII. transit, hæc prioribus subjungit: *Disß ist wol eine Bestraffung ob dem Unterscheid / welchen die Christen machen / dadurch sie den Reichen oder so genannten Edelgebohrnen über andere erheben.* p. 98. 99. De utendo autem singulari numero ad singulares, videatur Apol. Theol. XV. §. V. p. 341. & *Catech. Cap. XII. q. 25. p. 107.* ubi formam sanorum sermonum in his consistere, & qui contradicit, mente corruptum esse contendit, ex I. Tim. VI, 3. 4. Ep. II. c. I, 13.

### Ante illos

Vix occurrunt, quoad eundem errorem nominandi, nisi qui paritatem aut æqualitatem hominum, cum ipsa communiõne bonorum, introducere cupiverunt. Ex *Anabaptistis* tamen modestiores illi in *Colloquio Franckenib.* non tantum Electorem, ut antè diximus, sed etiam ministros ejus, honorum titulis tunc receptis dignati fuerunt. Unde *begehren* derhalben auch jetzt von *L. L.* und *W.* dicit *Raußius* p. 795. num. 129. Conf. *Action. XXIX. p. 579. n. 29. p. 580. n. 31. p. 583. n. 44. Act. XXIX. p. 596.* ubi virum Nobilem, *Ottonem ab Hövel*, toties consuetõ titulo, *Juncther* / honorant *Rannich & Simmerer*, Anabaptistæ,

Observa-

## Observatio.

Excessum & vanitatem in affectandis & exhibendis titulis inter Christianos invaluisse, non negamus: Simul, cum B. Danbauero Coll. Decal. Disp. X. pag. 597. *Titulomaniam*, tanquam *Satanicum, Idololatri- cum, & abominabile seu exitiale vitium*, Christianis fugiendum esse judicamus. Cum B. Balduino autem Comm. in Ep. ad Philipp. Cap. I. vers. 1. p. m. 957. monemus, *titulis honorum utendum esse, non ostentationis, sed auctoritatis gratia — quæ ratio ubi cessat, titulorum quoque usum cessare posse.* Sed Quakeri profectò longius abeunt, ea quoque, quæ boni ordinis causâ in usu sunt, reprehendentes atque eliminantes. Quanquam enim Barclajus in Animad. ad Exerc. Nic. Arn. p. 6. scribit; *Homines universos suis clasibus & gradibus distinctos honoramus: signa tamen honoris, quæ ad auctoritatem faciunt, nihilominus spernunt.* Et fortasse de Barclajo etiam dicere licebit, quod Grammondus de Espernonio: *Per spre- tos in speciem honores honoris apicem quærit,*

### THESIS XII.

**I**N vestitu nihil ultra necessitatem & usum, ornatûs causâ, gestare concessum est Christianis; *juxta Quakeros.*

### Sic

Inter propositiones illas, quibus *singularia quadam, quæ omnes adversarii Quakerorum legitima esse contendunt, ipsi verò sibi minimè licere repererint, & quæ Domini jussu deponere sibi necesse fuerit, taxant, num. III. p. 334. hæc legitur: Quòd non liceat Christianis, in amictu aut vestibus, rebus superfluis uti, quæ nullum*

### ANTITHESIS XII.

**V**estitu, non tantùm ad necessitatem & usum, ex parte corporis; sed & ornatûs causâ, pro conditione personæ, temporis, loci, aliarumque circumstantiarum uti licet Christianis; *juxta Protestantes.*

### Nempe

*Ornatus quoque in vestibus Deo non per omnia adversus est, modò vitetur superfluitas (ipsius ornatûs) & stulta κακοζηδία exterorum populorum, observetur cujusque conditio & vitæ genus, quod Deus etiam diversitate distinctum esse voluit: scribit B. BALDUINUS L. IV. C. I. de Cas. Consc. Cas. VI. p. m. 648. Confer usum*



usum habent, nisi ornamenti causa. Addit equidem, & vanitatis causa: sed ipsi omne ornamentum in amitu, cujus usus non apparet, vanitatis nomine censetur. Ita enim

Wigandum de Anab. & ex eo Schlüsselb. L. XII. Catal. Hær. p. 688. And. Kestrum Theol. Caf. Censc. Cap. VI. pag. 36. seqq.

seq. §. VII. p. 346. de vanitate & superfluitate vestium, distinctè acturus, secundo loco hæc considerare jubet: Quando homines non contenti sunt, ait, bonum & necessarium creationis usum facere, sed superaddunt, quæ sunt merè superflua; talis est usus superfluus raniolarum, redimiculorum, fimbriarum, limborum & ejusmodi multa alia, ut faciei depictio, casarici plicatura, quæ sunt lapsæ, libidinosa & corrupta nature fructus, & non nove creationis, ut omnes fatebuntur. Et licet omnium optimi & piissimi dicant, melius esse, si hæc non essent, tamen illicita non judicant, & fratribus & sociis horum usum indulgent, imò & nonnunquam vindicant, sed nos hæc omninò illicita reputamus, ut, quæ non decent Christianos. Et pag. 347. cum usum vestium proprium & præcipuum ad nuditatem operiendam & ad frigus propellendum spectare docuisset, nullò modò homini licitum esse posse, addit, res præter realem usum extendere. Et rursus: Qui volunt semet ornare in usu vestium, induentes se rebus nullum realem usum aut necessitatem habentibus, sed duntaxat ornamenti gratiâ, apertè declarant, quòd hoc faciant, vel ut libidini placeant, vel ut vano & superbo animo gratificentur. Confer Catech. Cap. XII. Q. X. XI. p. 97.

### Præiverunt

Ex Enthusiasticis CAROLSTADIUS & MÜNZERUS; quorum ille à Luthero digressus, & suâ opinione sanctior factus, pileum villosum ac tunicam agrestem induit: Hic verò inter præcepta methodi in negotio conversionis, vestitum vilem sectandum, barbam quoque non radendam, sed alendam esse docuit. Vid. T. III. Opp. Altenb. Lutheri p. 127. b. & T. IX. p. 1571. a. Secuti sunt ex Anabaptistis SEPARATISTÆ, qui inter alia plura etiam vestitu simplici & civili, cujus materiam & formam præscripsisse feruntur, à mundo se profus abstrahere voluerunt, cultum pretiosiore pro fus damnantes. Vid. Wigandus in Anabapt. sub initium & ex eo Schlüsselb. L. XII. Catal. Hær. p. 23. qui & confutationem argumentorum ab illis objectorum exhibet. pag. 685. seqq. Nostrò seculò, non paucos, qui sive apparitiones Angelorum, sive alias revelationes di-

vinas extraordinarias jaētārun, non rarò morem vestiēdī pro tempore receptum, quasi prorsus improbum, & Christianis indignum, impugnasse novimus. Specimen unum videri potest apud B. Keslerum in Theol. Caf. Conscient. Cap. III. p. 21. Aliqua & nostro tempore observavimus.

### Observatio.

Luxum vestium nemo nostratium probaverit: ac de affectata inter Christianos licentia improba passim queruntur, qui vanitatem à decore distinguunt. Quod si intra eosdem terminos se continerent Quakeri, non repugnaremus. Illi verò etiam concessa damnant. Barclajus quidem Apol. Theol. XV. §. VII. p. 346. ipse quoque monet, *conditionem, & statum personæ & nationem ubi habitat, considerari debere;* addit etiam hæc verba: *Minimè docemus, omnes eodem modo esse vestiendos, quia hoc forte non aequè, neque cum corporibus, nec cum bonis omnium quadrabit, & si quis sobriè & sine superfluitate vestiatur, licet quoad substantiam & materiam vestimenti, illud quò vestiatur, elegantius & pretiosius sit, quàm illud, quò servus ejus vestiatur, non ideò culpandum esse censemus. — Quod attinet ad nationem & gentem ubi degitur, quod naturaliter producit degentibus, vestiri eò vanitatis non est, vel quod communiter in eam importatur, cum procul dubio creatio sit ad usum hominum.* Verùm hæc omnia non tollunt ea, quæ ad thesin ipsam proximè diximus; ubi, quid nomine *superfluitatis omninò* damnet, vidimus. Sed & h. l. *ad substantiam & materiam vestimenti* sic restringit concessam differentiam inter vestitum domini & servi, aliarumque diversæ conditionis personarum; ut *formam* & quæ ad ornatum præterea pertinent, omninò etiam damnare videatur.

### THESIS XIII.

**R**Ecreationes, quæ sunt per Ludos, Comœdias, Saltationes, & similia, prorsus interdictæ sunt Christianis; *Quakerorum* judicio.

Pertinet huc,

Quòd Barclajus scribit, Apol. Theol. XV. §. II, inter propositiones

### ANTITHESIS XIII.

**R**Ecreationes, per Ludos, Comœdias, Saltationes, & similia, non prorsus interdictæ sunt Christianis: *juxta Protestantes.*

Videantur

Quæ ex Wigando & Schlußl. burgio L. XII. Catal. Har. p. 688. seqq. illas

illas sex, de his, quæ ab aliis concessa, Quakeri sibi minimè licita esse repererint; hanc quoque refert; quòd non liceat ludis & comædiis uti, sub nomine recreationum &c. num. 4. p. 334. & §. ILX. p. 348. considerandum sibi sumit usum ludorum, comædiarum, & id genus aliorum, quæ vulgò recreationes dicuntur, & quibus communiter utantur omnia & singula Christianorum genera; ac sine limitatione probare nititur, quòd non consistant cum gravitate & pietate, quem postulat Evangelium, quòdque nulla differentia, nisi in merito nomine, ab Ethnicis appareat.

Recreationum autem licitarum loco nihil relinquit, nisi mutuas inter amicos visitationes, historiarum lectionem, sobrias de rebus præteritis vel presentibus interlocutiones, perambulationes in hortis, vel campis, ibique moderatè agrum parare, vel geometriam experiri, & alia ejusmodi. §. IX. p. 351.

#### Antecesserunt

Illi, quos SEPARATISTARUM nomine, ex Anabaptistarum turba, appellari meminimus, qui non tantùm ipsi *tristes* ac *religiosi* semper incesserunt, sed convivia, musicam, risum ex lætitia &c. promiscuè damnarunt. vidd. *Wigandus* & *Schliffelb.* ll. cc. ad Th. præced. XII.

#### Observatio.

Poterat *Barclajus* videri restringere propositionem suam hanc: *Quòd non liceat ludis & comædiis uti sub nomine recreationum*; per verba adjecta: *quæ cum gravitate, silentio & sobrietate Christiana minimè concordant.* p. 342. quasi scilicet recreationes illas non omnes, sed modificatas tantùm (si sic loqui licet) reprehendat. Sed contextus docet, eum generaliter affirmare, quòd *ludi, comædia, saltationes, pictæ chartæ, aleatorum &c.* gravitati, silentio, & sobrietati Christiana repugnent; atque ita etiam generaliter sint illicitæ. Alias enim abusum in his, nimis, pro dolor! frequentem inter Christianos, nec negamus, neque excusamus. Vid. Disp. nostra ad Locum Rom. XII, 2, ad Antithesin præsentem citata.

*Gerbaro* T. VII. L. de Cõjug. §. 459. 461. 464. 472. *Meisneri* Collegio Adiaphorist. Disp. XI. *Botsacco* Moral. Gedan. *Baldusino* L. IV. Caf. Consc. Cap. I. Caf. II. & Cap. IV. Caf. X. *Dieter.* in Ecclesiast. & inde *Geiero* in Cohel. Cap. III. v. 4. (ubi etiam *Lutherus*, *Brentius*, *Osiander*, *Forsterus*, *Meisnerus* citantur) denique *J. C. Dürrii* Theol. Mor. P. III. Cap. XIV. §. XI. seq. p. 209. seqq. allegavimus in Disp. de Conformitate cum mundo fugienda. §. XLIX, ad LIII.



CAPVT XX. & Vltimum.

De  
NOVISSIMIS.

QUAKERORVM

PROTESTANTIVM

THESIS I.

ANTITHESIS I.

**M**ors naturalis, licet sit consequens lapsus Protoplastorum, non tamen in se spectata, est peccati poena in posteris Adami.

**M**ors naturalis, ita est consequens lapsus Protoplastorum, ut etiam, quando in se spectatur, sit poena peccati in posteris Adami.

Videatur

Disertè

BARCLAJUS Apol. Theol. IV. §. V. p. 61. ubi adversus doctrinam nostram de Peccato originis, quod etiam in Infantibus sit, disputans, incidit in objectionem illam; *Quod stipendium peccati mors sit (Rom. VI. ult.) & cum infantes agrotant &*

APOLOGIA AUG. CONFESS. ad Art. II. p. 58. *Mors & alia corporalia mala proprie sunt poena peccati originis. Confer GATECH. MAJ. p. 532. DECL. SOLID. FORM. CONC. p. 641. num. IV.*

*morti sint obnoxii, ideo sint etiam peccato contaminati. Respondet autem, hanc esse lapsus consequentiam (i. e. consequens quoddam) conceditur, sed quod necessario inferat iniquitatem in omnibus, qui illis obnoxii sunt, denegatur. Negat itaque, mortem in se spectatam habere rationem poenae respectu peccati, quod sit in singulis. Quanquam, si contextum illum aspiciamus, ἰάνατος Rom. V, 12. illi non est mors naturalis, sed pravum illud semen, malum substantiale, inde ab Adamo in omnes derivatum: de quo supra vidimus Cap. VI. Th. II. Antè editam à Barclajo Apologiam, WILL. CATON contra Hamburg. p. 69. etiam negavit, mortem naturalem posse dici stipendium peccati.*

Præverunt

In hac sententia PELAGIANI, SOENIANI, & similes, supra Cap. IV, memorati, qui, cum & ipsi negarent peccatum originale, simul nega-

nega-

negarunt, mortem corporis in singulis habere relationem ad peccatum, quod in ipsis esset : ita ut distinctionem inter consequentia lapsus Adami & pœnas peccati proprii in singulis , non obscure facerent suam. *Anabaptista* in Colloquio Franckenth. ad Artic. IV. p. 216. seqq. adeò involverunt sese , ut quid tandem in rem præsentem statuant, vix assequi liceat : nisi quod Rauffius Act. XIII. n. 6. p. 285. dum contendit, *mortem* ( naturalem ) *non condemnare* , aut damnatum facere vel arguere quenquam ; quia alias etiam *Apostolos & infantes omnes* , qui in partu moriuntur, *damnari oporteret* ; id etiam velle videtur , quòd mors pœnæ rationem non habeat , neque peccatum in his , quibus obtingit , supponat.

### Observatio.

Scribit Barclajus Apol. Th. IV. §. V. p. 61. *Licet mors sit lapsus consequentia, humana natura incidens, non tamen peccati stipendium est in sanctis; sed potius à morte ad vitam migratio.* Non tamen est, ut istud sensu orthodoxo dictum putemus. Nam orthodoxi quidem sanctos dupliciter considerant, partim ut homines, peccatum connatum quoad reliquias quasdam, in se habentes ; partim formaliter, ut sanctos, credentes, justificados : & sic etiam mortem duplici modo spectare jubent, primò in se, quâ ratione, tanquam pœna, peccato respondet ; secundò qualis per accidens, intercedente Christi morte, remisissique peccatis, facta est quibusdam. Sed hæc non sunt ad palatum Barclaji : qui ex eo, quòd mors sanctis non est pœna peccati, concludit, mortem ne in se quidem habere rationem pœnæ, cujus fundamentum, nempe peccatum, sit in subjecto omni, ex conditione naturæ necessario moriente.

### THESIS II.

**D**atur quidem resurrectio mortuorum ; non autem corporum eorundem quoad substantiam ; quæ in hac vita habemus : *juxta Quakeros.*

### ANTITHESIS II.

**R**esurrectio futura est corporum eorundem quoad substantiam, cum his, quæ in hac vita habemus : *juxta Protestantes.*

### Sanè

Irascitur *Barclajus* his, qui dicunt, *negare* Quakeros resurrectionem corporis. Concluf. Apol. p. 373. Et in Catechismo suo Cap. XIV. Q. I. p. 120. resurrectionem ex mortuis, velut *Astorum* XXIV, 15. traditam confitetur. Attamen ad quæstionem III. p. 121. *Quibus corporibus mortui sint resuscitandi*, (mit welchen Leibern die Todten sollen aufferwecket werden?) adducto loco I. Cor. XV, 36. ad 45. quasi novam quæstionem additu-

rus p. 122. ita loquitur: *Videatur Apostolus hic certum ponere, quod non corpus naturale, quod nunc habemus, sed corpus quoddam spirituale, sit resurrecturum: (Es scheint daß allhier der Apostel fest stellet, daß nicht der natürliche Leib / welchen wir anjetzo haben / sondern ein geistlicher Leib / aufferstehen soll.)* eoque applicat verba I. Cor. XV, 50. *Caro & sanguis non possunt regnum Dei hereditate consequi.* Priore autem loco Conclusionis Apologiae, eos qui à Quakeris dissentiunt, *garrere & determinare de resurrectione* dicit, cum tamen *magis eis opus sit, ut justum, quem in se occiderunt, suscitatum cognoscant, ut participes fiant primæ resurrectionis, & quod, si hoc fiat, aptiores futuri sint de secunda judicare.* Taxat igitur, quod Nostrates determinatè docent, corpora eadem numero resurrectura: neque quenquam nisi Quakeros, de resurrectione rectè judicare contendit.

### Profectò enim

Ipsi *Carnis resurrectionem* profitentur se credere in SYMBOLO APOSTOLICO. Eademque mens est SYMBOLO ATHANASIANI, quo dicitur: *Ad cuius (Christi) adventum omnes homines resurgere habent, cum corporibus suis.* Similiter in CATECH. MAJ. Expl. Symb. Ap. Art. II. p. 501. scribitur: *Expectamus, ut hæc nostra caro præclare & magnificè iterum prodeat, & exurgat à mortuis.*

### Habent & hæc

Cum SOCINIANIS & ANABAPTISTIS communia. Nam veteres quidem hæreticorum turbas varias, resurrectionem corporum prorsus negantes, hic omittimus, quarum nomina videri possunt apud *B. Gerb. L. de Resurr. mort. §. 37. B. Calixt. de Immort. An. & Ref. Carn. Cap. IV. §. 10. & seqq. & L. Danaum Elench. Har. ad Augustini Lib. de Har. ad QuodvultDeum. Libertinos* superiore seculo resurrectionem pro fabula habuisse, ex *Calvino Calixtus* ostendit, ex *Bullingero & Petro Mar-*



tyre, Gerhardus. Sociniani, licet concedant, Christum in eo profus corpore fuisse excitatum, in quo crucifixus fuit; attamen nunc non idem habere corpus, sed aliud, immortale, gloriosum, potens, spirituale, quippe qui factus sit in spiritum vivificantem; atque ita etiam fideles corpora glorioso corpori Domini Jesu Christi similia habituros esse docent, in Catech. Racov. Sect. de Offic. Chr. Reg. Q. X. seqq. p. m. 280. 281. quæ Smalzius contra Smiglec. de Div. Verbi Incar. nat. p. 98. ita explicat, quod etiam omnes, qui vivi superstites erunt in adventu Christi, in carne quidem rapiuntur in aërem in occursum Domino, nec tamen in carne cælum ipsum, in quo beatitas eos manet, ingressuri sint. Absorbebitur enim, inquit, hac caro, hoc mortale, à vitâ. Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt. Itaque resuscitandos fideles, cum corpore quidem aliquo, sed sine carne, tunc ingressuros beatitudinem statuit. Mysterium autem Socinianum, de modo conjunctionis corporum cœlestium cum animabus hominum fidelium, videri potest apud Cœllium Comment. in I. Ep. ad Corinth. cap. XV. Ex Anabaptistis quidam Matthæus Cervas, aliquot Epistolarum scriptor, in septima illarum, resurrectionem carnis & sanguis negasse fertur, à P. Datbeno Collocutore Palatino in Colloq. Frankenthal. Act. XXIX. n. 27. p. 578. Sed Rauffius communi socinianum nomine confessus est, credere se etiam, quod caro hac resurrectura sit, verum ita, ut mutetur in immortalitatem. Wir glauben auch, daß dieses Fleisch werde auferstehen / aber doch verwandelt werden in eine Unsterblichkeit. ib. n. 24. p. 577. Quanquam nec adduci potuit, ut eandem substantiam (das Wesen) redituram fateretur, ipse potius accusans eos, qui aliquid attingere determinare, num. 51. p. 589. Sed & Actione XXIX. num. 1. ad quæstionem: Utrum corpus spirituale (in resurrectione) carnem hanc nostram sit habiturum? (Ob der geistliche Leib diß unser Fleisch haben werde?) nihil determinat, Divinae voluntati relinquendum monens. Dieboldus autem, num. 7. p. 593. paulò apertioris animi, fassus est, non docere Anabaptistas, quod cum manibus, pedibus, cute & carne, atque ossibus sint resurrecturi. (daß wir aber unser Volk solten lehren / mit Hånd und Füßen / Haut und Fleisch und Beinen / (futuram esse resurrectionem;) Also lehren wir sie nit. Quod tamen Rauffius sic flexit, quasi non quidem id negarent Anabaptistæ, affirmare solum non auderent, num. 10. p. 596. Itaque saltem revelatam & credendam esse carnis resurrectionem, negant.

gent. Clarius autem VAL. WEIGELIUS docuit, carnem hominum ex Adamo tractam, in substantia sua non resurrectionem esse ex mortuis, sed instar vestis de corpore nostro cœlesti lapsum, & cum Elementis interituram. Der todte Leib Adz fällt von uns wie ein altes Kleid. Et mox; Der Leib / den GOTT der Vater geschaffen hat / derselbe zergeht gar dahin mit den Elementen / da bleibt nichts lebendigs von Ihm / aber der Leib aus Christo / derselbe bleibt / und besizet das Reich GOTTes. P. II. Postill. p. 9. 10. conf. p. 48. 107. 261. 287. P. I. p. 115. Tract. de Loco mundi cap. XXII. p. 74. Philos. mystic. p. 175. Bene autem est, quòd Weigelius arcana illa ex *Theophrasto Paracelso* se didicisse fassus est. P. II. p. 266. FELGENHAUERI similem *περὶ τοῦ λόγιου* ex scriptis Sendbriess. Q. II. p. 69. Spiegel Cap. V. p. 148. Cap. VII. p. 203. 205. seqq. & præfat. p. 22. recensent Theol. Lub. Hamb. & Lüneb. im Ausführl. Bericht. S. 861. p. 497. seqq.

### Observatio.

Poterat etiam Barclajus videri, tantùm de differentia accidentali corporis præsentis & glorificati agere: nec, nisi sententiæ Scripturæ, quemadmodum verbis, insistere. Reverà autem non solum corporis *alia dona* aut corpus *aliter* se habens; sed corpus *aliud*, non idem, in resurrectionis statu fore: nicht der Leib / welchen wir anjetzo haben / sondern ein geistlicher Leib; ait in Catechismo. Et argumentandi modus cum processu Weigeliano valdè congruit.

### THESIS III.

**V**isio Dei intuitiva non demùm in futuro post hanc vitam statu beatitudinis locum habebit; verùm etiam in hac vita, licet non incessanter, sed aliquando, obtingit fidelibus: *juxta Quakeros.*

Nempe

Hæc vis est luminis illius immediati, ac seminis substantialis, quan-

### ANTITHESIS III.

**V**isio Dei intuitiva demùm post hanc vitam in statu beatitudinis locum habebit: in hac vita autem non obtingit fidelibus: *juxta Protestantos.*

Breviter, sed graviter

B. LUTHERUS Explic. cap. III. Gen. A, 1526. Tom. III. Altenb. do

do fermentavit hominem; uti illorum phrasologia sonat. Videatur autem in eam sententiam GEORGH KEITHI, qui se *Amicum & Sympatriotam* Barclaji appellat, *Amica Responsio*, quam vocat, ad Dissertationem nostram primam Synopsos & Examinis Theologiae Quakerorum.

p. 549. a. Ein Ding so verheissen worden ist/ und so ins Werk gesetzt worden / ist zweyerley. Der Glaube und das ewige Leben sind auch zweyerley. Ich habe das ewige Leben in der Verheissung / und nicht im Wesen. Jetzt habe ichs im Tunceln und sehe es nicht/ sondern glaub es/ hernach werde ichs wol fühlen.

Conf. Disp. nostram de praeiugitu vitae aeternae, G. Keitbo oppositam §. XXII. seqq.

#### Præiverunt

ENTHUSIASTÆ priores, Theologiae mysticae sententias in eum sensum trahentes, ut viam *contemplativam* ad ipsam visionem Dei claram & beatificam, in hac vita obtinendam, referrent, ac homines *Deiformes*, quin *Deificatos* fore pollicerentur, aut factos jactarent. Videantur, quæ B. Jac. Thomastus observavit in Schediasmate Historico §. 52. not. d. num. 28. pag. 57. seqq. B. Joh. Schelhammerus *Wiederleg. der Pestill. Val. Weig. Cap. X. XI. XII. & Theol. Lubec. Hamb. & Luneb. P. II. Lehr- und Schutz-Schrift* p. 122. 123. 131. seqq. ubi Schwencfeldio-Weigelio-Hohburgianam opinionem illam notant.

#### Observatio.

Equidem & ex Nostratibus B. Dav. Chytraeus docuit, non *essentiâ* & *re ipsa*, sed *gradibus tantum* & *processu*, *Beatitudinem* & *Notitiam Dei* in hac vita & futura differre. L. de Morte & Vita aeterna. p. 176. 177. Sed contextus docet, id eum solum velle indicare, quod convenient illa conceptu non tantum generico, quoad conceptum Notitiæ, sed etiam quoad Objectum materiale, quod est Deus, unde aliàs specificari actus putantur. Aliàs autem ipsa *graduum* ac *processus* differentia ab eo sic explicatur, ut manifestum sit, non affirmari ab eo, quod visio intuitiva Dei in hac vita contingat. Contrarium enim docet & probat; videlicet non *res ipsas*, quales suâ naturâ existunt, sed *species (abstractas)* & *velut imagines rerum cœlestium ac invisibilium hic videri*. p. 179. 180.



#### THESIS IV.

**A**nte consummationem mundi regnum Christi novum & solenne in his terris erigetur, quò credentes in illum, à consortio malorum remoti & quieti, felices & contenti vivent.

#### Sanè

Regnum ejusmodi à Christo extremis his temporibus erectum iri, quò omnes gentes sint advolaturæ, ipse autem Christus in mentibus aut conscientiis eorum regnaturus, principè tenebrarum expulso, & regnis humanis everfis; sæpè docuerunt. Sic olim in *Annunciatione omnibus Regibus & Principibus factâ*, Londini typis excusâ, referentibus Theologis *Lub. Hamb. & Luneb. im Quaer. Greuel. Cap. II. p. 33. 34.* Sic ED. BOURROUGH Standaert. *Cap. V. p. 7. & Cap. IX. p. m. 10.* W. CATON *Allarm. p. 3.* FRANC. HOWGILL *Eröffnung. p. 3.* Ne tamen videantur seditiosa dogmata *Virorum quinta Menarchia* fovere, à quorum societate alienos se ferunt *Will. Caton Beschirm. Vorred. N. II. b. & opere ipso p. 7. n. 16. p. 23. 24.* *Will. Ames contra Lassen. p. 47. seqq.* monent, regnum illud spirituale, spiritualibus etiam armis erectum iri. Videan-

#### ANTITHESIS IV.

**A**nte consummationem mundi non erigetur regnum Christi novum & solenne in his terris, quò credentes in illum, à consortio malorum liberati ac remoti, felices & quieti vivent: *juxta Protestantes.*

#### Nempe

Non solùm nihil hujus agnoscunt aut docent Nostri in confessionibus publicis: sed potius mixturam piorum atque impiorum, quoad externam cohabitationem, nec tantùm civilem, sed etiam ecclesiasticam societatem, usque ad mundi finem, perpetuam fore credunt & profitentur. Sanè quod Art. IIX. AUG. CONFESS. habetur, quòd *in hac vita multi hypocrite & mali admixti sint congregationi sanctorum & verè credentium*, sine restrictione ad certam temporis periodum, ac generaliter potius dictum est. Confer APOL. p. 144. 146. 155. CATECH. MAJ. in Explic. Symbol. Apost. Art. III. p. 500. ubi de Ecclesie in his terris sorte imperfecta; & Explic. Orat. Dom. petit. ult. p. 532. ubi de liberatione ab omni malo, nò in hac, sed post excessum demùm ex hac vita, obtinenda agitur. In primis verò AUGUSTANA CONFESS. art. XVII. docet, Christum *in con-*  
tur

<p>tur Bourrough I. c. G. Fox Salve ad Regem, cap. IX. <i>Masson</i>. liebliche Vöthigung. p. 4. <i>Tb. Lawson</i> contra Zentgraff. p. 26. 27. qui etiam expressè rejicit eos, qui somniant personale externum regimen Christi, die da träumen von einer persönlichen auswendigen Regierung Christi. p. 6. Confer <i>Will. Caton Schall der Wach</i>. p. 12.</p>	<p><i>summatione mundi demum pios atque impios segregaturum; ac tanquam Judaicam opinionem damnat, quæ statuit impios ante resurrectionem mortuorum universalem (de hac enim loquebatur thesis) oppressum iri, pios autem regnum mundi (non dicit, more consuetudo splendoris externi aut brachio armato; sed indefinitè, regnum mundi,) occupaturos esse. p. m. 14.</i></p>
---	--

### Antecessores

Hic admodum multi nominari poterant : sed videri possunt, quos A. Disp. de Regno Ecclesiæ glorioso, contra Anonymum (qui tamen *Daniel Brenius Socinianus* fuit) commemoravimus Cap. I. Certè, præter veteres & aliarum plurium sectarum homines, ANABAPTISTAS & ENTHUSIASTAS huic pertinere, manifestum est.

### Observatio.

Non est quaestio de futura Judæorum conversione ampla, nec de qualicunque factorum Ecclesiæ tristiorum in meliora conversione. Sed de illa immediatè illuminatorum, aut substantiâ boni seminis fermentatorum, liberatione à consortio aliorum hõc lumine non purgatorum; quamvis etiam de verè credentium à consortio malorum immunitate & quiete in hac vita.

## SOLI DEO GLORIA.

# INDEX I. ERRORVM SECTÆ QVAKERORVM.

## CAP. I.

*De Revelationibus immediatis, tanquam Principio, Norma  
& Judice doctrinae fidei & morum.*

- THES. I.** Quòd Principium cognoscendi sive Objectum formale doctrinae fidei & morum sit Revelatio interna & immediata, à Scripturis & Lumine Naturæ distincta.
- II.** Quòd Lumen naturæ nullius usûs sit in vera Dei cognitione.
- III.** Quòd omnibus seculis, atque etiam post Scripturas completas, & pro statu communi hodierno, in quolibet homine detur supernaturalis & immediata revelatio divina.
- IV.** Quòd ex hac interna & immediata revelatione Philosophi Gentiles Mysteriorum fidei cognitionem veram & sufficientem habuerint.
- V.** Quòd per eandem revelationem immediatam non tantùm generalia dogmata fidei ac morum; verùm etiam conclusiones singulares ad praxin innotescant.
- VI.** Quòd eadem revelatio interna sit norma doctrinae & praxeos religionis primaria atque universalis: ipse verò Spiritus immediatè loquens aut revelans, sit Judex supremus atque universalis omnium dubiorum & controversiarum.

## CAP. II.

*De Scriptura Sacra.*

- THES. I.** Quòd Scriptura Prophetica & Apostolica non sit Principium aut Objectum formale cognitionis veræ, sufficientis ac salutaris, Dei & cultûs divini.
- II.** Quòd Scriptura illa non sit, neque unquam fuerit, regula fidei morum primaria & adæquata.
- III.** Quòd eadem non sit sufficiens, nec revelet totam voluntatem Dei; sed defectus ejus per revelationes immediatas suppleri debeat.

**IV.**



- IV. Quòd obscura sit & ambigua, neque possit certus sensus inveniri, nisi Spiritus peculiari illuminatione illum manifestet.
- V. Quòd Codex Scripturæ, qualem habemus, quoad conformitatem cum autographis, valdè dubius sit & incertæ auctoritatis.
- VI. Quòd Scripturâ non sit efficax, per vim supernaturalem illuminandi & convertendi hominem, doctrinæ suæ collatam; sed Spiritus S. seorsim ac peculiari actione, licet doctrinâ Scripturæ in usu constitutâ, divinam virtutem exerat, homines illuminet, convertat.
- VII. Quòd Scriptura non sit verbum Dei propriè loquendo.

### CAP. III.

#### *De Pædia & Adminiculis Theologicis.*

- THES. I. Quòd in interpretanda Scriptura, non necesse sit ad leges generales & speciales adstringi; sed Spiritu, immediatè docente verum sensum, niti oporteat.
- II. Quòd à terminis & phrasibus, quibus Ecclesiæ & Scholæ Christianæ ad veram Scripturæ sententiam ac dogmata sacra à falsis opinionibus distinguenda utuntur, abstinendum sit.
- III. Quòd modus tractandi doctrinam sacram, adhibitis adminiculis Philosophicis, præsertim Logices & Metaphyficas, sit fugiendus.
- IV. Quòd Meditationes discursivæ in doctrina sacra impediunt cognitionem supernaturalem, & ex adverso Silentium, quò mens ab omni cogitatione talium objectorum, quam Deus non immediatè inspirat, abstineat, sit ineundum.
- V. Quòd à Disputationibus Theologicis sit abstinendum.

### CAP. IV.

#### *De Deo Trinitate.*

- THES. I. Quòd Pater, Filius & Spiritus S. non sint tres personæ.
- II. Quòd Filius, quatenus est verbum Dei, non tantum à Deo Patre, verum etiam ab essentia divina, realiter differat.
- III. Quòd Spiritus S. non sit persona.
- IV. Quòd Pater, Filius & Spiritus S. non distinguantur realiter.

## CAP. V.

### *De Creatione & Statu Integritatis Hominum.*

- THES. I.** Quòd præter animam & corpus, tertia quædam substantia realis & spiritualis, collata sit homini in creatione.
- II.** Quòd doctrina de Statu Integritatis & donis Imaginis divinæ ex parte intellectûs & voluntatis & corporis, curiosa tantum sit, non necessaria aut utilis.
- III.** Quòd sapientia primi hominis fuerit ipsa lux substantialis in homine, non impedita, & quatenus ad actus cognoscendi res divinas & creatas actu se exeruerit.
- IV.** Quòd donum voluntati concreatum fuerit eadem substantia, ad actus bonos excitans, eosque perficiens.

## CAP. VI.

### *De Peccato primi hominis & statu corruptionis humanæ.*

- THES. I.** Quòd per lapsum Adami semen tantum peccati, non peccatum propriè dictum, posteris connascatur.
- II.** Quòd semen illud peccati sit substantia quædam, à Diabolo primis parentibus insinuata, & ab his ad posteros propagata.
- III.** Quòd non obstante malò semine, etiam bonum semen post lapsum in nobis supersit, à quò, hætenus latente, sed divinitus excitato, tanquam à principio activo interno, regeneratio & conversio nostra proficiscatur.
- IV.** Quòd prava concupiscentia ab aliquibus jam in hac vita prorsus tollatur, in aliis sic opprimatur, ut peccaminosi actus nulli amplius inde oriantur.
- V.** Quòd motus & actus indeliberati, qui contra voluntatem Dei & officia hominum fiunt, non sint peccata.

## CAP. VII.

### *De Christo.*

- THES. I.** Quòd Christus Dei filius per incarnationem non assumserit naturam humanam totam.
- II.** Quòd duo sint Christi corpora, alterum spirituale, quod secum in Mariam attulerit; alterum humanum, quod in Maria assumserit.

III.

- III. Quòd Christus ante incarnationem non tantum Deus, sed etiam homo fuerit.
- IV. Quòd unio personalis duarum naturarum in Christo aut nulla sit, aut ignota.
- V. Quòd, licet Christus peccata nostra sustulerit, & pro nobis passus sit, non tamen ei Deus imputaverit nostra peccata.
- VI. Quòd Christus, vi officii redemptionis, non solum à reatu culpæ & pœnæ peccatorum nos liberet, verum etiam faciat, ut lumen internum consequamur, ac per illud à peccatis eorumque radice plenè liberi sanctique in hac vita fiamus.

## CAP. IIX.

### *De Fide Salvifica, quæ est in Christum.*

- THES. I. Quòd ad fidem in Christum non requiratur Notitia explicita aut distincta de Christo, Dei & hominis filio, passio pro nobis & mortuo.
- II. Quòd nec Assensus specialis, quò quis credat, Christum pro se esse mortuum; nec Fiducia, quâ meritum illud, tanquam causam suæ salutis, amplectatur, ad fidem necessariò requiratur.
- III. Quòd Fides sit sensus interni & immediati Luminis, tanquam docentis aut præcipientis; eique præstita obedientia.
- IV. Quòd Fides intra se includat pœnitentiam & opera bona, saltem quoad motus actusve internos.
- V. Quòd renati, perfectiores facti, cognitione Christi quoad incarnationem, passionem & mortem, minùs utantur.

## CAP. IX.

### *De Regeneratione & Conversione.*

- THES. I. Quòd Regeneratio aut Conversio non consistat in eo, quòd homo fit credens in meritum Christi; sed in hoc, quòd consequitur internum quendam sensum, agnitionem ac displicentiam peccatorum, simul intra se percipit dictamen efficax agendorum erga Deum, proximum & seipsum.
- II. Quòd Regenerationis opus proficiatur à lumine interno substantiali, tanquam à potentia, secundum certam mensuram homi-



minibus inexistente, quatenus in actus sibi congruos ita transit, ut simul in substantiam oppositam pravam ex lapsu Adami in eos derivatam agat, eamque minuatur & corrumpat; adeo, ut hæc minus sit efficax ad actus prave in illis porro producendos; ipsa autem bona substantia in iis prævaleat, & sic sensibilis quædam unio inter hominem & Deum, in homine producat.

- III. Quod Regeneratio non fiat per doctrinam sacram, lectu vel auditu perceptam, & virtute divinâ instructam, sed immediatè per Lumen illud substantiale internum.
- IV. Quod ad recipiendam operationem divinam, quâ per Lumen illud internum regeneremur, Silentium præstandum sit, non solum ex parte linguæ, cum cessatione externorum motuum corporis; sed quoad abstinendam a lectione, auditu & meditatione, etiam tacita, verborum ac doctrinæ in sacris Scripturis contentæ, imò abstractionem mentis ab omni cogitatione.
- V. Quod in regeneratione aut Conversione, si non semper, sæpè tamen, locum habeat Tremor corporis sensibilis; tanquam reluctante naturâ, quando lumen illud internum mentem occupat, & sensum sibi internum fortiorem largitur.

## CAP. X.

### *De Justificatione.*

- THES. I. Quod Justificatio magis propriè & frequenter in Scripturis significet justum facere (intrinsecè); non, justum aliquem reputare.
- II. Quod Justificatio hominis coram Deo idem sit, quod sanctificatio, id est actio, quâ homo per mutationem realem & sibi intrinsecam fit justus & sanctus.
- III. Quod tamen justificatio non tam sit productio habitualis justitiæ in nobis, quàm Christi Jesu per Spiritum suum, five Lumen internum & immediatum, semini pravo, quod in nobis est, prævalens, in nobis habitatio, & bonorum operum efficacia: quâ ratione Deus nos simul gratiosè acceptet.
- IV. Quod obedientia & passio Christi non possint eò sensu pro causa justificationis haberi, ut credentes horum intuitu formalitè reputentur justè,

V. Quo

V. Quòd Bona opera, à Spiritu seu lumine interno profecta, sint causa justificationis vera, eaque instrumentalis.

## CAP. XI.

*De Perfectione Renovationis & Sanctificationis internæ,  
deq; Perseverantia & Impeccabilitate fidelium.*

**THES. I.** Quòd homines justificati per lumen internum, tantam in hac vita obtineant intra se sanctitatem, ut legi divinæ quoad actus internos & externos omnes obedientiam exquisitam præstare, & omnia peccata præcavere possint.

**II.** Quòd detur status in hac etiam vita obtinendus, in quo justitiam agere ita sit naturale animæ regeneratæ, ut in istius status stabilitate peccare non possit.

## CAP. XII.

*De Cultu Dei & Operibus huc pertinentibus.*

**THES. I.** Quòd nihil habeat rationem cultûs divini, nisi quod Lumen internum immediatè præscripserit, & ad quod excitaverit, tanquam ad officium Deo exhibendum.

**II.** Quòd, quicquid lumen internum immediatè dicat, & ad quod tanquam ad officium Deo præstandum impellit, pro opere bono cultûs divini habendum sit.

**III.** Quòd cultus divinus Christianis in N. T. præscriptus, solum internus sit, non externus, nisi ut congregentur ad expectandos motus internos atque immediatos, ac sic demùm actus externos præstent, quando singulis sigillatim Spiritus internum certum quendam actum externum, tanquam cultûs causâ exercendum immediatè dicat.

**IV.** Quòd speciatim Orationes & Precationes externæ non nisi ad impulsu Spiritus immediatum fieri debeant.

**V.** Quòd certas formulas ad præcandum adhibere non liceat, ac ne quidem Oratio Dominica Christianis sub novo fœdere à Christo sit præscripta.

**VI.** Quòd Psalmorum cantiones nullæ, nisi Spiritu immediatè movente, rectè fiant.

**VII.** Quòd Meditationes discursivæ de rebus divinis, quæ non

funt per Spiritum immediatè ducentem, nec pars sint cultus divini, neque ad eum præparatio.

**IIIX.** Quòd ad recipiendos motus sanctos internos cultus divini, indeque oritur actiones externas ejusdem cultus, abstinendum sit ab omnibus actibus nostris liberis circa res externas, ipsius quoque Scripturæ lectione, auditu, meditatione; mens autem tantum ad Lumen illud internum, atque expectandum ejus influxum immediatum, sit dirigenda.

### CAP. XIII.

#### *De Verbo Legis & Evangelii.*

- THES. I.** Quòd Legis nomine non intelligi debeat in N. T. dictamen luminis naturæ, quò agenda & omittenda præscribuntur, nec doctrina extrinsecus oblata, quæ per virtutem sibi a Deo conjunctam in animo hominis se exerat, sed supernaturale atque immediatum Spiritus Dei dictamen, quò solò homines in negotio conversionis, & jam renati in opere sanctificationis sint excitandi, dirigendi atque impellendi.
- II.** Quòd Evangelium non sit doctrina extrinsecus proposita de merito Christi, ad impetrandam peccatoribus remissionem peccatorum & salutem; sed Christus ipse, quatenus se ut lumen universale & salutiferum hominibus immediatè manifestat.
- III.** Quòd Lex pro dictamine agendorum accepta, & Evangelium in suo proprio significatu, non differant; sed Evangelium ipsum propriè & strictè sic dictum, formaliter præscribat bona opera.
- IV.** Quòd verum Evangelium inde ab excessu Apostolorum usque ad hæc tempora, in nullo coetu, à Quakeris distincto, prædicatum fuerit.

### CAP. XIV.

#### *De Sacramentis in Genere.*

- THES. I.** Quòd nomen Sacramenti, in Ecclesiam Christianam temerè introductum, nempe à gentilibus petatum, non autem divinitus inspiratum; sit eliminandum.
- II.** Quòd non detur ullus ritus divinitus institutus, qui sit signum & medium efficax gratiæ spiritualis de remissione peccatorum, in Ecclesia N. T. constanter observandus.



## CAP. XV.

### *De Baptismo.*

- THES. I.** Quòd in Ecclesia N. T. Baptismus, non nisi Internus & spiritualis, locum habeat; externus verò aquæ baptismus figura tantum illius temporaria fuerit; qui nec diu durare debuerit, neque hodiè amplius observari debeat.
- II.** Quòd Baptismus Infantum non tantum non necessarius sit; sed omninò omittendus.
- III.** Quòd Baptismi aquæ nulla sit virtus atque efficacia ad spirituales effectus, regenerationem ac renovationem, & consequendam remissionem peccatorum.
- IV.** Quòd verus Christi baptismus, qui in Ecclesia N. T. vigere debeat & vigeat, consistat in regeneratione interna & immediata, quâ lumen ac semen spirituale, substantiale & salutiferum; quod in omnibus infit, in aliquibus ita suscitetur, ut opposita prava substantia sterilecat aut pereat in homine; ipsum verò illud semen, velut auctum & confirmatum, hominem Deo Christoque conformem faciat.

## CAP. XVI.

### *De Sacra Cœna, deque Communicatione aut participatione Corporis & Sanguinis Christi.*

- THES. I.** Quòd ritus ille externus, quò panis & vinum, accedente verbo Institutionis Christi, distribuuntur & accipiuntur panis manducatur & vinum bibitur, aliquando tantum, velut figura & umbra melioris, in usu fuerit, non autem ex intentione atque adeò institutione Christi omnibus seculis frequentari à Christianis, sed potius cessare debeat.
- II.** Quòd in externa celebratione cœnæ sacræ non verè & realiter præsens sit, & accipiatur corpus Christi humanum, nec sanguis ejusdem pro nobis effusus.
- III.** Quòd vera & fidelibus frequentanda cœna Domini consistat in reflexione mentis humanæ ad lumen substantiale, quod in ipsa est, tanquam corpus & sanguinem Christi spirituales, & per modum spiritualis cibi & potûs, atque adeò alimenti ad vitam spiritualem; percipienda,

## CAP. XVII.

### *De Ecclesia.*

- THES. I.** Quòd Ecclesia, nomine propriè acceptò, non fit præcisè multitudo hominum credentium in Christum pro ipsis passum & mortuum; sed cœtus illorum, qui Lumen internum & immediatum in se ipsis agnoscunt, ejusque dictamen sequuntur.
- II.** Quòd veræ Ecclesiæ membra sint non tantum, qui Christi nomen agnoscunt, & ubi opus est, profitentur; verum etiam Gentiles, Muhammedani, Judæi, alique, (fundamentalibus licet erroribus occupati) Christum Deum atque hominem ejusque meritum non agnoscentes, sed negantes, modò honesti sint animi & integritatis studiosi.
- III.** Quòd, quando Ecclesiæ nomen pro cœtu veram doctrinam publicè profitentium accipitur, vera Ecclesia inde ab excessu Apostolorum usque ad hoc tempus, quò Quakeri prodierunt, nulla fuerit, aut saltem visibilis non fuerit.
- IV.** Quòd causa adæquata corruptionis Ecclesiæ & schismatum exortorum hæc sit, quòd homines non pendent à Spiritu interno, sed ad literam Scripturæ certasque fidei formulas se aliosque adstringunt.
- V.** Quòd Antichristus ille, à Paulo & Johanne descriptus, in omnibus Christianorum sectis, quotquot lumen internum & immediatum sequi recusant, inveniatur.

## CAP. XIIX.

### *De Ministerio Ecclesiastico.*

- THES. I.** Quòd ad Ministerium in Ecclesia obeundum requiratur absolute & in universum, ideòque & hoc tempore, vocatio immediata hominis à Deo, per lumen internum.
- II.** Quòd mediata vocatio in Ecclesia constituta, pro ordinaria & eatenus necessaria haberi non debeat; imò quando fit absque immediata motione divina intra hominem, ministerium subeuntem; vitiosa fit.
- III.** Quòd præter vocationem immediatam ad ingressum muneris, etiam ad actus docendi quoslibet, sigillatim ac determinatè exercendos, opus sit excitatione ac directione luminis interni & immediati.
- IV.

- IV. Quòd Ordinatio, quæ per manuum impositionem fit, nec necessaria sit, neque ullius usus.
- V. Quòd ad ministerium sacrum in Ecclesia plantata, pro statu præfenti obeundum, nihil faciant dona eruditionis acquisitæ, sive literaturæ sacræ, sive methodi aut pædiæ Theologicæ; minimè omnium Philosophiæ & disciplinarum instrumentalium notitia.
- VI. Quòd ad functionem Ecclesiasticam ita necessaria sit fides supernaturalis & sanctitas vitæ ac morum, ut qui habitu ejus caret, non possit efficaciter & salutariter docere.
- VII. Quòd non solum Laici viri, sed & fœminæ, ad functionem ministerii publici admitti, & docentes audiri debeant, modò immediatum luminis afflatum aut motum sentiant.
- VIII. Quòd Ministros Ecclesiæ non liceat appellare Magistros aut Dominos, nec vestitu aut habitu externo ab aliis distingvi.
- IX. Quòd officia docendi ministrorum, quoad loca ac tempora diversa, & particularium Ecclesiarum divisiones, non aliter distingvi debeant; quam quatenus Lumen internum & immediatum aliquem certo coetui alligat, aut ad alios ire eosque hic & nunc docere jubet ac movet.
- X. Quòd salaria fixa pro laboribus ministerii constituenda non sint; neque ea, velut ex vi contractûs, accipere ministris liceat.

## CAP. XIX.

### *De Magistratu & Rebus civilibus.*

- THES. I. Quòd Magistratum gerere & jura Majestatis exercere, non sit clarè concessum Christianis.
- II. Quòd Magistratus, licet inter Christianos suò modò reputandus, nihil habeat juris in his, quæ ad religionem attinent.
- III. Quòd Magistratui, licet summo, & consentiente Ministeriò Ecclesiasticò, non liceat in ditionibus suis certam formam religionis publicè exercendæ præscribere subditis suis, præsertim ministris Ecclesiæ, quoad officium docendi: multò minùs liceat juramentum religionis ab illis pscere.
- IV. Quòd non liceat Magistratui hæreticos coercere, aut è civitate ejicere.
- V. Quòd nec incumbat ei, nec liceat, supplicia capitalia, quantumvis atrociter delinquentibus, inferre.



- VI. Quòd bella gerere in uniuersum sit interdictum.
- VII. Quòd subditis Christianis non solùm non liceat militare, iubente etiam Magistratu; sed neque sumtus, eò postulante conferre ad bellum, aut pro successu ejus felici orare.
- III. Quòd Christianis non liceat præstare juramentum ullum, licet postulante Magistratu.
- IX. Quòd homini Christiano non liceat in jus vocare alium, qui damnatum aut injuriam intulit.
- X. Quòd Christiano homini non liceat Magistratum honoris causâ compellere titulis ab officio distinctis, neque incurvare coram eo corpus, aut aperire caput.
- XI. Quòd tantò magis illicitum sit, honorum titulos & signa alia, per apertionem capitis aut deflexionem corporis, aliis hominibus exhibere, aut acceptare: aut prærogativam ex nobilitate generis agnoscere, aut singulos plurali numero (*Vos*) compellere.
- XII. Quòd in vestitu nihil liceat ultra necessitatem & usum, ornatûs causâ, gestare.
- XIII. Quòd Recreationes, quæ fiunt per Ludos, Comædias, Saltationes & similia, prorsus interdictæ sint Christianis.

## CAP. XX.

### *De Novissimis.*

- THES. I. Quòd Mors naturalis, licet sit consequens lapsus Protoplastorum, non tamen in se spectata sit peccati poena in posteris Adami.
- II. Quòd quamvis detur Resurrectio mortuorum, non tamen detur corporum, quoad substantiam eorundem, quæ in hac vita habuimus, resurrectio.
- III. Quod Visio Dei intuitiva, qualis in futuro, post hanc vitam, statu beatitudinis locum habebit; jam dum in hac vita, aliquando obtingat fidelibus.
- IV. Quod ante consummationem mundi Regnum Christi novum & solenne in his terris erigendum restet, quò credentes in illum à consortio malorum remoti & quieti, felices & contenti sint victuri.

## INDEX II.

Nomina & Scripta Quakerorum continens,  
quorum in Collatione praesenti fit mentio.

William AMES, die Sache Christi  
und seines Volcks gerechtfertiget /  
contra J. Lassenium. 1662. 4t.

*Ejusdem* An die Einwohner zu Amster-  
dam / vom Gut abziehen / extat  
sub finem libelli W. Catonis  
Allarm. 1660. 4t.

Rob. BARCLAJI Theses Theologicae.  
Amstelod. 1675. 4t.

*Ejusdem* Apologia vere Christiana.  
Amstelod. 1676. 4t.

*Ejusdem* Catechismus und Glaub-  
bens Bekantnis. Amst. 1679. 12m.

*Ejusdem* Animadversiones ad Nic.  
Arnoldi Exercitationem de Qua-  
kerismo, ejusque brevis Refuta-  
tio. Roterod. 1675. 8vo.

*Ejusdem* Rettung der Wahrheit /  
contra Adrianum Pauli. Stel-  
lungen. It. Antwort auf Adr. Pau-  
li Buch gegen George Fox. Am-  
sterd. 1681. 4t.

*Ejusdem* Antwort und Erläuterung  
auf Bened. Figken. Amst. 1680. 4.

Th. BAYLES Relation von der Wie-  
derkunfft und Reise eines Mens-  
chen aus einer laagen und schwe-  
ren Gefängnis. Amsterd. 1678. 12.

Edow. BOURROUGH Een Standaert  
opgerecht, ende een Banier  
voorgehouden tot alle Natien.  
Amsterd. 1668. 4t.

*Ejusdem* Een Verklaeringh an de  
gehele werelt, van ons Geloofs,  
ende wat voy geloven, die Qua-  
kers genaemt worden: extat in  
James Parnel Onderf. des Ge-  
loofs. 1669. 4t.

Will. CATON Allarm geblasen zu allen  
Nationen der ganze Welt. 1660. 4t.

*Ejusdem* Den Matelyken Onder-  
soeker voldoen. Amsterd. 1669. 4t.

*Ejusdem* Beschirmung der Unschuldigen  
wieder die Lastermäuler / oder  
Antwort auf 5. Bücher / Christ.  
Pauli Augensalbe / Joh. Bercken-  
thal der Quaker Herken Grund /  
Anonymi Quaker = Quakelen /  
Anonymi der Quaker Natur und  
Eigenschaft / Bened. Figken der  
alte Anabaptist und der neue Qua-  
ker. Accedit ejusdem klarer Ver-  
weiss / daß die heydnis. Philosophi  
von Christo dem eingebornen  
Worte und Sohne Gottes gewußt  
und gezeuget haben: contra Christ.  
Pauli. Amsterd. 1664. 4t.

*Ejusdem* gewisser Schall der War-  
heit contra Christ. Pauli hellkun-  
genden W. erschall. Amst. 1665. 4.

*Ejusdem* Ansprach an Christ. Pauli.  
ib. eod. adjungitur libello prioris.

*Ejusdem* die alte Wahrheit erhohet  
contra Hamburg. Quakerarendl.

Steven

Steven CRISP ein Klang des Marmors  
in den Grängen des geistl. Egypten  
geblasen. Amsterd. 1674. 4t.

*Ejusdem* Triumph der Wahrheit über  
die Falschheit / in einer Ant-  
wort auf die Beschuldigung Alex.  
Kossens / im Buch von der Welt  
Gottesdienst. Amsterd. 1671. 8vo.

Georg FOX Beschreibung der Wahr-  
heit / oder Antwort auf Ministerii  
Hamburg. Quakergreuel. Am-  
sterd. 1679. 4t.

*Ejusdem* Antwort auf die Lügen und  
Lästerungen Adrian Pauli (absq;  
significatione anni & loci.)

*Ejusdem* Vorstellung wegen der Er-  
füllung und Endigung der Tauffe  
Johannis / und der Zunehmung  
der geistl. Tauffe Christi. In-  
gleichem von dem Abendmahl des  
Herrn. Amsterd. 1683.

Th. GREEN Een Getygenis tot  
alle Nationen, Geslachten, Ta-  
len, en Volkeren. Amst. 1669. 4t.

Franc. HOWGILE Einige Eröffnung  
des Bauchs der Morgenröthe.  
Amsterd. 1661. 4t.

Georg. KEITHI Amica Responso ad  
Joh. Guil. Bajori Dissertat. pri-  
mam contra Quakeros. Amstel.  
1687. 4t.

T. L. K. V. G. wolgemeinte Schrift  
an die Bediente des Obrigkeitl.  
Amts in Danksig und denen ange-  
hörigen Orten. Amsterd. 1679. 4t.

Th. LAWSON Antwort auf ein Buch  
genant der Unflucht der Quaker /  
ausgegeben von M. J. J. Zentgraff,

gut geheissen von J. C. Danhauer &c.  
Amsterd. 1668. 8v.

J. N. Liefde tot de Verloorene.  
Amsterd. 1669. 4t.

JAMES PARNEL Een Onderfoeck des  
Geloofs, belgicè Amsterd. 1669.  
4t. Germanicè ibid. 1681. 4t.

Will. PENN, Vorforderung der Chris-  
ten fürs Gericht / sammt einer  
freundl. Heimsuchung in der Liebe  
Gottes / an alle diejenigen / unter al-  
lerley Secten und Religionen / wel-  
che eine Begierde und Verlangen  
haben nach der wahren Erkenntnis  
Gottes. Amsterd. 1678. 12.

*Ejusdem* Epistola Consulibus nec  
non Senatui Civitatis Embdensis  
Londino scripta & missa. Rote-  
rod. 1679. 4t.

Isaac PENNINGTON, junioris, Den  
Weg des Lebens ende Doots,  
openbaer gemaeckt, ende voor  
de Menschen geset. 1661. 4t.

Will. SHEWEN Eines wahren Chris-  
ten Glaube und Erfahrungheit /  
ingleichen wird des Nahms Ti-  
tuls oder Maul-Christens Glaube  
und Bekantnis geprüfft / unter-  
sucht und geurtheilt. Amsterd.  
1678. 12.

*Accefferunt libelli passim citati.*

Weg zum Königreich.

Stein den die Bauleute verworffen  
haben.

Gründ und Ursachen / warum Sie  
(Quakeri) die Lehrer dieser Welt  
verläugnen.





